STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
NO. 00020

DI VERK FUN YITSHAK LEYBUSH PERETS

Isaac Leib Peretz

•

Permanent preservation of this book was made possible by
Rima Ogrin
in memory of
Freida & Boris Berkowitz

FUNDING FOR THE CORE COLLECTION OF YIDDISH LITERATURE
WAS MADE POSSIBLE IN PART BY A GRANT FROM THE
DAVID AND BARBARA B. HIRSCHHORN FOUNDATION

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

•

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

•

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified. If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

די ווערק פון יצחק לייבוש פרץ. צוועלף בענד.
צוזאמענגעשטעלט אונטער דער רעדאקציאן פון
דוד פינסקי

נײנטער באנד

ארויסגעגעבען פון פארלאג „אידיש", ניו-יארק.
תר"פ — 1920

י. ל. פרץ

דראַמאַטישע ווערק

ארויסגעגעבן פון פארלאג „אידיש“, ניו-יארק.

Copyright 1920 by
JEWISH BOOK AGENCY

דראַמאַטישע ווערק

שוועסטער.

אייננאַקטער.

פערזאנען:

מירל — אן אלמנה מיט קינדער נאך א שוחט.

אברהמ'ל — איהר זוהן — א חדר־אינגעל.

נחמה | איהרע שוועסטער; דינסט־מיידלער.
לאה |

זרח — א שניידער־געזעל.

משה'לע — א פעלדשער־יונג.

א לאמפען־צינדער.

אַן אָפּגעלעגענער ווינקעל אין שטאָדטישען סקווער. רעכטס — אַ לאַמטערען; לינקס — צווישען בוימלעך — אַ גאָרטען־באַנק.

אַ הערבסט־אָוועגט. געריש פון שפּאַצירער פון טיפען סקווער. ווערענד דער האַנדלונג קומען מאַנכע, דאָס מעהרסט פּאָרען־ווייז פון טיפערען באַלייכטען סקווער צום טונקלערען ווינקעל צו; זעהען איהם פאַרנומען און ציהען זיך, באַדויערענד, צוריק. דער לאָמפּען־צינדער קומט פון טיפערען סקווער, וואו די לאַמטערען ברענען שוין, מיט אַ לייטער, צום לאַמטערען אין ווינקעל צו, קריכט אַרויף, צינדט איהם אָן. פון לינקס קומט אָן מ י ר ל, פאַרפרומט און פאַרזאָרגט, ווי עמיצען אויסקוקענדיג; הינטער איהר צעגערענד, מיט גרויס חשק צו אַנטלויפען, די מוטער זאָל נאָר לאָזען — אברהם׳ל.

ל אָ מ פּ ע נ צ י נ ד ע ר (געהט אַראָפּ פון לייטער, לעגט זי צוזאַמען, באַמערקט פון דערווייטענס מירלען, ברומט אַרויסגעהענדיג). קומען זיך שוין צוזאַמען די — שוועסטער... שלעפּט נאָך ס׳אינגעל מיט... מיט דער צייט וועט זי מיט די מיידלעך קומען... טפוי...
(אָפּ מיט דער לייטער.)

מ י ר ל (וואָס האָט זיך מעהר געשטויסען, ווי געהערט). ס׳מויל זאָל׳ם הינטען שטעהן, רבונו דעלמא כוליה!

א ב ר ה ם ׳ ל (נישט פאַרשטעהענדיג, פאַרוואָס די מוטער שילט). מאַמע?! (איינגעהאַלטען צוליעב „כבוד אם“.) דער טאַטע, זכרונו לברכה, האָט פיינט געהאַט, אַז מען שילט... (שטעלט זיך אָפּ ביי אַ בוימעל, צופּט, פאַר אומגעדולד, מיט׳ן נאָגעל די קאָרע.

צו דער מוטער, וואָס האָט איהם נישט געענטפערט און געזעצט זיך אויף דער באַנק, — שמאָלענדיג.) מאַמע! — לאָמיך אהיים, מאַמע!

מ י ר ל (אָלץ אינאיינעם אויסקוקענדיג). ז'וועלען באלד קומען, — די מומעס... אותו הרגע קומען... און ז'וועל'ן עפּעס ברענגען... וועסט דיר די נשמה דערכאַפּען, נחת מיינס...

א ב ר ה ם 'ל. כ'בין גאָרנישט אזוי הונגעריג, מאַמע... באמת — ניין...

מ י ר ל. אסך היינט אין מויל געהאַט! כ'האָב דאָך קיין גראָשען נישט פאַרדינט; לעקעכלעך וועלען זיי ברענגען.

א ב ר ה ם 'ל. וועסט אריינגעמען פאַר פּערלען...

מ י ר ל. און רבי-געלט אביסעל...

א ב ר ה ם 'ל. פּערל געהט באַרוועס... פון ברכה'ן פאַלט דאָס קליידעל אראָפּ...

מ י ר ל. ס'געהט צו ווינטער... סיי ווי סיי — זיצען אין בעט... שכר-למוד איז ביליכער...

א ב ר ה ם 'ל (ביטער, מעהר פאַר זיך). פון אזא געלט...

מ י ר ל. וואָס אזוינס? וואָס האָסט דו געזאָגט? (אַז אברהמ'ל פאַרשווייגט.) מיינסט, חס-ושלום, זיי גנב'ענען ביי די בעל-הבית'טעס? פאַרדינען ביים איינקויפען? חלילה — זיי קריי-גען מתנות: קומען סוחרים — לעצט-געלט... און - - שבירות... א הון!... און יאָ! די מומע נחמה האָט געהערט, דו הוסט, וויל זי מיט דיר אריינגעהן צום רופא...

א ב ר ה ם 'ל. כ'וויל נישט!

מ י ר ל. נאַרעלע, צו דער הייליגער תורה הקדושה דאַרף מען האָבען כח, מוז מען געזונט זיין...

א ב ר ה ם 'ל. אז גאָט וועט וועלען, כ'זאָל געזונט זיין, האָט ער בעסערע שלוחים...

מ י ר ל. נאַרעלע, דער רופא אליין — איז א גאַנץ כשר'ער איד...

א ב ר ה ם 'ל. נישט איהם מיין איך...

מ י ר ל. דער יונג זיינער? — וואָס געהט ער דיך אָן, — דער יונג?

א ב ר ה ם 'ל (פאַרשווייגענדיג, צוהוסט זיך).

מ י ר ל (צואיילענדיג). פינסטער איז מיר, דו הוסט דאָך

טאַקע רעכט... נאַ, נאַ דיר, נאַ, מיין שאַלכעל —

אברהם׳ל. כ׳וויל נישט... דיר איז אויך קאַלט...

מירל (געהענדיג צו אברהם׳לען). ניין, ניין! אַנגסטען שלאָגען אויף מיר... (וויקעלט איהם אַרום; לאה באַווייזט זיך פון געסעל.) אַט געהט שוין די מומע לאה, מען וועט זיך נאָר אָפּשמועסען אויף מאָרגען... ווייסט, וואָס מאָרגען איז, תכשיט מיינער?

אברהם׳ל. כ׳ווייס, דעם טאַטען זכרונו לברכה׳ס יאָהרצייט...

מירל. וועל׳מיר געהן... אויפ׳ן קבר וועל׳ן מיר געהן...

אברהם׳ל (אַרויספּלאַצענדיג). זיי אויך?

מירל (מיט האַרץ). געה, געה מיר פון ד׳אויגען אַוועק... מיין בייז האַרץ וועל איך צו דיר אויסלאָזען... שוין געהערט לשון־הרע... (רופט נאָך אברהם׳לען, וואָס טראָגט זיך אָפּ.) זאָל פּערל אַנלעגען א פייער... צושטעלען וואַסער אויף קאַרטאָפלעס...

אברהם׳ל (זיך אָפּשטעלענדיג). האָסט דאָך נישט פאַרדינט, מאַמע!

מירל. נישט דיין זאַך!

אברהם׳ל. און איך וועל נישט עסען!!!

(פאַרשווינדט.)

לאה (וואָס האָט דאָס לעצטע געהערט און געזעהן, האָט, באַאומרוהיגט, איינגעהאַלטען די טריט; איז לאַנגזאַם צוגעקומען, און אָפּגעשטעלט זיך ביי דער באַנק. אַז מירל דרעהט זיך צו איהר אום). וואָס איז ער עם אַנטלאָפען, — אברהם׳ל?

מירל (איינגעהאַלטען). קאַלט געוואָרען... הוסט... (אַרויספּלאַצענדיג.) און שעהנע זאַכען געהערט... פון אייך ביידע!

לאה (פינסטער און שטרענג). פון דיין מויל, מירל?

מירל. פון חברים! אין חדר! — חברים — פון די מאַמעס... דער בוימאויל קומט אויפ׳ן וואַסער אַרויס...

לאה (גאַלגען־הומאָר). ס׳געפעלט זיי דער שדוך נישט?

מירל (גיפטיג). שוין געוועזן ראשי־פרקים?!

(זיי מעסטען זיך מיט די אויגען.)

ל א ה (האלט נישט אויס, הויבט אן ארויסצונעמען זאכען פון קעשענע). נא, האסט'ו וואקס...

מ י ר ל (עטוואס געריהרט). געדענקט צו קויפען.

ל א ה (ציהט מיט די אקסלען). אויסגעלאזט ה א נ י ג, נעבליבען ו ו א ק ס !...

מ י ר ל (זעצט זיך). כ'נעם נישט קיין וואקס !

ל א ה (מיט הארץ). משוגעת ! האסט א נ ש מ ה - ליכט ?

מ י ר ל. בעסער נ י ש ט, איידער — גע'גנב'עטס !

ל א ה. איז נישט... (לעגט ארויס, אז מירל שטעלט נישט אויס די האנט, צום נעמען, די אנדערע זאכען פון טאש אויף דער באנק ארויף האסטיג אויסרעכענענדיג.) אביסעל טיי און צוקער... פאר אברהם'-לען א לעקעכעל, אביסעל געלט פאר'ן מלמד... (שטעלט אויס די האנט מיט זילבער־געלד; אז מירל צעהלט פארדעכטיג דאס געלט אויף איהר האנט, פארענטפערט זיך.) דער חתן... פאר'ן אוועקפאהרען א דיזנע געלאזט... געקומען באקוקען די געשוואלענע מויד מיט די קעלבעריגע אויגען...

מ י ר ל (איבערהאקענדיג). לאה !

ל א ה. וואס איז ? ווענינ געהארעוועט ?

מ י ר ל. אזויפיעל ?

ל א ה. שלאנג !

מ י ר ל (נעמענדיג דאס געלט). אוי, ווען נישט אברהם'ל !

ל א ה. טרעט... טרעט מיט די פיס... אויפ'ן הארץ... אויף דער נשמה... אז אלע טרעטען.

מ י ר ל. חבר דיך נישט מיט פעלדשער־יונגען !...

ל א ה. דיינע פרומאקעס זענען בעסער ! — — ווילסט וויסען ? ווילסט ! הער, — צאפ דיין שוועסטערס בלוט !... (מיט שטייגענדער אויפרעגונג און היציגען אטעם.) געהארעוועט ביז שפעט ביינאכט... מיט אמאל אז אפען הויז געווארען... א חתן געקומען... געסט... כיבוד... מ'פאלט פון די פיס... טיי און קאווע, און פארבייסען, און דאס און יענעס... „ס'שאדט נישט", זאגט זי, ד'אלטע מכשפה, „ס'וועט זיין תנאים, וועסט דו פארדינען"... לויף, כאפ, טראג... טראגען זאל מען זי אויף דער מטה, רבונו של עולם,

נאר אַן עק! די רשעים אין גיהנום האָבען אויך אַמאָל רוה... געד־לויבט איז גאָט... דריי אַזייגער... כ׳קייקעל מיך קוים אין קיד אַריין... פאַל אויפ׳ן בעט... נישט אויסגעלאָשען ס׳לעמפּעל אפילו... מיין כפרה, זאָל זי מיר אָפּשלאָגען ס׳ביסעל נאַפט... ז׳האָט מיר ג ע ז א ג ט די מכשפה... ב א ל ד אין דערפריה... ס׳מויל זאָל איהר הינטען שטעהן, רבונו דעלמא כוליה... נאָר גאַרנישט... כ׳פאַל אויפ׳ן בעט, אין אַנטון, קוים די בלוזקע אַראָפּגעוואָרפען און די שיך... כ׳ליג, ווי אַ גולם, מיט אָפענע אויגען ליג איך... כ׳הער — פון שטוב אַרויס שלאָגט: האַלב־פיער, פיער, האַלב־פינף... קוים כ׳דרימעל איין — ר׳איז דאָ!

מ י ר ל. דער חתן?

ל א ה. נאָר אַזויפיעל העזה זאָל ער האָבען? נענוג, ר׳האָט מיר ג א נ צ ע טעג... פון אונטער דער געשוואָלענער כלה׳ס פּלייצע א פּ י ר... פון אונטער די ברעמען די צוקראַכענע... אין ב ו ז ע ם אַריין... די הייסע ש ל ו ח י ם געשיקט... ביים לעצט־געלט די האַנט געדריקט... דריקען זאָל עס איהם אין האַרץ. רבונו של עולם... ער א ל י י ן איז געקומען — ר׳ יאַ־קע־לע!

מ י ר ל. וואָס האָט ער געוואָלט!

ל א ה. כאַ—כאַ—כאַ! וואָס וויל אַ מאַנספּאַרשוין? כ׳כאַפּ מיך אויף... קאַצענע אויגען... אַ ברענענדיגער אָטעם... די פּאות קריכען מיר אויפ׳ן האַרץ אַרום, ווי די ווערים... (פויזע.) נאָר אַז איהם האָב איך מיר ס׳האַרץ געקיהלט! אַז איינפאַהר־הויז מיינט ער! אַלע פינף פינגער!

(נחמה און זרח קומען אַן געאַרעמט פון טיפערען סקווער.)

מ י ר ל (אָנכאַפּענדיג לאה׳ן ביי אַ האַנט). ש ו ו י י ג. נ ח מ ה געהט! — — און ז ע ה, זעה מיט ו ו ע מ ע ן... זעה, ווי א ז ו י...

נ ח מ ה (אָפּלאָזענדיג זרח׳ס אָרים). מאַד אַ „ויברח“...

ז ר ח. א! די צנועה...

נ ח מ ה. ס׳איז מיין שוועסטער, זרח! — ווינט און נעבעל זאָלסט דו ווערען! (אַז זרח וויל זי, פאַר׳ן אַוועקגעהן, קושען.) וועסט צייט האָבען, נאַשער! — כ׳וועל דיך רופען... (אַז זרח פאַרשווינדט, צוקומענדיג צו די שוועסטער.) וואו איז אברהם׳ל?

לאה (אַהין פאַרב). געוועז... אוועקגעגאַנגען...

נחמה (מיט אַ זייטען־בליק אויף מיולען). און איהר פּאַסט נישט צו ענטפערען! (באַמערקט דעם בלויסען האַלז; גע־ריהרט.) און וואו ס׳שאַלעבעל, מירל? ! פאַרזעצט? !

לאה. איינגעהילט אברהם׳לען...

נחמה (מכלומר׳שט צו לאה׳ן, נאָר מירל זאָל הערען). זאָלסט הערען, ווי מיין בעל־הבית לויבט אברהם׳ל... אין טאָג אַריין! — ביים וואַרמעס... כ׳זיץ אין קיך... אין פּוטער שמעלץ איך מיך! „אברהם׳ל איז אַ עלוי“... „זאַפּט די הייליגע תורה, ווי אַ שוואָם“... עט, אַ שאַד, אַלע ביינדלעך וואָלט איך איהם אויסגעקושט...

מירל. האָסט וועמען צו קושען... ער, ברוך השם, וויל נישט...

נחמה. ר׳וועט עלטער ווערען, וועט ער בעסער ווערען!

מירל. אַ האַלצערנע צונג זאָלסט דו באַקומען, רבונו של עולם! —

לאה. ס׳הויבט זיך שוין אָן! —

נחמה. שווייג בעסער, גבאי׳טע!

מירל. און אַז איך וועל שווייגען, וועט די וועלט אויך שווייגען?

לאה (מעהר צו זיך). מיין כפרה די וועלט...

מירל. און גאָט, — גאָט, ברוך הוא, וועט אויך שווייגען?

נחמה. כ׳האָב דיר שוין איינמאָל געזאָגט, מירל: שטעל דיך נישט צווישען מיר און גאָט... כ׳וועל מיר אַליין מיין שטערטעל באַשטעהן...

לאה. נחמה!

מירל. רבונו של עולם, וואָס פאַר אַ לשון!

נחמה. און האָט גאָט צו מיר טענות, האָב איך צו איהם אויך טענות... און אויף איין טענה טויזענט תירוצים...

מירל. הער, ווי זי רעדט! הער, ווי זי רעדט!

נחמה (אַרויסלעגענדיג געבראַכטע זאַכען פון טאַש). עט! — גאַ, נעם בעסער...

מירל. זעה, זעה, ווי די האַנט ציטערט איהר... כ׳שטער דאָך איהר די שמחה מיט׳ן שוסטער־יונג...

נ ח מ ה. אבער גאר „לא“! און מיט א ספאדעק! כ'פרעג נאר דיר אסך! — — עי, זרח! — — אויף די פליגעל פון ווינט! (זרח קומט צו.) כ'בין א שעהנע מויד, — זרח?

ז ר ח. ווי דער טאג.

נ ח מ ה. פארליעבט?

ז ר ח. איבער די אויערען!

נ ח מ ה. שטארק? — היים?

ז ר ח. ווי ס'גיהנום!

נ ח מ ה. און — — ווען שטעלט מען א חופה?

ז ר ח. כאטש מארגען! — — זאל נאר זיין ארבייט...

נ ח מ ה. כאפט דיך דער וואטענמאכער מיט'ן מסדר קדושין צוזאמען... קום, זרח!

(געהען צום טיפערען טקוועך.)

מ י ר ל (שרייט איהר נאך). חצופה!

נ ח מ ה (זיך אפשטעלענדיג). ווייסט דו, וואס, מירל! פאלג מיך, מאך מיר חתונה... עפען ס'קניפעל: נדן, חתונה־הוצאות... מלבושים — — — האסט? קאנסט? ניין? — — — שוויינט מען!

(ראש אפ. מירל נעמט געשווינד צוזאמען דאס ארויסגע־לעגטע אויף דער באנק, וויל געהן.)

ל א ה. לאז מיך נישט איבער אליין...

מ י ר ל (שטרענג). אהיים געה!

ל א ה. א ה י י ם וואלט איך געגאנגען...

מ י ר ל. א מענש געהט נישט גראד אהיים... נאר וואו ס'איז באשערט...

ל א ה (כאפט זי אן ביי דער האנט). ס'איז דארט קיינער נישטא! — — געפאהרען באלייטען דעם חתן צו דער באהן... און דאס קיד־לעמפעל רויכערט... שאטען טאנצען ארום אויף די אפ־געשיילטע ווענט... און די שטריק פון בוידעם קוקען אפיר פון אונטער'ן בעט... כ'האב אזוי מורא...

מ י ר ל. האב בעסער מורא פאר ג א ט! פ א ר כ ט דיך פאר די זינד!

לאה. מירל... ווי האט עס א מענש קיין פונק רחמנות נישט...

מירל (ווייטער). און דו, אויף דיר אליין, האסט רחמנות? און אויף נחמה'ן — האסטו? דו טרענקסט זיך, שלעפסט דו זי מיט...

לאה. כ'ציה נישט קיינעם... איטליכער האט זיין ווילען, זיין שכל, און זיין אייגענעם חשבון מיט גאט... און איך טרענק זיך נאך נישט!

מירל. אודאי, א שפאס! מען איז זיך דאך מקנא אן דיר... מען בענשט זיך דאך מיט דיר! — — שדכנים קלאפען דאך דיר אפ די שוועל! — — און וואס וועט זיין דער סוף, לאה?

לאה. צום סוף איז נאך ווייט... כ'ווייס? און אפשר נישט... און וואס זאל זיין דער סוף?

מירל. און וואס ביסט'עס אזוי ווייס, ווי די וואנט? און וואס פאר א רויטע פלעקען האסט'עס אויפ'ן פנים? און וואס באטייטען די געשוואלענע ברעמען? און די בלאנע-בלויע רענדער ארום ד'אויגען! און דאס פיבער אין זיי? און וואס זענען עס דיר אזוי איינגעפאלען די באקען? —

לאה. וואס? כ'דארף נאך שיינען, ווי די זון... כ'ארבייט ווענינ, כ'הארעווע נישט?!

מירל. פאררעד נישט די ציין! — — הארעווען הארע־וועסט דו שוין לאנג און פריהער האסט דו דאך געבליהט, ווי א רויז... געשפילט, ווי א פויגעל...

לאה. ווען פריהער?

מירל. איידער דער פעלדשער־יונג האט דיך פארלאזט!

לאה. דאס ווייסט דו אויך... און אין דעם בין איך אויך שולדינ?

מירל. ווער דען? איך!

לאה. מירל!... אזוי קאן נישט זיין... אזוי טאר נישט זיין... א תלין זיין פאר אן אייגענע שוועסטער, חייסט גאט אליין נישט... זעהסט, מען האט אן מיר געפעלשט, א גזלן אין פעלד איז מיד באפאלען, אריינגעשטעקט א מעסער אין הארץ; בלוט רינט... ביסט דאך א שוועסטער...

(אַז מירל, וואָס האָט מורא, זי זאָל נישט ווייך ווערען, דרעהט זיך פון איהר אָפּ, זיך אויפהויבענדיג.) עט! אַז עס איז אַזוי, זאָל זיין אַזוי! (געהט אין דער ריכטונג צום לאָמטער.)

(מירל דרעהט זיך אויס באַוועגט, וויל זי שוין צוריק רופען, לאה קומט דערווייל אין ליכט־שטרייף אַריין אונטער'ן לאָמטער.)

מ י ר ל (פון פלוצלונגער שרעק באַפאַלען). ל—אה!

ל א ה (שטעלט זיך אָפּ, קוקט זיך אום). וואָס!

מ י ר ל. אַהער, קום! אַהער!

ל א ה. שריי נישט אַזוי, מען הערט דאָך...

מ י ר ל. ווערה מיר, וועה מיינע יאָהר! צו ד ע ם איז עס געקומען! (אַז לאה שלעפּט זיך צו איהר צו, ווי אַ געשלאָ־גענער הונט.) שטעה! קום נישט אין מיינע דלת אמות אַריין... און מאָרגען צום קבר — נישט ד ו, נישט ז י... (וואַרפט אַלץ אַרויס פון שירץ.) נאַ! נאַ! נאַ!

(לויפט אָפּ רעכטס, ל א ה פאַלט אויף דער באַנק, ציהט זיך צוזאַמען.)

מ ש ה (קומט אָן פייפענדיג אַ ליעדעל. קוקט זיך אום). אַ... עפּעס אַ סחורה אויף דער באַנק...

(געהט נעהנטער צו, דערקענט ווער עס איז, וויל זיך צוריק־ציהען אויף די נעגעל.)

ל א ה. אַנטלויף נישט.

מ ש ה. כ'איל מיך... אַרויסגעלאָפען קויפען פּאַפּיראָסען...

ל א ה. פּאַפּיראָסען קוקען זיך פון מאָרינאַרקע אַרויס...

מ ש ה. זעהסט, ווי דער קאָפּ איז פאַרדרעהט...

ל א ה. קום נאָר צו נעהנטער...

מ ש ה (טוט עס נישט גערן.) איבערגעלאָזט אַנגעזייפטע געסט...

ל א ה. כ'וועל דיך לאַנג נישט האַלטען...

מ ש ה. נאָר, כ'בעט דיך, נישט געזידעלט... זע'מיר ביידע נישט אַזוינע פרומע נשמות...

לאה. ניין... נאר א בשורה וויל איך דיר אנזאגען!

משה (גאלגען־הומאר). ווערסט א כלה? מזל־טוב דיר!

לאה. דאס נישט... נאר א מזל־טוב קומט מיר, דיר אויך... נאט האט מיך געבענשט...

משה. דאס איז גראד מיין ברכה... אויב כ'האב קיין טעות נישט...

לאה. ניין... האסט קיין טעות נישט... וואס זאגסטו דערצו?

משה (זעצט זיך, פארזארגט). ווייסטו וואס, לאה? — כ'האב א באקאנטען דאקטאר!

לאה. און נאר!

משה. כ'וועל דיר ברענגען פראשקעס!

לאה. און גאר!

משה. וואס דען, לאה?! צוויי מתים געהן נישט טאנצען...

לאה. נו, געה, אז דו ווייסט שוין... געה! — — — (מיט שטייגענדען עקעל.) און דאס האב איך ליעב געהאט, דאס! (באמערקט, אז ער שטעהט נאך, אויסשרייענדיג.) געה!

(משה פארשווינדט; עס קומען אן נחמה און זרח.)

נחמה. וואס האסט'עס געשריגען, לאה? (באטראכט זי.) דער פעלדשער־יונג איז דא געווען! — געוועז! — ער האט דיר עפעס געזאגט?

לאה. איך האב איהם געזאגט!

נחמה (שלעכט פארשטעהענדיג). רעכט אזוי! — כ'געה איינקויפען, אין דערפריה, שטעהט ער דארט מיט דער געלער מויד... קוועטשט איהר די האנט, ז'האט דאך א לאפע, ווי א בער...

לאה. מיין דאגה.

נחמה. אזוי?!

זרח. א גאלד פון א מויד.

נחמה. וואס ברומסט דו דארט, זרח!

זרח. כ'זאג, א שארלאטאן איז ער, דער פעלדשער־יונג...

לאה. און דו, זרח?

זרח. איך? וואס איך?

לאה. ווען שטעלסטו א חופה?

זרח. זאל נאר זיין ארבייט...

ל א ה. און איידער ס'וועט זיין...

ז ר ח. ווי נחמה וויל...

ל א ה. וועסט איהר העלפען וועלען, און דערנאָך... וואָס וועט זיין דערנאָך?

נ ח מ ה. איך זאָג, ברוך השם יום יום — אויף מאָרגען זאָל גאָט זאָרגען...

ל א ה. גאָט וויל, יעדער זאָל פאַר זיך זאָרגען!

נ ח מ ה. וואָס פאַר א לשון, לאה?! באהאַלט די תחנות אויף מאָרגען...

ל א ה. וואָס מאָרגען?...

נ ח מ ה. אויף שוחט'ס קבר...

ל א ה. מ'געהט נישט מאָרגען!

נ ח מ ה. וואָס איז ווייטער? און פאַרוואָס וויל זי נישט.

ל א ה. זי זאָגט, מיר פאַרשוועכען דעם קבר...

נ ח מ ה (אָפּשפּרינגענדיג). איך האָב נאָך קיין שלעכטס נישט געטאָן, לאה!

ל א ה. וועסטו טון... אונזער וועג געהט משופּע אראָפּ... משופּע אראָפּ...

(דער לאָמפּען־צינדער, וואָס האָט שוין געלאָשען איבעראַל אין סקווער, לעשט דאָ אויס דעם לעצטען לאָמפּ. עס ווערט פינסטער.)

(ל אַ נ ג ז אַ ם פ אַ ר ה אַ נ ג.)

א פריהמאָרגען.

(איינאַקטער.)

פערזאָנען:

מ נ ש ה — איבער זיבציג, ליידט אויף די פיס; אויף פום שלעפט ער נאָך. רעדט מיט זיך אַליין, ווי אַ שוין לאַנג איינזאַמער מענש.

ח י י ם — זיין זוהן, אַ הענדלער מיט אַלטוואַרג; אַ יאָהר עטליכע און פיערציג.

ש ר ה — חיים'ס ווייב, אין זעלבען עלטער. האַנדעלט מיט אויבס.

ר ב ק ה — זייער טאָכטער, אַ געראָטען מיידעל. אַ יאָהר אַכטצעהן—ניינצעהן.

ל א ה — איהר איינגערע שוועסטער פופצעהן—זעכצעהן יאָהר; בלוט־אָרעם. גייסטיג נישט אנטוויקעלט. אַ בלאַסע שעהנהייט מיט שטאַרע אויגען.

י ע נ ק ע ל ע — אַ קינד אין וויג.

א ש א כ ע ר — אין פענסטער.

אַן אָרעמע שטוב, — אין הינטערגרונט: צוויי בעטען, פאַר איינעם פון די בעטען צוקאָפּענס — אַ קינדער־וויג צווישען די בעטען, אונטער אַן אַלטען, ערטערווייז צופלאַצטען שפּיגעלע— אַ שטול מיט אַ בעקען וואַסער; א האַנטוך אויף דעם אָנלעהן און א קובעל אונטער'ן שטול. — ר ע כ ט ס, פון פאָדער־גרונט גערעכענט: א טיר, קוימען־אויווען, א קעסטעל מיט קוילען; א געלעגער אויף א קאסטען מיט צוגעשטעלטע שטו־לען. ל י נ ק ס: אַ פענסטער העכער — א בעט צוקאָ־פענס, און פון דער שטוב־זייט מיט אן אלט הישפּאַניש ווענטעל פאַרשטעלט. ביים בעט — א קליין טישעל; דאַרויף אַ קליין גאַפּט־לעמפּעל. העכער — א שענקעל. אין מיט שטוב, אונטער א פאַרגריגטען, מעשענעם הענגעל־לייכטער — א טיש. דארויף: א טלית־ותפלין־זאַק, א געהער־טאָרבע א. ד. גל. אין ווינקעל — זעק, קערב לערע, אין מיט אַ בוים און גרינס. אין צווייטען — אַלטוואַרג.

פ אָ ר ה אַ נ ג.

ש ר ה און ל א ה (שלאָפען אין בעט, פאַר וועלכען עס שטעהט די וויג. ש ר ה האָט אַן אראָפּגעלאָזטע האַנט, וואָס האָט ערשט נישט לאַנג געשאָקעלט די וויג; די וויג באַוועגט זיך נאָך זעהר לאַנגזאַם.)

ח י י ם (ליגט אין צווייטען בעט; שלאָפט אומרוהיג, קרעכ־צענדיג.)

ר ב ק ה (ליגט אויפ'ן קאַסטען־געלעגער; די האָר אראָפּגעלאָזט צופלאָכטען.)

מ נ ש ה (שוין אָנגעטאָן; זיצט אויפ'ן בעט פאַר'ן טישעל; זאָגט עפּעס זעהר שטיל און מיט אַ טרויעריגען נגון פון אַ סדור אַרוים.)

(עס הויבט אָן גרויען דער פריהמאָרגען.)

מ נ ש ה (דערפיהלענדיג דאָס גרויען פון טאָג, קושט דאָס סדור'ל, פאַרמאַכט עס; שטעהט זעהר לאַנגזאַם אויף, אויסגלייכענדיג זיך די פאַרזעסענע אַקסעל, און קוקט, אָנהאַלטענדיג זיך אָן אַגלעהן פון בעט, מיט מידע אויגען אין פענסטער אַריין): האָסט מיר נאָך אַמאָל אָפּ־גענעבען דאָס פּקדון... איך דאַנק דיר און דיין ליעבען נאָמען! (מיט אַ בלאַסען שמייכעל.) דאַרפסט מיך דאָ נויטיג האָבען, וואָס? — נאָך אַ שמיקעל חצות פון אַלטען מנשה, נאָך אַ קאַפּיטעל תהלים (קורצע פויזע.) — אידעלעך פעהלט דיר, וואָס? (מיט אַ נישט פאַרשטעהענדיגען נאָר אונטערטעניגען בליק צום הימעל צו.) האַ! אַז דו הייסט! (שלעפּט זעהר זאַכט און מיט גרויס מיה דאָס וועגעלע אין דער ריכטונג צום קוימען צו, בלייבט דערמיט אין מיט שטוב, קו־קענדיג אויף שרה'ן) אַראָפּגעלאָזט די האַנט... הויט און ביין... און אָדערען... און כ'וויגעל ריהרט זיך נאָך... נישט זי שלאָפט זיך אויס, נישט זי דערעסט... (מיט אַ בליק צום פענסטער.) און דו הייסט, כ'זאָל איהר דעם לעצטען ביסען פון מויל אַרויסנעמען... מילא... מן־השמים ווייסט דו בעסער... (נעמט זיך צום וועגעלע, לאָזט עס ראַש אָפּ.) אַט ריהרט ער זיך, דער נזלן! (איילט צו צו דער וויג, שאָ־קעלט זי.) אַ... אַ... (געהט שמייכעלדיג צוריק צום וועגעלע.) בעק־לעך, ווי די עפּעלעך! און עס מאַכט מיט די ליפּלעך, ס'פּרעסערל! די ברוסט חלומ'ט זיך איהם... קיין בייז אויג... קיין בייז אויג... (מיט אַ בליק צום פענסטער.) ווילסט אפשר, כ'זאָל נאָך אָן איהם נחת דערלעבען? עברי לערנען?... מהיכא תיתי — (טרויעריג.) נאָר אָפּפיהרען אין חדר אַריין וועל איך איהם שוין נישט... (זיפצט.) נישטאָ קיין פּיס... (רוקט עטוואָס האַסטיגער דאָס וועגעלע צום קוימען צו.)

ר ב ק ה (באַוועגט זיך אומרוהיג אין שלאָף.)

מ נ ש ה (באַמערקט עס, לאָזט פּלוצלונג אָפּ ס'וועגעלע). ווי ס'וואַרפט זיך! מיינע, עליה השלום, אויס'ן אויג... (זיפצענדיג.) היים בלוט, קאָכענדיג בלוט... און — חלומות... גאָט ווייסט, וואָס פאַר אַ חלומות... (פויזע.) אַ גאַנצען טאָג געהט עס אַרום —

גארנישט... ביינאכט — חלומות (פון זכרון אַרויס.) „שיינד׳על, וואס ווארפסט דו זיך אזוי?" (מיט א נאכגעמאכטער פרויען־שטימע פון שלאף ארויס.) „איך? — איך — וואס פאלט דיר איין?" (נאך א קורצער פויזע, מיט אייגענער שטימע.) און כלומר׳שט צו־ריק איינגעשלאפען... און ווארפט פון זיך האלב אראפ די קאלדרע... אין שטוב א קעלט... איהר איז היים... היים בלוט... (פויזע... רופט.) ר ב ק ה! (די שטימע האט איהם אבער נישט נאכגעגעבען.) ביז צו דער פאדלאגע די פלאמענדיגע האר... א רויטער טייך, און אזוי מוז זיין די נשמה אויך... מיינע, עליה השלום, אויס׳ן אויג, אויס׳ן אויג! (רופט עטוואס העכער.) רבקה! (געהט צו, ריהרענדיג רבקה׳ן ביי דער האנט.) רבקה׳לע!

ר ב ק ה (וועקט זיך, עטוואס אומרוהיג). דו, זיידע, וואס?

מ נ ש ה. שפרינג איבער אין מיין בעט אריין...

ר ב ק ה (געגעצענדיג). וואס ביסט דו אזוי פריה אויפגע־שטאנען, זיידע?

מ נ ש ה. האסט שוין פארגעסען! זיי געהען פריה אוועק... דער טאטע האט דאך געכאפט עפעס א מציאה, און האט נישט צו באצאהלען, מוז ער זיך שאפען געלט... און די מאמע האט איינ־צוקויפען פאר דער מאדאם פימסענהאלץ... אויף תנאים.

ר ב ק ה (געגעצט). אהא — מאניע ווערט א כלה — (כאפט ארום זיך די קאלדרע, שפרינגט איבער אין מנשה׳ס בעט אריין.)

מ נ ש ה. א ברען! מיינע, עליה השלום, אויס׳ן אויג, אויס׳ן אויג! (געהט צו, פארריכט איהר די קישען אונטער׳ן קאפ.)

ר ב ק ה (קוים עטוואס אומרוהיג). זיידע, דער חתן הייסט גאלדשטיין?

מ נ ש ה. גאלדשטיין — דעם תבואה סוחר׳ס זוהן — (פויזע.) שלאף, רבקה׳לע, כ׳וועל מאכען טיי — (רוקט איבער דאס וועגטעל צום קוימען צו, אזוי, אז ער טיילט איהם אפ פון הינטער־גרונט. נעמט ארויס פון א קאסטען ביים קוימען עטליכע קיהנעלעך, צושניצט זיי זעהר דין, לעגט זיי קונציג אויס אויפ׳ן קוימען, שיט דארויף דראבנע קוילען, צינדט אונטער, שטעלט צו א טשיינוק מיט וואַ־סער, פארבריהט טיי.)

ר ב ק ה (שטיל). זיידע, ווי הייסט דער חתן? — אויפ׳ן נאמען, מיין איך. (פארשוויגט, אז מנשה הערט נישט.)

שׂ ר ה (הויבט אויף דעם קאָפּ, באַמיהט זיך אַריבערצוקריכען צום צווייטען בעט). ער שלאָפט נאָך, ברוך השם... (ביטערליך.) אַז אַ מענש האָט אַ רוהיגען קאָפּ... מהיכא תיתי...

ח י י ם (עפענט די אויגען, זאָגט שטיל „מודה אני“.)

שׂ ר ה (אָפּוואַרטענדיג ביז ער ענדיגט ברכה). און וואָס נועסט דו נעמען געלט, חכם מיינער?!

ח י י ם. כ׳וועל געהן צום סקלאַדניק...

שׂ ר ה. ער זאָל דיר די נשמה אַרויסציהען?

ח י י ם. וועל איך אפשר ערגעץ כאַפּען...

שׂ ר ה. מיד ליד?... אויף וויפיעל פּראָצענט? (פּויזע.) שוועהר, זייט מוחל, רוקט מיר צו ס׳ווענטעל...

מ נ ש ה (טוט עס.)

שׂ ר ה. שוועהר, דעם פּימסענהאָלצ׳ם מחותן קענט איהר?

מ נ ש ה. גאָלדשטיינען? (זיפצענדיג.) אַז כ׳האָב פּים גע־האַט, פלעג איך פאַרדינען ביי איהם אַ קערבעל (געהט צוריק צום קוימען.)

שׂ ר ה (זיך וואַשענדיג, פון הינטער׳ן ווענטעל). צוויי טויזענט גיט ער נדן... פּימסענהאָלץ גיט אודאי.

מ נ ש ה. אודאי... פון כלה׳ם צד קומט מעהר...

שׂ ר ה (אַרויפקומענדיג). און וואָס איז גאָלדשטיין? ווי לאַנג איז, אַז ר׳איז אַ באַהעלפער געווען?... און פּימסענהאָלץ?... פון דעם לוינט שוין גאַרנישט צו רעדען... אָבער, אַז מען טוט די האַנט אין קאַלט וואַסער אריין, העלפט גאָט! (מיט אַ בליק צו חיים׳ס בעט.) און דאָס... כ׳זאָל נישט זינדיגען מיט די רעד....

מ נ ש ה. אַלץ ווענדט זיך אָן זיין ליעבען נאָמען...

ר ב ק ה. מאַמע, ווי הייסט דער יונגער גאָלדשטיין?

שׂ ר ה (קערט זיך צו איהר אום פאַרבליפט אויף דער פראַגע.)

י ע נ ק ע ל (ריהרט זיך אין וויג.)

שׂ ר ה (פאַרגעסט אָן רבקה׳ן, לויפט צו צו דער וויג, געבענדיג צו זויגען; האַסטיג). ציה, ציה, גזלן מיינער — תכשיט מיינער— כ׳זאָל שוין זוכה זיין צו הערען דיין ברכה איבער דער מילך! (דערמאָנענדיג זיך, צו רבקה׳ן.) וואָס האָסט עס געפרעגט, רבקה? — זי שלאָפט שוין.

ח י י ם (קומט אַרויף פון הינטער'ן ווענטעל, אנגעטאָן, צו שרה'ן). און דו האָסט נישט עפּעס געלט?

מ נ ש ה. (גיסט אָן צוויי גלאָז טיי.)

ש ר ה (אויפשטעהענדיג פון וויג, אויסגלייכענדיג זיך די אַקסעל, און נעמענדיג פון אַלטענס האַנט אַ גלאָז טיי). פון וואנען?

ח י י ם (מיט עטוואָס תערומות). נישט געקאָנט נעמען פאַראויס ביי דער פּימסענהאָלץ?

ש ר ה (האַסטיג, זופּענדיג דעם טיי). הלואי, ז'זאָל באַלד דערנאָך באַצאָהלען... ז'וועט שלעפּען א האַלב יאָהר. (פּויזע.) און וואָס פאר א מציאה האָסט עס געקויפט, לאָמיך נאָר הערען?

ח י י ם. אַ שלום־ראָק — כמעט נאָך ניי — דריי פּאָר פלור־דערען, א סאַמעטען רעקעל — אַש־גרוי, גאָר פריש, א פידעל, — דאָס קעסטעל אַליין איז ווערט א הון... מאכאָן! עטליכע טאַליעס קאַרטען — מיט קרייד, א קאַרטען־בערשטעל — א נייזילבערן הענטעל, א ווייס פּעלצעל — (מיטליידיג.) געמוזט עמיץ אוועק־קומען ביי דער פּריצה... טרערען אין ד'אויגען האָט זי געהאַט... (קומט, געהענדיג איבער דער שטוב, נאָהנט צו רבקה.)

ר ב ק ה (אומרוהיג). טאַטע, ווי זעהט אויס דער יונגער גאָלדשטיין?

ח י י ם (עמפּערט). וואָס א מויד האָט אין זין... טו דיך בעסער אָן... זאָג ברכה און געה צו דער נעהטאָרין...

ש ר ה (פּאָרענדיג זיך ביי די קערב, וואָס זי בינדט צוזאַמען). זי וועט היינט נישט געהן... כ'וועל זי שפּעטער דאַרפען צו דער שטעל... לאָז זי נאָך ליגען. — און וויפיעל האָסט דו דיך באַדונגען?

ח י י ם (נעמענדיג די טאָרבע, אַריינלעגענדיג אַ שטיק ברויט און אַ ציבעלע, וואָס ער נעמט פון שענקעל אַרויס). כ'האָב דאָך דיר געזאָגט זעקס רובל אָהן דריי און צוואַנציג גראָשען...

ש ר ה. אפשר טאַקע א מציאה — —

ח י י ם. אין לאָה'לעם זכות...

ש ר ה און מ נ ש ה (קוקען איהם אָן פאַרוואונדערט.)

ח י י ם (מאָטיווירענדיג). איך דינג זיך אזוי מיט דער אַלטער פּריצה... זי לאָזט נישט אָפּ... פּלוצלונג גיב איך א טראַכט: רבונו של עולם, לאָמיך עפּעס פּאַרדינגען פון לאָה'לעם וועגען...

ש ר ה (פאטשט מיט די הענט). רבונו של עולם, כ'האב דאך גאר פארגעסען צו פרעגען... שווער, דער דאקטאר פון דער חברה איז געוועזן?

מ נ ש ה. געווען... (זיפצט.) געהייסען שלאפען אסך, עסען אסך, אביסעל וויין...

(פויזע.)

ח י י ם (וואס האט עטוואס אומרוהיג אפגעוואַרט). ווי איך גיב דאס א טראכט, ווערט זי, די אלטע פריצה ווייך, ווי א פוטער— לאזט זי אפ צעהנערלער, דערנאך גילדענווייז... און גיט זיך פלוצלונג א דרעה אוים צו דער וואנט, און שטעלט מיר הינטען ארום ארויס די האנט: גיב שוין, איד, גיב!... די האנט האט איהר געציטערט, האב איך איהר געגעבען אדרויף... (הענגט זיך די טארבע איבער די אקסעל, מיט אומרוהיגער חניפה.) מיין איך טאקע, אז לאה'לע איז א שותף צו דער קניה.

ש ר ה (קוקט איהם אן מיט חשד.)

ח י י ם. און זי זאל טאקע זיין אן אמת'ער שותף... זי האט דאך איהרע פאר גראשען...

ש ר ה (שפרינגט אויף, ווי געביסען). א! צו דעם האסטו געצילט? דעם ארעמאן קינדם פאר גראשען, וואס זי קלויבט זיך אן פון שליחות? אזוי? מיט'ן ארעמען קינדס געזונט, מיט'ן ארע־מען קינדס נשמה ווילסט דו האנדלען...

ח י י ם (מאכט אוועק מיט דער האנט, נעמט זיך צום ארויסגעהן.)

ר ב ק ה (וואס איז איינגעשלאפען, וועקט זיך אומרוהיג, צו מנשה'ן, וואס קומט איהר אוים אם נעהנטסטען). זיידע, וואס שרייט אזוי די מאמע?

מ נ ש ה (אפרופענדיג חיים'ן). געה שוין, געה... זוך דיר א שותף אין גאס... א ג ר ע ס ע ר קרישאלע נעמען צוויי פייגעלער... שלינג נישט איין די וועלט...

ר ב ק ה. מאמע, דער יונגער גאלדשטיין טראגט גאלדענע ברילען?

ש ר ה. וואס זי האָט אין זינען! שלאָף! שפּעטער וועל איך שיקען נאָך דיר. (אָפּ מיט די קערבלעך.)

(פּויזע.)

ר ב ק ה. וואו וואוינט גאָלדשטיין?
מ נ ש ה (מעכאַניש). אויף אונזער גאַס, אין גרויסען הויז.
ר ב ק ה. ער טראָגט גאָלדענע ברילען!
מ נ ש ה. מן־הסתם... אַז איך פלעג אריינקומען צום פאָטער, איז ער א קורצזיכטיג אינגעל געווען... היינט טראָגט ער אודאי ברילען, און, מן־הסתם, גאָלדענע...
ר ב ק ה. אין גרויסען הויז וואוינט ער? אין רויטען?
מ נ ש ה. זייער הויז... קענגען וואס פרעגסט דו?
ר ב ק ה. זיידע, זעה נאָר (נעמט אַרויס מיט ציטעריגע הענט א פאָטאָגראַפיע פון בוזעם.) דאס האב איך געפונען נעכטען אין גאס...
מ נ ש ה (נעמט, באַטראַכט). דאס איז ער דאָך, דער יונגער גאָלדשטיין... (אומרוהיג.) געפונען אין גאַס?
ר ב ק ה (ענטפערט נישט, דרעהט זיך אויס צו דער וואַנט, נאָך א ווײַלע הערט זיך איהר פאַרשטיקט געוויין.)
מ נ ש ה. רבונו של עולם — וואס איז דאס? וואס איז מיט דיר? רבקה, רבקה'לע? — ז'ענטפערט נישט... ווי זי ציטערט... ס'איז דיר נישט גוט? ס'שפּאַרט דיך ביים האַרץ... רבקה'לע, רבקה'לע... געבען דיר טיי? רבונו של עולם, ווי זי ציטערט, ווי בלאַס זי איז... כ'געה עמיצען אריינרופען... א רופא... ווען ס'איז... (רופט.) לאה, לאה —
ל א ה (וועקט זיך.) וואס, זיידע?
מ נ ש ה. רבקה איז אוועקגעפאַלען... געה צו איהר, כ'געה עמיצען רופען. (געהט אַרויס.)
ל א ה (כאַפּט אויף זיך די קאָלדרע און געהט איבער צו רבקה'ן. איבער'ן וועג פאַרגעסט זי זיך, הויבט אָן עפּעס שטיל צו זינגען; פאַרגעסט דעם נגון, שטעלט זיך אָפּ, וויל זיך עפּעס דערמאָנען. פאַרלעגט די הענט אויפ'ן האַרץ. דערפיהלט עפּעס האַרטס ביי זיך אין בוזעם, וואונדערט זיך, טאַפּט מיט דער האַנט, זוכט, נעמט ענדליך אַרויס א זילבערנעם

רובעל, שמייכעלט דאצו — א שפיגעלע! דערמאָנט זיך עטוואָס — געהט נעהנטער צום בעט צו). רבקה, זעהסט? (ווייזט איהר ס'קערבעל.) רבקה — רבקה, ביסט געשטאָרבען? עפען די אויגען, רבקה, אַ'ניט וועט מען דיך הייסען באַגראָבען, רבקה...

ר ב ק ה. מען האָט מיך שוין... באַגראָבען...

ל א ה (אָפּוועהרענדיג זיך פון שרעק). שקר! אין דער היים ביסט דו... אין בעט!... באַגראָבען באַגראָבט מען אין דר'ערד... און ווייט, ווייט פון דאנען (באַרוהיגט און פאַרטראַכט זיך. דערמאָנט זיך אָנ'ם רובל.) זעהסט? און ווייסט ווער ס'האָט מיר געגעבען? א יונגערמאַן... עפּעס א פרעמדער יונגערמאַן... אין א גלאַנצענדיגען צילינדער... אין גאַסט־הויז שטעהט ער... הערסט, רבקה, כ'געה פאַרביי, דערזעהט ער מיך פון פענסטער... ווינקט צו מיר, געה איך אריין... גיט ער מיר א רובל און א קוש... קום מאָרגען, זאָגט ער, וועל איך דיר געבען צוויי... ר'וועט, זאָגט ער, מיט מיר פאָהרען אויף א שיף, און אַלע טאָג, זאָגט ער געבען א קערבעל... ווייט, ווייט... וועט מען פאָהרען... ר'אָט געפרעגט, צי כ'האָב נישט א שוועסטער... זאָג איך: יאָ... צי זי איז א שעהנע... (פויזע. האָלט אין פאַרגעסען זיך, פלוצלונג.) — וואָס מיינט ער דערמיט, רבקה? וואָס וויל ער, רבקה? (רייסט זי.) — רבקה! —

א ש א כ ע ר (אין גאַס, אַריינקוקענדיג דורכ'ן פענסטער, פאַרשענדיג און פרעך, רופט הילכעדיג). האַנדעל, האַנדעל, האַנדעל...

פ אָ ר ה אַ נ ג.

שאַמפּאַניער.

(איינאַקטער)

פערזאָנען:

גרונע — אַן אלמנה נאָך אַ סופר, אַ קליינע, מאָגערע, נערוועזע אידענע.

מרים — אַ פּאַרזעסענע, פון אַ יאָהר עטליכע צוואַנציג.
סערעל — אַן עגונה פון אַ יאָהר צוואנציג
הדס — אַ נעהטאָרין־מיידעל; אַ יאָהר זעכצעהן־זיבעצעהן.
(גרונעס דריי טעכטער)

דבורה — אַ הויכע, שווערע אידענע, אָהן ברעמען.

אַן אָרעמע קעלער־שטוב. די אויסגאַנגס־טיר אין הינטער־גרונט. דער ר'עכטער ווינקעל איז הינטער אַ שפּאַנישען ווענטעל. אַז עס ווערט אַוועקגערוקט, זעהט מען אַ צו־רודערט בעט. אין לינקען ווינקעל — אַ בערגעל קאַר־טאָפעל און א הויפען ציבעלעס. ביי דער וואנט ר'עכטס — צוויי בעטען. לינקס — א שראַנק צווישען צוויי הויכע קליינע פענסטערלעך אין גאַס אַרויף. אין מיט שטוב — אַ טיש, בענקלעך.

פ אָ ר ה אַ נ ג.

מ ר י ם (זיצט ביים טיש, מיט'ן פּנים צום צושויער, אָנגע־שפּאַרט דעם קאָפּ אויף די הענט, גענעצט פארוויסט.)

ג ר ו נ ע (קומט אַריין, שנעל אַרבייטענדיג אַ זאָק). ביי זיי חובות צו מאַנען! ווי פון א סמאָלע! (הערזעהט מרים'ן. מיט רחמנות.) עס טוט דיר דער קאָפּ וועה? (זיפצט אָפּ, נישט באַקו־מענדיג קיין ענטפער, געהט זי אַרום טיש, קומט אוים מרים'ן פון אַ זייט, שאָקעלט מיט'ן קאָפּ פאַר צער.)

מ ר י ם (האַרט). ניין. (הויבט זיך אויף, געהט הינטער דער פאָרהאַנג אַרונטער.)

ג ר ו נ ע (קוקט איהר אַ ווײלע נאָך, הערט זיך איין צו דער טיר). א, סערעל מיט'ן נאַפט. (געהט צו צו דער לאָמפּ, מאַכט זי צורעכט.)

ד ב ו ר ה (קומט אַריין מיט אַ קיישעל). גוט'ן אָוונט!

ג ר ו נ ע (ענטווישט). דו נאַר... ס'קאַצעל קומט!

ד ב ו ר ה (שטעלט דאָס קיישעל אויף דער ערד, רעכט ביי דער

מיר. איראָניש). אַ שעהנער „ס'קאַצעל קומט"... זאָלען דיר בע־סערע בשורות אַנגעזאָגט ווערען! (קומט אַ פּאָר טריט נעהנטער, שטעלט זיך אָפּ, קוקענדיג אויף גרונען, מיט פאָרוואורף און מיטלייד.) גרונע!

(פּויזע.)

גרונע (איבערוועלטיגט די אומרוה). פון דאָרף קומסט דו? (אַ בליק צום קיישעל.)

דבורה. איינגעקויפט...

גרונע. אָפּגעטראָטען זיך אָפּרוהען... מהיכא תיתי, זעץ זיך!

דבורה. כ'קאָן באַשטעהן! (געהט צו צום טיש, שפּאַרט אָן די הענט, קיין אויג פון גרונען נישט אַראָפּלאָזענדיג, מיט טיפען שטראָפענדיגען ערנסט.) ווייסט, ווער, עליו השלום, דיין מאַן איז געווען, גרונע?

גרונע (פאַרבליפט, עפענט דאָס מויל, געפינט נישט וואָס צו זאָגען, לאָזט אָפּ מיט דער רעכטער האַנט דעם זאַק, פאַרלירט דאָס שפּיזעל.)

דבורה (נישט אָפּוואַרטענדיג אויף ענטפער). אַ איד אַ למדן, גרונע, אַן עהרליכער איד, אַ סופר! (פּויזע.) פלעגט פאַר יעדער שורה פון דער הייליגער תורה טבילה געהן.

גרונע (פאַרביסען). שקר... אַ פּאָר מאָל אין וואָך — אמת!

דבורה (שטרענג). זיין זכות זאָל אונז ביישטעהן, גרונע!

גרונע (הויל). ער איז נישט בייגעשטאַנען!

דבורה. ווייל דו ביסט זינדיג, גרונע!

גרונע (שפּרינגט אונטער, ווי פון אַ שלאַנג געביסען). איך?

דבורה. דו אַ סופר'ס אַן אלמנה און אַזאַ כשר'ן סופר'ס, פּיהרסט אנדערש — די קינדער!

גרונע (מיט אַ האַנט־באַוועגונג צו דעם פאָרהאַנג). שוויינ!

דבורה. זי איז דאָרט נישט דאָ!

גרונע. מרים'ל ליגט — דער קאָפּ טוט איהר וועה — רעד — שטילער!

דבורה (געהט נעהנטער צום פאָדערגרונט צו). אַ מיידעל היט מען... כ'וואָלט מיינע ווי אַ שלייען צוריסען!

גרונע. ציה נישט די אדערען! רעד צו דער זאך...
דבורה (ביטער). וואס איילסט'ך אזוי צום נחת?
גרונע. ציה נישט די נשמה ארויס, זאג איך!
דבורה (זעצט זיך שווער אויף א בענקעל). אין דארף בין איך געגאנגען. פארבייגעגאנגען דאס גערטעל מיט דער רעסטא־ראציע, וואו די מוזיק שפילט... הער איך זי? מוזיק פעהלט מיר! כ'קוק מיך אפילו נישט אום... ווער מיר גערטעל... ס'וואקסט מיר א מויד אין גרויען צאפ אריין. פון מיינע עסקים וועט קיין נדן נישט זיין... געה איך... נישט די אויגען זעהען, נישט די אויערען הערען... פלוצלונג — א געלעכטער! כ'קוק מיך אום, דערזעה'ך...
סערעל (ארייגקומענדיג). אט, מאמעשי, נאפט! (וויל צוגעהן צום טישעל, באמערקט דבורה'ן, שטעלט אוועק אויף דער ערד ביי דער טיר; צו דער מוטער.) וועסט אליין אנגיסען! (וויל געהן הינטער דעם פארהאנג.)
גרונע (זעהר נישט דרייסט). מרים האט זיך געלעגט, דער קאפ טוט איהר וועה...
סערעל (פארהאלט זיך). וועסט קאכען, מאמעשי, קאר־טאפעל?
דבורה. און מיר קומט נישט קיין גוט'ן אווענט?
גרונע (גלייכצייטיג). קארטאפעל!
סערעל (נעמט א טאפ קארטאפעל מיט א מעסער צום שיילען און געהט צו דער טיר.)
גרונע. ס'איז קיהל, סערעל!
סערעל (נישט ענטפערענדיג, אפ.)

(שווערע פויזע.)

גרונע. און וואס האסט דו דערזעהן, דבורה?
דבורה. הלואי וואלטען עס מיינע אויגען נישט געזעהן! יאגט נאך א קאפעליוש א צנועה... פון רעסטאראציע... איבער דער לענג פון צוים... זי קנאקט צוקערקעס און לאכט, ס'קליידעל שוועבט, ער — נאך... יאגט ער זי, כאפט זי א הויפען בלעטער און שמייסט איהם, אין פנים אריין... און לאכט... און לאכט!

ג ר ו נ ע (אירא̈ניש). האסט דיך צוגעקוקט?
ד ב ו ר ה. כ'האב דאס לאכען דערקענט!

(פויזע.)

ג ר ו נ ע. הדס'ל?!
ד ב ו ר ה. דו האסט געוואוסט?! וואס? א חתן איז עס?
ג ר ו נ ע. ניין...
ד ב ו ר ה. נישט? און דו... האסט געשוויגען?
ג ר ו נ ע. יא!
ד ב ו ר ה. גרונע!
ג ר ו נ ע (שטעלט אוועק דאס לעמפעל אויפ'ן טיש. שניידענדיג רוהיג). שווייג אצינד דו, און הער, וואס איך וועל דיר דערצעהלען (אנכאפענדיג דבורה'ן ביים ארבעל, נויט, זי זאל זיך זעצען.) אלץ וועל איך דיר דערצעהלען, איין גאט אין הימעל וועט אונז הערען!
ד ב ו ר ה (זעצט זיך צוריק.)
ג ר ו נ ע. אז מיין מאן איז געשטארבען —
ד ב ו ר ה. ווי אזוי רעדסט דו עפעס, גרונע?
ג ר ו נ ע. ווי אזוי זאל איך רעדען?
ד ב ו ר ה. אהן „זכרונו לברכה״? און נפטר געווארען זאגט מען?
ג ר ו נ ע. אלץ איינס. נפטר געווארען צי געשטארבען; באגראבען האט מען איהם...
ד ב ו ר ה. צו קבר אבות געקומען...
ג ר ו נ ע. זאל זיין; צו קבר אבות... נאר מיך האט ער איבערגעלאזט מיט דריי יתומים — טעכטער...
ד ב ו ר ה. נעבעך. אוועקגעגאנגען אהן א קדיש פון דער וועלט...
ג ר ו נ ע. דריי טעכטער. די עלטסטע...
ד ב ו ר ה (מיט א בליק צו דעם פארהאנג). מרים — — —
ג ר ו נ ע. אלט געווען ניינצעהן יאהר...
ד ב ו ר ה. ביי לייטען איז אזוינס א כלה...
ג ר ו נ ע. ביי אונז איז קיין ברויט נישט געווען; פון לעקער עסען נישט צו רעדען...

ד ב ו ר ה. ווי אַזוי רעדסטו דו עפּעס היינט, גרונע?

ג ר ו נ ע. נישט איך רעד, די צרות רעדן... דאָס שענסטע מיידעל אין שטאָדט געווען...

ד ב ו ר ה. היינט אויך... קיין עין־הרע!

ג ר ו נ ע. היינט איז זי אַ זויערע לימענע — אַ גרויער צאַפּ! נאָר דאַמאָלט האָט זי געלויכט, ווי די זון... איך בין דאַמאָלט דעם פרומען סופר׳ס אַלמנה געווען, איך האָב זי, ווי אַן אויג אין קאָפּ געהיט... איך האָב געוואוסט, אַז היינטיגע צייטען... עס דרעהען זיך אַרום קלעזמער, שניידערלעך, אַזוי דייטשלעך און אַלטע בחורים... בית־המדרש׳ניקעס אפילו פלעגען זיך דרעהען ביים פענסטער... נאָר אויף וואָס איז אַ מאַמע? אַ כלה־מיידעל, האָב איך געוואוסט, דאַרף זיין ווי אַ שפּיגעל... און איך האָב מיינס באַוויזען. עס איז אויף איהר קיין הויך נישט געפאַלען! געהיט האָב איך זי. געהיט, קיין אויג נישט אַראָפּגעלאָזט, קיין טריט פון שטוב אָהן מיר נישט געמאַכט, און אַלץ מוסר געזאָגט... קוק נישט אַהער, קוק נישט אַהין, דאָ שטעל דיך נישט, דאָ מעק דיך נישט... קוק נישט, ווי פייגעלעך פליהען...

ד ב ו ר ה. זעהר וואויל...

(פּויזע.)

(מרים און סערעל באַווייזען זיך, פון גרונע און דבורה נישט באַמערקט, אין טיר. זעהען, אַז די לעצטע איז נאָך דאָ און ציהען זיך שטיל צוריק.)

ג ר ו נ ע (ביטערליך). וואויל ווי די וועלט! אָבער ווי זעהט זי אויס! אַן אמת עהרליך מיידעל, נאָר זעקס און דרייסיג באַשריבענע יאָהר! דאַר, די ביינער צו צעהלען, אַ גערינצעלטע הויט, ווי פּאַרמעט צו תפילין. אויגען פאַרלאָשענע, דאָס פּנים זויער, אָהן אַ שמייכעל — אייביג פאַרביסענע ליפּען... גאַנץ אָפּט ברענען דאָך אויף די פאַרלאָשענע אויגען; דאָס ברענט דאַמאָלט אין זיי אַ שנאה, אַ האַס, ווי אַ גיהנם... און ווייסט דו צו וועמען? ווייסט דו וועמען זי האָט פיינט? וועמען, מאַכענדיג מיט די ליפּען, זי פאַרשילט די ביינער?

ד ב ו ר ה. וועמען?

גרונע. מיר! מיר — איהר אייגענער מאמען!

סערעל (קומט אפיר פון הינטער דעם פארהאנג, קוקט מיט האס צו דער פארציטערטער מוטער. געהט ארויס.)

גרונע. האסט געזעהן?

דבורה. אבער — פארוואס?

גרונע. זי אליין וויים אפשר נישט פארוואס, נאר איך וויים! איך האב מיך געשטעלט צווישען איהר און דער וועלט, צווישען איהר און דער זון! איך האב איהר, ווי זאל איך דיר עס זאגען? קיין ווארעמקייט און קיין ליכט צום לייב נישט צוגע־לאזט... גאנצע נעכט האב איך דעריבער געקלערט, ביז איך בין עס דערגאנגען, אויף קלאר דערגאנגען! זי מוז מיך פיינט האבען... יעדעס קעמערל פון איהר לייב האט מיך פיינט!

דבורה. וואס רעדסט דו?

גרונע. וואס דו הערסט! די שוועסטער האט זי אודאי פיינט, שענער זענען זיי און אינגער. (כאפט שווער דעם אטעם.)

דבורה. רבונו של עולם!

גרונע (הייזעריג). די אינגערע, סערלען, האב איך שוין אין דער היים נישט געהאלטען... איך האב זי אפגעגעבען פאר א דינסט...

דבורה. איך האב טאקע געשריען געוואלט, מעשים געטאן... א סופר'ס א טאכטער פאר א דינסט...

גרונע. איך האב געוואלט כאטש איהר חתונה מאכען. זאל זי כאטש אביסעל נדן האבען... פון מיינע קארטאפעל און ציבע־לעס, מיט וועלכע איך האנדעל, קאן מען קיין נדן נישט אויפ־קלייבען... און זי האב איך אויך געהיט... נישט איין בעל־הבית האט אויף איהר אן אויג געווארפען... נישט איין בעל־הבת'יש קינד האט זיך געוואלט פון איהר א שפילעכעל מאכען...

דבורה. ימח שמם וזכרם!

גרונע. בין איך דאך אבער א מאמע! א געטרייע מאמע געווען! די פיס האב איך מיר אפגעהאקט! צעהן מאל אין טאג ביי איהר אין קיך געווען, געוויינט, גע'חלש'ט, מוסר געזאגט...

דבורה. שטראפען מוז מען, איך שטראף מיינע אויך...

גרונע. גאנצע נעכט בין איך נישט געשלאפען; דעם קו־הישר געלייענט און אנדערע הייליגע ספרים אויף עברי־טייטש.

און צומאַרגענס איהר אַלץ איבערדערצעהלט... און נאָך אייגענס צוגעלעגט, גאָט זאָל עס מיר מוחל זיין...

ד ב ו ר ה. מוחל זיין?

ג ר ו נ ע. פאַר דעם ליגען! פון דריי שדים האָב איך געמאַכט צעהן... פון א שמיץ — קאַסטרוי! מיט פייער האָב איך געשיט! און א שוואַך קינד איז עס געווען: א שוואַך כשר קינד, עס האָט זיך געלאָזט פיהרען!... דער טאַטע אויס׳ן אויג — בלאָס אַהן אביסעל בלוט, און אַזוינע גוטע, פייכטע אויגען — נאָר שענער איז זי געווען...

ד ב ו ר ה. דו רעדסט, רחמנא לצלן, פון איהר, ווי פון א טויטען!

ג ר ו נ ע. און דו מיינסט, זי לעבט? איך זאָג דיר: זי לעבט נישט! זי האָט אַנגעזאַמעלט נדן, און איך האָב איהר א מאַן געגעבען! זי האָט נעבעך געוויינט, אז זי וויל איהם נישט, אז ער איז צו גראָב, צו פּראָסט פאַר איהר. נאָר א לערן־קינד נעמט נישט קיין דינסט־מיידעל, בפרט מיט דרייסיג רובל נדן! איך האָב געדאַנקט גאָט, ווער עס איז! — א שניידער־יונג איז א שניידער־יונג! נו, האָט ער מיט איהר א יאָהר געלעבט, צוגענומען דאָס געלט, מיט׳ן רעשט ביסעל כח און איז אוועק... נאַקעט און בלויז האָט ער זי מיר אָפּגעשטעלט, נאָר — מיט א לונג־פעהלער! זי שפּייט מיט בלוט!... א שאָטען איז עס שוין, נישט קיין מענש... עס טוליעט זיך צו מיר, ווי א קליין קינד, עס לעגט זיך, ווי א לעמעלע! און גאַנצע נעכט וויינט עס... און ווייסט דו, אויף וועמען זי וויינט?

ד ב ו ר ה. אויפ׳ן מאַן, ימח שמו?

ג ר ו נ ע. ניין, דבורה. אויף מיר וויינט זי! (געהט צו צום קוימען, מאַכט איבער דער גאַנצער צייט פייער און קאָן עס נישט מאַכען.) איך האָב זי אומגליקליך געמאַכט, (בלאָזט.) איהרע טרערען פאַלען מיר אויפ׳ן האַרץ, ווי קאָכעדיג בליי — זיי סמ׳ען מיך די טרערען... (בלייבט שטיל, קוים כאַפּענדיג דעם אָטעם.)

ד ב ו ר ה. הכלל?

ג ר ו נ ע. הכלל? (בלאָזט האַסטיג.) הכלל, האָב איך מיר געזאָגט: גענוג! זאָל מיין דריטע טאָכטער שוין לעבען! לעבען זאָל זי ווי זי וויל! זי פאַרדינט מיט דער נאָדעל, זעכצעהן שעה

אין טאג ארבייט זי, קוים טרוקען ברויט פארדינט זי... זי וויל צו־קערקעס אויך, זאל זי עסען! זי וויל לאבען, שטיפען, קושען זיך— זאל זי! הערסט, דבורה — זאל זי! איך קאן איהר קיין זיסע זאכען נישט געבען, קיין מאן אודאי נישט! א ציטריין פון איהר מאכען, וויל איך נישט! א לונגען־פעהלער געבען — נישט. נישט! זאל שוין איין טאכטער מיך נישט האסען. אויף מיר נישט וויי־נען! (בלאזט.)

ד ב ו ר ה (שרייט דערשראָקען). אבער גרונע, וואס וועלען זאגען לייט?

ג ר ו נ ע. זאלען לייט פריהער אויף ארעמע יתומים רחמנות האבען. נישט ארבייטען מיט זיי, ווי מיט אייזלען אומזיסט; זאלען מענשען האבען הערצער פון מענשען און נישט האלטען ארעמע לייט צו אויסדריקען ווי לימאנען...

ד ב ו ר ה. און גאט? גאט ברוך הוא!

ג ר ו נ ע (הויבט זיך אויף, שרייט, גלייך זי וואלט וועלען, גאט זאל אין הימעל הערען). האט גאט געזאלט פריהער יענע פאר־זארגען!... (א שווערע שטילקייט,ביידע ווייבער אָטעמען שווער. ביידע שטעהען זיך אָקעגען מיט בליצען אין די אויגען.)

ד ב ו ר ה (שרייט). גרונע! גאט — גאט וועט שטראפען!

ג ר ו נ ע. נישט מיך, נישט מיינע טעכטער! גאט איז עהרליך. ער וועט עמיץ אנדערען שטראפען! עמיץ אנדערען!

(א שטימע הינטער דער טיר: טריי־לאַ־לאַ טריי־לאַ־לאַ.)

ג ר ו נ ע. מיין פויגעל, מיין זיסער פויגעל! מיין זינגענ־דיגער!

ה ד ס (פאלט אריין לוסטיג, עטוואס פארדרעהט). טראַ־לאַ־לא! א, דבורה גבאי'טע... דבורה די זאגעריןָ, דבורה די טוקערין— כאַ־כאַ־כאַ!

ד ב ו ר ה (צוגעהענדיג צו הדס'ן). שטיל, דו חצופה, (פאלט צוריק.) מען פיהלט דאך פון דיר — בראנפען פיהלט מען דאך.

ג ר ו נ ע (רוקט זיך פארציטערט צו צום טיש, כאפט זיך אן ביים טיש נישט צו פאלען.)

ה ד ס. שקר! בראנפען האט דיין טאכטער מיט איהר קבצנ'ישען יאלד געטרונקען! דאס האלט זי ביי בראנפען...

ד ב ו ר ה. שווייגסט, חצופה...

ה ד ס. נײן... זי טרינקט בראָנפען!... א פּאַניע איז ער. א דובאשקע טראָגט ער... א האַלז, ווי א קעלער! (לאַכט שטיל.)

ד ב ו ר ה. דער׳הרג׳נען גײה איך זי. (בויגט זיך צום קויש, כאַפּט עס, פאַרשיט די „סחורה“, קלייבט צוזאַמען נערוועז.)

ג ר ו נ ע. נישט דאָס האָב איך געמיינט... נישט אזוי ווייט (מיט פאָרוואורף אַרויף.) נישט קיין רחמנות געהאַט... געשטראָפט, און אזוי האַרט, אזוי האַרט...

ה ד ס (וואָס האָט איבער דער צייט געלאַכט אָהן א קול, גלייכגילטיג).

שאַמ — פּאַ — ני — ער!

פּ אָ ר ה אַ נ ג

אַמאָל איז געווען אַ מלך.

(קאָמעדיע.)

פערזאָנען:

ל י י ז ע ר — אַ געוועזענער באַמיטעלטער קאָמיסיאָנער; יעצט אַ ווירט פון אַ שוסטער־ווארשטאַט פון צוויי—דריי מאַשינען. ערשט נישט לאַנג געקומען פון דער פּראָווינץ, עטוואָס גרויליך. תנועות פון אַ מיוחס׳דיגען בן־תורה.

ט ר י י נ ע — זיין ווייב, עטוואָס יונגער, וועלטישער, ליידענד.

ח נ ה — זייער טאָכטער. אַ מיידעל פון אַ יאָהר זעכצעהן—זיבעצעהן. עטוואָס פאַרצויגען, ליכטזיניג.

י ו ס ל — אַן אַרבייטער, פון לייזערס שטאָדט.

ג ב ר י א ל — אַ יונגערמאַן פון קלויז. ערשט־וואָס אַריינגעצויגען אין דער אַרבייטער־באַוועגונג. אין ערשטען אַקט נאָך לאַנג געקליידט.

א ר ב י י ט ע ר — אין לייזערס ווארשטאַט.

ז אַ ק ע ן ־ אַ ר ב י י ט ע ר י ן.

אַ ש פּ י י ז ־ ק ר ע מ ע ר י ן.

אָרט און צייט: ביי לייזער אין ווארשטאַט, ווארשוי, 1905.

ערשטער אקט.

דער װאַרשטאַט. — טירען: רעכטס — אין װאָױן־צימער אַרײַן; לינקס — צום פּאַרצימער. די טיר פון פּאָדער־הויז איז פאַרזעהן מיט אַ גלאָק.
אַ הערבסט־טאָג; מיטאָג־שטונדע.

דער װאַרשטאַט — לער. גלאָק פון פּאַרצימער.
(יוסל קומט אַרײַן.)

ל י י ז ע ר (באַװײַזט זיך אויף דער שװעל פון װאָױן־צימער. נאָך אַ בליק צום װאַנטזײגער). דו, יוסל? באַלד, נאָר אָפּבענשען... גרײַט דיך דערװײַל צו. (ציהט זיך צוריק.)

י ו ס ל (זעצט זיך צום װאַרשטאַט. לאָזט אַראָפּ דעם קאָפּ אויף די הענט).

ח נ ה (פון צימער, האַלב זינגענדיג).

אַמאָל איז געװען אַ מלך,

(שױן אויף דער שװעל)

האָט ער געהאַט אַ מלכה...

(אין צימער צו יוסל'ען). װאָס איז (נעהנטער צוקומענדיג) אַ שיף מיט זױערמילך איז דיר אונטערגעגאַנגען? (אָװעקנעמענדיג איהם די האַנט פון קאָפּ; מיטלײַדיג.) געהאַט אַ שלעכטען בריף פון דער הײם? — די מאַמע דאַרף געלט?

י ו ס ל (ברוגז'דיג). נײַן...

ח נ ה. אַ סוד? — — איהר קאָנט מיר נישט זאָגען?

י ו ס ל. „איהר“?!

חנה. אז — סודות...

יוסל. וואו ווערט מען עס יעדען נאָכמיטאָג פאַרפאַלען?
— — טאָג אויף טאָג אויף אַ פּאָר שעה...

חנה (מיט אַ טרויעריגען שמייכעל). איך ש פּ א צ י ר...

יוסל (נישט גלויביג). טאָג אויף טאָג?

חנה (ווענדט זיך האַלב אָפּ). אז דער דאָקטאָר הייסט...

יוסל (אויפשטעהענדיג). ביסט, חלילה, נישט געזונט?

חנה. עה.

יוסל (צוגעהענדיג). ס'א סוד? — — (אין איהר פריהערדיגען טאָן.) איהר קענט מיר נישט זאָגען?

חנה (לאָזט אַראָפּ די ברעמען). כ'לערען מיך ארבייטען אויף א זאַקען־מאַשין — — (זעהר שטיל) ביי אונז איז נישט גוט... ס'גאַנצע צירונג פאַרזעצט...

יוסל. און דאָס איז א סוד? די שוואַלבען אויפ'ן דאַך זינגען דערפון...

חנה. דער טאַטע וויל, ס'זאָל זיין בסוד. ס'קאָן שאַטען צום רעשטעל קרעדיט... און ער שעמט זיך. ווייסט דאָך, ווער ער איז פון דער היים...

יוסל (זיפצט אָפּ). אַ שעהן ביסעל געלט געברענגט און נע'פטר'ט. (פויזע.)

חנה (שעלמיש). און ס'א חסרון צו א שדוך אויך — — — זאָגט דער טאַטע...

יוסל (גערייצט). און „א י ה ר" וואָס זאָגט — — ?

חנה. „איהר" — — כ'ווייס? — — (געהט צום פאַרציּמער, קערט זיך אום.) נאָר געדענקט, יוסל, ס'דאַרף קיינער נישט וויסען, ווי עס זעהט אויס ביי אונז... קנייפּ די באַק...

לייזער (קומט אויף דער שוועל, בלייבט פאַרדוצט).

חנה. אדיעי!

יוסל. כ'וועל באַגלייטען. — (ביידע ראַש אָפּ.)

לייזער (פון גלאָק געוועקט, רופט). טריינע, טריינע!

טריינע (באַווייזט זיך פון שטוב, ווישענדיג די נאַסע הענט אָן אַ שירץ). וואָס איז דאָ?

לייזער. ר'איז זי געגאַנגען באַגלייטען!

טריינע. ווער? —

ל י י ז ע ר. דיין טעכטערל.

ט ר י י נ ע. ווער?

ל י י ז ע ר. דער שלעפּער!

ט ר י י נ ע (באַרוהיגט). ד י י ן יוסל? —

ל י י ז ע ר. מיינער? — ביי מיר אין דער היים וואָלט ער מיר קיין שטיוועל נישט געפּוצט...

ט ר י י נ ע. נו, נו. אסך ווערט דיין יחוס — ס'איז וואַר־שוי... געמעגט זיך צוגעוועהנען, (מיט אַ בליק איבער'ן לערען וואַרש־טאַט.) זעה נאָר בעסער, דיינע שפּייזער! וויפיעל איז שוין דער זייגער?

ל י י ז ע ר (נאָך אַ בליק צום זייגער). אז מען טאָר נישט רעדען אַ וואָרט... באַלד וואַרפט מען דעם גט פאַר די פיס — ביי שכנים שטרייקט מען שוין — —

(גלאָק.)

ט ר י י נ ע. רעד נישט אזוי הויך. — —

ע ר ש ט ע ר א ר ב י י ט ע ר (קומט אריין). גאָט העלף!

ל י י ז ע ר. וואָס אזוי שפּעט פון מיטאָג?

ט ר י י נ ע. ר'איז דאָך נאָך היינט נישט געווען! ווייסט נישט?

ע ר ש ט ע ר א ר ב י י ט ע ר. ס'קינד איז מיר אוועקגע־פאַלען!

ט ר י י נ ע (מיטלייידיג דערשראָקען). וואָס איז?

ל י י ז ע ר (נישט גלויביג). ס'קינד — —

ע ר ש ט ע ר א ר ב י י ט ע ר. כ'ווייס? דער חברה־דאָקטאָר זאָגט דען עפּעס? פאַלט אריין... וואַרפט זיך... גיט אַ געשריי „צונג"! — כאַפּט דאָס פאַרצאַפּעלטע קינד ביי דער גרגרת — אַ טאַפּ ביים דפק, ס'קינד צורייסט זיך... און וויל שוין שרייבען... כלי כתיבה — זאָגט ער — חזיר'שע... (ענדערט דעם טאָן.) היץ האָט עס, — זיץ איך דערביי.

ל י י ז ע ר. און ס'ווייב?

ט ר י י נ ע. ר'איז דאָך לא עליכם, אַ אַלמן... אזוי — לאָזט ער עס ביי אַ שכנה...

ע ר ש ט ע ר א ר ב י י ט ע ר. כ׳בין געקומען בעטען א פּאָר גראשען — —

ט ר י י נ ע (זיך אָפּוועגדענדיג צו לייזער׳ן). געטראָפען ס׳ארט... גענה, כאַפּ ערגעץ! (צום ארבייטער.) אָבער, חס־ושלום, קיין סכנה נישט?

(גלאָק.)

ח נ ה (אריינפאַלענדיג). טאטע, מאמע, עפּעס א פרעמדער יונגערמאַן שטעהט אויפ׳ן הויף, סוד׳עט זיך מיט די ארבייטער, רעדט זיי עפּעס אַן.

(אומרוהיגע באַוועגונג.)

ל י י ז ע ר. און יוסל׳ען, וואו האסט דו איבערגעלאַזט?

ח נ ה (פאַרדריסליך). זיי האָבען איהם צוגערופען... (צו דער מוטער.) מאַמע, עפּעס אין א כאַלאטעל, אזוינע מאוס׳ע העויות, אזוי קאָמיש — אָבער א קול האט ער און — אויגען! — — —

(גלאָק.)

עס קומען ג ב ר י א ל, הינטער איהם י ו ס ל און אַנדערע אַרבייטער.

ח נ ה (צופּט די מוטער ביי דער שירץ). זעהסט — דאָס איז ער!

ג ב ר י א ל (טרעט פאָר). גוט מאָרגען!

ל י י ז ע ר (מיט פאַרמאַסקירטער גלייכגילטיגקייט). גוט מאָרגען, גוט יאָהר. וואָס וויל א איד?...

ג ב ר י א ל. איהר זענט עס, בעל־הבית? איהר הייסט, דאַכט זיך, רב...

ח נ ה (אונטערזאָגענדיג). ר׳ לייזער...

ל י י ז ע ר. איך... איך...

ג ב ר י א ל. בין איך אייך געקומען מודיע זיין, רב — —...

ל י י ז ע ר. „רב לייזער“... אז וואָס?

ג ב ר י א ל. אז מען שטרייקט ביי אייך!...

טרײַנע (פאַלט אויפ'ן בענקעל). נאָר דאָס האָט גע־פעהלט!

לייזער. און — פאר — וואָס — ?

ערשטער ארבייטער. מײַן קינדס מזל!

גבריאל. עס ווענדט זיך אָבער אָן אייך! ווילט איהר ארבייט, מוזט איהר געבען צוועלף פּראָצענט הוספה און אַן אַר־בייטס־טאָג פון ניין שעה.

לייזער. איך ארבייט זעכצעהן, אכטצעהן, צוואַנציג — ווי אמאָל...

טרייגע (גלייכציימיג). הוספה!

ערשטער ארבייטער. פארפאַלען מײַן קינד!

גבריאל. אַזוי מוז זײַן!

לייזער (קאַלט מיט געמאַכטער איראָניע). אויף וועמעס באַפעהל?

גבריאל. צ. ק.!

(פּויזע.)

חנה (צו דער מוטער). הערסט א קול?

לייזער (דערשלאָגען, נאָכזאָגענדיג). צוועלף פּראָצענט הוספה... ניין שעה ארבייט א טאָג...

גבריאל (הארט). און א שטונדע נאָך אויף מיטאָג!

טריינע (צו די אַרבייטער). אָבער איהר זייט דאָך אי־דען... בני רחמנים... און איהר האָט דאָך שכל — — (געהט צו צו א טישעל, עפענט ביכער.) נאָט, זעהט! באַקוקט די חשבונות! צי בלייבט אונז גאָר ברויט צו דער זעט...

לייזער (צו זיך). איך נעם מיר נישט קיין שעה אויף מיטאָג...

גבריאל (פאַרמאַכט די ביכער). מען דאַרף נישט, (גע־ביטעריש.) אַזוי מוז זײַן!

לייזער (מעכאַניש נאָכזאָגענדיג). אַזוי מוז זײַן!

ערשטער ארבייטער. ניין און דרייסיג גראַד היץ...

טרייגע. אָבער מען מוז דאָך אונז אויך באַרעכנען!

ל י י ז ע ר. עס גערט כסדר: פּאגראָמען... באַנקראָטען... שטרייקען...

ט ר י י נ ע. אָבער וויפיעל דאַרף א ו נ ז בלייבען! ס'איז דאָך אונזער ר י ז י ק ע, אונזער ס ח ו ר ה.

ג ב ר י א ל. ווער ב ע ט א י י ך, אויף אונזער חשבון ר י ז י ק י ר ע ן? און — א י י ע ר סחורה? דאָס האָט א י ה ר, אַפנים, אַפּגעשונדען אַן אַ ק ס, מיט אייערע ה ע נ ט...

ט ר י י נ ע (באַהאַלט ראָש די הענט הינטער זיך.)

ג ב ר י א ל (שמייכעלט). און איהר האָט ג ע ג א ר ב ט... צ ו ש נ י ט ע ן...

ט ר י י נ ע. אָבער א י נ ס ט ר ו מ ע נ ט ע ן, מ א ש י־נ ע ן... אַזוֹיפיעל ב ל ו ט.

ג ב ר י א ל (נעמט אַ העמערל פון טיש). האַלץ און אייזען... א י ה ר האָט עס אויסגעגראָבען די הרודע און האָט געמאַכט א י י ז ע ן און דאָס אייזען ג ע ש מ י ד ט? — הע? און אַ בוים אין וואַלד האָט א י ה ר א ו י ס ג ע ה א ק ט... און צו־ז ע ג ט, צ ו ש נ י ט ע ן... און דאָס ה ע נ ט ע ל געמאַכט? איהר באַהאַלט שוין ווייטער די הענטלעך, מאַדאַם? (אויפשטעהענ־דיג.) אָבער, גענוג... דריי טעג צייט אויף אַ ישוב גיט מען אייך! — (זיך אומקוקענדיג.) וואָס איז היינט?

ח נ ה (וואָס האָט פון איהם קיין אויג נישט אַראָפּגעלאָזט, כאַפּט זיך אַרויס). דינסטאָג.

ג ב ר י א ל (שטרייפט זי מיט אַ קורצען בליק). היינט ווערט נישט גערעכענט; איז: מיטוואָך, דאָנערשטאַג, פרייטאַג... נו (ווענדט זיך צו טריינען.) זונטאַג אין דער פריה קומט מען צו אייך נאָך תשובה —

ע ר ש ט ע ר א ר ב י י ט ע ר (כאַפּט אָן גבריאל'ן ביי דער האַנט). אָבער מיין קינד...

ג ב ר י א ל (זעהר ווייך). כ'האָב אויך אַ ווייב און קינד. חבר! (צו די אַרבייטער.) קומט!

ט ר י י נ ע (צו זיך געקומען). אָבער ווי האָט מען עס קיין פונק רחמנות נישט!

ג ב ר י א ל (זיך אַפּשטעלענדיג האַרט). אין רחמים בדין...

ס'א מלחמה, מאַדאַם! דער פּראָלעטאַריאַט מיט'ן קאַפּיטאַל! קומט, חברים!

ט ר י י נ ע (פאַרשטעלענדיג דעם וועג). אַבער געדענקט אַן גאָט...

צ ו ו י י ט ע ר א ר ב י י ט ע ר (אָן אַ זייט). כאַ־כאַ־כאַ, פון גאָט רעדט זי גאָר...

ט ר י י נ ע. אַבער וואָס זאָלען מ י ר טון?

ל י י ז ע ר. קאָנסט נעהען? נעה אונז אויף טאַרבעס...

ט ר י י נ ע (צו לייזער'ן). משוגע? (צו גבריאל'ן.) אַבער מיר זענען דאָך אויך לעבעדיגע מענשען... מיר דאַרפען דאָך אויך לעבען?!

ג ב ר י א ל. אויף פרעמדע חשבונות טאָר מען נישט לע־בען... איבעריגע זייט איהר! (צו די אַרבייטער.) מאַרש!

(אַ ר ב י י ט ע ר אָפּ; דער ערשטער צעגערענד; י ו ס ל מיט אַן אַראָפּגעלאָזטען קאָפּ.)

ל י י ז ע ר (פאַלט אויפ'ן בענקעל; פויזע. וויינענדיג). גע־הערט, טריינע? איבעריגע מענשען זענען מיר!

(פאָרהאַנג.)

צווייטער אקט.

די סצענע פון ערשטען אקט. אינגאנצען איין נעה־מאשין.
ווענינ סחורה. א ווינטער־טאג.

ט ר י י נ ע (ארבייט אליין ביי דער נעה־מאשין. עס געהט איהר שווער צו, זיפצענדיג, אומבאוואוסט). אמאל איז געווען א מלך... (כאפט זיך.) משוגע געווארען... (זי ווארעמט זיך די הענט איינע אין דער צווייטער.)

(גלאק.)

ד י ש פ י י ז ־ ק ר ע מ ע ר י ן (אריינקומענדיג, פינסטער־ליך). גוט מארגען...

ט ר י י נ ע (אומרוהיג). גוט מארגען, גוט יאהר — זעצט אייך.

ד י ש פ י י ז ־ ק ר ע מ ע ר י ן. שטעהענדיג קאן איך אויך אפנעמען א חוב.

ט ר י י נ ע (אפגעפאלען). כ'האב נישט... (שפארט אן העם קאפ אויף די הענט.)

ד י ש פ י י ז ־ ק ר ע מ ע ר י ן. די אוירינגלעך באהאלט איהר? —

ט ר י י נ ע (לאזט אראפ די הענט). די אויערען האב איך מיר נעווארעמט... ס'איז קאלט...

ד י ש פ י י ז ־ ק ר ע מ ע ר י ן. איהר האט מיר נישט וואס פאראיבעל צו האבען...

ט ר י י נ ע. חס־ושלום. פארקערט...

ד י ש פ י י ז ־ ק ר ע מ ע ר י ן. נו, א גוטען טאג... איהר

דאַרפט עפּעס? — — כ'וועל אייך שיקען! וואָס מאַכען אייערע פּים?...

טרייצע (פאַרשטעלט זיך דאָס פּנים). נו, נו, גאָט איז א פאָטער. —

(גלאָק.)

טרייצע (ווישט זיך ראָש די טרערען אויס; נעמט זיך האַס־טיג צו דער אַרבייט.)

לייזער (קומט אַריין; זעצט זיך מיד.)

טרייצע. דעם גלאָק וואָלט מען באַדאַרפט אָראָפּנעמען—

לייזער. חברה־לייט דרעהען זיך אַרום... היטען, טאָמער קומט עמיץ אַרבייטען... און אויגען האָט עס — — —

טרייצע. אויסגעהונגערטע — — זיי איז נישט בע־סער — —

לייזער (אויפגערעגט). האָב נאָך רחמנות! אראָפּגע־ווארפען דעם עול פון גאָט, פון מלכות — מאַכען חרוב א וועלט—

טרייצע. גבריאל איז דאָ געווען — —

לייזער (דערשראָקען). וואָס האָט ער געוואָלט? — —

טרייצע. כ'ווייס נישט... גערעדט... איבערגעבעטען... ר'האָט רחמנות. נאָר מען מוז, זאָגט ער. אַלץ מוז מען אנ־דערש מאַכען, אַלע מוזען זיין זאַט —

לייזער. זיי, זיי וועלען איבערמאַכען, — עם הארצים, שקצים —

טרייצע. געפרעגט אויף חנה'ן...

לייזער. ער? — —

טרייצע. ס'איז אויף איהר א רחמנות, זאָגט ער...

(נאָכטראַכטענדיגע פּויזע.)

לייזער. געווען אויף דער אסיפה — —

טרייצע (אומרוהיג). וועגען לאָקויט?

לייזער. דער ראש וראשון — עוזר'ל — —

טרייצע. אונזער געוועזענער שותף?

לייזער. דער גנב! —

טרייצע. בדלות האָט ער אונז געשטעלט...

ל י י ז ע ר. נאָך אין טיר, גיט ער מיך אַ מעסט אָפּ פון קאָפּ ביז פּיס... א בעטלער צו מיר אין שטוב אריינגעקומען, היינט געפעלט'ם נישט מיין „הולך"...

ט ר י י נ ע (נאָך לאַנגען אָפּוואַרטען). נו? —

ל י י ז ע ר. „צי כ'האָב הונדערט רובל איינצולעגען" — אוועקגעגאַנגען...

ט ר י י נ ע (נאָך פּויזע). גלייכער — —

(פּויזע. לייזער באַטראַכט זי פאַרדעכטיגט.)

ט ר י י נ ע. ווייסט וואָס, — ס'אפילו נישט גלייך... נאָר אז מע'מוז...

ל י י ז ע ר. וואָס?

ט ר י י נ ע. פאַרזעצען חנה'ס פּאַליסע...

ל י י ז ע ר. שוין צעהן חדשים נישט געצאָהלט... אָפּגעפאַלען.

(פּויזע.)

ט ר י י נ ע. די שפּייז־קרעמערין איז דאָ געווען...

ל י י ז ע ר. כ'האָב זי געטראָפען אין פעדער־הויז... יאָ, כ'האָב גאָר פאַרגעסען... אַ העזה! כ'זאָל מיט איהר צוריקגעהן אין קרעמעל אריין, וועט זי מיר מיטגעבען א זעקעלע מעהל — (גערייצט) קראַנק אָפּצוטראָגען! ? — צייטען!

(פּיינליכע פּויזע.)

ט ר י י נ ע. מען וועט מוזען פאַרדינגען די צווייטע שטוב — יוסל וויל זי נעמען —

ל י י ז ע ר. משוגע ביסטו?

(גלאָק.)

ט ר י י נ ע. חנה'ס קלונג — געגאַנגען נאָך דער נעה־מאַשין.

(הערען זיך איין. חנה קומט אריין אָהן עפּעס.)

ל י י ז ע ר. וואו איז די מאַשין? —

ח נ ה. געטראָפען זיך מיט יוסל'ען — — (טראַציג.) יוסל

וויל נישט. כ׳זאָל ארבייטען... א שאָד מיינע פינגער, זאָגט ער... העגטלעך, ווי א בת־מלכה, זאָגט ער...

ל י י ז ע ר. חנה!

ח נ ה. טאַמער וואָלסטו שוין, טאַטע, אוועקגעלעגט דיין פּוסטען יחום? — — (צו דער מוטער.) ער וועט, זאָגט ער, אר־בייטען פאַר זיך, פאַר מיר, פאַר אייך — ער קומט באַלד!

(לייזער אָטעמט שווער פאַר אומקרעפטיגען צאָרן.)

ט ר י י נ ע. מען וועט׳ם דען לאָזען?

ח נ ה. ר׳האָט א פּאַרטעל, זאָגט ער —

ל י י ז ע ר. נישט ביי מיר! נישט ביי מיר!

ח נ ה. געה איך אוועק פון דער היים!

ט ר י י נ ע. לייזער!

ל י י ז ע ר. א וועלט! אהן אַן עול פון גאָט, פון מלכות — פון טאַטע־מאַמע — הא! אפשר וועט זיך די וועלט אַליין פיהרען... כ׳ווייס? (וואַקעלט זיך אַוועק אין צווייטען צימער אַריין.)

ט ר י י נ ע (צו חנה׳ן). קינד, נישט מיט אמאָל!

ח נ ה. אַז די געדולד פּלאַצט — —

(טריינע ארבייט.)

ח נ ה (געהט איבער דער שטוב, ברומענדיג).

אמאָל איז געווען...

האָט ער געהאַט א מלכה —

האָט די מלכה נישט געהאַט וואָס צו עסען, האָט ער איהר א טשאַסטע געקויפט — (נעמט אַרויס אַ טשאַסטע, וויל איינבייסען.) מאַמע, ווילסט א שטיקעל?...

ט ר י י נ ע. ניין, טאָכטער... עס געזונטערהייט... מיין מאַ־גען פאַרדייהט נישט אַזוינס — (ארבייט שנעלער.)

ח נ ה (נאָכ׳ן אויפעסען). ביסט שוין לאַנג נישט געווען ביים דאָקטאָר, מאַמע? — —

(גלאָק. לייזער באַווייזט זיך אויף דער שוועל, ציהט זיך ראַש און אומבאַמערקט צוריק, דערזעהענדיג יוסל׳ען.)

י ו ס ל (אריינקומענדיג). גוט מאָרגען, טריינע —

ט ר י י נ ע. גוט יאָהר...

(חנה ווינקט איהם צו מוט.)

י ו ס ל. איז דאָס פאַר א י י ד, טריינע? פאַר אייער ג ע ז ו נ ט? —

ט ר י י נ ע. ו ו א ס זאָל מען טון... ל י י ז ע ר'ן זעצען צו דער ארבייט?

(פויזע.)

י ו ס ל. חנה זאָגט, איהר ווילט פאַרדינגען די שטוב. —

ט ר י י נ ע. מען וועט מוזען —

י ו ס ל. גיט זי מ י ר —

(טריינע ווייזט שטום מיט דער האַנט צו דער שטוב, וואו דער מאַן איז.)

ח נ ה. זעה, מאַמע, ס'זאָל זיין אן עק... גענוג געהונגערט... אז יוסל זאָגט, אז ער וועט קאָנען ארבייטען... אז ר'האָט א פאַר־טעל...

ט ר י י נ ע (זיפצט אָפּ). כ'וועל איבעררעדען!

(געהט אין צווייטען צימער אריין.)

י ו ס ל. חנה'לע...

ח נ ה. וואָס?

י ו ס ל (זעצט זיך צו צו איהר). ס'הארץ זאָגט מיר, ס'ו ו ע ט ג ו ט ז י י ן... ס'מוז גוט זיין... דו וועסט ביי מיר די האַנט אין קאַלט וואסער אריין נישט טון... ווי אן אייזעל וועל איך ארבייטען... וועלען מיר צוזאַמען עסען... נאָכ'ן עסען לאַנג, לאַנג צוזאַמען זיצען... האַלטען זיך ביי די הענט... אזוי — (טוט עס.) ווייטער קאַלטע הענט?...

ח נ ה (הויבט אויף צו איהם די אויגען). כ'וויים?... (מיט טרערען.) איך האָב דאָך דיר געזאָגט, כ'קאָן נישט...

י ו ס ל. נו... נו... ס'וועט גוט זיין! וועסט זעהן... וועסט מיך שוין ליעב האָבען! וועסט! איך וועל דיר זיין א ז ו י גע־טריי... אין דער פריה... פאַרטאָג נאָך... וועל איך אויפשטעהן...

שטיל, אויף די נעגעל, כ'זאָל מיין חנה'לע נישט וועקען... כ'וועל איהר אָפּפּוצען די שיך, די קליידער, מאַכען טיי, ברענגען געבעקס — טשאַסטעם... דערנאָך — אַז אַלץ וועט זיין פאַרטיג, וועל איך צוגעהן אויף די נעגעל צום בעט — און... (וויל זי קושען. חנה בויגט זיך אָפּ.)

טרײַנע (באַוויזט זיך אויף דער שוועל. גלייך זי האָט גאָר־נישט באַמערקט; פינטעווער). קענסט'ד אריינציהען!

יוסל (שטאַמעלט דערפרעהט). און... און...

טרײַנע. מיט דער צייט... דערווייל זאָגט ער, אַז אַהן גאָט און אָהן מלכות, איז אָהן אַ טאַטען — —

חנה. מאַלע וואָס ער רעדט!

(טריינע זעצט זיך צו דער מאַשין.)

יוסל. נו, זאָגט מיר מזל־טוב, טריינע...

טרײַנע (נאָך פּויזע). זאָל אייך זיין מיט מזל...

יוסל. און דו חנה? מזל־טוב אונז, וואָס? — — ווי דאָס שמייכעלט... וואָס פאַר אַ פלעמלעך אין די אויגאַנעס! הער! מזל־טוב! מזל־טוב! מזל־טוב אונז, קום, כלה, טאַנצען. (ציהט זי אין מיט שטוב אריין, וויל זי דוקא נעמען טאַנצען.)

לייזער (קומט אריין). טאַנצט, טאַנצט! אויף אַ הפקר־וועלט טאַנצט מען; יאָ צייט, נישט צייט — —

יוסל (אָפּלאָזענדיג חנה'ן). ר' לייזער!

טרײַנע. לייזער!

חנה. דער טאַטע וויל פריהער אודאי תנאים — (לאַכט — דאָס לאַכען בלייבט אָהן אָפּקלאַנג.)

יוסל (ערנסט). נו, נישט קיין צייט צו פאַרלירען... מחותנת'טע אוועק! דאָס איז מיין אָרט!

טרײַנע (אויפשטעהענדיג). מען וועט דיך דען לאָזען?

יוסל. ווי הייסט, כ'בין דאָך אַן אײדעם! כ'ארבייט דאָך אויף מיר... (ארבייט אַ ווײַלע.) זאָגט נאָר יאָ, ר' לייזער! זאָגט — יאָ — איך וויל אייער ברכה...

לייזער. זאָל זיין יאָ!

(יוסל ארבייט ראַשער.)

ט ר י י נ ע. געבענשטע הענט!

י ו ס ל. ר' לייזער, שבת בשבת וועל איך געהן מיט אייך אין שולכעל, לערנען תורה!

ח נ ה. אָדער — מיט מיר שפּאַצירען.

(גלאָק.)

ג ב ר י א ל (קורץ געקליידעט, אַריינפאַלענדיג מיט אַ ברוינינג). שטרייק־ברעכער!

(ראַש. פאַרהאַנג.)

(עס הערט זיך אַ שאָס.)

דריטער אקט.

(דיזעלבע ווארשטאט־שטוב. יאָך אָפּגעקומענער. אויפ'ן אָרט פון אַ נעה־מאַשין — אַ זאָקען־מאַשין. אַ קינד אין וויגעל.)

(חנה ארבייט ביי דער מאַשין; יוסל ליגט אין בעט מיט אַ באַנדאַזשירטען פוס.

ל י י ז ע ר (וואָס האָט אָפּגעדאַוונט, לעגט צוזאַמען טלית ותפילין, פרעגענדיג חנה'ן מיט'ן בליק, צי זי האָט נישט עפּעס אין מויל אַריינצונעמען — נישט באַקומענדיג קיין ענטפער, רעזיגנירט). כ'וועל געהן צו דער מאַמען אין שפּיטאָל אַריין!

ח נ ה. אדרבא...

ל י י ז ע ר (נאָך אַ פּויזע). האָסט גאָרנישט איבערצובייסען?

ח נ ה. דערוויילע נישט... כ'וועל ענדיגען... אזוי אַקעגען פאַרנאַכט... דאָס צוועלפטע טוץ... וועל'ך אפשר קריגען געלט... ברענג ד ו עפּעס... פון גאַס!...

ל י י ז ע ר. פון גאַס?...

ח נ ה. כ'וויים? באָרג... בעטעל אויס... גנב'ע... אז ע ר ליגט איבעראַנאַנד!...

ל י י ז ע ר (אָפּ, צוזאַמענגעשרומפּען).

ח נ ה. ע—הע! אמת, יוסל? ! „כ'וועל דיך נישט לאָזען אַרבייטען... נישט פאר דיינע הענטלעך", ציו־ציו־ציו — יעדעס פינגערל... פּריצ'ישע פינגערלעך... פּריצ'ישע הענטלעך... און נישט איינגעבויגען זאָלסט דו זיצען... איך וועל אַרבייטען... בת־מלכה... וועסט זיין מיין מלכה... ווי אַ עזעל וועל איך אַרבייטען... פון אַלעם גוטען וועל איך דיר אַהיים ברענגען. —

יוסל (פינסטער). ס'קינד וויינט...

חנה. אויף דיר וויינט עס... כ'האב איהם דען וואס צו געבען!

יוסל. רוק צו ס'וויגעל צו מיר!

חנה (בויגט זיך מיט דער ברוסט איבער'ן וויגעל). צאפ, צאפ, אז ס'איז נישטא! (לויפט צו צו דעם שראנק, געפינט א שטיקעל ברויט, צוקייט עס, לעגט עס אריין אין א שמאטקעלע, שטופט דעם קינד אין מויל אריין.) נאג, נאג, בן מלך! א מחיה! א מחיה! — (צו יוסלען) נא, אז דו ווילסט! (רוקט איהם צו די וויג. געהט צוריק צו דער ארבייט.)

יוסל (ריהרענדיג דאס וויגעל, זינגט זעהר טרויעריג).

אונטער יענקעלס וויגעלע,
שטעהט א גילדען ציגעלע; —
ס'ציגעלע איז געפאהרען האנדלען
ראזשינקעס מיט מאנדלען,
ראזשינקעס מיט פייגען...

(זאקען־ארבייטערינס קומען האסטיג אריין.)

ערשטע. גבריאל האט אונז געהייסען אהער געהן... ער וועט קומען מיט עפעס נייעס...

יוסל. מיין מלאך־המות — צו מיר אין שטוב אריין!

ערשטע. ער האט געטאן זיין שליחות! צ. ק.!

צווייטע. און ר'האט אייך גענוג געשאנעוועט; גע־קאנט — אין הארץ אריין!

דריטע. אודאי, ווי דען!

יוסל (ביטער). כ'בין דאך שוין חתן — שותף געווארען—

פיערטע. געדארפט פריהער אנזאגען.

ערשטע. נעמען ערלויבניש...

(ס'קינד צואוויינט זיך; ארבייטערינס לויפען צו צום וויגעל.)

ערשטע. אוי, אזא שעהן קינד!

צווייטע. א גאלדען קינד — נאר אזוי בלייך...

דריטע. ווי עס ציהט מיט די ליפעלעך!!...

ע ר ש ט ע. ווי די בעקעלעך בלאָזן זיך אָן און פאַלן אָפּ... (צו חנה׳ן.) איהר זוינט עס נישט?

ח נ ה (אַרבייטענדיג). כ׳האָב נישט...

ע ר ש ט ע. איהר האָט נישט אַ פלעשעלע?

ח נ ה. נישטאָ קיין מילך —

ד י אַ ר ב י י ט ע ר י נ ס (קוקען זיך איבער, וואַרפען צו־זאַמען אַ פּאָר גראָשען; צו חנה׳ן). ס׳וועט אייך נישט פאַרדריסען?

ח נ ה. דער טאַטע איז אַרויסגעגאַנגען בעטלען... אפשר גנב׳ענען...

(ערשטע אָפּ מיט׳ן געלט.)

צ ו ו י י ט ע. אמאָל אַזאַ עושר געווען...

ד ר י ט ע. און אַ בעל־צדקה...

פ י ע ר ט ע. נו, נו, צדקה, אַ פלאַסטער אויף אַ הילצערנעם פוס...

(פויזע.)

צ ו ו י י ט ע. ר׳האָט אונז באַשטעלט אויף עלף, אַצינד איז דריי אַזייגער... מיר האָבען געמיינט, אַז מיר האָבען זיך פאַרשפּעטיגט — (צו חנה׳ן) נישט געווען דאָ גבריאל?

ח נ ה (אַרבייטענדיג). ניין...

ג ב ר י א ל (קומט אַריין). גוט מאָרגען... גוט מאָרגען, יוסל! — ענטפערסט נישט? ביזט נישט? איך בין דיר קיין שונא נישט... גוט מאָרגען, חנה... (צום עולם) זייט נישט בייז, וואָס כ׳האָב מיך פאַרשפּעטיגט, (מיט גאַליגען הומאָר.) דער רב האָט מיך פאַרהאַלטען —

אַ ר ב י י ט ע ר י ן. דער רב?

ג ב ר י א ל. מיט צוויי דינים.

אַ ר ב י י ט ע ר י ן. רב—דינים?

ג ב ר י א ל. און אַ סופר!

אַ ל ע. אַ סופר?

ג ב ר י א ל. כ׳האָב גע׳גט ס׳ווייב —

ח נ ה (שפּרינגט אויף). וואָס?

אַ ר ב י י ט ע ר י ן. גע׳גט?

ח נ ה (געהט לאנגזאם נעהנטער צו).

ג ב ר י א ל. אייגענטליך האט זי מ י ך גע'גט. זייט כ'האב מיך איבערגעקליידט, האט זי אויף מיר אן אומ'חן געוואר־פען... האט זיך אנגעהויבען א לעבען!... אצינד, אדער איך — זאגט זי — אדער צ. ק.... וועסט פארפאלען ווערען, זאגט זי, ער־געץ אין א קאזאמאט, אויף קאטארגע. קיין עגונה בלייבען וויל זי נישט!...

ח נ ה. זענט איהר פריי?

ע ר ש ט ע. און די קינדער?

ג ב ר י א ל. האב איך געזאלט נעמען נאכ'ן גט. כ'קום אהיים — כ'האב מיך פארשפעטיגט, געמוזט אריינגעהן אין צ. ק. — א לעדיגע שטוב... ז'האט ארויסגע'גנב'עט די קינדער... אמת, מיט די עטליכע, אומשטיינס געזאגט, כלים... (פויזע.) גלייכער! — ז'האט עלטערען בורזשויעס... בייטעל־מאכערס... זאלען זיי שפּיי־זען!

ע ר ש ט ע. עס טוט דיר גארנישט וועה?... נישט באנג?

(חנה הויבט די אויגען אויף, ווארט אומרוהיג אויף ענטפער.)

ג ב ר י א ל. כ'וויים? ווער האט צייט דערצו? — מלחמה, (באמערקט חנה'ס אויגען.) דאכט זיך — ניין! נו, עולם, אצינד צו דער זאך...

(ארבייטערינס רינגלען איהם ארום.)

ג ב ר י א ל. איהר אלע — שטרייקט!

(איינדרוק; נישט ווילענדיג טרעטען אלע עטוואס צוריק.)

א י י נ ע. ווי הייסט?

ג ב ר י א ל. נישט מעהר ארביימען אויפ'ן שטיק! נישט אפּרעכענען קיין פּחת! פרויען־ארבייט ווערט באלוינט גלייך מיט מענער־ארבייט! —

א ל ע. בראווא! בראווא! הורא!

ג ב ר י א ל. אזוי הייסט צ. ק.!

א ל ע. עס זאל געשעהען!

ג ב ר י א ל. און אצינד, שוועסטער, פּראלעטאריאט־שוועס־

טער, אין גאַס אריין! עס וועט זיין א דעמאָנסטראַציע! א גראַנ־דיעזע דעמאָנסטראַציע... אַלע פּאַרטייען מיט די פעהנער איבער די גאַסען! זאָלען די בורזשויען זעהן און ציטערען! די מחנה זאָ־לען זיי זעהן; די מחנה, וואָס געהט אויף זיי! אויף זייער וועלט, אויף זייער שענדליכער, פאַרזינדיגטער, פאַרבלוטיגטער וועלט!

י ו ס ל. געהט... געהט... קאָזאַקען וועלען אייך אריינשמיי־סען שכל אין די לייבער אריין... מיט די בלייערלעך...

ג ב ר י א ל. שטרייק־ברעכער! (צו די אַרבייטערינס.) ווער ס'האָט מורא פאַר'ן טויט — ווען ס'לעבען איז טייערער פאַר'ן פּראָלעטאַרישען זיג, ווער עס וויל לעבען בלייבען אין שמאַד, אין אונטערדריקונג, ווער עס וויל לעבען, ווי א וואָרעם אין מיסט, נאָ־גענדיג ביינער, וואָס בורזשויעס וואַרפען צו — —

א ר ב י י ט ע ר י נ ס. מיר געהען! מיר געהען!

ג ב ר י א ל (דערמאָנט זיך). יאָ... און א פאָהן...

ח נ ה. וואַרט! (כאַפּענדיג דעם מאַנס שטאָק.) ער וועט סיי־ווי־סיי ווינען ס'קינד! (רייסט איהם אַראָפּ די רויטע שאַל פון די פּיס.) אויפ'ן וועג צובינדען...

(אַלע אויסער יוסלען אָפּ.)

י ו ס ל. אמאָל איז געווען א מלך,
האָט ער געהאַט א מלכה —
האָבען זיי געהאַט א ווייַנגאָרטען,
האָט געוואַקסען דאָרט א רויז! — —

(צוּאוויינט זיך. פאָרהאַנג.)

אַביסעל נאַטור־געשיכטע.

(אַ סצענע).

פערזאנען:

לעהרער און שילער.

לעהרער (אינמיטען פארטראג). אלזא, לעבט דער מויל־ווארף אונטער דער ערד. זיינע נאהנטע קרובים, ווי מיר האבען געזעהן, לעבען **אויף** דער ערד, אטעמען פראנק און פריי אין דער לופט. ער לעבט זיין געוועהנליך לעבען אין דער ערד. טייל־מאל, — טרעפען טרעפט זיך עס אמאל זומערצייט ביינאכט, — פארבענקט ער זיך צום פרייען לעבען אויף דער ערד, און ער קומט ארויס שפאצירען. בייטאג ווען די זון שיינט, טוט ער עס נישט. עס זעהט אבער אויס, אז אפילו דאס שוואכע ליכט פון לבנה און שטערען ביינאכט שמעקט איהם שוין אויך נישט גוט, ווארים זיין שפאציר **אויף** דער ערד דויערט נישט לאנג, און אפשר האט ער אויף דער ערד שונאים אסך און ער אנטלויפט פאר זיי, און באהאלט זיך צוריק אין דער פינסטערניש...

שילער. וואו, אייגענטליך, געפינט ער זיך?

לעהרער. ביי אונז — אומעטום. ער באוואוינט לאנ־קעס, פעלדער, וועלדער, נאטירליך — נישט פון אויבען. אויבען לעבען אנדערע, ער לעבט **אונטער** די לאנקעס, **אונטער** די פעלדער און וועלדער... פאר א נויט, אז ער באגעגענט אונטער דער ערד א וואסער, און אפילו אויף דער ערד, אז ער לאזט זיך ארויס אין א זומער־נאכט שפאצירען — שווימט ער. אז מען **דארף**, קאן ער שווימען אויך... פון אויסזעהן איז ער גאר „קיין מעשה נישט" — אהן א האלז, קיילעכדיג־לענגליך; גרויסע, ברייטע פיס צום גראבען אין דער ערד. טראגען טראגט ער זיך פיין:

א קורץ־העריג זיידען פעלצעל, א נאז האט ער אויך א פיינע: דער־פיהלט אלץ פון דערווייטען, אויך א גוט אויער: הערט, וואס ארום טוט זיך. און א קינסטלער איז ער: גראבט אויסטערליש פיינע קאנאלען אונטער דער ערד; א וואוינונג און א פעסטונג צו־זאמען! דערפאר האט ער זעהר שעהנע אויגען. שווארצע, ברענענ־דיגע, נאר קליינע ווי מאן־קערנדלעך. און ער קאן זיי שטענדיג ארייןציהען צוריק אזוי, אז זיי ווערען אינגאנצען פארשוואונדען אין דעם פיין בעל־בתי'שען פעלצעל. א צייט לאנג האט מען דער־ריבער געמיינט, אז ער האט גאר קיין אויגען נישט! אז ער זעהט נישט; עס האט זיך אבער אויסגעוויזען, אז דאס איז פאלש... אז ער באהאלט נאר די אויגען, ווייל כל־זמן ער לעבט אונטער דער ערד, קאן ער זיי נישט באנוצען... אונטער דער ערד איז נאטירליך פינס־טער... און אפשר לאזט ער זיך דעריבער אפטמאל ארויס אויף א שפאציר איבער דער ערד, ער זאל קאנען כאטש אויף א ווײלע די אויגען באנוצען! אניט וואלט ער זיי אינגאנצען פארלוירען!

ש י ל ע ר. ווי אזוי?

ל ע ה ר ע ר. עס איז שוין אזא געזעץ אין דער נאטור! דאס געזעץ זאגט: אלץ, וואס נוצט נישט, וואס ארבייט נישט, געהט פארלוירען, ווערט פארניכטעט; אלץ וואס לעבט, מוז אר־בייטען, און אויב עס ארבייט, ווערט עס געשפייזט. די ווארעמע חיות מיט רויטען בלוט (און צו זיי געהערט דער מוילווארף אויך) האבען א הארץ, וואס שפייזט אלע גלידער מיט בלוט, עס שלאגט אריין דאס בלוט אין אלע ווינקעלעך, אין אלע קעמערלעך פון גוף און דערנעהרט זיי דערמיט. אז מען וויל, צום ביישפיל, פריי ווערען פון א ווארצעל אויפ'ן לייב, בינדט מען איהם שטארק ארום מיט א דינעם זיידענעם פאדעם; אויף אזא אופן האקט מען איהם איבער דעם צופלוס פון בלוט, ווערט ער נישט געשפייזט, קאן ער נישט לעבען. אויסגעהונגערט, ווערט ער איינגעשרומפען, אויס־געדארט, שטארבט ער און פאלט אראפ, ווי א געשטארבען בלאט פון בוים. דאס הארץ זאגט טאקי: „כאכילתכם כך עבודתכם"! דאס הייסט: אזוי ווי איהר עסט, אזוי מוזט איהר ארבייטען! און, ווירקליך, א גליד, וואס ארבייט נישט — פארגעהט. עס טרעפט, אז מען מוז א קראנקען פארבינדען א פארוואונדעטע האנט, אדער א פוס, זיי זאלען זיך רוהיג אויסהיילען. די פאר־

בונדענע האנט אדער דער פוס ארבייטען נישט און באוועגען זיך נישט א צייט. און דערנאך, אז מען נעמט אראפ די בינדע, זעהט מען זיי אויסגעדארט, פיעל מאגערער, ווי די צווייטע האנט אדער דער צווייטער פוס...

ש י ל ע ר. און ביים מח?

ל ע ה ר ע ר. ביים מארך איז אויך דאסזעלבע. מענשען, וואס מען האלט לאנג פארשפארט אליין אין דער פינסטער, פארלירען דעם מענשליכען פארשטאנד, די פעהיגקייט צו דענקען... דאסזעלבע איז אויך מיט אויגען. מאסען באשעפענישען, וואס לעבען שוין לאנג אין דער פינסטער אונטער דער ערד, האבען שוין גאר קיין צייכען פון אויגען נישט... די אבער האבען שוין געמוזט גאר איינגאנצען אן ליכט פארגעסען. עס חלומ'ט זיי שוין נישט פון ליכט; זיי בענקען שוין נישט דערצו...

ש י ל ע ר. און די, וואס פארגעסען נישט און בענקען?

ל ע ה ר ע ר. די טוען זיך אן עצה. דער מוילווארף כאפט זיך פון צייט צו צייט ארויס אויף דער ליכטיגער שיין... די זון וואלט איהם שוין וועה געטאן, באנוגט ער זיך מיט לבנה און שטערען... אנדערע — — —

ש י ל ע ר. וואס טוען אנדערע?

ל ע ה ר ע ר. טיף אין וואסער איז אויך פינסטער. דורך די ערשטע עטליכע קלאפטער זעהט זיך נאך א גרינליכער שיין, א ציטעריגער, צוואווארפענער, וואס טיפער איז אלץ פינסטערער און פינסטערער. און די ימים זענען טיף, זעהר טיף. אין דעם דײטשען ים האט מען געפונען טיפע ערטער ביז פינף הונדערט מעטער, אין מיטעללענדישען ים — ביז פיער טויזענט צוויי הונדערט מעטער, אין אטלאנטישען אקעאן האט מען אויסגעמאסט[illegible] טיפענישען ביז זיבען טויזענט, און אין שטילען אקעאן—ביז אכט טויזענט און דרייצעהן מעטער... מען זאל אהין ארייןלאזען א ה[illegible] מאלאאישען בארג, וואלט ער קוים ארויסגעשטארט מיט'ן שפי[illegible]. ווי פינסטער מוז דארט זיין אויפ'ן גרונט! און דאך לעבען דארט פארשידענע אומגעהויערע באשעפענישען, ווי צום ביישפיל, דער פאפוגיי־פיש, און זיי זעהען!

ש י ל ע ר. ווי אזוי?

ל ע ה ר ע ר. זיי שאפען זיך זייער א י י ג ע ן ליכט.

ווי אזוי לייכט א גליה־ווארעם אין דער פינסטער? ער גיט פון זיך ארויס ליכט, און יענע פיש האבען אזוינע אויגען, וואס שטראַלען פון זיך ליכט ארויס, און זעהען ביים אייגענעם ליכט...

ש י ל ע ר. אַלע?

ל ע ה ר ע ר. ניין! פאראַן אזוינע, וואס האבען אַן ליכט פארגעסען און די האבען די אויגען פארלוירען!... כדי צו באַשאַפען זיך אייגען ליכט, מוז מען בענקען נאך ליכט! —

עולם הבא.

(א סצענע).

שפּעטליכער אָוונט. אין דערמיט שטוב א געדעקט טישעל צו דער וועטשערע. רעכטס אַן אויסגעלאָשענער קוימען. לינקס צוויי בעטען. פון פאָרענט, אין דער טיף ביי די פענסטער, א וואַרשטאַט מיט כלים פון א טאָקער. א טונ־קעל ברענענדיגער לאָמפּ איבער'ן טיש.

פּ ע ר ז אָ נ ע ן :

ג ב ר י א ל און ס ע ר ע ל — אַ יונג פּאָר־פאָלק.

ס ע ר ע ל (זיצט ביים טיש און דרימעלט, אָנגעשפּארט מיט'ן קאָפּ אויף די הענט. וועקט זיך, הערענדיג גבריאל'ס טריט.)

ג ב ר י א ל (קומט אַריין). גוטען אָוונט!

ס ע ר ע ל. אַזוי שפּעט! (גענעצט.) וואָס האָסט דו דיך אַזוי פאַרזוימט? (ציהט זיך אויס.) די וועטשערע שטעהט שוין אונטער'ן קישען. (גענעצט.) וואַש דיך.

ג ב ר י א ל (אויף־און־אָפּ געהענדיג). עט, סערעל, יאָ וועטשערע, נישט וועטשערע! נו, א תכלית!

ס ע ר ע ל (וואָס האָט געוואָלט צוגעהן נעמען פון אונטער'ן קישען די וועטשערע, שטעלט זיך אָפּ פאַרוואונדערט). וואָס איז מיט דיר, גבריאל?

ג ב ר י א ל. מען עסט וועטשערע... אָנבייסען... מען לעבט... נאָר ווי אַזוי לעבט מען? ווי א מויל־וואורף אין דער ערד! זיי ווייסען, די בית־המדרש־לייט! אז מען קוקט אין ספרים אריין, ווייסט מען! אלץ שטעהט דאָרטען, אַלץ! אַט האָב איך היינט, צווישען מנחה און מעריב, ביים אויווען זיצענדיג, אונטערגע־

הערט, ווי זיי רעדן. וואָס זאָל איך דיר זאָגן? קרעפּלעך אוועק־צושטעלן!

ס ע ר ע ל (גייט צו אים צו נעענטער). כ'האָב דיר טאַקע היינט געמאַכט קרעפּלעך! פון נעכטיקן פלייש... האָסט נישט געגעסן.

ג ב ר י א ל (מיט אַ פאָרוואורף). אַ אידענע בלייבט אַ אידענע! פאַרגעס אַ רגע אַן עסן... דו זאָלסט הערן דעם ויכוח!

ס ע ר ע ל. וועגן וואָס?

ג ב ר י א ל. נישט וועגן ווייץ אָדער קאָרן, ווי אונזערע בעלי־בתים ביי דער מזרח־וואַנט...

ס ע ר ע ל. וועגן מלחמה?

ג ב ר י א ל. נאַרעלע... וועגן ע ו ל ם ה ב א!

ס ע ר ע ל (וויל ווייטער צוגיין צום בעט). וועסט דער־ציילן ביי וועטשערע...

ג ב ר י א ל (נישט צופרידן). וואַרט אַ ווײַלע! איך זאָג דיר, מויל און אויערן אויפצושטעלן. בערעלע מלמד, דאָס קליינ־טשיקע, דאָס דאַרע... דאַכט זיך, אַ פליג, און אַז ער רעדט — פלאַמט אים אַ פייער אין די אויגן... און נאָך איינער, עפּעס אַ חסיד, דאַכט זיך, אַ פרעמדער. רעדן זיי! זאָגט בערעלע פּשוט, — ער איז דאָך אַ דרדק'ער מלמד — זאָגט ער, ווי ביי דיר אין טייטש־חומש שטייט... איך הער דאָך! באשר בכן, מען וועט עסן און טרינקען, נישט אזוי ווי דאָ; בעסער! און ווי הייסט בעסער! דו ווייסט דאָך: שור־הבר... עס צוגייט, זאָגט ער טאַקע אין מויל. היינט — ווײַן! אַלטער ווײַן, ער האָט'ן עפּעס אויסטערליש אָנ־גערופן, כ'קאָן נישט נאָכזאָגן, נאָך מששת ימי בראשית, זאָגט ער, און, זאָגט ער, ליכטיק וועט זיין אין אַלע ווינקעלעך. פון דער שכינה אַ שיין, אַ מין אָפּגלאַנץ און אין דעם אָפּגלאַנץ, פאַר־שטעהסט דו מיך (האַלב זינגענדיק.) וועלן זיצן די צדיקים מיט גאָלדענע קרוינען אויף די קעפּ און קוועלן, און הנאה האָבן, ממש שמעלצן זיך פאַר תענוג!

ס ע ר ע ל. מען זאָל נאָר זוכה זיין, רבונו של עולם! (טרויעריג.) כ'האָב נאָך אפילו די ר' מאיר־בעל־נס־פּושקע נישט פול... שוין אַ האַלב יאָהר, אַז זי הענגט!

ג ב ר י א ל. הער אָבער נאָר ווייטער! דער חסיד זאָגט

אנדרעש: עס וועט זיך ווייטער פיהרען, זאָגט ער, פּונקט ווי דאָ! נאָר פאַרשטעהסט דו מיר, אָהן דאגות, אָהן עגמת נפש, אָהן אַ פּיצעל צער! פאַרשטעהסט? אַ וועלט, ווי די וועלט, נאָר אָהן אַלעס שלעכטען. כדומה למשל: נעהם, זאָגט ער, אַ בעל־עגלה, אַ שמייסער, פון וואָס האָט אַזאַ מענש הנאה? פון גוטע פערד, פון אַ גוטען וואויל־יונגערישען קנאַק מיט דער בייטש. זאָגט דער רבונו של עולם: מהיכא תיתי! און אויב ער פאָהרט נישט אין שבת אריין, איז נישט עובר אויף צער־בעלי־חיים, נאַרט נישט אָפּ מיט די צעטלען, שלעפּט נישט ארויס פון די זעק — פאָהרט ער דאָרט ווייטער! אזוי האָט ער פון רבי'נס מויל געהערט, און זיין רבי האָט עס פון בעל־שם! הכלל — פאָהרט ער! און שמירען די רעדער דאַרף ער נישט... שמן זית גיסט זיך אויף זיי. אויף די רעדער! און אַ וועג האָט ער, ווי אויפ'ן טיש... און אַ בייטש, למשל, פון עלפענביין, אַ שטריקעל, למשל, פון זייד! און עס קנאַקט אי־בער אַלע ש"י עולמות... ממש עס דונערט! און פערד, צוויי פּאָר, דריי פּאָר, פיער אויך... ווי איינעם קומט... „נאַשפּיץ" און אין דער ברייט... און פערד — לייבען, אָדלער... עס פליהט! כהרף עין פון איין עק וועלט צו דער צווייטער, און צוריק...

ס ע ר ע ל. און אזוי שטענדיג?

ג ב ר י א ל. אַז ער האָט הנאה דערפון! דאָס הערסט דו דאָך, איז זיין גן־עדן! און עס איז אַ יושר אויך! וואָס מען ווינשט זיך, זאָגט ער, אויף ד ע ר וועלט, האָט מען אויף י ע נ ע ר, דער רבונו של עולם גיט נאָך יעדען באַזונדער זיין תענוג... אַ בעט־לער, זאָגט ער, ווינשט זיך גוטע בעלי־בתים — האָט ער! שטעהען פאַר איהם אָפען אַלע טירען... מען באַשיט איהם מיט גראָשען, ווי אַ כלה מיט האָפּען! דאָס איז שוין מיין משל... און ער געהט און געהט... און אָט למשל, צום ביישפּיל: אַ כשר'ער מלמד. וואָס ווינשט זיך אַן עהרליכער מלמד? גוטע תלמידים ווינשט ער זיך, פלינקע קעפּעלעך, עלוים... און דער דאַנערשטאָג זאָל איהם נישט דערעסען... די רבי'צין זאָל איהם נישט קראַצען אין אויער: אויף שבת און אויף שבת! האָט ער עס, קנעלט ער דאָרט ביי סאַמע־ראַדנע גבירים. האָט ער די בעסטע און שענסטע תלמידים, טאַקע גוטע שעפּעלעך... פּאַשעט ער זיי מיט תורה! און עס וואַקסען פון זיי למדנים ארויס, גרויסע למדנים, רבנים, צדיקים גרויסע... יעדען

זמן לאזט ער ארוים א גאון, און דאס איז זיין גן־עדן! א פאר מאל אין יאהר קומען צו איהם זיינע תלמידים צו גאסט, ד ע ר ר ב, י ע נ ע ר רב, ד ע ר צדיק, י ע נ ע ר צדיק, שמעלצט ער זיך טאקע אין זיי, זאגען זיי איהם: דאס אלץ האבען מיר פון אייך, רבי! וואס?

ס ע ר ע ל (טרויעריג). דאס איז נישט פאר אונז געדאכט.

ג ב ר י א ל. פון א טאקער האט ער נישט גערעדט. דער־צעהלט האט ער נאך וועגען א דין. עס איז געווען ערגעץ אין א שטאדט א דין, האט ער גע'פסק'ענט שאלות, איז ער אבער א גוטער געווען, א בריליאנט, אן אוהב ישראל. „כשר" פלעגט ער ענט־פערען מיט א שמחה. ביי „טרפה" האט ער כמעט געוויינט, ער האט געוואוסט, וואס עס הייסט אידישער שאדען, ווי שווער עס קומט עפעס אן! אפילו ביי אן ערדערען טעפעל פלעגט ער וויינען! בפרט א הון אויף שבת; ווער שמועסט — פסח'דיגע כלים... האט ער טאקע געציטערט, אז ער האט געזעהן אריינקומען מיט א שאלה! טאמער, חס ושלום, וועט מוזען זיין טרף! און טאג און נאכט האט ער גאט געבעטען, נישט וועגען עשירות, נישט וועגען פרנסה אפילו, נאר זיין ליעבער נאמען זאל איהם באשערען סאמע כשר'ע שאלות! און זיין ליעבער נאמען האט אויסגעהערט זיין געבעט. זיצט ער דארט און פסק'עט שאלות, און קוועלט: וואס א שאלה עס קומט, איז אלץ כשר... כשר און כשר! און די שמחה זיינע איז גרויס אין לשער! נאך יעדער שאלה געהט ער זיך א טענצעל איבער דער שטוב... ז י נ ג ט ער פאר גרויס תענוג... ווי א פויגעלע זינגט ער!

ס ע ר ע ל (האלב דערשראקען). ווייסט, גבריאל, עפעס א מין עולם הדמיון?!

ג ב ר י א ל. אבי גוט! זאל זיין אן עולם הדמיון, און אז א איד, זאגט ער, איז א בעל־צדקה, א מכניס־אורח... א איד, וואס גיט נישט, אבי אפצוקומען און נישט מיט בזיון, נאר טאקע מיט א אידיש הארץ, מיט א גוט אויג, ער האט נחת דערפון, וואס ער גיט... אזא איד — זאגט ער — זיצט אויף יענער וועלט אין א גרויסער שטוב, א סאליע מיט אפענע טירען אין אלע פיער זייטען... אויפגעפראלט! און א גאנץ יאהר איז ביי איהם פורים... צי חנוכה! און א געדעקטער טיש מיט אלערליי שמיראדלען, חלות מיט זאַ־

פערען, פיש און פלייש, און פלוימען... היינט משקה! און ער זיצט ביי אפענע זעקער געלט און טיילט, סאמע גאלדענע מטבעות טיילט ער און רופט: עסט, רבותים, עסט און טרינקט! לחיים, לחיים! און נעמט געלט! און דאס מויל ווערט איהם נישט מיד פון ווינשעווען, און די האנט נישט אפגעשוואכט פון טיילען. עס וואקסען איהם די כחות פאר פרייד, זיי באנייען זיך איהם פון טאג צו טאג... און ארעמעלייט קומען אן און געהען אוועק, קומען און געהען... קומען קומען זיי, בלאסע, אויסגעמאטערטע, אויסגע־דארטע און פאר׳מרה־שחורה׳טע, און ארויס געהען זיי פרעהליך און לוסטיג, זינגענדיג און טאנצענדיג... און ער זיצט און קוועלט און שעפט נחת, און עס וואקסט אין איהם דערפון דאס הארץ... וואס האסט דו זיך פארטראכט, סערעל?

ס ע ר ע ל. כ׳וויים? כ׳קלער: וויפיעל מען דארף ארעמע לייט, א בעל־הבית זאל האבען גן־עדן?

ג ב ר י א ל. א אידענע בלייבט אידענע! גיב שוין בעסער וועטשערע! (מאכט ליכטיגער די לאמפ).

פאר דער טיר.

אַ טונקעלע נאכט. אַן אָפּגעלעגענע שטיל געסעל. ז י אויף אַ באַנק אונטער אַ פינסטערען פענסטער. שטאַר פאַר זיך קור־קענדיג. ע ר קומט צו, אומקוקענדיג זיך, צו געהט נישט ווער.

ע ר (ריהרט איהר זאַפט דעם אַקסעל אָן).

ז י (זיך אומקערענדיג צו איהם אָהן פאַרב). דו?

ע ר (מיט אַ בליק צום פינסטערען פענסטער). אליין?

ז י. דער טאַטע אין קבר — די מאַמע אין תפיסה — אליין.

ע ר. וואָס ווייטער?

ז י. האָט ערגעץ אַ הון געכאַפּט... אַ בריה דערויף. זי האָט אבער קיין גליק נישט. געכאַפּט.

ע ר. כ׳האָב דאָך דיר געוואָלט געבען —

ז י (שטרענג). כ׳וועל ביי דיר נישט נעמען — — (האַרט.) געה אהיים...

ע ר (געבעט). טרייב מיך נישט...

ז י (נאָך פויזע). כ׳האָב דיין מאַמע געזעהן.

ע ר (דערשראָקען). זי ווייסט עפּעס? — האָט דיר עפּעס געזאָגט?

ז י. זעהר אַ גוטע, דיין מאַמע; ס׳טוט איהר זעהר לייד, וואָס די אַלטע זיצט... און פונקט א צ י נ ד...

ע ר. וואָס א צ י נ ד?

ז י. ווען מען דאַרף אַזויפיעל איינקויפען צו דיין — חתונה... אַזוי ווי זי קויפט איין, וועט קיינער נישט... פעט און ביליג, און פּינקטליך...

ע ר (פאַרוואורף). מרים!

ז י. זי וויל, כ׳זאָל פאַרטרעטען די מאַמען... זי וואונדערט זיך, פאַרוואָס כ׳וויל נישט ע ה ר ל י ך פאַרדינען!

ע ר (ווי פריהער, נאָר טיפער). מרים!

ז י. אזוי היים איך. (נאָך פויזע.) זי האָט מיך פארבעטען צו דער אָרעמער סעודה... ז'וועט מיך זעצען באזונדער...

ע ר (וויל זי אָנכאַפּען ביי דער האַנט, זי באַהאַלט זי הינטער זיך). לאָז מיך, גיב מיר דיין האַנט... לאָז מיך דיך פאר דער מאַמען איי־בערבעטען... זי קען דיך נישט, פארשטעהט דיך נישט!

ז י. לאָז אָפּ! (ער געהאָרכט.) כ'בין א גנב'טעס א טאָכטער. זי האָט רעכט!

ע ר. דיין מאַמע איז דיין אומגליק.

ז י. רעד נישט! — זי האָט אַלץ געטאָן, וואָס זי האָט גע־קאָנט... דער הונגער איז שטאַרקער געווען... האָט זי געכאַפּט אַמאָל עפּעס... און די יתומה, אז זי איז אליין געבליבען, האָט חן אין לייטענס אויגען באַקומען.

ע ר. דערמאָן נישט!

ז י. געה אהיים, אויב דו ווילסט, כ'זאָל פארגעסען!... דו דערמאָנסט!...

ע ר. ניין... איך מיין עס עהרליך! איך האָב דיך ליעב, אזוי ליעב...

ז י. און דעם טאַטען דיינעם האָסטו פיינט? און דער גרוי־סער טאַטע דיינער, מיט דער ווייסער לאַנגער באָרד, און שטרענגע לאַנגע ברעמען — וועט שטאַרבען, הערסט? אונטערגעהאַקט וועט ער ווערען, ווי א בוים, אז מען וועט'ן רופען: „דער גנב'טעס מחותן"... און די מאַמע דיינע — זי האָט מיר קיין שלעכטס נישט געטאָן, — וואָלט שוין קיין איינגעמאַכטס פאר'ן שפּיטאָל נישט געפרעגעלט!... די ערד וואָלט זי געקיהלט! כ'זאָל מיך שטעלען מיט איהר ביי דער קראַטע אין שוהל — און דיין כלה —

ע ר. כ'האָב קיין כלה נישט! כ'וויל נישט! עס ווענדט זיך נאָר אן דיר. זאָג א וואָרט!

ז י. כ'וועל נישט זאָגען! פאַרוואָס זאָל זי זיך אויסוויינען די קלאָרע אויגען? פאַרוואָס זאָלען איהרע בעקלעך פארבליהט ווע־רען? צוליעב וואָס? פאַרוואָס נעמען א פאַרצעלייענע שעהנע זאַך — די בלאַסע מיט די גרויסע און פאר'חלום'טע אויגען און צושלאָגען? ווייסט, וואָס זי טוט גאַנצע נעכט? איך ווייס!

אויך אמאָל רײַן און עהרליך געװען!... זי בענקט... זי שפּינט גאַנצע נעכט...

ע ר. שפּינט?

ז י. שפּינט... פון לבנה־שטראַלען; און פון נשמה־שטראַלען... צוזאַמען שפּינט זי... און װײסטו װאָס? אַרום איהר חתן אַ זילבערען נעבעל... אין אַ זילבערען נעבעל זעהט זי דיך... פון זילבערנעם נעבעל אַרױס הערט זי דײַן שטימע... דו קאָנסט עס נישט פאַרשטעהן... צורײס דעם נעבעל נישט, װעסט איהר די נשמה צורײסען!

ע ר. איך פאַרשטעה דיך נישט, אָבער לאָז געמאַך... נישט מײַן זאַך... כ'װיל דיך, דיך, דיך!

ז י. צוליעב װאָס? װאָס װעסט דו האָבען בײַ מיר, װאָס דו און אַנדערע האָבען פריהער נישט געהאַט... געה!

ע ר (געהט).

זי. דאָס לעצטע ברעט — אָװעקגעשװאָומען!

פ אָ ר ה אַ נ ג.

אין סקוועער.

י ו ס ל און מ ל כ ה זיצן אויף אַ באַנק אין סקווער.

י ו ס ל (אַז זי האָט זיך פאַרטראַכט און שווייגט). האָסט ש ו י ן סודות פאַר מיר ?

מ ל כ ה (וועקט זיך, אָפּעטעמענדיג). שרעקליך...

י ו ס ל. וואָס, מלכה ?

מ ל כ ה. אַ פרעמדער, בלוט־פרעמדער מאַן.

י ו ס ל (עטוואָס סאַרקאַסטיש). אַ סוחר — אַ געמאַכטער מענש !

מ ל כ ה (אומגעדולדיג). אַלץ איינס. (ווי פריהער.) און אַזוי פּלוצלונג... עפּעס אַ שפּרונג אין אַן אָפּגרונט אריין !

י ו ס ל. האָסט אַזוי געוואָלט.

מ ל כ ה (צוקט מיט די אַקסלען). געוואָלט ?

י ו ס ל. געזאָגט יאָ...

מ ל כ ה. זאָג ניין ! — אַן אַלטע מויד ווערען... ווי עס איז אַזוי שווער, אַזוי שווער...

י ו ס ל. נישט אַזוי שווער ! כ'בין נעכטען אין טעאַטער געווען.

מ ל כ ה. ווילסט מיך פאַררעדען.

י ו ס ל. ניין ! עס געהער צו דער זאַך. שטעל דיר פאָר: עס זיצט ערגעץ אין אַ שטוב אַ פויגעלע. אייגענטליך זיצט זי נישט, זי שטעהט, ליגט, טאַנצט איבער די שטוב, לויפט צו צו די פענסטער, קוקט אַרויס, זעצט זיך צוריק, זינגט עפּעס, ברומט עפּעס — פּלוצלונג עפענט זיך די טיר — אויסגעוויזען האָט זיך: דורך אַן אירטום, געעפענט האָט געזאָלט ווערען אַן אַנדער טיר, אויף דעם זעלבען שטאָק. ער קומט אריין, נישט אָנגעקלאָפּט, ביי יענער טיר דאַרף ער, קענטיג, נישט אָנקלאָפּען — — אויף דער שוועל „גוט מאָרגען" געזאָגט, זי עפענט ס'מויל, איבערראַשט, דערנאָך צולאַכט זי זיך, קענטיג פאַרשטאַנען — גוט יאָהר, טריי־

לערט זי. באמערקט ער זיין אירטום, וויל זיך צוריקציהען פון דער שוועל, עס איז איהם אבער א שאד, וויינערט זיך א קורצע ווײלע, קוקט איהר אין די אויגען אריין; די אויגען לאכען, פארמאכט ער הינטער זיך די טיר, רוקט זיך וואס אמאל נעהנטער און נעהנטער. אויף די שפּיץ פינגער געהט ער, זי ווערט עטוואס בלאסליך, דער־שרעקט זיך אביסעל, דערנאך — רויטליך, עטוואס פארשעמט, פינטעלט מיט די אויגען, הויבט אויף א האנט, עפענט ס׳מויל, אפּ־צוזאגען, ארויסצואווייזען. א שמייכעל ארום מוילכעל, און חן־גריבעלעך. ניין, זיי הויבען נישט אן אפצושטויסען... זי רוקט זיך אביסעל הינטערווײלעכטס אפּ. פרעגט, געוויס, וואס ער וויל, נאר מען זעהט נאך, ווי ליפּען ריהרען זיך, קיין שטימע הערט מען נישט... און ער וויל, זעהט אויס, הערען, רוקט זיך נעהנטער צו... זי רוקט זיך ווייטער און הינטערווײלעכטס אפּ, טרעפט אויף א פאטער־שטול, פאלט, אלץ הינטערווײלעכטס, אין איהם אריין... ער איז שוין ביי איהר, פּלאצט ארויס: פארדאן! עפּעס צופיעל הויך. מעהר ווי די נאהנטקייט מיט׳ן צימער פארלאנגען, זי, פלוצ־לונג, צולאכט זיך. ער בעט אום פארצייהען, א טעות געהאט, כאפּט און קושט איהר די האנט, זי לאכט עפּעס מאדנע. רייסט דאך די האנט נישט אויס. ער זאגט, ר׳האט א טעות געהאט, די טיר פארטוישט, נאר געלויבט איז גאט... ער דאנקט זיין ליעבען נאמען פאר׳ן טעות... געוויס — ער האלט נאך אלץ די האנט. זי לאכט נאך אלץ — — — ענדע אקט — —

מלכה (געקרענקטער פארוואורף). יוסל!

יוסל. גאט באהיט, קיין שלעכטס נישט געשעהען... טאַ־טע־מאמע — אנגעקומען. געשיקט נאך חופּה און קלעזמער. געקור־מען אויך דער רב, א ליעדעל געזונגען, און נישט אין דעם געהט עס...

מלכה (אויטאמאטיש). נישט אין דעם געהט עס!

יוסל ניין—נאר, ווי גוט דאס פריילײן האט געשפּילט, א פרעמדער מאן... א ווילד־פרעמדער מאן, א בלוט־פרעמדער...

מלכה. אויף די ברעטער!

יוסל. דאס לעבען איז מעהר? איין סצענע! נאר זי האט פּראבען געמאכט... אויסגעלערענט זיך... דורכגעשפּילט... ווילסט פּרובירען, מלכה? ער קומט מארגען...

מ ל כ ה (זעהר פארביטערט). צו דער חופּה — א פארנר־מענער מענש... גלייך צום שול־הויף פארפאהרען...

י ו ס ל. א, ביז מארגען, — וועסטו קאנען! נישט אזוי פיעל פראבען, ווי יענע, פאר דאס מעהר אינטעליגענץ... וועסט עס פיין מאכען...

מ ל כ ה (פארצאגט). וואס?

י ו ס ל. די ראליע שפּילען — אין דער קאמעדיע!

מ ל כ ה (עמפּערט). קא—מעד—יע!

י ו ס ל. ס'אי מעהר? ווילסטווירקליך חתונה האבען?

מ ל כ ה (אויפשפּרינגענדיג). פארזיצען?

(פּויזע.)

י ו ס ל (אומגעדולדיג). אלץ איינס אייגענטליך, א דראמע ווערט אויך געשפּילט. זאגאר א טראגעדיע! פּרוביר, מלכה!

מ ל כ ה. עס טוט וועה, יוסל...

י ו ס ל. דאס לעבען אליין טוט וועה, מאך דיר נישט דערוים. מ'וועל מיר עס דורכשפּילען. קאמעדיאנטען! — נו! אקטיארען טויזשען זיך... נאר נישט אומגעדולדיג, נישט געביסען די ליפּען, אהן פינסטערע בליקען... מען האט דיר קלארע געגעבען, מאך זיי נישט פינסטער... נאריש מיידעל, ס'א קאמעדיע, נא, זעה, אט פאל איך פאר דיר אויף די קני... ביסט דאך — א מלכה, אזא גרויסע מלכה... אזא מלכה לאזט זיך אזוי לייכט נישט נעמען... איך שפּיל גוט? וואס, ניין? האניג גיסט זיך מיר פון מויל? וואס, — נישט? איך מאך דיך גרויס — איך קני פאר דיר, ווי פאר א מלכה, ווילסט, מאך איך דיך היייליג, קוש איך דיר די זוים פון קלייד — —

מ ל כ ה (באוועגט). יוסף!

י ו ס ל. פיין! „יוסף“ איז שענער! דאס געהער צו דער ראלע, פאלסט אין טאן אריין... גיב די האנט... (ער נעמט זי, באַקוקט די פינגער.) אביסעל צושטאכען, פון דער נאדעל... קושען לוינט זיך... (קושט זיי.) ער האט אויך אזוי געטאן... פריהער אויף דער פלאכער האנט, דערנאך די פינגער. יעדען באזונדער האט ער געקושט... אזוי... נאר יענע האט גראבע הענט און דיקע פינגער געהאט — נאר אמאל! (אויפהויבענדיג דעם קאפּ.) איך

שפיל גוט, מלכה? — דו העלפסט מיר אבער נישט. יענע האט געהאָלפען, אויך מיטגעשפּילט... יענעם איז גרינגער געווען, נישט אזוי האלט מען די האנט, אז עמיץ קושט... זי דאַרף ציטערן... עטוואס ציטערן, מען וויל זי, מכלומרשט צוריקציהען...

מ ל כ ה. יוסל!

י ו ס ל. נאָר מאַך דאס שפּיל נישט צו שאַנדען... נישט טראַגיש... נישט דראַמאַטיש... אט לעג מיר בעסער דיין ווייכע האנט אויפ'ן קאָפּ... פלעגסט דאך עס גערן טון...

מ ל כ ה (ביטער). אַמאָל... קינדוויז...

י ו ס ל (לעגט זיך איהר האַנט אויפ'ן קאָפּ). אויך געשפּילט. אין חבר'קייט געשפּילט, אמאָל אין צייכען; א אינגעל און דיר צוליעב האָב איך אין צייכען געשפּילט... וואו ערגעץ א ווינקעלע... אָבער נישט אזוי ליגט א האנט אויף א קאָפּ — אין א קאָמעדיע... צי א פאַרס... נישט קיין טויטע האנט דאַרף ליגען... צוואוואַרף מיר אביסעל די האָר... (טוט עס פאַר איהר.) אזוי... (זי שמייכעלט בלאַס און קרייזעלט איהם אַליין די האָר.) דו קאָנסט, דו קאָנסט! און עפּעס פּליסט אַרוים פון דיין האנט אין קאָפּ אריין... עפּעס ווערט דאַרט קלאָרער... די קניפּען און קנוילען צונעמען זיך עפּעס... מיר דאכט, דיין האַרץ קלאַפּט — אָדער מיינס?

מ ל כ ה. עס קלאַפּט...

י ו ס ל (אויפשטעהענדיג). אַ, איך שפּיל גוט, אויף דער סצענע וואָלט איך געלעבט, נישט געשפּילט. דאס בלוט פּולסירט שוין אין די אָדערען... די שלייפען קלאַפּען אזוי... ריהר אַן... פיהל נאָר דאס האַרץ... ווער האט דיר די שאָטען פון די אויגען פאַר־טריבען, מלכה, זעה, ווי זיי גלאַנצען... און ציגד — ציטערט שוין די האנט — פּונקט ווי ביי יענער, ניין, כ'וועל נישט פאַרגלייכען... נאָר יענע האט געהאט האָר אַראָפּגעלאָזטע... שפּעטער, עס איז א פאַרס געווען — האט זי דעם צאָפּ פאַרלוירען, אונטער דער חופה... דאס האט אייגענע און לענגערע...

(צולאָזט איהר די האָר.)

מ ל כ ה. יוסל, אין סקוועַר!

י ו ס ל (צורעכטווייזענדיג). אז מען שפּילט, שפּילט מען! — איך זעץ מיך לעבען דיר — ער האט אויך אזוי געטאָן... אויך

עפּעם א שטיקעל דיכטער געווען... א פולען טאש מיט מאנוסקריפּ־טען געהאט... פון מאסען פּאסט־סטעמפּעל אויף די קאנווערטען, פון אלע רעדאקציעס צוריקגעשיקט... האט איהר א געדיכט געלעזען — נאר דאס וועל איך נישט טון — מיינע זענען צו אויסגעלאסען... יענער האט געהאט אזוינע אנגעשוואלענע, אנגעבלאזענע: שטע־רען... זונען... זומער־פייגעלעך און אזוי אלערליי פייגעל, און בלו־מען, און רויזען באזונדער, — פאר די אויגען האט איהר געשווינ־דעלט... געהט ער — (טוט ווי ער באשרייבט.) נעמט ער איהר קעפּעל, לעגט זיך אויפ'ן אקסעל... קושט זי... זעהר זאכט, פרי־הער די האר... דערנאך דאס אויערלעפּעל, דערנאך די בעקלעך און דערנאך — די ליפּען, די קרעלענע ליפּען, נישט געקאנט זיך אפּ־רייסען... און אזוי, ווי מיט צוואנגען צו זיך צוגעדריקט, צוגע־צוינגען...

מ ל כ ה (אויסגעריסען זיך פון זיין ארעם, מיט בליץ אין די אויגען). כ'וויל קיין קאמעדיע נישט, יוסל!

י ו ס ל (אויפגעשטאנען). מוז זיין א — טראגעדיע!

מ ל כ ה. זאל זיין!

י ו ס ל. ווילסט? — דער הימעל שפּאלט זיך, מלכה — א י י ן ווארט!

מ ל כ ה. כ'וויל!

פ א ר ה א נ ג.

ער און זי.

(פאַרשפּיל.)

א גערטעל. אין הינטערגרונט א זומער־וואויגונג. די לבנה באפרייט זיך פון אונטער א וואָלקען. אַ בלאַסער זילבערנער שיין לעגט זיך איבער דער סצענע.

ע ר. די בלומען האבען דיך דערשפירט, און גריסען דיך מיט וואוילגערוך...

ז י (איראָניש). אַ...

ע ר. און די לבנה... זי שווימט ארוים פון אונטער'ן לייכטען וואלקען — זי שווימט דיר אקעגען...

ז י. די לבנה איז אַ נאַר, האָט נאָך היינע געזאָגט...

ע ר. און יעדער נאר האט דאך זיין שכל, און ווייסט, וואס שעהן און גוט איז. ווי איהרע שטראַלען ציטערען איבער דיין צארט געזיכט, שמייכלען ארום דיינע פיינע ליפען...

ז י. ביסט דיכטער געוואָרען!

ע ר. דאס וועט יעדערער ביי דיר ווערען, און עס איז קיין דיכטונג — איך האב דיך ליעב...

ז י (מיט אַ האַנט־באַוועגונג צום הויז). גענוג! זאג דער מאַמען מיינער; זי וועט זיך פרעהען דערמיט. גאַנצע נעכט שלאַפט זי נישט; איך וואקס איהר אין גרויען צאפ אריין... שטעהסט נאך?

ע ר. איך האב מיך אַן א מעשה'לע דערמאָנט!

ז י. אויב עס געהער צו דער זאך, דערצעהל...

ע ר. עס איז אין גן־עדן געווען.

ז י. אַן אַלטע געשיכטע —

ע ר. „און בלייבט אימער ניי", זאגט היינע... און עס איז געווען נאך איידער מען האט אדם וחוה — די ערשטע מענשליכע פּאָר — פון גן־עדן פאַרטריבען און די כרובים מיט די שארפע שווערדען ביים טויער געשטעלט...

ז י. זיי האבען פון עפעל נישט געגעסען און נישט געוואוסט, וואס גוט און שלעכט איז?

ע ר. געגעסען —

ז י. און נאך נישט פארטריבען?

ע ר (שמייכלענדיג). עס געהט עבען דער פראצעס — און אדם, נישט וויסענדיג פון קיין בייז, שפאצירט רוהיג ארום אין די אלעען פון גן־עדן און דערזעהט א שעהנעם עפעל אויף א בוים —

ז י. ווייטער אן עפעל!

ע ר. און אויך א שעהנער, א פארגלוסטונג פאר די אויגען, ווי די ביבעל וואלט געזאגט; צארט גערויטעלט, ווי דער פרישער מארגען...

ז י. געפעלט ער איהם?

ע ר. געוויס. ער באקומט א פול מויל מיט וואסער און עפעס א מין צוויקען אין דער געגענד פון הארץ —

ז י. האט ער'ן אפגעריסען?

ע ר. אין גן־עדן רייסט מען נישט. ער האט געבעטען! ער האט זיך אפגעשטעלט ביים בוים, פיין געגריסט און געבעטען: בוים, גוטער בוים, שענק מיר דיין עפעל, איך וויל איהם עסען!

ז י. און דער בוים האט—אפגעזאגט.

ע ר. ניין. ער האט נאר א באדינג געשטעלט: אדם, האט געענטפערט דער בוים, דו קאנסט דעם עפעל האבען, נאר מיט מיר צוזאמען. דו קאנסט איהם עסען, נאר מיך אויך צוזאמען, מיך איינגאנצען... דעם עפעל, די בלעטער, די צווייגען, דעם שטאם, זאגאר די ווארצלען אונטער דער ערד און מיט'ן שטויב אויף די ווארצלען!

ז י. כא־כא־כא!

ע ר. אדם האט אויך געלאכט. דער בוים דאך האט עס ערנסט געמיינט. נישט מיט אמאל — האט ער איהם פאר־טייטשט, ביסט דו מחויב מיך אויפצועסען, נאר מיט דער צייט, דורכ'ן גאנצען לעבען, מיך עסען מוזט דו יעדען טאג, יעדע שטונדע, יעדע מינוט, יעדע סעקונדע — אהן אויפהער —

ז י. און ער?

ע ר. ער האט שוין געוואוסט, וואס גוט און וואס שלעכט איז! (פויזע.)

ז י. איך האָב מיר אויך דערמאָנט אַן אַ מעשה'לע...

ע ר. אויב עס געהער צו דער זאַך, דערציילע...

ז י. נישט אין גן־עדן איז עס געווען, נאָר אויף אַן עהנ־ליכען פּלאַץ אין אורוואַלד! און נישט מיט אָדם הראשון איז עס געשעהען, נאָר מיט אַן עהנליכען צו אָדם הראשון — מיט א ווילדען מענש. טאַטואירט איז ער געווען, אויפ'ן האַלז ציין פון פאַר־שידענע חיות אָנשטאָט פּערעל, און אויפ'ן קאָפּ — אַ קרוין פון פאַרשידענע פעדערען... אין דער האַנט האָט ער אַ פייל־ענבויגען געטראָגען. איינמאָל הויבט ער די אויגען אויף און דערזעהט, אַ פויגעל רעדעלט איבער זיין קאָפּ, אַ פויגעל, אַ פרעמדער מיט אַ גאָלדענער פעדער — אַ פאַרגלוסטונג צו די אויגען, אַ גאָלדענער מאָרגען־שטראַל... און די פעדער איז איהם געפעלען, ער האָט זי צו זיין פעדער־קרוין געברויכט.

ע ר. האָט ער'ס געשאָסען?

ז י. צו הויך און צו ראַש איז דער פויגעל געפלויגען, ער זאָל מיט דער פייל דערגרייכען...

ע ר. האָט ער איהם אַ פויגעל־פאַל געשטעלט?

ז י. ניין, ער האָט געבעטען: פויגעל, פויגעל, איך ברויך דיין פעדער... שטעל דיך אָפּ און איך וועל דיך שיסען. דיין קערפּער וועל איך נישט באַנוצען, נאָר דיין פעדער, דיין שטראַלענדיג גלאַנ־ציגע פעדער —

ע ר. נו? —

ז י. ער האָט נישט געענדיגט; דער פויגעל איז אַוועק —
(געהט ראַש אָפּ.)

ע ר. דאָס איז דאָס פּראָבלעם...

אַ קברות נאַכט.

(נערווען־שפּיל.)

אַ בית־עלמין ווינקעל. לינקס און אין הינטערגרונט — דער פּלויט. ביים פּלויט — צוואָוואָרפענע בוימלעך. אויפ'ן פּלאַץ זענען זיי צוואָוואָרפענער, שיטערער. עטליכע אָרעמע מצבות. די רעשט פּ ר י ש ע קברים, מיט דערווייליגע ברעטלעך. רעכטס — דעם קברנ'ס שטוב. דערביי — דאָס טויטען־שטיבעל. רעכטער — אַ לאָפּאַטע ביי אַן אָפענעם קבר. אין ווייטערען הינטערגרונט — א שלאָפענדיג שטעדטעל. אַ וואָלקען, וואָס ציהט זיך איבער דער לבנה, פאַרדעקט איהר לעצטע שמאָלע זוים. דער הינטערגרונט זינקט איין אין נעבעל, גלייכצייטיג לעשט זיך דאָס איינציגע פלעמעל אין פענסטער פון קברנ'ס שטיבעל.

אַ ו ו י י ב ע ל (מיט פאַרטריקענטען בלוט אויף אַ באַק, פאַלט אַרויס פון אונטער בוימלעך ביים פּלויט. קוקט זיך שרעקיג אום, הערט זיך איין אויף אַלע זייטען, דערשפּירט זיך אַליין, אָטעמט אָפּ, לויפט צו צו אַ מצבה, פאַלט פאַר איהר אויף דער ערד, פאַרשטיקט רופענדיג). געשלאָגען! (כאַפּט אַרום די מצבה.) דאָס בין איך, מאַמע... קוים אַרויסגעזאָגט דאָס וואָרט! ס'האָט מיך געשטיקט, געוואָרגען... גע־מיינט, עס וועט נישט אַרויס — כ'וועל שטאַרבען און נישט זאָ־גען... ציינד איז גרינגער...

מאַמע, כ'בין דאָ שוין עטליכע שעה... פאַר לייטען אונטער די בוימלעך באַהאַלטען, אַצינד איז פינסטער און שטיל, און אַרויסגעזאָגט האָב איך שוין...

געשלאָגען, מאַמע, געשלאָגען!

וועמען?

דיין בת יחידה, מאַמע, דיין איינאיינציגע, אויף וועלכער דו האָסט אַזוי געהויכט, אַזוי געבלאָזען! אַזויפיעל און אַלץ אינאיי־נעם עין־הרע'ס אָפּגעשפּראָכען; און אַזוי זיך געשראָקען פאַר דער פּטירה, עס זאָל מיר אָהן דיר קיין בייז, חלילה, נישט געשעהען...

ווער עס האט מיך — — גע — שלא — גען?
ווער?
— ער!

ער, וואס דו האסט מיין האנט פאר דער פטירה איז זיינער אריינגעלעגט און געזאגט: נעם זי... היט זי... ער, וואס האט דיר תקיעת כף גע'גע'ן, געשוואוירען...

פארוואס? מיינסט, חלילה, ער האט מיך נישט ליעב? מיינסט, חלילה, איך פארקלאג איהם פאר דיר? — איך וויל, חס־ושלום, זאלסט ערגעץ דארט, חלילה, דערצעהלען — —

פאר הונגער, מאמע! און ווייל איך האב נישט געוואלט ו ו י י נ ע ן. אבער איך האב געוואלט! גאט איז מיין עדות, איך האב געוואלט... איך האב נישט געקאנט... כ'בין אזוי פארשטיינערט געווארען, פארגליווערט! און ער זאגט: א ווייבעל, וואס דער מאן שפייזט נישט, שרייט, שילט! — און א שווארץ פייער צינדט זיך איהם אין די אויגען אן: „דו וועסט שרייען! מוזט וויינען!" — איך קאן נישט; ער מיינט — להכעים! איך וויל נישט, מיינט ער! — כאפט ער מיך אן ביי די הענט און דריקט. די פינגער מיינע קנאקען, עס כאפט מיך ביים הארץ... איך קאן נישט...

איך וויל שטארק וויינען; כ'וויים, כ'מוז! אז ווען ער דער־זעהט א טרער, געהט איהם אפ דאס פארביטערטע הארץ, דאס פארשטיינערטע — און קאן נישט. די אויגען ברענען אזוי טרו־קען, און איך קאן זיי פון זיין צארניג־ברוין פנים, פון זיינע פאר־גלאזטע אויגען נישט אפרייסען, און ער שרייט: „וויין!" „דו מוזט!" און „דו וועסט!" הימעל און ערד זאל אונטערגעהן — די מוזט וויינען! און לאזט מיך נישט אפ. איך וויל צופאלען צו זיין הארץ, לאזט ער נישט. שטויסט מיך אפ און — דערלאנגט מיר אין באק. — „וויין — שרייט ער, נישט מיט זיין קול; מיט א קול פון א חיה א ווילדער! וויין, איך צוריים דיך! און דערלאנגט, און דערלאנגט — ביז בלוט...

און ווי ער האט מיין בלוט דערזעהן, מאמע, איז ער אויסער זיך געווארען, א ווילדען אויסגעשריי געטאן, ביים קאפ זיך אנגע־כאפט און אנטלאפען...

ר'איז אנטלאפען, מאמע... ער וועט זיך א מעשה אנטון, מאמע! ער וועט עס נישט אויסהאלטען... שוין צוויי טאג, אז איך זוך איהם ארום...

מאמע, איך געה פון דיין קבר נישט אוועק! — קום איך אהיים, און די שטוב איז לעדיג, הענג איך מיך, — הערסט, מאמע?

איך וועל דא ליגען ביי דיינע פיס...

מיר איז אזוי קאלט, איך בין אזוי מיד... איך וועל דא איינשלאפען. און דו, מאמע, צו חלום קום! זאג־אן, וואו ער איז... א נישט געה איך פון דער וועלט... אט, מאמע, שלאף איך איין, לאז מיך לאנג נישט ווארטען... ס'איז קאלט, אזוי קאלט...

(נעמט ארום די מצבה, ציהט זיך אוים — שלאפט איין.)

(א יונג שפרינגט אריבער די צוים, ווארפט אראפ פון זיך די שטיוועל, לויפט בארוועס צו צום קברנ'ס פענסטערל, קלאפט שטיל אן, אין א ווײלע ארום קומט ארויס פאר דער טיר דעם קברנ'ס טאכטער.)

ד ע ר י ו נ ג. נו?

ד ע ם ק ב ר נ ' ס ט א כ ט ע ר. שוין...

ד ע ר י ו נ ג. שטארק וועה געטאן.

ד ע ם ק ב ר נ ' ס ט א כ ט ע ר (פינסטער). נישט דיין זאך!

ד ע ר י ו נ ג. ס'טאטעל נישט געהערט — — ?

ד ע ם ק ב ר נ ' ס ט א כ ט ע ר. א מת־מצוה געברענגט; נושאים ערגעץ אויפ'ן וועג געפונען — א קבר געגראבען, גע־שכור'ט — — ס'מת אין שטיבעל געלאזט — אליין אין בעט אריין — נישט געהערט — איך האב די צונג געביסען, צוהאקט די גאנצע צונג. — ערשט אצינד אפגעשניטען...

ד ע ר י ו נ ג. לעבט?...

ד ע ם ק ב ר נ ' ס ט א כ ט ע ר. או—הום...

ד ע ר י ו נ ג. ברענג ארויס! —

ד ע ם ק ב ר נ ' ס ט א כ ט ע ר. נאך וואס?

ד ע ר י ו נ ג. ווילסט, ער זאל דיך דער'הרג'ענען?

ד ע ם ק ב ר נ ' ס ט א כ ט ע ר. מאך אן עק מיט דיין ווייב, — האב חתונה! — — —

ד ע ר י ו נ ג. איך שלאג; זי וויל נישט — ליגט איבער־אנאנד — זי וויל נישט — — —

דעם קברנ׳ס טאָכטער. טו מיט איהר, וואָס דו ווילסט טון מיט מיין קינד —

דער יונג. ברענג אַרויס! אַ נפל איז קיין מענש נישט... אַ מענש קאַן מען נישט מיט אַמאָל... ברענג!

דעם קברנ׳ס טאָכטער (געהט אַריין, ברענגט אַרויס דאָס קינד׳ איינגעהילט). באַקוק באַטש...

דער יונג (דרעהט זיך אום). מ׳דאַרף נישט... איך וועל שפּעטער אַנדערע זעהן... נאָך צייט... אַ לאָפּעטע?

דעם קברנ׳ס טאָכטער (שרעק). לעבעדיגער־הייט?

דער יונג (פינסטער). נישט דיין זאַך — (דערזעהט די לאָפּאַטע אין אָפּענעם קבר, כאַפּט זי אַרויס.) געה פאַראויס — געה! (שטופּט זי, זי געהט, ער דערשטיקט ס׳קינד, נאָכגעהענדיג.) כ׳הער טריט.

דעם קברנ׳ס טאָכטער. איך אויך!

(קוקען זיך אום, דערזעהען: דריי גנבים שפּרינגען איבער׳ן פּלויט — זיי אַנטלויפען טיפער פאַר שרעק. ער פאַרליערט, לויפענדיג, דאָס פּעקעל. די גנבים שפּרינגען פון פּלויט אַראָפּ.)

ערשטער גנב (געפינט דעם יונגס שטיוועל, הויבט אויף). אַ פּאָר שטיוועל? — דעם שכור׳ן קברנ׳ס אודאי — צו־נוץ קומען!

צווייטער גנב. שטילער, עפּעס וויכטיגערס צו טון! (קוקט זיך אום.) צו וועלכען קבר צוגעהן? פּעטס אויפ׳ן חלב און אַ אָדערל אויף אַ קנויט מוז מען נעמען פון אַ זינדיגען...

דריטער גנב. ווער איז נישט זינדיג?

ערשטער גנב. קיינער. איך וואָלט אָהן אַטעם גע־גאַנגען... לייכטע טריט!

צווייטער גנב. אַלטע לייט... שלאָפען נישט... הערען באַלד...

ערשטער גנב. איז כיק! דערנאָך — „בורא מאורי האש" — אַ זאַך...

דריטער גנב. בעסער מיט אַ ליכט... געשמאַקער, דו זעהסט — יענער נישט! — כ׳קוק און לאַך...

צווייטער גנב. געפּרואווט?

דריטער גנב. אליין נאך נישט!... מענשען זאגען... כוועדקא זאגט... מ'קוקט און מ'לאכט, מ'נעמט און יענער שלאפט...

ערשטער גנב (געפינט דאס פעקעל, וואס דער יונג האט פארלוירען). אט נאך א כשר'ע מציאה — א געבענשטע נאכט. (וויקעלט אויף.) א קינד!

צווייטער גנב. גוט! אודאי א ממזר'ל...

דריטער גנב. און א בן הנדה... וואס קאן זיין זינ־דיגער?

ערשטער גנב (באטראכט דאס קינד, באטאפט עס). אבער ווייניג פעטס...

צווייטער גנב. גענוג זיין! כ'ווייס, וואו עפּעס ליגט... א מינוט צייט!

דריטער (דערהערט עפּעס). טס... טריט.

צווייטער (דערזעהט עפּעס). מתים געהען...

ערשטער. נאך האלבער נאכט!

(געהען, מיט'ן טויטען קינד אין האנט, טיפער. פארשווינדען אין טונ־קעלקייט. פון נעבעל קומען ארויס דריי מתים; קוקען זיך אומרוהיג אום.)

ערשטער מת. אויסער אונז, קיינער נישט אויפגעשטאנען?!

צווייטער מת. מ'האט מורא!

דריטער מת. א שכור'ער קברן... האט בייזע חלומות, שפּרינגט ארויס מיט'ן גראבען שטעקען...

ערשטער מת. מיר אמאל א ביין איבערגעבראכען; כ'הינק דאך נאך!

ערשטער מת (פארקוקט פון בית־עולם ארויס). עמיץ קריכט פון דרויסען אויפ'ן פּלויט ארויף.

צווייטער מת. ביינאכט אויף קבר אבות?...

דריטער מת. מוז דארט זעהר נישט גוט זיין —

ערשטער מת. לאמיר זעהן!

צווייטער מת. לאמיר הערען.

(ציהען זיך צוריק אין נעבעל אריין.)

א יונגערמאן (זיצט שוין אויפ'ן פלויט, אין איין האנט — א שטריק, אין דער צווייטער — א ברויט. ער ווארפט עס אוועק). אז זי איז אוועק, דארף מען נישט קיין ברויט... נישט גע־וואלט וויינען? וועסט אן אלמנה ווערען... וועסט דו שוין וויינען.
(שפרינגט אראפ פון פלויט, לאזט זיך צו צו א בוימעל.)
דאס ווייבעל (פון אומרוהיגען דרימעל ארויס). מאמע! פארוואס קומסט דו מיר צו חלום נישט, מאמע? מיר איז קאלט... און איך שרעק זיך.. גערוישען וועקען מיך — מאמע — —
דער יונגערמאן (שאקעלט מיט א שטאם פון א בוי־מעל). גוט... וועט אויסהאלטען... שווער, נאך אזויפיעל הונגער־טעג, מוז איך נישט זיין... זיכער אויסהאלטען.
דאס ווייבעל. מאמע... עמיץ רעדט... מתים אודאי...
דער יונגערמאן (פארוואָרפענדיג דעם שטריק ארום א צווייג). ודוי זאגען? נאך וואס? סיי־ווי־סייביידע וועלטען פארלוירען... תקיעת כף — און נישט געהאלטען... געשוואוירען מיט כל השבועות און פארט געשלאגען... און אצינד הענג איך מיך... אז זי איז נישטא, דארף מען נישט... וואס פאר א לעבען? וואס פאר ודוי?
דאס ווייבעל. מאמע... זיין קול, דאכט זיך, מאמע... ער זוכט מיך! ער! (שפרינגט אויף, זעהט, ווי דער יונגערמאן פאר־לעגט דעם שטריק ארום האלז, שרייט אויס ווילד.) מענדעלע!...
(און פאלט; דאס בילד פון יונגענמאן, וואס הענגט זיך, ווערט צורונען.)
קברן (שכור, מיט א גראבען שטעקען, ארויסקומענדיג פון שטוב). א געשריי געהערט! לאזען נישט רוהען די מתים! ניין, ביי מיר געהט עס נישט! איך לאז נישט! אין מיין מלוכה מוז זיין שטיל! (רופט אין חשך אריין.) ווער האט געשריגען? (נאך פויזע.) דער מת־מצוה? (הארכט צום טויטען־שטיבעל.) שטיל? ! (געהט אריין, קומט נאך א ווייל ארויס.) ווי א מויז! אויפגע־דעקט. — אונטער'ן לייל'עך האט איהם אן עכבר א פינגער פון פוס אפגעביסען — ער שוויגט... שכור'דערהייט, אפנים, געשטאר־בען און נאך נישט אויסגעניכטערט! (קוקט זיך אום.) ווער פארט?
א קראה (שטעלט זיך אויפ'ן דעכעל פון קברות־שטיבעל). קרא! קרא!

ק ב ר ן (הערצאַרנט). וועסט זיין שטיל, ממזר? ! נאַך דו האָסט מיר געפעהלט... (וואַרפט דעם דראָנג צו דער קראָה, זי פליהט אוועק. דער דראָנג ברעכט איין דאָס דעכעל.)

ק ב ר ן. א שעהנע כפרה! אבי פטור... ווער פאַרט האָט גע־שריגען? באהאַלטען זיך אודאי! (געהט צוריק, דערזעהט פונוווי־טענס דאָס ווייבעל.) אהא! מיין טעכטערל אודאי... באשטעלט זיך מיט עמיצען און איינגעשלאָפען... א שאַד, וואָס כ'האָב נישט דעם דראָנג... אָדער פויסטען — — (נעהנטער קומענדיג.) ניין — צו דין!... אַנדערע טליקען זיך אויך... (ריהרט זי, צוגעקומען, מיט'ן פוס.) ע, דו, — שטעה אויף! — טויט? פאַרטריקענט בלוט אויף דער באַק? גע'הרג'עט? מ י ר אונטערגעוואָר־פען? אי... מיך פאַקט מען נישט! מיר מאַכט מען קיין בלבול נישט — פאַראַן אַ אָפּען קבר — דער מת־מצוה קאָן וואַרטען — (וויל זי שלעפּען צום קבר צו.)

ד א ס ו ו י י ב ע ל. מאַמע, עמיץ שלעפּט מיך!

ק ב ר ן. שוויינ! דו, מיט מיר מאַכט מען קיין קונצען נישט! טויט איז טויט! און קאָנסט דו שרייען, קאָנסט דו געהן! שטעה, מגילה, אויף און — אַליין צום קבר! — מאַרש!

(ס'ווייבעל שפּרינגט אויף — די לבנה שווימט ארויס פון אונטער'ן וואָלקען און באַלייכט דאָס גאַנצע פעלד, — דאָס ווייבעל מיט'ן קברן, דעם קברנ'ס טאָכטער מיט'ן יונג, טופער — די גנבים, ווי זיי קריכען אַרויף אויפ'ן פלויט פון הינטערגרונט. אין מיט בית עלמין שטעהט אַ קאָזע, אויף א שטריק צו א מצבה צוגעבונדען און קייט גראָז גאַנץ גלייכגילטיג.)

וועגען קינדער.

(אין צוויי דראַמאַטישע בילדער.)

פערזאנען:

שרה — א קראנקע אין בעט.

מאיר — איהר זוהן, א יונגער שניידער־געזעל.

מרים — זייער קרובה.

שניידער־געזעלען.

אשכנה — א פרומע, ארעם געקליידעטע פרוי פון א יאהר פופציג.

בית־דין שמש.

(צווישען ערשטען און צווייטען בילד געהט פארביי א יאהר צעהן.)

ערשטעס ביל ד.

אַן אָרעם צימער. רעכטס א טיר אין קאָרידאָר אַריין. לינקס — א פענסטער אין גאַס אַריין. אין דער מיטעל־וואנט א פארמאכטע טיר, פאַרהאנגען מיט שניידער־אַרבייט. לינקס פון דער פארמאַכטער טיר: א געלעגער — א שעניק, אַ שטרויען קישען, א קאָלדרע. אַלץ אלט, געצערעט, נאָר ווייס איבערגעצויגען. אין מיט שטוב — דער קראַנקערס בעט. פאַר׳ן בעט, רעכטס און אַרויסגערוקט — אַן אַלטער מיט שוואַרצע לעדער באַדעקטער פאטער־שטול, מיט א שאַל איבער דער אַנלעהן, און — א ווייס קישען אויפ׳ן געזעס. פאַר׳ן בעט — א טישעל. דערויף — מעדיצין־פלעשלעך, א פּאָר טעלער און דערגלייבען. נעהנטער און אין מיט שטוב — אַן ארבייטס־טיש, אויף איהם רעכטס — א שניידערישע פוס־נעה־מאַשין, לינקס א האַנט־נעה־מאַשין צו וועש.

איבער דער צייט פון שפּילען הערט זיך אָפּט א גערויש דורכ׳ן פענסטער פון גאַס און דאָס קרעכצען פון דער קראַנקער אין שלאָף.

(דער פאָרהאַנג געהט אויף. דאָס שפּאַנישע ווענטעל איז אָפּגערוקט פון בעט.)

ש ר ה (קרעכצט, אײַנשלאָפענדיג.)

מ ר י ם (פאָרעט זיך ביים בעט; גלעט די קראַנקע און שלעפט זי איין.)

מ א י ר (אַרבייט ביי דער פוס־מאַשין. קוקט מיט ברענענדיגע אויגען אויף מרים׳ן און איהרע באַוועגונגען ביים בעט.)

מ ר י ם (געהט אַפּ עטליכע טריט הינטערוויילעכטס, רוקט צו דאָס שפּאַנישע ווענטעל.)

מ א י ר (כאַפּט צוריק די אויגען צו דער אַרבייט.)

מ ר י ם. געלויבט איז גאָט — איינגעשלאָפען.

מ א י ר (איראָניש). געלויבט זיין ליעבער נאָמען. (קורצע פּויזע.) אויף לאַנג?

מ ר י ם. דאָס גערויש פון גאַס זאָל זי נאָר נישט וועקען...

מ א י ר (ביטער). זוך אַ בעסערע דירה!

מ ר י ם (קוקט אויף מאיר'ן מיט רחמנות, זעצט זיך צו דער אַרבייט, צו וועלכער זי בויגט אַראָפּ דעם קאָפּ.)

מ א י ר (הויבט די אויגען אויף, קוקט אויף איהר מיט אַ גע־מישטען בליק פון ליעבשאַפט, ביטערקייט און צאָרן.)

מ ר י ם (דערפיהלענדיג זיין בליק. ווייך). האָסט עפּעס גע־וואָלט, מאיר?

מ א י ר (געשווינד צוריק אַראָפּלאָזענדיג די אויגען און האַס־טיגער אַרבייטענדיג). איך? — — געוואָלט? — אין מיין גאַל וויל מען נישט — טאָר מען נישט וועלען.

מ ר י ם. עט! (נעמט זיך צוריק צו דער אַרבייט.)

מ א י ר (ביטער און בייסיג). ז'האָט זיך באַליידיגט, די פּריצה! רעד מיט איהר דורך אַ זיידען טיכעל! — — כ'האָב נישט קיין זיידען טיכעל. (פּויזע.)

ש ר ה (ווי פון שלאָף). מרים לעב!

מ ר י ם (הערט זיך איין.)

ש ר ה (וואַכענדיגער). מרים לעב!

מ ר י ם. כ'געה, מומע. (געהט צו, רוקט אָפּ דאָס שפּאַנישע ווענטעל.) וואָס ווילסט דו, מומע?

ש ר ה. אביסעל וואַסער...

מ ר י ם (דערלאַנגט איהר צום מויל.)

ש ר ה (וויל אויסבויגען דעם קאָפּ צו דער שטוב און קאָן נישט.)

מ ר י ם (וויל איהר העלפען.)

ש ר ה (אָפּוועהרענד). ניין... ניין... ס'טוט וועה... ס'טוט אַזוי וועה... (פּויזע.) ער איז דאָ?

מ ר י ם. ר'איז דאָ...

ש ר ה. זייט דו ביסט געקומען, זיצט ער אין דערחיים!...
(חעכער.) זאָל דיר גאָט באצאָהלען דערפאר!
מ א י ר. ווייבער קאָנען אהן גאָט נישט לעבען!
ש ר ה. געה צו איהם, געה... (זאָגט איהר עפּעס זעהר שטיל.)
מ ר י ם (שטויגט אומרוהיג פארשעמט.)
ש ר ה. האָסט עס געוואוסט...
מ ר י ם. איך האָב עס פארשטאַנען...
ש ר ה. נו, געה... געה — — צו דער מאַשין... איך וועל אפשר נאָך איינשלאָפען!
מ ר י ם (טרעט אָפּ פון בעט, פאררוקט צוריק דאָס ווענטעל. זעצט זיך צוריק. פּויזע.)
מ א י ר. נאָך וואָס ביסט דו צו אונז געקומען, פּריצה?
מ ר י ם. נישט צו דיר. די מומע האָט געשריבען... פלעגסט זי אליין לאָזען... אויף פארזאמלונגען געהן... די בריף זענען דורכגענעצט געווען פון טרערען.
מ א י ר. און עס האָט דיך געריהרט?
מ ר י ם. נישט קיין רחמנות?
מ א י ר. א טייערער ביסען רחמנות — פאר אן ארעמאַן. אן עושר — עס ווערט איהם ווארעם ביים הארץ, כאַפּט ער ארויס א קערבעל און קיהלט זיך אָפּ. אן ארעמאַן מוז זיך אוועקגעבען! — איינגאַנצען!
מ ר י ם. מיין גוטער ווילען.
מ א י ר. און דאָ בלייבסט דו — לאַנג?
מ ר י ם (פעסט). איך בלייב!
מ א י ר. ביסט דו א נאַר... א מיידעל איז יונג, שעהן...
מ ר י ם (שמייכלענדיג דורך טרערען). שעהן אויך, מאיר?
מ א י ר (נישט אכטענדיג). און א פרייער פויגעל — — איינע אליין — — —
מ ר י ם. ביסט שוין אמאָל געווען איינער אליין?
מ א י ר. ניין...
מ ר י ם. זאָל דיך גאָט דערמיט נישט שטראָפען...
מ א י ר. ווען איך בין אליין — —
מ ר י ם. יואָס וואָלסטו געטאָן?
מ א י ר. אוועק וואָלט איך... אוועק?...

מ ר י ם. פון דער קראַנקער מאַמען?

מ א י ר. „אַליין" — האָב איך געזאָגט...

מ ר י ם. און פון מיר?

מ א י ר. — — דו וואָלסט ערשט די פליגעל צושפּרייט! אַ פרייער פויגעל... מיט דיין שעהנקייט... די וועלט וואָלט פאַר דיר אָפען געשטאַנען...

מ ר י ם (שפּרינגט אויף פאַרציטערט). וואָס ווילסט דו פון מיר, מאיר? וואָס פאַר'סמ'סט דו מיר דאָס בלוט! (געהט האַסטיג איבער דער שטוב.) ווי פיינט דו האָסט מיך!

מ א י ר. איך האָב אַלע פיינט! פאַרוואָס דיך נישט?

מ ר י ם (שטעלט זיך פאַר'ן אָפּ). מיך האָסט דו באַזונדער פיינט!

מ א י ר. עקסטראַ!

מ ר י ם. און ווייסט דו פאַרוואָס, מאיר, דו האָסט מיך פיינט?

מ א י ר. פאַרוואָס זאָל איך דיך האָבען ליעב?

מ ר י ם. דוקא פאַרקערט! ווייל דו האָסט מיך ליעב! ווייל דו ליעבסט מיך, האָסט דו מיך! האָסט מיך פיינט, ווי אַ קראַנק קינד האָט פיינט זיין מעדיצין... פון וועלכער עס קאָן גע־נעזען ווערען!

מ א י ר. אין וועלכען ראָמאַן האָסטו עס געלעזען?

מ ר י ם. ניין, מאיר! איך זעה... פאַר מיר באַהאַלטסט דו דיינע אויגען, אָדער קוקסט מיט האָס; און לאָז איך נאָר דעם קאָפּ צו דער אַרבייט אַראָפּ — שוועבט שוין גאָן אַן אַנדער בליק אי־בער מיין קאָפּ... געה איך נאָר אָפּ פון דיר און דרעה מיך אויס, ווערט דיין מאַשין שטילער. בלייבט זי שטעהן און דיין בליק ברענט מיר די אַקסעל — —

מ א י ר. משוגע!

מ ר י ם. דערווייל נאָך נישט... נאָר מען קאָן, מען קאָן משוגע ווערען — — (זעצט זיך צוריק צום טיש, פאַרבאַרגט דעם קאָפּ אין די הענט, ציטערט פון אַ פאַרשטיקטען געוויין.)

מ א י ר (וויכער). מרים!

מ ר י ם (נעמט די הענט אַוועק). וואָס, מאיר?

מ א י ר (געריהרט). דו וויינסט?

מ ר י ם (בעטענדיג). מאיר, האָב רחמנות! — האָב רחמנות אויף זיך אליין, מעהר ווי אויף מיר... (שטעלט זיך אויף, דרעהט זיך אוים, אויסצואווישען די טרערען.)

מ א י ר (שלאָגט זיך אַווײלע מיט דער דעה, נעמט ענדליך פון בוזעם־טאַש אַרויס אַ פאָטאָגראַפיע, דערלאַנגט איהר). איך טאָר נישט, מרים!

מ ר י ם (נעמט די פאָטאָגראַפיע מיט ציטערדיגע הענט — באַטראַכט — פאַלט צוריק אויפ'ן בענקעל — די פאָטאָגראַפיע פאַלט איהר פון האַנט אַרוים אויפ'ן טיש, הייזעריג). אַ? דאָס איז נידערטרעכטיג... האסט ליעב אַן אנדערע און האסט פארשוויגען — — —

מ א י ר (שטרענג). עס איז קיין אנדערע, מרים... מיין מאמע איז עס... מיין מאמע, מיידעלוויין — (פויזע.)

מ ר י ם (קומט לאַנגזאַם צו זיך — מיט טרערען פאַר פרייד). דיין מוטער... ווי שעהן... ווי געטליך שעהן —

מ א י ר. געוועזן! — מיין טאַטע איז אויך אַ שעהנער געוועזן... אויך אַ שניידער־געזעל, נאָר — אנדערע צייטען, בטחון געהאַט... גאָט פאַרלאָזט נישט... ווער עס שפּייזט אַ ווערימעל... און אַ חופּה געשטעלט... צוויי מתים...

מ ר י ם. און נישט גליקליך געלעבט — — —

מ א י ר. דלות לאָזט נישט לעבען — — פון זיבען בין איך איינער געבליבען — — פון די וויגען אַוועקגעטראָגען — איינס פון וואַסער אַרויסגעצויגען! (ווייזענדיג צו דער מוטערס בעט.) און דאָס איז געבליבען פון דער געטליכער שעהנקייט... (פויזע.) אַ לעבעדיגער מת!

מ ר י ם (פאַרשטעלט זיך דאָס פּנים און וויינט.)

מ א י ר (זעהר געריהרט). מען טאָר נישט, מרים! עס איז אַ זינד... מיין טאַטע פלעגט אויף דער עלטער צו רייבּע אַרומגעהן נאָך הילף... „אויף קהל'ס חשבון קינדלעך און באַגראָבען — האָבען זיי געזאָגט, — איז אַ זינד!"... (פויזע.)

מ ר י ם. מאיר... גאָט קאָן העלפען... האָף צו גאָט!

מ א י ר (מאַכט אַוועק מיט דער האַנט.)

מ ר י ם. און אפשר... אפשר...

מ א י ר. וואָס אפשר? מרים!...

מ ר י ם. אפשר וועט גאָט העלפען, עס וועט נישט זיין... קיין... קיין קינדער!

(הינטער'ן ווענטעל פאַלען אַראָפּ טעלער און גלעזער פון טישעל.)

(פאַרוואונדערטע פויזע.)

מ א י ר. אַראָפּגעפאַלען, צי זי האָט געהערט און אַראָפּגע־וואַרפען! (געהט צו צו איהר מיט אויסגעשפּרייטע הענט.)

ש כ נ ה (קומט אַריין). מזל טוב!

(פ אָ ר ה אַ נ ג.)

צווייטעס ביל ד.

(צעהן־צוועלף יאָהר אַרום.)

דאָס זעלבע צימער, בעל־בת'ישער איינגעריכטעט; רעכטס — צוויי בעטען; לינקס — א קאַנטאָרקע; אין מיט — א קליין גאַרניטור ביליג מעבעל. די טיר אין צווייטען צי־מער אריין איז אָפען, עס זעהען זיך שנײדער־געזעלען ביי דער ארבייט, דאָס געריוש פון פוס־מאַשינען.

מ א י ר (זיצט ביי דער קאַנטאָרקע איבער רעכען־ביכער; דער־נערווירט, בייזע באַוועגונגען.)—

מ ר י ם (זיצט אויף אַ בעט, דאָס געזיכט אין די הענט.)

(איינשטימיג געזאַנג פון צווייטען צימער:)

מיר שווערען ביי דער ליכטיגער זון—ליכט מוז זיין פאַר אַלע!
מיר שווערען ביים פרייען פעלד — — ברויט מוז זיין פאַר אַלע!

(דער רעפריין ווערט אויפגעכאַפּט פון עטליכע שטימען.)

מ א י ר (רופט אין דער צווייטער שטוב אַריין). שטיל זאָל זיין! נישט פאַר זינגען צאָל איך מיין בלוט! (עס ווערט שטיל.)

מ ר י ם (זיפצט.)

מ א י ר. און דו, קווענקע נישט! — נישט מעגליך א רע־כענונג צו מאַכען!

(פון יענער זייט ווערט מיט אַן אימפּעט צוגעוואָרפען די טיר צום שלאָס.)

מ א י ר. קלאַפּען זאָל עס אייך אין די קעפּ!

מ ר י ם. **אך, גאָט, גאָט — וואָס פון א מענש ווערט!**

מ א י ר. שוויג!

(פויזע. דאָס געזאַנג פון צווייטען צימער הערט זיך אָהן ווערטער.)

א ש נ י י ד ע ר ־ ג ע ז ע ל (קומט אריין.)

מ א י ר. וואָס אזוי שפּעט?

ש נ י י ד ע ר ־ ג ע ז ע ל. א קינד איז מיר אוועקגעפאַלען.

מ א י ר. וועל איך רעכענען א פיערטעל טאָג! —

ש נ י י ד ע ר ־ ג ע ז ע ל (איבערגעהענדיג צום צווייטען צימער). עקספּלואַטאַטאָר! (וואַרפט הינטער זיך צו די טיר.)

מ ר י ם (שטילער אַלס פריהער). וואָס פון א מענש קאָן ווערען.

מ א י ר (פארטיפט זיך אין רעכענען.)

מ ר י ם (נאָך א פויזע, זעהר טרויעריג און לאַנגזאַם). ארויס־געזאָגט אין א ש ל ע כ ט ע ר שעה... אין א בייזער שעה... ג א ט ס א ו י ע ר הערט... אליין זיך פארשאַלטען... א מענש טוט זיך גאר אליין...

מ א י ר. וועסט שווייגען אמאָל?

מ ר י ם. ווי אזוי רעדסט דו צו מיר, מאיר? נישט אזוי פלעגסט דו רעדען אמאָל.

מ א י ר. האָסט מיך געקענט... נישט געדאַרפט צורעדען...

(פויזע.)

מ ר י ם. היינט איז דער חופּה־טאָג געווען...

מ א י ר. א יאָהר־צייט!... אזוי פיעל יאָהרען באַגראָבען...

מ ר י ם. באַגראָבען... גאָר באַגראָבען? קיין גליק איז ג אָ ר ־ נ י ש ט געווען? האָסט מיר גאָרנישט קיין גוטס צו פאַרדאַנ־קען... מאיר!

מ א י ר (געריהרט). פאָלג מיך, מרים — רעד נישט דער־פון... אזוי קאָן נישט זיין... עס קאָן אזוי נישט בלייבען... און וואָס? ! מיר זענען דאָך נישט צוגעשמידט מיט אייזערנע קייטען... לאָמיר זיך נישט שווער מאַכען דעם לעצטען טאָג... נעם בעסער דעם שאַל, געה אראָפּ, קויף עפּעס איין...

מ ר י ם (וויל עפּעס זאָגען.)

מ א י ר. רעד מיך נישט איבער... עס מוז אמאָל קומען די

צייט... און וואָס שפּעטער איז ערגער — פאַר דיר... ד י י ן טובה מיין איך... גנעה, מרים, גנעה. לאָמיר נאָך היינט צוזאַמען מיטאָג עסען...

מ ר י ם (רעזיגנירט). גוט... איך גנעה. (הויבט זיך אויף, נעמט דעם שאַל, גנעהט, וואַקעלדיג איבער'ן צימער צו דער טיר.)

מ א י ר (מאַכט זיך גלייך ער איז צוריק פאַרטיפט אין חשבונות.)

מ ר י ם (אין טיר). צו ווידערזעהן!

מ א י ר (ענטפערט נישט, גלייך ער הערט נישט.)

מ ר י ם (וואַרפט אויף איהם אַ געבעט־בליק.)

מ א י ר (דערפיהלט דעם בליק און לאָזט נידעריגער דעם קאָפּ איבער'ן בוך אַראָפּ.)

מ ר י ם (וויל זיך צואוויינען. געהט געשווינד אַרויס.)

מ א י ר (אָטעמט אָפּ). אַ! (שטעהט אויף, געהט האַסטיג אי־בער דער שטוב.) אוים אייזען מוז מען זיין — — — און וואָס? כ'וועל זי דאָך פאַרזאָרגען — — — עס מ ו ז זיין אַ סוף —

אַ ש נ י י ד ע ר ־ ג ע ז ע ל (קומט פון צווייטען צימער). בעל־הבית, איך מוז היינט אַהיים געהן פריהער —

מ א י ר (האַסטיג). גנעה!

ש נ י י ד ע ר ־ ג ע ז ע ל (קוקט פאַרוואונדערט, נאָך אַ ווייל). גיט מיר אַ רובל אַוואַנס!...

מ א י ר (האַסטיגער). מאָרגען, מאָרגען — גנעה... גנעה!

ש נ י י ד ע ר ־ ג ע ז ע ל (ציהט די אַקסעל, געהט אַרויס.)

(דורך דער אָפענער טיר הערט זיך אַ שטיל־געצויגען געזאַנג:

עס יאָגען, ס'ציהען שווערע וואָלקען,
עס בלאָזט און פייפט דער ווינט!
פון סיביריען שיקט דיין טאַטע — —

מ א י ר (מיט קנאה). מענשען זינגען. (געהט צו, פאַרמאַכט לאַנגזאַם די טיר.)

(עס הערט זיך די מעלאָדיע אָהן ווערטער.)

(מאיר געהט אויף און אָפּ—געריהרט.)

ש כ נ ה (קומט אריין). גוט מארגען!... (בלייבט שטעהן אין טיר.)

מ א י ר (וויר). גוט יאהר... איהר זוכט מיין ווייב? ארויסגעגאנגען...

ש כ נ ה. כ'וויים... איך האב זי אראפגעפיהרט פון די טרעפ. זי איז אזוי שוואך... (פויזע.) אונטען האט זי זיך צואוויינט.

(פויזע.)

מ א י ר (פארציהט א הארט פנים). נו, איז וואס?

ש כ נ ה. ווארט א רגע. (לויפט איבער דער שטוב, עפענט דאס צימער צו די שניידער־געזעלען.)

מ א י ר (צולאכט זיך). כא־כא־כא! מורא געהאט פאר יחיד.

ש כ נ ה (צוריקגעהענדיג). איך וויים, איהר וועט אויף מיר קיין בעלן נישט זיין... נאר, אז די הייליגע תורה זאגט: ניין! איז — ניין!

מ א י ר. הכלל —

ש כ נ ה. הכלל, עס איז א רחמנות!

מ א י ר. א ביליגע זאך — רחמנות! — און אויף מיר איז קיין רחמנות נישט? (ארויספלאצענד.) און פאר וועמען הארעוועט מען? פאר וועמען רייסט מען איין די וועלט? שינדט מען — —

א ג ע ז ע ל (פון צווייטען צימער). ביים ארבייטער די הויט!

מ א י ר (ווייזט א פויסט צו דער צווייטער שטוב.)

ש כ נ ה. אוי, ר' מאיר, ר' מאיר — איהר רעדט אלץ פון עולם הזה, וואלט איהר כאטש געערדט וועגען א קדיש — איבער הונדערט און צוואנציג יאהר פאר דער נשמה וועגען!...

מ א י ר. זאל זיין דאס —

ש כ נ ה. אויף איהר איז אבער מעהר רחמנות — אזא גוטע נשמה — —

מ א י ר (פאר־ענדערט דעם קול, איינשמייכעלדיג). זעצט אייך, שכנה. (זעצען זיך צום טיש.) — אדרבה — איהר האט רחמנות, איך האב אויך רחמנות — „א גוטע נשמה“, זאגט איהר. איך זאג גאר: א כשר'ע נשמה... אבער עס מוז דאך א סוף זיין —

ש כ נ ה. אודאי איז שלעכט...

מ א י ר. א קונץ צו זאָגען „שלעכט“!... אז מען איז אבער א שכנה, און מען האָט רחמנות, מאכט מען שלום...

ש כ נ ה (פאַרוואונדערט). איהר קריגט אייך דען?

מ א י ר. כ'מיין — —

ש כ נ ה. נייז, ר' מאיר... שלום מאַכען טאָר איך נישט... קענען דער תורה הקדושה... א שפּאָס, די ערשטע מצוה!

מ א י ר (אומגעדולדיג). נישט דאָס מיין איך... שלום צום גט!...

ש כ נ ה. חס־ושלום, חס־ושלום! א פינגער אין שפּאַלט פון טיר לעג איך נישט...

מ א י ר (בייז, שטעהט אויף). נו, גערהט מיר געזונטערהייט.

ש כ נ ה (שטעהט אויף, געהט, דרעהט זיך אום שוין אין טיר). פונדעסטוועגען פאָלגט מיך, ר' מאיר — פרעגט א שאלה... אפשר וועט מען מתיר זיין — וואָס תלמידי חכמים קאָנען...

א ש ט י מ ע פ ו ן ה ו י ז. געהסט אין שטוב אריין? ס'קינד רייסט זיך! —

ש כ נ ה. איך געה, איך געה. (אָפּ.)

מ א י ר (נעמט זיך מיט געוואלד צום חשבון, רעכענט הויך). זיבען און פינף איז צוועלף און ניין איז צוויי און דרייסיג. (שטוי־לער. דערנאָך.) זיבען און זעכציג און אכט און זעכציג — (בייז.) א שווארץ יאָהר — עס דרעהט אין קאָפּ... סאַמע טעותים — בדיל הדל וועל איך ווערען — אז עק מוז עס האָבען!

מ ר י ם (קומט צוריק, נישט איינגעקויפט, וואַקעלט זיך צו צום בעט, וויל זיך לעגען). כ'האָב נישט איינגעקויפט.

מ א י ר (שטרענג). כ'האָב דיר שוין נישט איינמאָל געזאָגט, בייטאָג לעגט מען זיך נישט... ס'קאָן א סוחר קומען —

מ ר י ם. פאַרוואָס מאַטערסט דו מיך נאָך, מאיר?

מ א י ר. ווער מאַטערט דיך? ווייסט, מענשען קאָנען קור־מען. עס מוז אויסזעהן לייטיש... אנישט גיט מען קיין קרעדיט! געשעפט איז געשעפט! — — און דו ווייסט, ווען נישט דאָס, וואָס דו ווייסט, וואָלט איך א נייע שפּאַניש וועגטעל געקויפט... דער מאַמעס, עליה השלום, איז צוריסען, א חרפה, — —

מ ר י ם (וויינענדיג). וועסט קויפען, וועסט קויפען! פאר אן אנדערע...

מ א י ר (שטעהט אויף). א מענש דארף זיין א מענש! און וואס? וואס פאר אן אומגליק? (געהט נעהנטער צו.) כ׳לעבען, גארנישט! וואס איז? חס־ושלום, אזוי אלט ביסט דו? (נעמט א בענקעל, זעצט זיך רייטענדיג, פאהרט צו אויפ׳ן בענקעל נעהנטער צום בעט.) גלויב, מיר, מרים, די וועלט איז א וועלט... די זון איז דיר נישט אונטערגעגאנגען, חס־ושלום! א שעהן ווייבעל, ברוך השם, ביסט דו דאך — זאלסט דיך נאר נישט אזוי אפלאזען!... אויגען האסט דו... נאך וואס פאר אויגען!... זאלסט זיי נאר נישט אזוי אויסוויינען — א שאד אזוינע אויגען — —

מ ר י ם (וויינט שטיל). וואס דו רעדסט, מאיר!

מ א י ר. און א פאר הונדערט וועסטו באקומען...

מ ר י ם (שפרינגט אויף). שלאנג!

ב י ת ־ ד י ן ־ ש מ ש (קומט אריין). גוט מארגען — דער רב שיקט רופען —

מ א י ר (ארויסשרייענדיג). אזוי פריה!

פארהאנג.

וואָס איז פֿידעלע שטעקט.

(טעאַטער שטיק)

פערזאָנען:

יואל — פינף און פיערציג — פופציג יאָהר. אַ פאַרבענקטע, איביג זוכענדיגע פערזאָן. טרינקט. פיהרט אין אַ מיטעל־פּוי־לישער שטאָדט אַן אָרקעסטער, אין וועלכען עס שפּילען:

שמאי און

לוי — צווילינגס־ברידער —

שמעון,

מאיר און

יונה — צווילינגס־ברידער און

חיים — דער מוזיניק. זיינע זעקס זיהן, פון וועלכע חיים איז דער עהנליכסטער צו איהם.

מירל — זייער מוטער, יואל׳ס ווייב, געעלטערט, מעהר פון ליידען אַלס פון יאָהרען. צייכען, איבערהויפּט אין די אויגען פון אַן אַמאָליגער גרויסער שעהנקייט.

בדחן — אַ פאַטאַליסטיש־מיזאַנטראָפּיש געשטימטע פיגור.

די שווארצע פּעשע — געקומען פון אַ גרעסערער שטאָדט אַהער צו גאַסט; גרויסשטעדטיש געקליידט. אויסערליך — שטאָלץ, נישט צולאָזענדיג. אינערליך שטימונגס־מענש; עט־וואס סאַמנאַבול. פון אַ יאָהר עטליכע צוואנציג.

גרינצייג — אַן אַלטער בחור. רייך, אָבער געשמאַקלאָז געקליידט. קייט און זייגער, רינגען, בריליאַנטענע ספּינקען, א. ד. גל.

דין, שמש, חזן, משוררים, חתונה־געסט, צווישען זיי ר׳ עזריאל, סאַרוועס, שכנה און אַנדערע.

דער ערשטער אַקט שפּילט זיך זומער, דער צווייטער — ווינטער, דער דריטער — ענדע הערבסט.

אין הינטער־גרונט — אַן אלט־געבויט איינשטאָקיג הויז מיט אַ גרוימען, אָפענעם גאַניק אויף טרעפּלעך, וואָס פיהרט אין אַ קאָרידאָר מיט טירען: רעכטס — צו דער וואוינונג, לינקס — צו דער קיך. דער הויף פאַר'ן הויז, וואָס פאַרנעמט די רעשט סצענע איז אַמאָל אַ גערטעל געווען, פאַראַן נאָך צואוואָרפענע שטאַמען פון ביימער, וואָס מען האָט אויף האָלץ פאַרניצט, צייכען פון קלאָמבען. ערטערווייז — נישט אינגאַנצען אויסגעטרעטען גראָז. צופעליג זענען גאַנץ געבליבען פון איין זייט הויף — אַן אָפּגעשטאָרבענער הוילער דעמב, מיט צולעגטע טרוקענע צווייגען. פון דער אנדערער זייט — עטליכע צוזאַמענשטעהענדיגע צו יונגע ביימלעך אויף האָלץ. אין מיט הויף — א פּלומפּ.

לינקס זענען הויז און הויף אָפּגעטיילט דורך א שטאַכעטען־צוים פון א שמאָלען און א שטילען הינטער־געסעל.

אויפ'ן גאַניק — פון געוועהנליכען ווייסען האָלץ: טיש, שטולען און אַ באַנק־בעט. אויף דער וואַנט: רעכטס—אַן אַלטער צובראָכענער שפּיגעל; לינקס, אין ווינקעל — א דעמאָלירטער ביוסט פון א קאָמפּאָזיטאָר.

אין הויף — אין שאָטען פון די ביימלעך — אַ מוזיק־שטענדער, צוקאָפּענס אַ גראָז־באַנק. אויף די ביימלעך, ווי אויפ'ן אלטען בוים—אויסגעשניצטע איניציאַלען פון נעמען.

אַ הייסער פאַר־מיטאָג. אין געסעל געהט ווער זעלטען דורך. דורך דעם אָפענעם קיך־פענסטער זעהט מען, ווי מירל פּאָרעט זיך ביים פייער אויפ'ן קוימען, בריהט מילך, וואשט גלעזער א. ד. גל.

די מענער זענען, קענטיג, זעהר שפעט געקומען פון ❋ חתונה: די פענסטער פון דער וואוינונג זענען פון אינע־ווענינ נאָך פארלאָדענט. מען שלאָפט נאָך דאָרט. ש מ א י, ש מ ע ו ן, מ א י ר און י ו נ ה שלאָפען אין דרויסען. ש מ א י — אויפ'ן גאניק אין באַנק־בעט; ש מ ע ו ן — אויף דער גראָז־באַנק; מ א י ר און י ו נ ה — אונטער'ן אַלטען בוים. זיי האָבען זיך אַרויסגעבראַכט קישען און גע־וואָרפען זיך אויף די ערטער אין די קליידער, קוים אַראָפּ־געוואָרפען דאָס שוד־וואַרג און די האַרטע, דורכגעווייקטע וועש, וואָס וואַלגערט זיך, גלייך מיט די מוזיק־אינסטרו־מענטען, ביי די געלעגער.

(ב ד ח ן קומט אָן פון געסעל צום הויף צו.)

מ י ר ל (האָט אויסגעווישט דאָס לעצטע גלאָז, געשטעלט אויף אַ טאַץ. געהט צו צום פענסטער; קוקט, צי די זיהן שלאָפען נאָך). נעבעך... אַהיים געקומען, — גרויסער טאָג געווען... מ'האָט שוין פרישע בייגעל געטראָגען... (וויל זיך צוריקציהען, באַמערקט דעם בדחן, וואָס קומט פון געסעל, שטעלט זיך אָפּ ביי די שטאַכעטען, נעמט פון טאַש אַרויס אַ פלאַש און טרינקט אָפּ.) — שלענדערט זיך ארום... א זופּ און א זיפּץ... אַ זיפּץ און א זופּ... און רעדט דעם אַלטען נישט א וואָרט... „וואָס באַשערט איז באַשערט".

ב ד ח ן (האָט צוריק באַהאַלטען די פלאַש, קומענדיג אין מיט הויף אַריין; מיט'ן טאָן פון שול־קלאַפּען). שטעהט אויף, אידע־לעך, כשר'ע, פרומע אידעלעך — לעבודת — —

מ י ר ל. שטילער, וועסט וועקען דעם אַלטען!

ב ד ח ן. ר' אי'דען געשלאָפען?

(מירל ראַש אָפּ.)

ש מ א י (שוין אויפגעזעצט, מיט אַ בליק צום הויז). דאָרט מאַכט מען דען אַן אויג צו? — דער אַלטער וואָרפט זיך, ווי אַ שלאַנג אין בעט... די אַלטע — גראַבט ס'פּנים אין קישען אריין און שלוכצט — — וואָס מאַכט לאה?

ב ד ח ן (זעצט זיך אויף אַ שטאַם פון אַ בוים. פינסטער). אזוי...

מ א י ר. וואַקעלט זיך אַרום, ווי אַ שאָטען...

י ו נ ה. די נשמה, — זאָגט זי — איז איהר איינגעהילט אין אַ נעבעל.

ש מ ע ו ן. זיינע רייד... אַלע רעדען מיט זיין לשון... אַלע יאָהר אַן אַנדערע...

ש מ א י. אָבער אַ יונג מיט ביינער, דער אַלטער! טרינקט אויס דאָס קעלישיקעל — באַץ!

ש מ ע ו ן. און וואָס זאָגט אייער לאָה אַצינד?

ב ד ח ן. הערסט דאָך! אַ קעלישעק... אַ קלונג געטאָן, — שטיל געוואָרען...

ל ו י (אַרויסקומענדיג צום שפּיגעל זיך גאָלען). דער אַלטער פאַרבט זיך שוין די האָר...

ש מ א י. וויל נישט אַלט ווערען.

ב ד ח ן. מען מוז!

ש מ א י. אַז די אַלטע פאַרשליסט די פלאַש, באַפאַלט איהם אַ בענקעניש, און ער ווערט — פאַרפאַלען... קומט ער צוריק גרוי, ווי אַ טויב, איינגעשרומפּען, ווי אַן אַלטע ציטרין.

מ א י ר. אָבער מיט אויגען קלאָרע...

י ו נ ה. אַ נשמה אַ נייע...

ל ו י. און אַ נייע נשמה, — דאַרף עפּעס נייעס!

מ י ר ל (אַרויסקומענדיג מיט הייסע מילך). קינדער, דאָס איז אייער ברכה, אין דערפריה? (איבערוועלטיגט זיך, צוגיסט די מילך, צום שדכן, קאַלט.) טרינקען אַ גלאָז מילך?

(אָפּ, נישט אָפּוואַרטענדיג קיין ענטפער.)

ב ד ח ן (מעהר צו זיך). פאַר גסיסה, אפשר...

ל ו י (אויף דער מוטער). וואָס פאַר אַן אויערען דאָס האָט!

(הויבט אָן פּייפען אַ פאַרבענקטען מאָטיוו, אַנדערע נעמען מילך, צוגעהן זיך איבער'ן הויף מיט די גלעזער.)

ש מ א י. דעם אַלטענס נעכטיג האַרץ־דרייסעניש... (טאָן ענהערונג.) כ'בינ'ם אריין מיט'ן באַס, האָט ער אויפגעשטעלט אַ פּאָר אויגען!

ב ד ח ן. ביסט אַריין, ווי אַ שכור מיט דער פויסט אין שפּיגעל...

שמאי (פאַרענטפערט זיך). דער עולם איז נישט צופרי־דען געווען. — געפרעגט: א חתונה צי א הספד...

בדחן. וואָרף פערעל פאַר — חזירים...

חיים (פאַלט אַרויס פון שטוב עמפּערט, מיט אַ פידעל אין דער האַנט). דאָס איז צום פייפען, דאָס?

מאיר. ער וועט פייפען „כל נדרי" אויך...

יונה. וידוי אויך...

בדחן. וואָס עס וועט איהם זיין באַשערט...

חיים (שפּילט ביי דער גראָז־באַנק דעם זעלבען מאָטיוו. מירל באַווייזט זיך אין פענסטער. דאָס געסעל ווערט ריהרעוודיגער. מאַנכע שטעלען זיך אָפּ ביי די שטאַכעטען.)

בדחן. שניידט זיך אַ טאַטע!

מירל. זאָל גאָט היטען!...

(ציהט זיך עטוואָס צוריק.)

שמעון. אַבער, ווי ר'האָט עס געשפּילט, דער אַלטער!... לויט שכור געווען...

שמאי. די פידעל האָט'ם אין דער האַנט געציטערט...

לוי. די צונג אין מויל געדרעהט... מיט'ן פיסעל צוגע־קלאַפּט. (נאָכמאַכענדיג.) שבת... שבת...

שמעון. און פּלוצלונג, — מיינער איז שוין אויף יענער וועלט.

מאיר. פערעל האָבען זיך געשיט...

יונה. אַ זילבערנע שוים געצויגען... אַ בלומען־קראַנץ גע־פלאָכטען...

שמאי. באַ, אַז זי באַווייזט זיך!

מירל (אַרויספאַלענדיג פון קאָרידאָר). ווער? (די זיהן צוגעהן זיך. זי קוקט זיך פאַרשעמדיג אום. — אָפּהענהיג.) שוין ווייטער עפּעס נייעס!

(אומרוהיגע פּויזע. מען ווינקט זיך איבער.)

(אין געסעל באַווייזט זיך די שוואַרצע פּעשע. זי געהט פאַר־ביי שטאָליץ, הערט זיך איין, מיט אַ קוים אונטערדריקטען שמייכעל, צו דער מוזיק, וואַרפט אין פאַרבייגעהן פאַרשטויִ־

לענע בליקען צו יואל'ס פענסטער. אומגעהייערער איינדרוק אויף יואל'ס זיהן. מירל קאן פון איהר קיין אויג נישט אפרייסען.)

ב ד ח ן. אט, דער נ י י ע ר יצר־הרע!

ל ו י. א שטיק מארמאר!

מ א י ר. א מלכה!

י ו נ ה. א בת מלכה...

ש מ א י. א מלכה שבא! זי כשופ'ט!

מ א י ר. ווארפט א בליק, מיט רענדלעך באשיט...

י ו נ ה. א שמייכעל — מיט ליכט באגאסען...

מ י ר ל (וואס האט אלץ געהערט, מעהר מיט'ן הארץ, ווי מיט די אויערען, צו חיים'ען, ווי פון בליץ געטראפען). שפיל נישט! (חיים הערט אויף. פויזע. פארבייגעהער אפ. די שווארצע פעשע גיט א ציטער. איבערוועלטיגט זיך דאך ראש, און געהט לאנגזאם פאר־ביי, קוקענדיג אויף מירל'ען מיט שטאלערנע אויגען.) א בעטלערין איז זי! אן ארעמע, די ארעמסטע בעטלערין! פון זיין ליעבען נא־מען האט זי א מתנה — שעהנקייט באקומען... אבער פארגעסען האט ער איהר צו געבען — א הארץ... א געפרוירענע נשמה האט ער איהר געגעבען... א שטיק מארמאר שלענדערט זי זיך ארום אויף דער וועלט... זוכט ליכט, זוכט ווארעמקייט... און וואו זי טרעפט א מענש מיט א ליכטיגערער נשמה, מיט א ווארעמערען הארץ. שטעלט זי זיך אפ, גלאצט אויס די אויגען. שטעלט אויס די האנט און בעטעלט און סקאמלעט: א פונק! א פונק! א פונק!...

י ו א ל (ארויסקומענדיג פון שטוב). מירל!

מ י ר ל (פאלט קראמפהאפט אויף א שטול, פארבארגענדיג דאס פנים אין די הענט). ער וועט עס מיר נישט מוחל זיין, קיינמאל נישט מוחל זיין! (יואל קעמפט מיט זיך... די שווארצע פעשע פאר־שווינדט. יואל געהט צו צו מירלען, גלעט זי בארמהארציג־מיטלייכדיג איבער'ן קאפ. מירל שפרינגט אבער, ווי עלעקטריזירט, פון אונטער זיינע הענט, שטעלט זיך אפ ביי א וואנט, ציטערט... דערנאך צו יואל'ן, וואס קוקט אויף איהר אלץ אינאיינעם שולדיג און בעטענדיג, שוואך מיט ראש־שטייגענדער אויפרעגונג.) וואס קוקסט דו אויף מיר — וואס זוכסטו ביי מיר? — וואס? מיין געזונט? מיין שעהנקייט?

(נאָכמאַכענדיג זײַנע אַמאָליגע רעד.) מײַנע בעקעלעך — די רויטע? די ליפּעלעך — די קרעלענע? די אויגען די גרויסע, די שטראַ־לענדיגע? נישט דאָ! אַוועקגעגעבען. (שטרײַכענדיג מיט'ן בליק ווידער יואל'ן און די זײַהן.) דיר — זײַ! (יואל מאַכט אַוועק מיט דער האַנט. לאָזט זיך אַראָפּ פון גאַניק. מיט שרעק.) וואוהין געהסט דו?

יואל (זיך איבערדרעהענדיג, אָפּבעטענדיג). כ'מוז... מיך שטיקט דאָ, מיך ווארגט דאָ!

מירל (קורץ און האַסטיג באפּעהלענדיג). וואַרט! (יואל בלײַבט שטעהן. זי לויפט אַרײַן אין שטוב. קומט ראַש אַרויס מיט אַ פלאַש בראנפען, שפּילט איהם אַקעגען.) נאָ! — טרינק בעסער...

(יואל וואַקעלט זיך.)

(פאָרהאַנג.)

צווייטער אקט.

אַ האַכצייט־רוים. טירען: רעכטס — צום שפּייז־זאַל, לינקס — צום פּאַרצימער. אין הינטער־גרונט — אַ ברייטע אָפענע אַרקאַדע אין טאַנץ־זאַל אַריין.

עס איז ערשט נאָך אַ חופּה. חתן־כלה זענען אין שפּייז־זאַל ביי דער גילדענער יויך.

פון טאַנץ־זאַל, וואו איינצעלנע געסט זענען נאָך געבליבען, ווערט אַרויסגעטראָגען די חופּה, צושטעלט די אָלעאַנדערס, צוזאַמענגעוויקעלט און אַוועקגענומען דער דיוואַן מיט די געוַנג. פון שפּייז־זאַל הערט זיך דאָס געררודער פון ווינשער־ווען. אַ געקלינגעריי פון גלעזער. באַלד דערנאָך „מי שברך'ס" פון חזן מיט די משוררים. גראַמען—פון בדחן. אין צימער, אויסער דין און שמש, (דער לעצטער שטוואָס פאַרנעבעלט) וואָס דרעהען זיך ארום פאַרגעסען, שטעהען די קלעזמער — יואל'ס זיהן, אָהן דעם פאָטער, מיט די אינס־טרומענטען אין די הענט, גרייט צו וויוואַטען. סאַרוועד דע־קען זיי אַ טישעל מיט טרינקען און פאַרבייסען. לאה שטעהט אין דער אָפענער אַרקאַדע, אפּוועזענד פאַרקוקט אין דער איינגאַנגס־טיר.

לוי. ז'האָט געכאַפּט אַ העכט!

שמעון. געלויבט איז גאָט, איבערגעקומען! ווען דער אַלטער פּאַלט אַריין...

שמאי. געשטאַנען, ווי אַ שטיק מאַרמאַר אונטער דער

חופה... נאר די ברעמען האבען געציטערט. האט אלץ פארשטוילען אהער געקוקט: צי קומט ער נישט...

ערשטער סארוועה. אבער בריליאנטען געזעהן? די קאליע!

צווייטער סארוועה. דער מוטערס, דעם חתן׳ס. א כשר׳ע אידענע געוועז... דרעהט זיך דארט אין קבר איבער...

שמש (צוקומענדיג). און מיין כשר׳ע צנועה — פאר־זיצט...

דין (ציהט׳ם אוועק). קום שוין, אלטער שכור...

(סארוועה אפ, קלעזמער שטעלען זיך, נישט אפלעגענדיג די אינסטרומענטען, ארום טישעל. שמש וויל אלע מאל צו, דער דין שלעפט איהם וואס אמאל אוועק.)

חיים (מיט כבוד צו לאה׳ן). נעם עפעס, ניפ אביסעל ווייז...

(זי הערט נישט, צוויי מיידלעך געהען פון טאנץ צום שפייז־זאל, שטעלען זיך אפ מיט באהאלטענע חן׳דלעך פאר די קלעזמער.)

דאס ערשטע מיידעל (צו שמאי׳ן). אז איך וועל טאנצען, שפילט מיר עפעס נייעס...

שמאי. פאר ר׳ עזריאל׳ס טאכטער, — דאס שענסטע און דאס בעסטע...

דאס צווייטע. און פאר מיר?...

(ביידע פארשעמט אפ. — צוויי מענער קומען ארויס פון שפייז־זאל.)

דער ערשטער (באמערקענדיג לאה׳ן). זעה נאר...

דער צווייטער. א חולנית...

(ציהט איהם אפ אין טאנץ־זאל אריין.)

לאה. איך הער זיינע טריט...

ר׳ עזריאל (א פארשפעטיגטער חתונה־גאסט צום סאר־

ווער, וואָס נעמט אויף דער שוועל דעם פעלץ אָפּ). עקסטרא־פּאַסט פון גובערניע...

ס אַ ר ו ו ע ר (אַנווייזענדיג מיט אַ בליק צום שפּייז־זאַל). וועט זיין אַ ליעבער גאַסט... (אָפּ.)

ר׳ ע ז ר י א ל (אין פאַרבייגעהן צום שפּייז־זאַל, צום דין). מזל טוב, מסדר קדושין געווען? (געהט ווייטער.)

ד י ן. דער רב איז נעבעך, לא עליכם — — (האַקט אָפּ, נישט געהערט.)

ש מ ש. לא עליכם — — כי — כי — כי —

ר׳ ע ז ר י א ל (צו די קלעזמער). פאַרפאַלען געוואָרען ס׳טאַטעל...

ש מ א י (חניפה). און ווען מאַכט איהר חתונה צו מזל?

(עזריאל אָפּ שוין אין שפּייז־זאַל, וואו עס דערהערט זיך באַלד א שטאַרק גערודער, גערופעריין: מזל־טוב. דערנאָך די שטימע פון)

ב ד ח ן. — און צינד אַ וואָרט מיט גרויס געפיהל
פאַר׳ן פאַרשפּעטיגטען גאַסט ר׳ עזריאל,
פאַר דעם חתן׳ס הכל כאשר לכל...
עזריאל מאַכט, — —

ע ז ר י א ל (שטימע פון עס־צימער). א שהכל.

(געלעכטער. גערופעריין: לחיים, לחיים. קלעזמער: טוש— יואל, אָפּגעריסען, פאַרשניוט, גרוי פאַרוואַקסען, נאָר מיט קלאָרע אויגען, רייסט זיך, שמייכעלדיג, אַריין פון פאָרצי־מער, זיך אַרויסגליטשענדיג פון פאַלטאָ, וואָס דער סאַרוּוער, נישט ווילענדיג איהם ארויגלאָזען, האַלט ביי דער פאָלע. לאה פאַלט צוזאמען. קלעזמער האַקען אָפּ.)

י ו א ל. כ׳בין דאָ, קינדער — אָט בין איך דאָ. כ׳קום אהיים, געה דאָ ארום פארביי — ליכטיג! וועמעס חתונה — — ?

ד י ן (ציהט איהם צו זיך ביים אַרבעל). שלום עליכם, פון וואנען קומסטו, יואל—?

ש מ א י (פינסטער). פון קרעטשמע...

י ו א ל. עליכם שלום, רבי — פון שניי — —

ש מ ש. שניי אין קרעטשמע? כי — כי — כי —

ד י ן. שניי?

י ו א ל. רבי... איהר זאָלט וויסען, וואָס שניי איז! (צו די זיהן.) וועמעס חתונה? (צוריק צום דין.) א גרויסע זאַך שניי — שניי, רבי, איז א ריינקייט... שניי, רבי, איז קלאָר. גאָט'ס שטיל געגאָד איז שניי —

ש מ ש. געהערט קלעזמער־לשון?

י ו א ל (וואָס איז שטיל געבליבען, דערזעהענדיג לאה'ן, שוין צו איהר געווענדט, זעהר טרויעריג, עטוואָס שולדיג). א מענש אין שטאָדט זינדיגט... באַשאַפט זינד... יאָגען זיי איהם נאָך די זינד... ווי די מייז... ווי די ווערים... קריכען איהם איבער'ן לייב... אונ־טער'ן העמד... קוויכען איהם אַרום אויפ'ן לייב אין בעט... כאַפּט דעם זינדיגען מענש אָן אַ שרעק, אַנטלויפט ער פאַר זיי, פאַר די זינד, פון דער היים, פון שטאָדט אַרויס... קומט דער זינדיגער מענש פון שטאָדט אַרויס צום שניי, צום קלאָרען שניי, — טריבע אויגען האָט ער, דער זינדיגער מענש פון דער זינדיגער שטאָדט, א פינסטער, אין שרעק איינגעשרומפּען האַרץ, אַ נשמה אַ פאַר־קלעמטע און אין נעבעל איינגעהילטע — קוקט ער, דער זינדיגער מענש, אויפ'ן שניי, זאַפּט ער און זאַפּט די קלאָרקייט, די ווייַ־סע ריינקייט פון שניי, זאַפּט ער גאָט'ס שטיל־געגאָד איין, גאָט'ס ליכטיגע לייטזעליגקייט — — לייטערט זיך איהם די נשמה אויס, קלערט זיך איהם אויף דאָס האַרץ, ווערט דאָרט אַזוי שטיל, אַזוי גוט...

ל א ה. יואל, שפּיל שניי!

י ו א ל. רבי, קינדער — כ'וועל אייך שפּילען שניי! — (שטימענדיג די פידעל.) רבי, אז אייער האַרץ ווערט איבערגע־פילט מיט תורה, איבערגעשטראָלט פון דער ליכטיגער תורה, וואָס טוט איהר? — לויפט איהר צום בעלעמער... (צום חזן, וואָס באַ־וויַיזט זיך, מיט די משוררים הינטער זיך, פון שפּייז־זאַל.) און דער איד, אז דאָס האַרץ געהט איהם איבער פון געפיהל, האָט ער די קעהל... זינגט ער... (קושענדיג האַרציג די פידעל.) און דאָס איז מיין קעהל, מיין בעלעמער — — (ווענדט זיך צו די קינדער.) קינ־דער, כ'וועל אייך שפּילען שניי. (באַמערקט זייערע אַנגערוקטע

פנים'ער — אומרוהיג.) אבער וועמעס חתונה איז היינט, וועמעס חתונה?

(גערודער פון שפייז־זאַל, געריקעריי פון שטולען, טריט.)

ב ד ח ן (פאַלט אַריין פון שפייז־זאַל, קנאַקענדיג מיט די פינ־גער). חתן כלה געהען! חתן כלה — —

(וויל אַרויפשפּרינגען אויף אַ שטול, דערזעהט יואל'ן, בלייבט פאַרשטאַרט מיט איין פוס אויף דעם שטול.)

י ו א ל (מיט שרעק און צאָרן). וועמעס חתונה?

(אין טיר פון שפייז־זאַל באווייזען זיך געארעמט חתן־כלה. גרינצייג און די שוואַרצע פעשע. די לעצטע גיט, דערזע־הענדיג יואל'ן, א ציטער, וויל צוריק, איבערוועלטיגט זיך באלד. אויגען־דועל מיט יואל, — גרינצייג, בלאַס, אַפּסער־ווירט — פון הינטער חתן־כלה קומען אַפיר געסט, צווישען זיי די שכנה. שטעלען זיך אָפּ, נישט פאַרשטעהענדיג, רעכטס און לינקס.)

ב ד ח ן. יואל, שפּיל!

ש מ א י. שפּיל, טאַטע!

ש כ נ ה. מען צאָהלט דאָך דערפאַר — שפּיל!

ג ר י נ צ י י ג (צו דער שוואַרצער פעשע). וואָס איז עס אזוינס! וואָס באַטייט עס? וואָס קוקט ער אויף דיר? וואָס האָט ער צו דיר? ווי קומט ע ר צו ד י ר?

ד י ש ו ו א ר צ ע פ ע ש ע (גענצליך צו זיך געקומען, שטאָלץ און קאַלט שמייכלענדיג). שפּיל, קלעזמער, שפּיל, אויב א גו־טער פריינד! עס איז דאָך מיין חתונה היינט. א שמחה ביי מיר און מיין מאַן... עפּעס פרעהליכס שפּיל! לעבעדיגס, שוימענדיגס, ווי דער וויין, ווי דאָס גליק, ווי די ליעבע!

(יואל וואַרפט איהר, ענטזעצט, די פידעל צו די פיס. די פידעל פּלאַצט.)

(פ אָ ר ה אַ נ ג.)

דריטער אקט.

ביי יואל אין שטוב. אן אָרעמער, לאַנג נישט געקאַלכטער צימער. דאָס באַנק־בעט, טיש און בענקלעך פון גאַניק אין שטוב נישט אַריינגענומען. עטליכע מוזיק־שטענדער. אַ ביוסט פון אַ קאָמפּאָזיטאָר. אַרום די ווענט הענגען אינס־טרומענטען. צווישען זיי — אַ צובראָכענער אַלטער שפּי־געל. עטליכע זעהר אַלטע שטיכען, אויסשניטען פון אי־לוסטרירטע בלעטער. קויל־קאַריקאַטורען. דערהויפּט פּרויען־קעפּ.

אין הינטערגרונט — דער גאַניק אין גערטעל אַריין. אַ וואַרעמער הערבסט־טאָג.

די ביימלעך אין הויף פאַרבליהען; די זון געהט אונטער.

(מ א י ר און י ו נ ה שרייבען איבער נאָטען ביים טיש. מ י ר ל און די ש כ נ ה רעדען ביים פענסטער. ש מ ע ו ן, אומצופרידען פון גאַסט, געהט האַסטיג אַרום איבער דער שטוב.)

ד י ש כ נ ה (פאַרשענדיג). ...מ'זאָגט, אַ טייערע פידעל געווען.

מ י ר ל (פאַרטראַכט). אַ ירושה... איבער הונדערט יאָהר אַלט... (מעהר צו זיך.) און — באַלד אוועק...

ד י ש כ נ ה. וואו איז ער געווען איבער דער צייט?

מ י ר ל. ער רעדט דען? — מ'גיט איהם עסען, ציהט ער עפּעס אָפּ, ווי א פויגעלע... צו טרינקען — ניפּט ער... רעדט נישט, דערמאָנט נישט... מען זאָל אַנ'ם פאַרגעסען, וואָלט ער, חס ושלום—
(עס שטיקען זי די טרערען.)

ש מ ע ו ן (פאַרבייגעהענהיג פאַר די ברידער). געפונען, פאַר וועמען זיך אויסצורעדען דאָס האַרץ...

מ א י ר. פאַר וועמען?

י ו נ ה. וועמען האָט זי?

מ י ר ל. קיין פידעל נעמט ער שוין נישט אין דער האַנט אריין...

ש כ נ ה (נישט גלויביג). קיינמאָל נישט?...

מ י ר ל (אומרוהיג). טיילמאָל... אַז א לבנה־נאַכט... שטעהט אַמאָל אויף... נעמט א כלי... שפּילט — (טאָן ענדערונג.) אָבער קיין פידעל נישט...

ש כ נ ה. וואָס זאָגט דער דאָקטאָר?

מ י ר ל. פאַרשרייבט אייזען, — פאַרדייט ער נישט...

ש מ ע ו ן (אומגעדולדיג). וואָס זיי זוימען זיך אזוי לאַנג...

מ א י ר. דינגען זיך אודאי...

י ו נ ה (סאַרקאַסטיש). ר' עזריאל'כעל!

ש כ נ ה (שטיל, שמעון זאָל נישט הערען). מען זאָגט: א דבוק...

(זי האַקט אָפּ: עס קומען אריין שמאי, לוי, בדחן.)

ש מ ע ו ן (צו די אריינקומענדיגע). ברענגט קלעזמער פון גובערניע?

ש מ א י. ניין... נאָר —

(באַמערקט די שכנה, האַקט אָפּ.)

ש כ נ ה (שטעהט אויף, געזעגענט זיך, אַרויסגעהענדיג). נו, וויינען, מירל, איז נ י ש ט... דאַנק און לויב זיין ליעבען נאָ־מען... אַן אַנדערער — שלאָגט, הרג'עט, צוברעכט אַלץ אין שטוב...

(אָפּ, פון העסיגע בליקען געטריבען.)

ש מ א י (ענדיגט דעם זאַץ). פינף רובל שלאָגט ער אָפּ.

מ י ר ל (פארברעכט די הענט). פארוואס?

ש מ א י. ווייל דער אלטער שפילט נישט...

ל ו י. קומט אריין דאס כלה־מיידעל מיט די צעפעלעך, מיט די פאפירלעך אין די צעפעלעך — — (נאכמאכענדיג א פארצויגענע מיידעל־שטימע.) „אז ער שפילט קעגען דער לבנה, מעג ער שפי־לען אויף מיין חתונה אויך“...

ש מ א י. אויף דער צווייטער וועט ער איהר שפילען.

מ י ר ל. שילט נישט, שמאי...

ב ד ח ן. געוואלט קויפען לאה'ן א שאל אויף ווינטער; נישט באשערט... (צו מירלען.) זי מעג אריינקומען, מירל?...

מ י ר ל (נאך א קאמף מיט זיך). זי מעג...

(בדחן אפ.)

ש מ א י. אבער פיהרען די קאפעליע וועל איך!

ש מ ע ו ן. אויב דו וועסט זיין ניכטערען...

ש מ א י. האלט ס'מויל.

י ו א ל (זעהר קראנק, געפיהרט פון חיים, באוויזט זיך אויף דער שוועל). קינדער... (געזעצט דורך מירלען און חיים'ען אויפ'ן באנק־בעט.) איהר וועט נאך צייט האבען זיך צו קריגען, קינדער...

מ י ר ל (נישט וויסענדיג פרעהען זיך, צי שרעקען). ער רעדט דאך, ער רעדט דאך...

י ו א ל (שטרייכט מיט א פארבענקטען בליק איבער די וועגט). כ'וויל נאך אמאל שפילען...

מ י ר ל. געלויבט איז גאט, געלויבט זיין ליעבער נאמען.

(וויל אראפכאפען א פידעל.)

י ו א ל (שרעק). ניין... ניין... א פידעל האב איך א בשר־ודם צו די פיס געווארפען... א פידעל איז זיך נוקם... אלץ איז זיך נוקם...

מ י ר ל. גאט'ס רחמנות איז גרויס, יואל...

י ו א ל. און פאר גרויס רחמנות צוברעכט ער מיך, ווי איך די פידעל... ער ווייסט, ער וועט שוין אויף מיר נישט שפילען...

חיים (צופיהרענדיג אַ וויאָלענטשעל). איך וועל דיר האַל־טען, טאטע.

(דערלאַנגט איהם דעם בויגען.)

יואל (פאַרטראַכט אין פענסטער קוקענדיג). די זון געהט אונטער... די בוימלעך לעשען זיך אויס... די בלעטלעך פאַלען, פאַ־לען... קיינס שטעלט זיך נישט אקעגען... קיינס זאָגט זיך: כ׳וויל נישט... (מיט אַן אונטערטעניגען בליק צום הימעל.) זאָל דיין ווילען געשעהען, כ׳וויל שטאַרבען...

מירל (שטרענג). מיינער פטור ווילסט דו ווערען!

יואל. ניין, מירל...

מירל (שלוכצענדיג). די שווארצע פעשע, אַלץ די שוואר־צע פעשע!...

יואל. געווען שווארצע... (באַמערקט לאה׳ן, וואָס באַווייזט זיך אויף דער שוועל.) געווען ווייסע אויך... (מירל ערלויבט מיט אַ קאָפּ־באַוועגונג לאה׳ן אריינצוקומען; זי זעצט זיך אין אַ ווינקעל.) אַ ווייב איז אַ ווייב... יענעם איז עפּעס אזוינס... אין דער פידעל שטעקט עס, קלעזמער־לשון איז עס... (מיט אַ בלאַסען שמייכעל צו מירלען, אויף די זיהן, וואָס האָבען זיך צושטעלט ביי די ווענט.) זעה נאַר, מירל — קאָנען קיין צוויי נישט צעהלען... אריינגעשטעקט די אויגען אין די פּאַדלאָגע אריין, ווי טרפה מעסער... (צו די זיהן.) וואָס? אַ שכור, דער טאטע? הא? (טאָן־ענדערונג.) אַלץ קלעז־מער־לשון, — אויך אַ טאטען געהאט! — אין פידעלע שטעקט עס... (זעהר שוואך ווערענדיג.) שפּילט מיר, קינדער וידוי...

מירל. אַ מנין! רופט אריין אַ מנין!

יואל. אַ קאַפּעליע איז מעהר, ווי אַ מנין! שפּילט... פאַלגט אַמאָל אַ טאַטען... נו, לאָמיך אַמאָל הערען, ווי איהר שפּילט אָהן מיר, שמאי, בכור! (די אינסטרומענטען ווערען אַראָפּגענומען.) שפּילט...

(יואל זאָגט וידוי, די קאַפּעליע שפּילט מיט. לאה זינגט אונטער.)

מירל (פאַרברעכט די הענט.) און איך, איך?...

יואל. האַלט מיר אונטער דעם קאָפּ! (זי טוט עס. יואל׳ס שטימע ווערט וואָס אַמאָל שוואַכער, די קאַפּעליע דעריבער — וואָס

אמאל שטילער. יואל געהט לאנגזאם איבער אין א רעטשיטאטיוו פון אייגענע ווערטער.) איך האב געזינדיגט קעגען דיר... האסט עס אליין דערלאזט... האסט מיר א פארבענקטע נשמה געגעבען. אן אומרוהיגע. וואס האט, גלייך מיט נח'ס טויב, אין ערגעץ קיין רוה נישט געפונען. פאר בענקשאפט געזינדיגט. — — שטענדיג גע־זוכט, קיינמאל נישט געפונען. און ווייסט דו, ווען זי האט גע־זוכט, מיין ארעמע נשמה? — — דיך! נאר דיך! — — אהן דיר איז איהר קאלט און פינסטער געוועזען. און דו האסט דיך בא־האלטען פאר איהר... באהאלטען פאר'ן זינדיגען מענש... האט זי דיך געזוכט אין וואלד און פעלד... געבלאנדזשעט נאך דיר איבער בערג און טאל. האט זי דיך אין יעדען וואסערל געזוכט, צווישען נעבעל און וואלקען געזוכט... און אין יעדען שטראל, אין יעדער פארב, אין יעדען טאן, אין יעדען קלאנג, אין יעדען טיפערען אויג... ציינד ערשט האב איך עס פארשטאנען... אזוי שפעט און אזוי קלאר... דורך די געהירן האט עס מיר פלוצלונג דורכגעבליצט, דאמאלט, ווען איך געה צו דיר, צו דיין שטראף, אדער צו דיין גנאד... פריי־הער — אין דער פינסטער געטאפט... אזוי האסט דו געוואלט... זיי אויף מיין ארעמער נשמה נישט בייז. נעם זי אויף, ווי א בארמ־הארציגער פאטער זיין פארבלאנדזשעט קינד... און ווען געהסטו שטראפען, א ווארעם? זעה, שטאלץ בין איך אמאל געוועזן—ציינד? אין שטויב ליג איך פאר דיר, אין שטויב... (דער־זעהט פלוצלונג די שווארצע פעשע, וואס איז געגאנגען איבער'ן הויף אין קאמף מיט זיך, אריינצוגעהן אדער נישט, און שפרינגט פלוצלונג אויף מיט ווילד־אויסגעלאסענער פרייד.) פע—שע!

(פארהאנג.)

ס׳ברענט.

(איינאַקטער)

פערזאָנען:

שמריה — איבער זיבעציג.

חנה רויזע — זיין ווייב, אַ יאָהר צוויי און צוואנציג.

דוד — שמריה׳ס שטיף־זוהן.

א איד — אין פענסטער.

אַ בעל־בית'ישע שטוב מיט אַ טיר אין הינטער־גרונט אין קיך אַריין. אין קיך קעגען דער טיר אין שטוב רעכטס, פון פאָדערגרונט און אַרויף אַ קאָמאָד, אַ פענסטער אין גאַס אַריין, אַ שאַנק און אין ווינקעל הויך אָנגעלעגטע זעק מיט תבואה, לינקס — אַ באַנק־בעטעל הינטער אַ שפּאַנישען ווענטעל, צום פאָדערגרונט צו אָפען; צוויי הויך אויפגעבעטעטע בעטען, אין דער מיט, אונטער אַ הענגעל־לייכטער — אַ טיש מיט שטולען ארום.

צייט: צו תקון שבועות.

ד ו ד (ליגט אויפ'ן באַנק־בעטעל).

ש מ ר י ה (ענדיגט דאַס בענשען).

ח נ ה ר ו י ז ע (האָט געענדיגט, קוקט אומרוהיג צום שפּאַנישען ווענטעל, דערנאָך צו שמריה'ן, נעמט זעהר שטיל צוזאַמען די טעלער פון טיש, געהט אויף די נעגעל צו דער קיך צו).

ש מ ר י ה. אדני עוז לעמו יתן, אד' יברך את עמו בשלום!

א א י ד (קומט פון דרויסען צום פענסטער, וואַרפט אַן אייראָנישען בליק צום שפּאַנישען ווענטעל, זוכט מיט די אויגען חנה רויזע'ן אין קיך; שמייכעלט; דערנאָך הויך צו שמריה'ן). גוט יום־טוב, ר' שמריה...

ש מ ר י ה (דרעהט זיך צו איהם אויס, אומרוהיג). גוט יום־טוב, גוט יאָהר...

ד ע ר א י ד (מיט אַ בליק צום ווענטעל). ליעבער אייער גאַסט! נישט געגאַנגען אפילו דאַווענען?

ש מ ר י ה. אזוי ליגט ער אין דער פינסטער... אפילו צו

דער סעודה נישט געגאַנגען. (פון צאָרן באַהערשט.) אהיים געקו־מען... אַ שותף צום הויז!

ח נ ה ר ו י ז ע (וואָס האָט געוואַשען ס׳געפעס ביי דער קיך, זיך אויסדרעהענדיג מיט פאַרוואורף). שמריה!

ד ע ר א י ד. נו, אַ שותף איז ער דאָך... איהר האָט אויך געקויפט מיט זיין מוטער, עליה השלום, דאַכט זיך, אייער דריטע ווייב — — בשותפות? (פויזע.) איהר געהט צו תקון שבועות?

ש מ ר י ה. אודאי, וואָס איז די שאלה?

ד ע ר א י ד. כ׳מיין, ווייל ס׳איז שפעט. (פויזע.) איך געה שוין. (אָפּ.)

ש מ ר י ה (נאָכלויפענדיג). ברעך די פיס! (סאָפּעט שווער, פאַררויכערט אַ ציגאַר; רופט.) חנה רויזע! (העכער.) חנה־רוי־זע־לע!

ח נ ה ר ו י ז ע (אַריינקומענדיג). וואָס? (בלייבט שטעהן נישט ווייט פון טיר, ווישענדיג זיך נערוועזו די הענט אָן פאַרטוך.)

ש מ ר י ה. ווי געפעלט דיר מיין שטיף־זוהנדעל און דיין שיער — נישט — געוועזענער...?

ח נ ה ר ו י ז ע. שמריה, ער הערט דאָך יעדעס וואָרט.

ש מ ר י ה. וואָס? נישט אמת? נישט גע׳שדכנ׳ט זיך צו דיר? — אי״ה באַלד מוצאי יו״ט צאָהל איך איהם אוים זיין חלק און היידאַ!

ח נ ה ר ו י ז ע. אָבער וואָס האסט דו פון מיר געוואָלט?

ש מ ר י ה. פון דיר?

ח נ ה ר ו י ז ע. האסט דאָך מיך גערופען.

ש מ ר י ה. און אז כ׳האָב גערופען, געהט מען צו נעהנטער. הע? און ווען אַ יונגערמאַן רופט דיך?

ח נ ה ר ו י ז ע (צוגעהענדיג). ס׳וואַסער ווערט מיר קאַלט.

ש מ ר י ה. מיר — דאָס הארץ. (פויזע.) כ׳געה צו תקון שבועות!

ח נ ה ר ו י ז ע (דערשראָקען). געה נישט! (כאַפּט זיך.) כמארעס, ס׳וועט רעגענען...

ש מ ר י ה (וואָס האָט אויף חנה רויזע׳ן געקוקט אַ לאַנגע ווײלע מיט קאַלטען חשד). שאדט נישט! כ׳בין נישט פון צוקער

און כ׳שמעק דיר נישט, ווי צוקער. (נאָך אַ קורצער פּויזע, צאָרניג.) און לייטען געלעכטער וויל איך נישט זיין... ס׳דאַרף קיינער נישט וויסען, הערסט?

ח ג ה ר ו י ז ע (זיך קוים איינהאַלטענדיג פון וויינען). קוועל נישט, שמריה, כ׳בין אזוי קראַנק...

ש מ ר יה. נו... נו! פּריצישקע קרענק, כ׳וויל זאָלסט דיך מאַרגען צו דער שול אַנטון. הערסט? זאָלסט מיר נישט פאַר־שטערען דעם יום־טוב, ווי פּסח! כ׳וועל דיר אַרויסגעבען די צירונג, דערנאָך וועסט דו אַ תירוץ האָבען: כ׳האָב דיך נישט געוואָלט ווע־קען! נעם דיר אַרויס ס׳קלייד... ס׳נייע.

ח נ ה ר ו י ז ע. נאָך וואָס?

ש מ ר י ה. זאָלסט געהן אין שול אַריין, ווי אַ מענש! ווי עס פּאַסט פאַר שמריה תבואה־סוחר׳ס. גענוג חרפּות און בושות געהאַט פּסח! — געגאַנגען אין שול אַריין אין דעם אַלטען קליי־דעל, אין וועלכען די קבצנ׳ישע קרובים האָבען זי אַרויסגעפּאַקט! פון פּסח אַ תשעה באָב געמאַכט! און אפשר האָסט דו זיך מיט עפּעס אַנדערש געפרעהט.

ח נ ה ר ו י ז ע. איך? —

ש מ ר י ה. כ׳וויים? גענוג שמחה געהאַט, אז דו האָסט אייגענע מצות געגעסען!

ח נ ה ר ו י ז ע (איראָניש). אייגענע!

ד ו ד (שפּרינגט אויף, האַלט זיך קוים איין און זעצט זיך צוריק.)

ש מ ר י ה. אַלץ נישט פון מעות חטין! (פּויזע.)

ח נ ה ר ו י ז ע. וואָס ווילסט דו פון מיין לעבען?

ש מ ר י ה. וואָס ווילט איהר פון מיין לעבען? שווייגסט? ! בע־בע־בע, צנועה מיינע!... כ׳בעט דיך, אז דער הימעל שפּאַלט זיך, וואָס וואָלסט דו געבעטען?

ח נ ה ר ו י ז ע. דעם טויט!

ש מ ר י ה (נאָך אַ פּראוועוענדיגע פּויזע). פאַר וועמען?

ח נ ה ר ו י ז ע (אויסהאַלטענדיג דעם בליק). פאַר מיר...

ש מ ר י ה. אזוי! ביסט דו נאָך טאַקע אַ כשר ווייבעל — קריגסט אַ מתנה דערפאַר — צירונג (עפענט דעם קאָמאָד, זוכענ־

דיג.) אזוי, אז מ'איז א געטריי ווייבעל! כע־כע־כע! (ארויסנע־מענדיג.) שנירלעך פערעל!

ד ו ד. די ירושה פון ערשטען ווייב!

ש מ ר י ה (גלייכצייטיג). א פריצה — (זיך אומקערענ־דיג צום ווענטעל.) וואס ברומט ער דארט, דער אפיקורס? (צוריק צו חנה רויזע.) א פריצה מעג זיי טראגען. (צום ווענטעל.) אנגע־געסען זיך מיט טרפות, ברומט אין איהם! (צו חנה רויזע.) א קונציג שלעסעל מיט א בריליאנטעל, (צום ווענטעל.) הערסט? גע־האט א דין־תורה מיט איהרע יורשים; מ'האט עס מיר צוגע־פסקנ'ט! (צו חנה רויזע.) א כראבינע מעג עס טראגען. נא, נעם, טראג געזונטערהייט!

ח נ ה ר ו י ז ע (נעמט און פארלירט פון דער האנט אויפ'ן טיש ארויף די פערעל.)

ש מ ר י ה. אסטראזשנע! (זוכט ווייטער אין קאמאדע, ארויסנעמענדיג.) און אט אוירינגלעך!

ד ו ד (עטוואס שטילער). פון צווייטען!

ש מ ר י ה. אפילו פארגרינט; נאך יום־טוב — אויספו־צען; קרייט ב"ה פעהלט נישט. אאא אחרון, אחרון חביב — קאנסט דאך לשון קודש — ער האט דאך דיך געלערענט? — א קייט און זייגער. (דרעהט זיך אויס צום ווענטעל צו, רעדט נישט עפעס דות.)

ח נ ה ר ו י ז ע. שוין אלע דריי ווייבער!

ש מ ר י ה (דערהערט, דרעהט זיך האסטיג אויס). פאסט דיר נישט? קיין איינציגע פון מיסט נישט אויפגעהויבען! אלע חתונה־קליידער און נדן געהאט. (ארויסגעהענדיג.) פארשטעק דעם לא־דען, כ'וועל דיר צוקלאפען. (אפ.)

ח נ ה ר ו י ז ע (גערדיט צו צום פענסטער.)

(פויזע.)

ש מ ר י ה (פון דרויסען נאכ'ן צוקלאפען פון לאדען). שוין?

ח נ ה ר ו י ז ע (וואס האט דעם נאגעל פון האנט ארויסגע־לאזען, מעכאניש). שוין.

ד ו ד (אפרוקענדיג דאס ווענטעל). חנה רויזע!...

ח נ ה ר ו י ז ע (דרעהט זיך אויס דערשראקען). אך!...

ד ו ד (אויפשטעהענדיג). ווילסט מיר אפילו נישט ענט־פערען?

ח נ ה ר ו י ז ע (אָטעמט שווער, אָפּרויסענדיג ס׳טיכעל פון האַלז). מען טאָר נישט, דוד.

ד ו ד (פאַרוואונדערט). וואָס?

ח נ ה ר ו י ז ע. כ׳בין אַן אשת איש, נישט דאָס וואָס געווען!

ד ו ד. וואָס איז מיט דיר, חנה רויזע?

ח נ ה ר ו י ז ע. כאַטש דו קוועל מיך נישט, דוד! (זי קאָן נישט אָפּרייסען דעם בליק פון בענש־ליכטעל, וואָס צאַנקט, טוקט זיך און פלאַמט אויף.) ס׳וויל נישט שטאַרבען... ס׳וויל נישט אויסגעהן... ס׳מוז אָבער... אַלע מוזען! (דאָס ליכטעל פאַרלעשט זיך מיט׳ן לעצטען אויפפלאַמען.)

ד ו ד. חנה־רויזע!

ח נ ה ר ו י ז ע. און אין מיר צאַנקט און צאַנקט די נשמה יאָהרען — לאַנג, יאָהרען — לאַנג!

ד ו ד (געהט אָפּ פון ווענטעל). קיין וואָרט פאַר מיר האָסט דו נישט!

(געהט אויף און איבער דער שטוב. פון זיין גאַנג צוואוויגט זיך דער הענג־לייכטער, ביי דעם שוואַכען ליכט פון דעם קיך־לעמפעל טאַנצען אַרום שאָטענס אויף די ווענט. חנה רויזע יאָגט זיי נאָך מיט פאַרשטאַרטע אויגען. דוד׳ס טריט ווערען האַסטיגער און וועקען זי פון די שווערע געדאַנקען. זי זעצט זיך און פאַרברעכט די הענט.)

ח נ ה ר ו י ז ע. שוין דריי טעג און דריי נעכט אַזוי... אויף און אָפּ, אויף און אָפּ! (כאַפּט זיך אָן ביים קאָפּ.) משוגע צו ווערען! אויפ׳ן בלויזען האַרץ טרעט ער מיר!

ד ו ד (געהט צו צום ווענטעל). זאָגסט מיר עפּעס, חנה רויזע?

ח נ ה ר ו י ז ע (איבערשראָקען). ניין, ניין!

(פויזע.)

ד ו ד (נאָך אַ ווײַלע). וואָס האָסט דו מיר געטאָן חנה רויזע?! וואָס האָסט דו אונז ביידע געטאָן?!

חנה רויזע (מיט אַ קול אָהן אַ קלאַנג). וואָס ווילסט דו פון מיר, דוד! האָב דו רחמנות אויף מיר!

דוד. פאַרוואָס האָסט דו אין מיר נישט געגלויבט, חנה רויזע?

חנה רויזע (ווי פריהער). קוועל מיך נישט, דוד — גאָט איז מיין עדות! א שוואַכע בין איך... האָסט מיך א רגע אַרויס־געצויגען פון דער פינסטער, דערנאָך, אַז דו ביסט אַוועק, בין איך צוריק אַריינגעפאַלען אין דער פינסטערניש! — זיי האָבען מיך לייכט איבערגעוועלטיגט, איבערגעדייבערט... זיי האָבען מיר אויפ'ן קאָפּ פלעקער געשלאָגען! „נאָר געלערענט האָט ער דיך"... דאָרט פעהלען קיין כלות נישט... „ער האָט דיר דען עפּעס צוגעזאָגט?!" — „ער שרייבט דען?"

דוד (עמפּערט). כ'האָב געשריבען! חנה רויזע, כ'האָב געשריבען!

חנה רויזע. האָט מען אונטערגעשלאָגען! — — און אין דער פינסטערער אָרעמקייט... ווייס איך? — און יעדער בי־סען ברויט האָט געשטיקט, יעדער טרונק וואַסער געוואָרגען! פון קראַנקע קינדערס מויל אַוועקגענומען... און דו ווייסט — א שוואַכע בין איך; א מענש אָהן בלוט... א פליג... איז געקומען די שפּין... (פויזע.) א שוואַכע פליג!

דוד. ווייל דו האָסט נישט געגלויבט, חנה רויזע!

חנה רויזע. אפשר... נאָר יעדער ביסען האָט גע־שטיקט, יעדער טרונק וואַסער — געוואָרגען... איז ער געקומען... אַרום און אַרום געשפּינט אַלץ, אַרומגענומען! און דאָך בין איך איינע אַליין... איינע אַליין, א יתומה... און אָהן כח... בין איך אין פינסטערען קבר אַריינגעשפּרונגען... איך בין אַליין שולדיג... ווען א פונק שכל... א פונק... און עס האָט זיך אָנגעהויבען א לעבען, א לעבען... שרעק, פּיין, עקעל... און נעכט... נעכט! דוד, איך בין גענוג באַשטראָפט געוואָרען!

דוד. נישט דיין שטראָף וויל איך! באַפרייען וויל איך דיך, באַפרייען!

חנה רויזע. ניין, ניין, דוד! געשטאָרבען באַגראָ־בען! כ'האָב מורא פאַר דיר, דוד! איך דאַרף דיך גאַרנישט הערען, דוד... עס איז א זינד... א שרעקליכע זינד! ער האָט מיר גאַנצע

נעכט פון ספרים ארויסגעלייענט... פאראן א גיהנום... מען הענגט אויף בריסטען... איבער אַנגעצונדענער סמאָלע, כ׳האָב מורא פאַר דיר, דוד! פאַר דער זינד, פאַר גאָט!

ד ו ד (דערשראָקען). וואָס האָט ער געמאַכט פון דיר, חנה רויזע? וואָס טוט זיך עם? ווארף פון דיר אראָפּ זיין קללה, שאָקל דיך אָפּ, ווי פאַר׳כשוף׳ט ביסט דו! וואָס טוט זיך מיט דיר, קרוין מיינע, חנה רויזע, לעבען מיינס! נשמה מיינע!

ח נ ה ר ו י ז ע (קוקענדיג שטאַר אויף די שאָטענס). ניין! נישט דיינע, נישט דיינע! אַן אשת איש בין איך, שמריה׳ס בין איך... ער האָט מיך געקויפט... גענומען אריין אין זיין שפּינוועבעריי און ער נאָגט און נאָגט... נישט דיינע בין איך... דיינע, דוד, לעבט שוין נישט... ער האָט זי באַזידעלט, באַשפּיגען, פאַר׳מאוס׳ט; דערנאָך מיט די דאַרע הענט געוואָרגען, מיט׳ן אַלטען פייער אין די אויגען מיר פון לייב אויסגעברענט... פאַרפאַלען! — —

ש מ ר י ה ׳ ס ווייב בין איך, אַן אשת איש... איך מוז אַנטלויפען פון דיר, דוד, (רוקט זיך הינטערווייליעכטס אָפּ מיט׳ן בענקעל צו די זעק אין ווינקעל.) און קוועל מיך נישט, דוד! רעד נישט, זיי דו מיין מלאך המות נישט! מאַך מיך כאָטש נישט זינדיג! דיין קול איז אָנגעזאָפּט מיט זינד, דיין יעדעס וואָרט שטעכט מיך אין הארץ ווי א נאָדעל... און איבער דער שטוב געה נישט... איך טאָר אפילו דיינע טריט נישט הערען! איך טאָר נישט און קאָן שוין נישט! כ׳האָב שוין קיין כח נישט און אַזוי ווי דו געהסט, אַזוי טאַנצען ארום מיר די שאָטענס אויף די ווענט, זיי קריכען צו מיר! שטעקען צו מיר אוים לאַנגע צונגען... לאַנגע, דאַרע הענט! זעץ דיך אַנידער, דוד!

ד ו ד (זעצט זיך אויפ׳ן באַנק-בעטעל, שפּאַרט אָן דעם קאָפּ אין טיר). און ווי לאַנג איז, אז דו האָסט פאַר מיר קיין מורא נישט געהאַט... ווי לאַנג איז, אז מיר האָבען זיך אַזוי טריי געזעגענט... אין סקווער אויף דער באַנק, געדענקסט; א קלאָרע נאַכט געווען... געזעגענט האָבען מיר זיך. „מען וועט דיך ארויסלאָזען“, האָסט דו מיך געטרייסט, וועסט צוריק קומען... אויפ׳ן אַנלעהן אָנגעשפּאַרט ביסט דו געזעסען... א שוואַכע, א בלאַסע, און שטיל געשמייכעלט האָסט דו! א שטילער רוהיגער גלויבען האָט איבער

דיין פּנים געשוועבט... האָסט אַנגעשפּאַרט דיין קאָפּ אָן מיין אַקסעל; איך האָב דיך געקושט, און דיין פּנים האָט זיך גערויטעלט, ווי א פרישער מאָרגען־שטערן! און פון דיינע אויגען, פון דיינע גרינע, טיפע שמאראַגדען זענען גאָלדענע שטראַלען ארויס... געבליצט האָבען זיי... מיך ביסט דו געוואָרען און אַראָפּגערוקט האָט זיך דיין קאָפּ אויף מיין הארץ... „ווי עס קלאַפּט!“ האָסט דו קוים הערענדיג געזאָגט, און ווי זיס געציטערט האָט דיין קול... און איבער דיינע האָר, איבער דיין העבאַן־קרוין האָבען וואונדערליכע גלאַנצען געציטערט... מיט א פאַרציטערטע האַנט האָב איך דיינע האָרנאָדלען ארויסגענומען און דיין העבאַן־קרוין האָט זיך צופלאָכטען, ביז צו דער ערד אַראָפּגעלאָזט... איך האָב מיט דער פלאַכער האַנט דיינע האָר געגלעט... פונקען זענען מיר פון אונטער דער האַנט געפלויגען.

ח נ ה ר ו י ז ע (וועקט זיך, בעטענדיג). שוויג, דוד, שוויג! דערמאָן נישט דאָס פאַרלוירענע! עס טוט אזוי וועה!

ד ו ד (מיט פאָרוואורף). און מיר האָבען נישט גערעדט, חנה רויזע! נאָר דו האָסט געוואוסט און — געגלויבט!

ח נ ה ר ו י ז ע. איך האָב דיר דאַמאָלט געגלויבט, דוד, איך האָב מיך דאַמאָלט אין ליכטיגען שטרייף געבאָדען און א ליכטיגע נשמה געהאַט! דו ביסט געווען ביי מיר, מיין הארץ האָט דיך אזוי נאָהנט געפיהלט און מיין נשמה איז צו דיר געפלויגען, ווי פון ווינט און רעגען א שוואכע טויב אין היימישען טויבענשלאַג אריין!

ד ו ד (דערפרעהט). דער טויבענשלאַג איז אָפען, חנה רויזע! דו ביסט מיין!

ח נ ה ר ו י ז ע. ניין, ניין! דיין חנה רויזע איז געשטאָרבען... שמריה'ס אשת איש לעבט!... אין קבר לעבט זי, אין פינסטערען קבר... באַזידעלט... באַשפּיגען... מיינע אויגען וואַרפען שוין קיין שטראַלען נישט, איך האָב זיי אויסגעוויינט... איך האָב שוין נישט קיין העבאַן קרוין... אָפּגעשניטען האָט מען זי און ער האָט די האָר מיט די שטראַלען, מיט די גלאַנצען עמיצען פאַר א שייטעל פאַרקויפט. איך טראָג א האָר־באַנד! פאַרלאָשען איז געוואָרען דער גאָלדענער שטרייף און א פינסטערניש האָט מיך פאַרשלונגען!

ד ו ד. איך וויל דיך צוריק אין דער ליכט ארייננציהען!

(פון דרויסען הערט זיך א ווינט, וואָס ווערט וואָס אַמאָל שטאַרקער. רעבטם ציטערט און קלאפט דער לאָהען.)

חנה רויזע. ניין, ניין, דוד! — הערסט, איך האָב מורא, דוד! איך שרעק מיך — פאַר דיר, פאַר איהם, פאַר דער וועלט... פאַר אַלע... נאָך מעהר פאַר גאָט!

ד ו ד. גאָט איז א גוטער, חנה רויזע!

חנה רויזע (שאָקעלט מיט׳ן קאָפּ). דיין גאָט, דער באַשעפער פון דיין וועלט... דיין וועלט איז פאַר מיר א גאָרטען מיט רויזען געווען... פלאַמענדיגע רויזען... און ווייסע אויך... און פיעל בלויע, בלויע שטילע ברידערלעך... און בלוי איז געווען, און לייטזעליג דער הימעל איבער׳ן קאָפּ... און מיט מיליאָנען לייטזעליגע אויגעלעך האָט גאָט אראָפּגעקוקט אויף דער וועלט... און האָט אין גאָרטען די בלומען געבענשט, און א ווינטעל האָט איז גאָטס נאָמען געבלאָזען, ליעבט אייך, ליעבט! גאָט וויל אזוי, גאָט הייסט אזוי! אויף דעם האָט ער דעם גאָרטען געוויס באַשאַפען— — דאָס אַלץ, דוד, איז חרוב ונחרב געוואָרען — אַן אשת איש בין איך — — — א פליג אין זיין נעץ, אין זיין שפּינוועבס! און ער זיצט איבער מיר און נאָגט, און נאָגט... גאַנצענע טעג, גאַנצענע נעכט... ער האָט מיר די פריהערדיגע נשמה אויסגענאָגט! און פון גן־עדן בין איך פאַרוואָגעלט געוואָרען! — איך בין זיין, און אין זיין וועלט לעב איך, אין זיין גיהנום! און אונטער מיר ברענט דער גיהנום — און איבער מיר איז אויסגעצויגען א קאַלטער שטיינערנער הימעל... און אַרום מיר טאַנצען זיינע שאָטענס, זיינע שדים! גאַנצע טעג, גאַנצע נעכט האָט ער עס מיר בלאָס און פינסטער געמאַכט — און פון צווישען די שפּאַלטען פון אייזערנעם הימעל קוקט אַראָפּ א בייזער גאָט! ער טרייסט נישט, ער שילט! ליעבען הייסט ער נישט! מיט שאַרפע אויגען, ווי מיט בליצען פון חלפים קוקט ער דעם אָרעמען מענש אין האַרץ אריין און פאַרשט און שטראָפט — פאַר יעדע סעקונדע גליק שטראָפט ער! דער ווינט שטאַרקט זיך, הערסט! דאָס פאַרשט ער! דאָס פרעגט ער! אזוי רעדט ער צום אָרעמען פאַר׳יתומ׳טען, שוואַכען מענש! פון שטורעם

ארויס! (עס דונערט.) און שוין! ער האט א זינד געפונען און שטראפט, אומר ועושה! — —

ד ו ד. חנה רויזע!

ח נ ה ר ו י ז ע (מיט צארן). שווייג, אז ער רעדט! (דער ווינט רייסט אויף דעם לאדען פון פענסטער רעכטס. עס באוויי־זען זיך פלאמען מיט שרעק.) פלאמען קומען צו מיר, דוד! פלאמען!

ד ו ד (לויפט צו צום פענסטער ארויס, עס הערען זיך גלאקען פון גאס.)

ח נ ה ר ו י ז ע (שפרינגט אפ לינקס). עס קלינגט! די טומאה קלינגט! דער גיהנום! נאך מיין פארזינדיגטער נשמה קלינגט מען... איך געה פון דער וועלט! איך געה און אהן א ווארט אין מויל... אהן ודוי! און אזוי פארזינדיגט, דוד, ראטעווע מיך, דוד, (געהענדיג צו איהם מיט אויסגעשטרעקטע הענט.) נאר דיך איינעם האב איך אויף דער וועלט, נאר דיך איינעם!

ד ו ד (ווענדט זיך פון פענסטער, איילט צו איהר). נישט וויט ברענט!

ש מ ר י ה (אריינקומענדיג מיט צושפרייטע הענט, וואס לאזען זיי נישט צוזאמען קומען). דא, דא ברענט! ס'גיהנום ברענט!

(ראשער פארהאנג.)

נאָך קבורה.

פערזאנען: די אלמנה.

צוויי מוהמעס.

רעכטס און לינקס — טירען. אין הינטערגרונט — צוויי פענסטער אונטער פארהאנגען. אויף דער וואנט אן איבערגעקערטער שפיגעל. אויף א פענסטער־ליסט — א נשמה־לעמפעל; דעריבער א שטיק לייגוואנט. אין מיט שטוב — א הענגלייכטער מיט ארייגעשטעקטע קאלירטע ליכט. צווישען די פענסטער — א קיך־בענקעל, דערויף א שטיקעל בייגעל, אויער־שאלען, א נישט־דערעסען איי; רעשטלעך פון א סעודת הבראה. געבעט־מעבעל אין אומארדנונג.

פארנאכט. שפעטער באווייזט זיך די לבנה אין פענסטער.

די אלמנה (זיצט אויפ'ן בענקעלע פארשטיינערט און פארגעסען.)

די מוהמעס (ביים טיש קוקען אויף איהר מיט מיטלייידיגער שרעק.)

ערשטע מוהמע. האט נאך קיין טרער נישט געלאזט...

צווייטע מוהמע. זי קוקט — וואס זעהט זי?

(פויזע.)

ערשטע מוהמע (עטוואס האפנונג). ס'פנים, דאכט זיך, געהט איהר אפ...

(פויזע.)

די אלמנה (ליעבליך). מוהמע, וואס האסטו געטאן אויפ'ן בית־אלמין?...

ע ר ש ט ע מ ו ה מ ע. גארנישט...

ד י א ל מ נ ה (מיט א פארגליווערטען שמייכעל). בלי־מעלעד געריסען?

ע ר ש ט ע מ ו ה מ ע (צו דער צווייטער). דאס האט זי געטאן... אינמיטען קריעה־שניידען אראפגעבויגען זיך...

ד י א ל מ נ ה (צו דער צווייטער). און ד ו, מוהמע? (פארגעסט זיך.)

(פויזע.)

ע ר ש ט ע מ ו ה מ ע. צוריק פארשטיינערט.

(פויזע.)

צ ו ו י י ט ע מ ו ה מ ע. וואלט זי א טאטען געהאט...

ע ר ש ט ע מ ו ה מ ע. א מאמען!... א מאמע וויסט שטענדיג, וואס צו טון...

צ ו ו י י ט ע מ ו ה מ ע. אדער א קינד.

ע ר ש ט ע מ ו ה מ ע. ס'וואלט געוויינט...

צ ו ו י י ט ע מ ו ה מ ע. א קליינס, וואלט עס געצופט ביי דער ברוסט...

(פויזע.)

ע ר ש ט ע מ ו ה מ ע. ארויסגעהענדיג פון טויער, האט זי געפרעגט: „וואו איז מיין מאן?“...

צ ו ו י י ט ע מ ו ה מ ע. דאסזעלבע ארייננקומענדיג אין שטוב... „נאך נישטא?“.

(פויזע.)

ע ר ש ט ע מ ו ה מ ע. כ'מוז געהן אהיים! די קינדער וועלען קומען פון חדר... כאטש אביסעל קארטאפעל...

צ ו ו י י ט ע מ ו ה מ ע. מיינער איז ערשט געקומען פון וועג. ר' וועט שילטען.

ע ר ש ט ע מ ו ה מ ע. מען דארף זי לעגען שלאפען...

(ווילען צוגעהן.)

ד י א ל מ נ ה. מיידעלווייז האב איך געקאנט טאנצען...

ד י מ ו ה מ ע ס (שפרינגען אף פאר שרעק.)

ד י   א ל מ נ ה   (מעהר צו זיך). און פייפען אויך... (צו די מוהמעס מיט אַ שעלמישען שמייכעל.) קיינער נישט געוואוסט... ע ר — אויך נישט...

ד י   מ ו ה מ ע ס   (נעהנטער קומענדיג). גאָט איז מיט דיר!

ד י   א ל מ נ ה.   גאָט? — מיט מיר?

(די מוהמעס שטעלען זיך אָפּ דערשראָקען.)

ע ר ש ט ע   מ ו ה מ ע.   מען דאַרף זי לעגען שלאָפען...

צ ו ו י י ט ע   מ ו ה מ ע   (צוגעהענדיג). קום, קום שלאָפען...

ע ר ש ט ע   מ ו ה מ ע.   קום, כ'וועל מיט דיר לייענען קריאת־שמע...

צ ו ו י י ט ע   מ ו ה מ ע   (לייענט איהר). „המפּיל" — (די אלמנה זאָגט נישט נאָך.)

ע ר ש ט ע   מ ו ה מ ע.   כ'וועל דיך אויסטון...

צ ו ו י י ט ע   מ ו ה מ ע   (וויל עס טון.)

ד י   א ל מ נ ה   (שפּרינגט אָפּ). ניין... ניין... כ'מוז ביי איהם ז י צ ע ן... כ'מוז ביי איהם ז י צ ע ן. (אָפּגעהענדיג רעכטס.) כ'וועל קיין פרעמדען נישט צולאָזען... איך אַליין... איך אַליין... (אויף דער שוועל שוין באַריהמעריש.) ביי מיר נעמט ער אַליין... איך שלעפּ'ם איין... כ'זינג איהם ליעדעלעך. (אָפּ.)

ד י   מ ו ה מ ע ס   (געהען נאָך; קומען צוריק נאָך אַ ווײַלע, שטעלען זיך אויף דער שוועל, איינע לעבען דער אַנדערער.)

ע ר ש ט ע   מ ו ה מ ע.   ווי געשווינד זי איז איינגעשלאָפען...

צ ו ו י י ט ע   מ ו ה מ ע.   מיט אָפענע אויגען!

ע ר ש ט ע   מ ו ה מ ע.   שנאָרכט!

צ ו ו י י ט ע   מ ו ה מ ע.   עפּעס צו געשווינד... זי נאַרט! —

ע ר ש ט ע   מ ו ה מ ע.   נאָך וואָס?

צ ו ו י י ט ע   מ ו ה מ ע.   כ'ווייס? (פּויזע.) און אפשר האָט זי פאַרגעסען... (זיפצט אָפּ.) קום!

(די מוהמעס געהען און שטעלען זיך אָפּ אינמיטען שטוב.)

ע ר ש ט ע   מ ו ה מ ע.   זי קאָן זיך אויפכאַפּען, אַריינקומען אהער און פּלוצלונג דערזעהן — (קוקענדיג אויפ'ן קאַנאַפּיקעל.) אויסלעשען?

צווייטע מוהמע. מען טאָר נישט... פאַרשטעלען! (רוקט עס אָפּ צום פענסטער־ווינקעל, אונטער דעם פאָרהאַנג, עס שימערט קוים.)

ערשטע מוהמע. ס'שטיקעל לייוואַנט? (רוקט עס אויך איבער.)

צווייטע מוהמע. דער שפּיגעל?

ערשטע מוהמע. ס'איז פינסטער, זי וועט אפשר נישט זעהן... אומדרעהען טאָר מען נישט... קום... אָט, נאָך ס'בענקעל... (רוקט עס צו אַ פענסטער צו, פאַרלעגט מיט אַן פאָרהאַנג.)

צווייטע מוהמע. און דאָס פוסען־בענקעל. (רוקט עס צום צווייטען פענסטער צו, פאַרלעגט מיט אַן עק פאָרהאַנג.)

צווייטע מוהמע. און דאָס פוסען־בענקעל. (רוקט עס צום צווייטען פענסטער צו, פאַרשטעלט עס מיט'ן צווייטען עק פאָרהאַנג. פויזע.) אַז זי האָט קיינעם נישט אין שטוב...

ערשטע מוהמע. צוויי איינזאַמע מענשען געווען...

צווייטע מוהמע. מיר וועלען דאָך באַלד צוריקקומען...

(זיי געהען צו דער טיר לינקס.)

(די אלמנה באַווייזט זיך אויף דער שוועל, זעהט די מוהמעס פון הינטען. שמייכעלט שעלמיש, ציהט זיך ראַש צוריק.)

ערשטע מוהמע. וועלען מיר פאַרשליסען פון דער צווייטער זייט...

צווייטע מוהמע. פון דער צווייטער זייט...

(די מוהמעס אָפּ; די טיר ווערט פון דער צווייטער זייט פאַרשלאָסען.)

די אלמנה (באַווייזט זיך מיט'ן פריהערדיגען שמייכעל אויף דער שוועל. קוקט זיך אום). אָפּגענאַרט! — (געהט איבער דער שטוב, טרעט אויף אַן איוער־שאָל. עס קנאַקט. זי דערשרעקט זיך. בלייבט שטעהן, קוקט זיך אומרוהיג אום — דער בליק פאַרהאַלט זיך ביי דער לבנה אין פענסטער.) די לבנה שיינט!... (קוקט אַרויס.) די גאַס שלאָפט. (דרעהט זיך איבער צו דער שטוב זעהר ליעבליך.) קום, חתן מיינער. שפּאַצירען!... (גלייך זי נעמט עמיצען אונטער'ן

אָרעם, שפּאַצירט.) נאָר זאָלסט מיך נישט קושען.. הערסט, האָסט צייט !... (בויגט צו דעם קאָפּ.) די האָר מעגסט דו... זיי שמעקען ? — איך שמיר זיי מיט גאָרנישט... דאָס שמעקט מיין נשמה... אַזוי זאָגסטו ? יאָ ? — וואָס רעדסטו היינט אַזוי ווייניג ? דיינע ליפּען ריהרען זיך, און איך הער קיין קלאַנג... (שטעלט זיך אָפּ.) וואָס קוקסט דו עפּעס אַוועק אַז א זייט ?... (פּויזע. אומרוהיג.) עפּעס פיהל איך נישט דיין האַנט... דיך אויך נישט... (דערשראָקען.) וואו ביסט דו ? — אַ ! (שמייכעלט.) ערב שבת ! געגאַנגען דאַוו־נען... (באַטראַכט זיך.) און איך בין נאָך נישט אָנגעטאָן ! (וויל צוגעהן צו דער באַנק, בלייבט אַ ווייל שטעהן, שמייכעלט.) ער וועט באַלד קומען און זאָגען (מאַכט נאָך.) „גוט שבת“... אַזוי האַלב זינ־גענדיג : „גוט שבת“... און (שטעלט אוים דאָס מויל צום קושען.) דערנאָך אויף און אָפּ : „שלום עליכם“ (זינגט מיט אַ מענער־שטים, האַקט אָפּ אין דער מיט.) ווי... נאָך נישט קיין ליכט געבענשט... (נעמט פון שאַנק אַרוים ליכט און לייכטער — בענשט זעהר לאַנגזאַם ליכט, צולאַכט זיך אינמיטען.) כ'זעה דיך ! כ'זעה דיך דורך די פינגער (ענדיגט ראַש.) — שוין צוריק געקומען... געה נישט צו. געה נישט... „שלום עליכם“ זינג, כ'וועל מיך איבערטון... לכבוד שבת... קוק נישט... נאַשער, קוק נישט... זינג ! (זינגט „שלום עליכם“, געהט צו צו דער שאַנק, עפּענט די שאַנק־טיר צום צושוינער, בלייבט פאַרשטעלט ביי דער שאַנק, זאָגט אַהן ווערטער, און אָפּט איבער־געהאַקט.) פאַרוואָס זינגסט דו נישט ? הערסט נישט, ווי איך זינג ? (באַווייזט זיך איבערגעטאָן אין ווייסען.) פאַרוואָס זינגסט דו נישט ? — ביסט ברוגז ? פאַרוואָס ? (וויל זיך דערמאָנען. הויבט העכער די ברעמען, באַמערקט דעם הענג־לייכטער ; גלייך זי האָט פלוצלונג פאַרשטאַנען) אַ ! יום־טוב, און נישט אָנגעצונדען דעם הענג־לייכטער ! ווילסט מעהר ליכט ! כ'קען דיך, ווילסט דיך באַ־דען אין ליכט — יום־טוב... גוט, גוט... אַ מערכה — יום־טוב, נישט שבת... וואַרט, כ'וועל אָנצינדען... און מיט אַמאָל מיט צוויי ליכט (נעמט זיי פון טיש.) רוק מיר אונטער אַ שטול ! ווילסט נישט ? — פאַרוואָס ? ביסט נאָך בייז ? שלעכטער ! (מיט טרערען.) שלעכ־טער... נאָר ס'שאַדט נישט ! כ'קאָן אַליין (צורוקענדיג זיך אַ שטול מיט די פיס, אַרויפשפּרינגענדיג און אָנצינדענדיג.) וואַרט, וואַרט — שפּעטער... נאָכ'ן עסען... וועל איך ברוגז ווערען... א י ך (געהט

אַראָפּ.) ניין, ניין!... כ'שפּאס נאָר... ביסט, נעבעך, א שוואַכער...
(שטעלט צוריק די ליכט.) נו, קום עסען... זעץ דיך... אַזוי... איך
קום באַלד מיט'ן עסען. (געהט אָפּ רעכטס, ברענגט אַריין געשיר,
שטעלט צום טיש, זעצט זיך גלייך, עמיץ זיצט איהר געגענאיבער.) עס,
לעבען מיינס, עס געזונטערהייט... פיש מיט ראָזשינקעס, ווי דו
האָסט ליעב... עסט נישט? די אויגען פאַלען דיר צו?... אי... מיר
פאַרשטעהען זיך דערויף! וואַרט, כ'וועל דיך שוין וועקען. (געהט
ראַש אָפּ רעכטס. קומט צוריק באָרוועס, איינגעהילט אין אַ ווייס לוי-
לער, איבערשרעקענדיג.) בו—בו—בו! — וואו ביסט דו? האָסט
זיך באַהאַלטען? וואָס איהם ליגט אין זינען! כ'וועל דיך געפינען.
כ'וועל דיך געפינען. (זוכט איהם אַרום, אונטער שטולען, אונטער'ן
טיש, אין שאַנק, בלייבט שוין מיד.) גענוג שוין... כ'בין מיד... אַזוי-
פיעל נעכט נישט געשלאָפען! קום שוין... קום שוין... נאַ! (שטעלט
אויס די ליפּען צום קושען.) נאַ. (דערלאַנגט אין דער לופט אַריין די
צעפּ.) כ'וועל דיך אַרומוויקלען... נו שוין... אַ! פון אונטער'ן אוי-
ווען אַהער געקומען... כאַ־כאַ־כאַ! (שטעקט אינמיטען לאַכען.) וואו
געהסט דו? וואו געהסטו דו? עפּעס ווערסט דו מיר אַלץ דינער און
דינער. (נאָכגעהענדיג.) צום פענסטער?... צום פענסטער? ווילסט
אַרויס פון פענסטער? (צולויפענדיג.) כ'וויל נישט! כ'האָב
מורא! (שטרעקט אויס די האַנט, ווי צום אָנכאַפּען ביי אַ פּאָלע,
שטרויכעלט איבער'ן קיך־בענקעל, באַטאַפּט עס, רוקט אָפּ דערפון דעם
פאַרהאַנג, דערזעהט די רעשטלעך פון סעודת־הבראה, אויסגעשריי.) אַ!
(שפּרינגט אָפּ ביז צו דער טיר לינקס, פאַלט, פאַרגעסט זיך, שפּאַרט זיך אָן
אָן בענקעל; הינטער די קוליסען שטילער ציטער.) ס'געדטעל שלאָפט
איין... שלאָפט איין, טם... טם... (הינטער די קוליסען; פויגעל־צוויי-
טשער, וואָס ווערט אַלע מאָל שטילער און זעלטענער.) די פויגעלעך.
שטיל זינגענדיג, שלאָפען איין, שלאָפען איין... טם, טם! (נאָך שטי-
לערע מוזיק.) ס'קליינגע וואַסער, צווישען די ביימעלעך, שלאָפט
איין, שלאָפט איין... און עס גלאַנצט, און עס ציטערט אַזוי שטיל,
אַזוי שטיל... אַ, דער וואַסער שוואַן שווימט איבער'ן גלאַנץ, אי-
בער'ן וואַסער־שפּיגעל, שווימט אַזוי שטיל...

פ א ר ה א נ ג.

די גאָלדענע קייט.

(א חסידישע פאַמיליען־דראַמע)

פערזאנען:

שלמה.
פנחס — זיין זוהן.
משה — פנחס'עס זוהן, שלמה'ס איניקעל.
מרים — משה'ס ווייב.
יונתן | זייערע קינדער.
לאה |
דאקטאר בערגמאן.
ישראל — גבאי.
ישישים — ערשטער, צווייטער און דריטער.
זקנים — " "
חסידים — " "
א היימישער חסיד.
אן ארעמער חסיד.
דער עולם.

ערשטער אקט.

מר׳ם׳: צימער אין רבי׳נס הויז. אַלט־פרענקיש־רייך מעבלירט. טישען, טירען און באלקען — געשניצט און געמאָלט. דאָס מעבעל: אַ קאַנאַפּע, פאטער־שטולען און בענקאָהן אָנלעגען ביי די ווענט. אלץ — רויט־סאַמעטען געבעט. אויף די אָנלעגען פון קאַנאַפּע און פאטער־שטולען — שטיקערייען. פון זילבער־בלעך קינסטליך געבויגענע עסען, מיט קאָלירטע וואַקס־קערצען, מיט גאָלד־פּאַפּירלעך געבונדען — אַרום די ווענט. מאַכאָגענע ספרים־שענק; שויבען־שענק מיט גאָלד, זילבער, גלאָז, פּאָרצעליי און קריסטאָל־וואַרג. אויף אַ קונציגער, בראָנזענער קייט הענגט פון באַלקען אראָפּ אַ קריסטאָלענער הענג־לייכטער, וואָס קלינגט זעהר מעלאָדיש ביי יעדען שווערען טריט. שווערע זיידענע פּאָר־האַנגען און פּאָרטירען. איבער אַלץ שוועבט אַ פּאָעטישער פרויען־געשמאַק. טירען — רעכטס און לינקס. אין הינטער־גרונט — פענסטער. אונטער די פענסטער זעהט זיך אַ שטיל־פּאַרשנייטווינטער־בילד, וואָס ווערט וואָס אַמאָל טריבער, רוישענדיגער, און צושפּילט זיך. ענדע אַקט אין אַ שניי־שטורעם.

מוצאי שבת. אין צימער, וואו עס איז גאָרנישט אָנגעצונדען, ציטערט א זילבערנע נעץ, געפלאָכטען פון שניי־גלאַנץ און לבנה־ליכט.

(דאָס צימער איז לער. פון דער לינקער טיר קומט אַריין)

ישיש 1

(געהענדיג אויף־און־אָפּ, ווילענדיג פאַרטרייבען די מרה־שחורה).

ש—בת! ש—בת!
עס איז דאָך פ א ר ט שבת!

(שטעלט זיך אָפּ קעגען דער טיר רעכטס, פון וואנען ער הערט טריט.)

הא? —
און ס'איז נאָך פאַר הבדלה —

ישיש 2

(אַריינקומענדיג).

וועט עס זיין א וואָך...

ישיש 3

(נאָכקומענדיג).

א וואָך!

(צוגעהען זיך איבער דער שטוב, מרה־שחורה'דיג פאַר'חושכ'ט.)

ישיש 2

(פאַרשטעלענדיג ישיש 1 דעם וועג, האַסטיג).

אָבער, וואָס איז דאָ געשעהען אזוינס?

ישיש 3

(צוקומענדיג).

וואָס איז דאָ געשעהען?

ישיש 1

(שאָקעלט טיף־באַדויערענד מיט'ן קאָפּ).

ישיש 2

(ביטער).

פאַלט פונקט מיין איידעם איין
זיך גט'ן...

ישיש 3.

שטעלט זיך פונקט דאָס וואַסער נישט.
קריע געהט און קריע!

י ש י ש 1
(וואָס איז צוגעקומען צום טיש. שפּאַרט זיך אָן איהם אָן).

זענט איהר, הייסט עס, מיך מקנא?
וואָס?

י ש י ש י ם 1 און 2
(צוגעהען זיך איבער דער שטוב).

י ש י ש 2
(זיך אָפּשטעלענדיג פאַר ישיש 1).
אבער רעד א וואָרט!

י ש י ש 3
(שטעלט זיך אָפּ ביי דער צווייטער זייט).
ציהסט דאָך די נשמה ארויס.

י ש י ש 1.
וואָס? — זעהענישען...
סאַמע זעהענישען!

י ש י ש 2.
און פאַרשטאַנען?

י ש י ש 1.
מרים'ל...

י ש י ש 2.
זי!

י ש י ש 3.
אזוי!

ז ק ן 1
(אַריינקומענדיג; באַלד נאָך דער טיר, ראַפּאָרטירענדיג).

סוחרים ווילען אהיים
און פאַרכטען זיך;
אן אשה אין עזרת־נשים —
חלש'ט!
מען קאָן זי נישט דערמינטערען...

זקן 2
(וואָס איז געקומען הינטער זקן 1).

דאָס בית־המדרש...
אינ'ם חשך מורמעלט;
גלייך אַ וואַסער רוישט,
גלייך אַ וואַלד!

(פּויזע.)

פאַרוואָס מאַכט מען קיין הבדלה נישט?

זקנים
(נישט באַקומענדיג קיין ענטפער, רוקען זיך אָפּ צו אַ ווינקעל; לאָזען, איבער דער גאַנצער צייט, פון די ישישים קיין אויג נישט אַראָפּ).

ישיש 1
(פון מחשבות אַרוים).

דרעמעלט אַמאָל פאַר חלשות—איין,
ציטערט אויף...
עפענט די אויגען אויף,
קוקט זיך שרעקיג אום און רופט:
אַ רויטע וועלט...
שטעהט זי, מרימ'ל, דערביי —

(מאַכט, פאַרביטערט אַוועק מיט דער האַנט.)

זקן 1.
מרימ'לס נאָמען דערמאַנט!

זקן 2.
מרימ'לס נאָמען...

ישיש 1
(אויספיהרענדיג).
זאָגט זי:
ווי אַ וואַסער וועט זיך גיסען
אידיש בלוט...

חסיד 1
(אַרײַנקומענדיג).

רעדלעך שטעהען זיי אין מארק,
שרעקען זיך און סוד'ען זיך.
מען עפענט נישט קיין קלייט,
צינדט נישט אָן קיין ליכט!

ישיש 1.
דרימעלט איין...
ציטערט ווייטער אויף...

(פחד.)

„פלעמלעך—זאָגט ער—פלעמלעך פליהען"...

(ביטער.)

„מיט'ן רויך
וועלען שטעדט און שטעדטלעך געהן" —
זאָגט מרימ'ל...

חסיד 2
(אַרײַנקומענדיג).
עס שלאָגט זיך א געוויין אין מארק...
א יולדת...
וועהען שוין דעם דריטען טאָג...
אוועקגעפאלען אויף אסכרה
א ילד...

(קנאַקט אין די פינגער.)

וואס וועט זיין?

ישיש 1.
און א וואלד געזעהן...
אַ אין־סוף א וואלד...
בוים ביי בוים שטעהען זיי,
מיט די קרוינען פארפלאָנטעט;
צוזאמענגעפלאכטענע צווייגען...

און שטעקען די נאקעטע ווארצעל קאפויר ;—
ענג איז זיי...
קומט אמאל אויף א בוים די צייט,
חייב מיתה ווערט א בוים.
פון דער ערד ארויסגעריסען ווערט ער,
אבער פאלען קאן ער נישט.
ר'האט נישט וואו, דער בוים ;
הענגען בלייבט דער בר־מנן
מויל און אויערען...

ישיש 3.

האר און נעגעל...

היימישער חסיד
(ארײנקומענדיג).

א פולער הויף...
א געמורמעל, א געווימעל —

ישיש 1.

און אונטען, צווישען די שטאמען,
לויפען שרעקליכע סודות ארום,
ווי די חיות־רעות...
ברענענדיגע הונגער־אויגען,
רייסען זיך פון וואלד ארוים ;
זאגט מרים'ל דערויף :
גזרות...
קרענק און אונטערגענג...

אן ארעמער חסיד
(ארײנקומענדיג).

נישט גוט...
(האקט אפ).

ישיש 2.

און אין די אויסגעמישטע
צווייגען פון לעבען און טויט

נעסטען פייגעל שווערע,
שווערע, גרויסע פייגעל...
היפּען זיי,
פון צווייג צו צווייג,
פון בוים צו בוים
און לאַכען
דאָס איז זייער טון — לאַכען!

חסיד 2
(קומט פון רעכטס).

ביים אָרון הקודש,
אין פּרוכת מיט'ן קאָפּ אריינגערוקט,
מיט'ן שוואַרצען,
שטעהט פּנחס'ל...
און ישראל צווישען עולם
לויפט אַרום, כאַפּט, שנאַפּט
דאַ א וואָרט, דאָרט א וואָרט,
לויפט צו פּנחס'לען, פאַרצעהלט...

(האַקט אָפּ, דערזעהענדיג משה'ן.)

משה
(איז אַריינגעקומען פון לינקס. א געל פּנים, שרעקיגע אויגען. אומרוהיג־בעטענדיג, זיך אומקוקענדיג, מיט א ספר'ל אין דער האַנט).

זקן 1
(צו משה'ן, מיט רוגזה).

וואָס טוט זיך עס?
וואָס האָט דיין טאַטע, פּנחס'ל
מיט ישראל'ן פאַר א סודות?
וואָס?

משה
(וויינערליך).

כ'ווייס נישט, בנאמנות, כ'ווייס נישט!...

ישיש 1.

זאגט זי, מרימ'ל, ללעג
ולקלס וועט מען זיין...

משה

(וואס האט ארויסגעקוקט אין ספר'ל ביים שיין פון פענסטער; זיך בעטענדיג).

לאזט געמאך...
אלטע אידען, לאזט געמאך.
ווייניג עצבות,
מרה־שחורה ווייניג?

(פון ווייטערע שטובען הערט מען א מעגליך געוויין.)

זקן 1.

— דער ישוב'ניק וויינט.

זקן 2.

— וואלגערט זיך ארום, שוין וואכענלאנג,
קאן זיך נישט דערשלאגען...

הײמישער חסיד.

אויסגעדונגען האט מען איהם די מיהל,
וואלגערט זיך
מיט ווייב און קינד ארום אין שניי...
אין מיט'ן פעלד...

חסיד 1.

אז מען געהט, ווי בלינדע שאף ארום,
אז מען זעהט דעם פאסטוך נישט...

חסיד 2.

אז מען געהט ארום אין חשך...

חסיד 3.

ס'ציטערט די הויט אויפ'ן לייב...

(עס הערט זיך א ווייבער־געוויין.)

ז ק ן 1.

נשים רייסען איין די שול!

ז ק ן 2.

פאר'ן ילד?

ז ק ן 3.

פאר דער יולדת?

ה י י מ י ש ע ר ח ס י ד.

נישט געקאַנט דערוואַרטען זיך!

י ש י ש 1

(וואָס האָט ערשט אצינד דערהערט דאָס געוויין; זיך אויפשטעלענדיג).

פאר הבדלה רייסט מען איין א שול?

(בלייבט שוין אַזוי שטעהן.)

(ערגעץ מאכען זיך טירען צו, דאָס געוויין האַקט זיך אָפּ. פויזע.)

מ ר י מ ' ל

(העל־בלוי געקליידעט, פאַר'חלומ'ט. נאַכט־וואַנדלערישע טריט. קומט אַריין, ניקט טרויעריג־פריינדליך אַרום, געהענדיג צום פענסטער).

י ש י ש 1.

מרימ'ל...

י ש י ש י ם 2 און 3

(וואָס האָבען זיך ביי איהר אריינקומען, אויפגעשטעלט, לאָזען די אויגען אַראָפּ).

ז ק נ י ם

(רוקען זיך זעהר אומרוהיג טיפער אין ווינקעל אַריין).

ח ס י ד י ם

(האָבען געוואָלט אַרויס פון שטוב. איינער האָט שוין געלעגט די האַנט אויף דער קליאמקע. בלייבען שטעהן, אויסטערליש פאַרוואונדערט, מאַנכע דערשראָקען, טייל מורמלען עפּעס)

מ ש ה.

(ווילענדיג איבעררייסען די שטימונג).

וואס מאכען, מרימ'ל,
די קינד'ערלעך?

מ ר י ם

(שטעלט זיך אפ, שאקעלט מיטלײדיג מיט'ן קאפ, נאך פויזע).

איינגעשלאפען...

(פארקוקט אין פענסטער אריין.)

קינדער ווייסען נישט,
קינדער פיהלען נישט,
כ'האב זיי אונטער די קעפּלעך
קישעלעך געלעגט,
שמייכלען זיי...
שרעקליך שמייכלען קינדער...

מ ש ה

(מיט א שטילען פארוואורף).

מ ר י ם

(אריינקומענדיג פון פענסטער).

א וואלקען ציהט
פון מערב־זייט אויף אונזער הויז,
לאזט זיך איבער'ן הויז אראפ,
קינדער ווייסען נישט,
קינדער זעהען נישט...

(פויזע. אין צימער אריין מיט נאגענדיגער שטימע.)

פארוואס מאכט מען קיין הבדלה נישט?

(לינקס הערט זיך א געמורמעל פון אן עולם.)

א ר ו מ י ג ע

(הערען זיך איין מיט שרעק).

מ ר י ם
(מיט שרעק און פאַראַכטונג).

דער עולם,
דער שוואַרצער עולם —
ברענענדיגע הונגער־אויגען...

א ר ו מ י ג ע
(שטימען).

— דער רבי...
— דער רבי —
— דער רבי געהט...

ש ל מ ה

(אַ זעהר הויכער, גרויער, בלאַסער איד; אויסער דער שוואַרצער, שפּיציגער יאַרמולקע אויף'ן קאָפּ, פּרעס־ווייס געקליידעט; אַן אומגעוועהנליך הויכער שטערן, אומגעוועהנליך גרויס־געעפענטע אויגען; מיט אַ קינדיש־נאַאיווען שמייכעל איבער'ן איינגעשרומפּענעם פון צער פאַרגליווערטען פּנים, קומט אַריין).

ע ו ל ם
(באַווייזט זיך הינטער איהם אין טיר).

פּ נ ח ס און י ש ר א ל.
(פאַר'ן עולם.)

ש ל מ ה
(זיך אומקערענדיג).

שלמה מאַכט —
קיין הבדלה ניש"...

ע ו ל ם

(ציהט זיך וועהרענד פאַלגענדען אַלמעליג צוריק. צולעצט פאַרמאַכט ישראל הינטער זיך די טיר.)

מ ר י ם
(רוקט צו שלמה'ן אַ פאָטער־שטול).

הימישער חסיד.

— רבי!
עס פאַלט דער עולם פאַר שרעק
אויפ'ן פנים...

ש ל מ ה

(אָנשפּאַרענדיג די האַנט אויף דעם פאַטער־שטול).

איין עולם...
דער עולם...
צוויי, דריי, פיער...
פינף מנינים קליינע, קליינע אידעלער...
איינגעשרומפּענע,
קלייניגקע
אידעלער...
קומען,
קלאַפּען אַז ביים צדיק...

(טאָן־ענדערונג: צער.)

געפרוירענע נשמה'לעך...
הערצעלעך...
צום נר־תמיד קומען זיי,
שטעלען אוים די הענטעלער:
אַ פונק! אַ פונק!
אַ נדבה'לע,
אַ מופת'ל...
אַ נס, אַ וואונק פון יענער זייט!
און יעדעם וויל פאַר זיך,
פאַר זיך,
פאַר אייגען ווייב און קינד,
פאַר אייגען הויז־געזינד...

(פּויזע.)

און דאַ — צווישען טויט און לעבען
וואקעלט זיך אַ וועלט!

א ו ו ע ל ט זינקט אין מרה־שחורה איין,
א וועלט!

(פויזע.)

מ ר י ם

(אין דער שטילקייט, צום פענסטער פאַרקוקט).

עס ציהט זיך, ציהט דער וואָלקען שוואַרץ...
א שוואַרצער פויגעל שפּרייט
שוואַרצע פליגעל אויס...

ש ל מ ה.

אין שוואַרצען אַנגעטאָן,
אין שוואַרצען איינגעהילט,
די נשמה פון דער וועלט,
די שכינה ברומט,
און וויינט, טרויערט...
און ס'צאַפּעלט,
אין אייגענעם בלוט פּאַרטרונקען,
ס'האַרץ פון דער וועלט!

(אויסגלייכענדיג מיט אויסגעשטרעקטער האַנט.)

אויסגעלעזט פון פּיין און שרעק
מוז ווערען — —
די ו ו ע ל ט!

(טאָן־ענדערונג.)

איך מאַך קיין הבדלה נישט!

מ ר י ם.

צאָרניג ברוינט דער וואָלקען זיך...
א צאָרניג ברוינער הימעל קוקט אַראָפּ...
און זיי שמייכלען דאָרט,
קינדער זעהען נישט!

ש ל מ ה

(ביטערער).

ברוגז'ט זיך דער הימעל!

פארוואס מאכט ער, שלמה'לע,
קיין הבדלה נישט!
אנגעפלויגען זענען דאך
נשמה'לעך,
צוריקגערופענע פקדונות'לעך...
צי האבען זיך די טייבעלעך
אין דער נידער נישט באפלעקט?
צי פעהלט נישט וועם' א פליגעלע?
נישט אויסגעצופט א פעדערעל?
באקוקען מוז מען זיי!
און צו משפט'ן גרייט
שטעהט דאס בית־דין של מעלה...
אין עטרות גאלדענע,
קרוינען ריין־בריליאנטענע,
און זיי ווילען זעצען זיך
משפט'ן און פסק'נען...

(בארמהארציג.)

און די נשמה'לעך — —
פלאטערען...
ס'ציטערען די פקדונות'לעך...
מאימת יום הדין!
מאימת יום הדין!

(טאָן־ענדערונג.)

ציטערט נישט,
פלאטערט נישט!
שלמה'לע מאכט קיין הבדלה נישט...
מען וועט נישט — משפט'ן!

(דערשראָקענע פויזע.)

מ ר י ם.

ווינטען בלאזען,
יאגען זיך, טרייבען...

אַרום הויז טרייבען זיי...
אַרום הויז...

ש ל מ ה.

כעס׳ט זיך, הייסט עס ס׳גיהנום,
שיקט זיינע שלוחים אַרויס!
שוואַרצע פייגעל פלאַטערען אַרום אין ווינט,
דער שוואַרצער הונט אויף דער קייט דאָרט
וואַרפט זיך!
שבת קודש איז אַריבער,
דער ס מ ב ט י ו ן שלאָגט
און שלמה האָט זיך איינגעשפּאַרט,
הבדלה מאַכען, — וויל ער נישט.
קעסלען — אונטערגעהייצט;
קאָכען זיי,
זידען זיי...
רויכיגע פלאַמען הויבען זיך, וויקלען זיך,
פּעטש, ברענענדיגע כמאַרעס...
„קומט צוריק, רשעים,
„אויף שרעק און פּיין
„אויף יסורים רעים,
„אויף ענוים קשים...
„פאַרוואָס קומט איהר נישט צוריק?“
און די אָרעמע נשמה׳לעך,
די פאַרפלעקטע, די פאַרזינדיגטע, —
אַז שבת־קודש לעשט זיך אויס,
ווייסען זיי
און ציטערען...
און טשעפּען זיך
און כאַפּען זיך...
מיט די שוואַרצע פליגעלעך,
מיט אויסגעצופּטע פעדערלעך
צו די נעבעלעך
און קלאַמערן, קלאַמערן זיך

מיט די צאַפּעלדיגע הערצעלעך
צו די וואָלקענדלעך,
און ציטערען...
ציטערען!

(טאָן־ענדערונג).

ציטערט נישט!
צאַפּעלט נישט...
פליהט אייך, פראַנק און פריי ארום —
וואו איהר ווילט,
וואו א ווינטעל טראָגט —
איך מאך קיין הבדלה נישט!

א ר ו מ י ג ע
(אין שרעק).

— און וואָס וועט זיין?
— רבי, וואָס וועט זיין?

ש ל מ ה.

שבת זאָל זיין, — שבת!
מיט צוואַנגען האַלט איך שבת איין!
נישט גע'פסק'נט, נישט געשטראָפט!
עס הענגט אין דער הויך דאָרט א וואָג
פאַר'ן כסא הכבוד...
וויגט זיך, וויגט זי זיך די וואָג...
ס'צינגעלע צאַפּעלט, צאַפּעלט...
א מצוה'לע טוט א איד
און — אַ עבירה'לע...
שטעלען קאָן זי זיך נישט...
נישט כולו חייב,
נישט כולו זכאי —
צאַפּעלט זי...
און אל רחום וחנון קוקט.
העלפען קאָן ער נישט...

(פויזע).

און זיצט ער, משיח,
אין די טויערען פון רוים
און וואַרט!
געהן קאָן ער נישט...
די וואונדען היילען זיך נישט...
ער בינדט זיי צו —
און געהן, לעזען אוים די וועלט
קאָן ער נישט!
און קיין כח צו וואַרטען, איז נישטאָ...
אין מרה־שחורה זינקט אריין די וועלט.

(אויפשטעהענדיג.)

אויסגעלעזט מוז ווערען די וועלט!

א ר ו מ י ג ע

(אין שרעק).

— ווי אַזוי, רבי, ווי אזוי?

ש ל מ ה.

שבת זאָל זיין!
שבת!
נישט געאַקערט,
נישט געזייהט,
נישט געבויט און נישט פאַרריכט...
נישט געהאַנדעלט, נישט געוואַנדעלט...

ה י י מ י ש ע ר   ח ס י ד.

ח ר ו ב זאָל ווערען די וועלט?

ש ל מ ה.

ח ר ו ב זאָל ווערען די וועלט!
און מיר —
מיר שבת'דיגע,
מיר יום־טוב'דיגע,
מיר נשמה־יתרה'דיגע אידען,
וועלען איבער איהרע חורבות געהן...

מ ר י ם.

וואוהין?
רבי, וואוהין...

ש ל מ ה.

צו א י ה ם, צו א י ה ם!
זינגענדיג און טאַנצענדיג וועלען מיר געהן
צו איהם!

(פויזע. עקסטאַז.)

זינגט מיט מיר!
טאַנצט מיט מיר!

(זינגט, טאַנצט אַרום זיך, דער הענגעל־לייכטער הויבט אָן קלינגען.)

י ש י ש י ם

(נעמען זיך אָן ביי די הענט. שטעקען אוים די פריוע הענט צו די זקנים, און טאַנצען, אַז זיי קומען נישט צו, אַ נישט פאַרשלאָסען רעדעל).

ח ס י ד י ם

(רוקען זיך שטיל אַרויס).

מ ש ה

(קוקט אויף אלעם אפּוועזענד).

מ ר י ם

(כאַפּט ביי שלמה'ן אָן אַראָפּגעלאָזטען עק פון גאַרטעל, טאַנצט אַרום איהם פאַר'חלומ'ט, עטוואָס גליקליך־פאַרשעמט, ווי כלה־טאַנץ. דער הענגעל־לייכטער קלינגט אַלץ שטאַרקער).

ש ל מ ה

(מערקט עם נישט. שטעלט זיך זעלבסטשטענדיג אָפּ).

און אַזוי!
אַזוי געהען מיר,
זינגענדיג און טאַנצענדיג...
מיר גרויסע, גרויסע אידען,
שבת־יום־טוב'דיגע אידען,
די נשמות פלאַקערן!

פאר אונז, וואָלקען — שפּאַלטען זיך!
הימלען — פּראַלען ד'טויערן אויף!
אין ענן הכבוד שווימען מיר אַ ר י י ן,
צום כסא הכבוד צו,
צום כסא הכבוד צו!
אויפ'ן אבן שיש טהור
שטעהען מיר!
און מיר בעטען נישט,
און מיר בעטלען נישט,
גרויסע, שטאָלצע אידען זענען מיר.
מיר זאָגען איהם:
לענגער ווארטען נישט געקאָנט!
שיר השירים זינגען מיר,
זינגענדיג, טאַנצענדיג געהען מיר!

מ ר י ם

(לאָזט אַפּ דעם גאַרטעל, לעגט זיך די הענט הינטער'ן קאָפּ. בויגט איהם עטוואָס אַרונטער, מיט שטראַלענדיגע אויגען, קלאַרנעט־קלאָר, מיט'ן טראָפּ).

ישקני מנשיקות פיהו
כי טובים — — דודיך — — מיין!

(פויזע. שטילער אומבאַוועגליכער עקסטאַז.)

י ש ר א ל

(אַריינקומענדיג פון אַ ליכטיג צימער).
גוט וואָך, אידען!

ש ל מ ה

(פאַלט אויפ'ן שטול).
נ י ש ט דערלאָזט!
(שטעהט אויף. מיט פּלוצלינגער מאַכט.)
ווער האָט מורד במלכות געוועזן?

י ש ר א ל

(קאַלט שניידענדיג).
ר ב פּ נ ח ס 'ל...

ש ל מה

(מיט שטייגענדער שרעק).

מיין זוהן,

מיין שווארצער זוהן...

(ציהט זיך הינטערוויילעכטס צוריק צום פינסטערען צימער. וואַקעלט זיך.)

מ ר י ם און י ש י ש י ם

(לויפען צו, שטיצען און פיהרען איהם אַרויס, בשעת ווען אויף דער שוועל פון ליכטיגען צימער באַווייזט זיך פ נ ח ס, שוואַרץ געקליידט, אַנגערוקט און געהט פּאַמעלעך נאָר פעסט און מיט א שטאָלערנעם בליק צום רבי׳נס שטול צו).

מ ש ה

(פאַלט דערשראָקען אויף א שטול).

מ ש ה, מ ר י ם און י ש י ש י ם

(אָפּ.)

ז ק נ י ם

(וואָס זענען נאָכגעגאַנגען, שטעלען זיך אָפּ אויף דער שוועל און קערען זיך אומרוהיג אום צו פ נ ח ס׳ ן. פון גערודער געוועקט, באַווייזען זיך)

ל א ה און י ו נ ת ן

(און בלייבען פאַרציטערט ביי דער טיר.)

מ ר י ם

(געשריי פון פינסטערען צימער).

אַ דאָקטאָר! א דאָקטאָר!

(באַוועגונג.)

מ ש ה

(פאַלט צוזאַמען).

ל א ה

(כאַפּט אָן יונתן ביי דער האַנט).

ח ס י ד י ם

(וואָס זענען געבליבען צושראָקען אין ווינקעל, ריהרען זיך. ווילען לויפען נאָך א דאָקטאָר.)

פ נ ח ס

(פאַר דעם שטול שוין).

קיין דאָקטאָר!

(דערשראָקענע פויזע.)

י ו נ ת ן

(רייסט אויס זיין האַנט פון לאה׳ס; רוקט זיך פון איהר אָפּ).

י ש ר א ל.

זעצט אייך, רבי!

ז ק נ י ם שוואַך און ח ס י ד י ם שטאַרקער.

זעצט אייך, רבי!

פ אָ ר ה אַ נ ג.

צווייטער אקט.

דאָס זעלבע צימער, נאָר אָפּגעלאָזט.

עס איז צוגעקומען א שווארצע סאָפע ביי אַ וואַנט. דער הענג־לייכטער פעהלט. אינמיטען שטוב שטעהט אַ קיך־טיי־שעל, אויף וועלכען מען האָט נאָר וואָס אַראָפּגענומען דעם הענג־לייכטער. צוואוואָרפענע אַראָפּגעפאַלענע קריסטאַל־פריזמען.

חסידים

(טראָגען אַרויס און פון ווערענדע אַראָפּ דעם הענג־לייכטער).

מרים

(געעלטערט, קרענקליך, קוקט, האַלב ליגענדיג אויף דער שווארצער סאָפע דעם הענג־לייכטער נאָך. הערט זיך שמערצליך צו צו זיינע לעצטע קלאַנגען).

משה

(קוקט אויף מרים'ן אומבאַהאָלפען).

וואו איז לאה? וואו איז לאה?

יונתן

(לאָזט אַראָפּ דעם קאָפּ איבער'ן ספר).

היימישער און אָרעמער חסיד

(אַרויסגעהענדיג מיט די צונויפגעקליבענע פריזמען, פאַרבייגעהענדיג פאַר מרים'ען).

— ער, זאל לעבען, האָט געהייסען —

— מען מוז פאָלגען...

(אָפּ.)

מ ר י ם.

אַלץ, וואָס האָט פאַרב און קלאַנג,
אַלץ, וואָס דערמאָנט אַז יענעם...

מ ש ה.

אַלץ... אַלץ...
און נאָר געשטראָפט...

י ו נ ת ן

(אויפשפּרינגענדיג).

כולו זכאי וויל ער!

מ ר י ם

(מיטלייד אויף יונתן).

אָרעמער אומרוה,
צווישען ליכט און שאָטען,
זיידען און עלטער־זיידען...

י ש י ש 2 און 3

(באַווייזען זיך אויף די וועראַנדע־טרעפּ. געהען זעהר לאַנגזאַם, מיט אַראָפּגעלאָזטע ברעמען, ווי בלינדע אויף אַן אויסגעטרעטענעם וועג. קומען אַריין).

מ ש ה

(געהט זיי עטליכע טריט אַקעגען).

שלום עליכם...

(בלייבט שטעהן מיט דער אויסגעשטרעקטער האַנט.)

ד י י ש י ש י ם

(מערקען עס ניש. שטעלען זיך אָפּ פאַר מרים'ן, זיך פאַרענטפערענדיג).

צ ו ו י י ט ע ר י ש י ש.

— נו, וואָס...

י ש י ש 3

(ענדיגט).

— כצאן בלי רועה?

מ ר י ם

(אומרוהיג).

וואו איז...

י ש י ש 2.

ר'אט'ן געשטראפט...

י ש י ש 3.

(גליוכצייטיג, אראפלאזענדיג דעם קאפ).

נישטא...

(פויזע.)

וואס הערט זיך דא?

מ ש ה.

שליידערט רבנים פון די שטולען אראפ,
צוויאגט רבנים און שוחטים,
ווי פלעוועס דער ווינט.
ברענגט צו בעטעל־ברויט עשירים,
בעלי־בתים — צו נע־ונד!
פאכט א פייער פון מחלוקת,
פארברענט קהלות און שטעדט...

י ש י ש 3

(אנכאפענדיג ישיש 2 ביים גארטעל; זעהר אומרוהיג).

קום, שלום נעמען, קום...

(אפ.)

ל א ה.

(קומט אריין פון דרויסען. וויל צולויפען צו דער מוטער; באמערקט דעם קיך־טיש, דערנאך — אז דער הענג־לייכטער פעהלט. אויסגעשריי).

מאמע!

מ ש ה

(ביטער).

ער האט געהייסען!

(פויזע.)

מ ר י ם

(פאַרענטפערט זיך).

אַ ל ע גיבען זיך אונטער, אַ ל ע !

ל א ה

(טראָציג).

נישט אלע !

(פויזע. באַדויערענד).

מענשען אָהן ווילען...
אין שאָטען איינגעהילטע,
אין נעבעל פאַרוויקעלטע,
פאַרגליווערטע אין שרעק און פיין...

(נאָך אַ בליק דורכ׳ן פענסטער.)

און דאָרט...
אַ הימעל — פריי,
לייטזעליג אויסגעשמייכעלט...
די ערד — יונג, צושטראַלט...
אָפען...

י ו נ ת ן

(גיפטיג).

די נאַטור !
אזוי זאָגט ער דאָך: די „נאַטור"...
און געזעץ...

מ ש ה

(דערשראָקען).

ווער? וואס?

מ ר י ם

שלעכטע נביאות זאָגט מיר דאָס הארץ...

ל א ה

(האַלב אַרויסקוקענדיג פון פענסטער).

נביאות... חלומות...

מ ש ה.

אבער וואס באטייט עס, מרים?
בין איך קיין טאטע נישט?
ביסט דו קיין מאמע נישט?
פארוואס ווייס'מיר נישט...

מ ר י ם.

איך בין צו אלט...
(מיט א וועהמוטיגען בליק צו לאה'ן.)
און דאס איז צו יונג...

י ש ר א ל

(ארײנקומענדיג פון רבי'נס שטוב. דראהענדיג).
וואו ביסט דו געוועזן, לאה?
(אומרוהיגע פויזע.)

ל א ה

(מיט פלוצלונג־פעסטען באשלוס).

מאמע,
דו וועסט קיין קרבן אויף זייער מזבח נישט זיין!
נישט אויסגעהן אהן הילף, ווי יענער...
(פעסטער.)
כ'האב דיר דעם דאקטאר באשטעלט!

מ ש ה — מ ר י ם

(גלייכצייטיג מיט שרעק).

טאכטער.

מ ר י ם.

קענען וועמען שטעלסט דו דיך, טאכטער...

מ ש ה.

א שעפעלע קענען א לייב!

י ו נ ת ן

(אין האסטיגער פארצווייפלונג).
לאז'ם נישט אויף די אויגען, מאמע,
טאטע, לאז'ם נישט איבער דער שוועל!

ישראל!
מיר און טויער פארמאַך.
פאַררינגעל!

(צו אַלע ארום.)

אַ כשוף־מאַכער איז ער!
לעגט קוילען האַלבע צוזאַמען.
נישט איבערצורייסען!
זומער, אין שטוב מאַכט ער שניי!
און אַ סיני וויל ער מאַכען.
מיט דונערען און בליצען...

(ישראל ראַש אָפּ.)

און לייקענט אין הימעל —
נאַר שטערען פאַראַן.
אַזוינע ערדען...
און קיין נסים...
און קיין תפלה העלפט —
נאַר געזעץ...

(פאַלט אויף אַ שטול, פאַרשטעלט זיך דאָס פּנים. שלוכצט.)

מ ש ה
(ציטערט).

מרים, מרים,
עס זענען דאָך אונזערע קינדער...

(פּויזע.)

י ו נ ת ן
(נעמט אַוועק די הענט פון פּנים. פול חרטה).
לאה...
(נישט באַקומענדיג קיין ענטפער, מיט אונטערטעניגען געבעט.)
לאה...

ל א ה
(קערט זיך צו איהם האַלב אָפּ פון פענסטער).
וואָס אַרעמער ברודער...

יונתן.

מען האט מיר א חלום געוויזען...
דעם בעל־שם׳ס אייניקעל
האט מען א חלום געוויזען,
געווארענט! —

(איבערטריבען פעסט.)

איך בין אין הימעל געוועזן!
(טראָציג.)
לאכסט נאך נישט, לאה?

לאה

(קערט זיך איינגאנצען אום צו יונתן׳ן).
ניין... פארצעהל דיינע חלומות, ארעמער ברודער...
אז דו פארצעהלסט,
טוט זיך פון דיר
דעם זיידענס שווערער וואלקען אפ...
דו פארצעהלסט אזוי שעהן...

יונתן

(וויזיאָנער).
אין הימעל בין איך געוועזן...
אלץ ארום איז מערמעל־שטיין —
פריש געפאלענער שניי — —
אזוי העל, אזוי קלאר, וויים ארום!
און שטילע, ווייסע, זילבערנע נעבעלער,
פורפור און גאלדען געזוימטע,
ציהען זיך, שווימען; וויקלען זיך און שוועבען,
מיר איבער׳ן קאפ...
הויך, הויך איבער׳ן קאפ...
און אינעווייניג, אין די נעפעלער
ציטערען, שימערען, בליצען אויף און אפ,
פליהענדיג ארום, ארום
שטערענדלעך — —

(טאָן־ענדערונג.)

אויף אַ בעלעמער בין איך געשטאַנען.
אויך לבנת הספּיר —
קלאָר, ווייס־שטראַלענדיג —

מ ש ה.
דאָס דערלעבט אַ קינד!

ל א ה.
צוריק עלטער־זיידע!

מ ר י ם.
זיינע אויגען...
שטילע, פאַר׳חלומ׳טע טויבען...

י ו נ ת ן.
טויבען?... טויבען...
פליהען אַרוים פון מערמעל־שטיין..
זילבערווייסע טויבען,
פריש געפאַלענער שניי...
און ווי שטערען די אויגעלער...

מ ש ה.
דאָס באַטייט?...

מ ר י ם
(צוגעצויגען).
דער וואָלקען האָט זיך אָפּגעטאָן,
דער שטערן בלאָס,
הימעל־בלויע, טיפע אויגען.
מיין נשמה באָדט זיך אין זיי...
פאַרצעהל, קינד, פאַרצעהל...

י ו נ ת ן.
לייטזעליג זיסע טויבען!
אַרום, אַרום מיר פליהען זיי,
און ריהרען זיך אָן אָן מיר
פליהענדיג.

אז די קליידער,
אז די באקען
און גלעטען מיך
ארום בלויזען האלז און קושען מיך...
און פליהען אפיר,
און קוקען מיר אין ד'אויגען אריין,
און ברומען,
און רוימען מיר אין ד'אויערען איין —

מרים — לאה.

וואס? וואס?

יונתן.

„גלויב... גלויב... גלויב..."

לאה

(ווענדט זיך אפ).

משה.

אמונה מוז האבען א איד...
וואס ווייסען מיר?
מיט א גראשענדיג ליכטעל געהט מען ארום
אין אזא חשד...

יונתן

(מיט פלוצלונגער שרעק).

כ'הער טריט,
צוויי קומען אן...
כ'וויל נישט זאגען, ווער!

לאה.

(געביטענד).

זאג!

יונתן.

זי און ער...

משה.

ווער? ווער?

י ו נ ת ן.

ער —
א מענש, א קיזעלשטיין
בליץ פון חלפים אין אויג;
זי — א מעסער אין האנט...
(צו לאה'ן, אויסער זיך.)
ווי קומט צו דיר א מעסער?

מ ר י ם.

פון זינען אראפ?

י ו נ ת ן
(ציטערט).

שנייד, זאָגט ער דיר,
דו פאָלגסט!
מאַכסט מיט'ן מעסער ארום,
ס'בליצט — א פייערדיג ראד...

(טאָן־ענדערונג.)

און די טויבען,
די, וואָס פליהען אויפ'ן מעסער אַן,
פאַלען...
געשאַכטענע פאַלען זיי...
בלוט אויפ'ן מערמעלשטיין
הייס בלוט,
און אין בלוט פאַרגעהען זיי,
און פאַרגעהענדיג, ברומען זיי:
„גלויב... גלויב... גלויב..."

ד אָ ק ט אָ ר   ב ע ר ג מ אַ ן
(וואָס איז פאַר אַוויילע אַריינגעקומען).
דעקלאַמירסט?

י ו נ ת ן
(אויסער זיך פאַר צאָרן און שרעק).
זיידע!

(פויזע. משה ציטערט. מרים — פארגליווערט אין שרעק. לאה ציהט זיך צו בערגמאַנ'ען, אומבאַוואוסט זובענדיג הילף. יונתן—אפּוועזענד. עס דערהערען זיך טריט. עס באַווייזען זיך: פּנחס, פון ישראל'ן באַגלייט. הינטער זיי — חסידים, צום וועג געקליידט.)

פּ נ ח ס

(צו די לעצטע זיך אומדרעהענדיג).

שוין געזעגענט,
אומזיסטע רייד,
מיט שרעק זייט איהר געקומען,
אין שרעק געהט אייער וועג...
כלו זכאי מוז זיין!
איך לייטער די וועלט, ווי זילבער,
מיט פייער — זאָגט גאָט.
ווינטען האָב איך אויף איהר געשיקט,
אַלע עקען אָנצוכאַפּען,
אויסשאָקלען די זינד...
און זינדיגע, — ווי דערנער,
מוזען אויסגעריסען ווערען, —
געהט!

(חסידים אָפּ אין שרעק.)

ווער האָט גערופען?

(קוקט זיך, נישט באקומענדיג קיין ענטפער, אום; באמערקט דאָקטאָר בערגמאַן, צו משה'ן, אומרוהיג, פארוואונדערט.)

ווער איז דער?

מ ש ה.

כ'ווייס נישט... טאַטישי, כ'ווייס נישט...

ב ע ר ג מ אַ ן.

דאָקטאָר בערגמאַן, צו דינסטען...

ל א ה.

מיין חתן, זיידע.

י ו נ ת ן

(צום זיידען צופאַלענדיג).

שטראָף זי נישט, זיידע,
מיט'ן בליק נישט פארברען;
פאר'כשופ'ט האָט ער זי,
איז נעץ אריינגעצויגען...
אויף איהם גיס אויס דיין צאָרן,
אויפ'ן מסית ומדיח...

פ נ ח ס

(מיט שטוינענדער שרעק).

ווער ביסט דו, ווער?
ווער האָט זיך אין דיר פארשטעלט?
דער שטן ביסט דו,
סם אליין?
ווילסט דיך נוקם זיין?

(טאָן־ענדערונג.)

גאָט,
איך האָב דיינע מלחמות געפיהרט,
דיין גאָרטען פון דערנער גערייניגט,
געהייליגט דיין נאָמען,
און דאָ
האָט זיך אריינגענאַרט
דער הונגעריגער וואָלף
און דאָס שעפעלע,
דאָס ווייסטע,
דאָס קלאָרסטע, דאָס ריינסטע
פארצוקט...
און דו האָסט דערלאָזט,
און דו שווייגסט...

(פויזע.)

(עס גענעהנט זיך אַ גערודער.)

ע ו ל ם.

(באווייזט זיך אונטער די פענסטער.)

י ש י ש 2 און 3

(קומען ראַש אַריין, איינעם דעם צווייטען איבעריאָגענדיג. אויסכאַפּענדיג פון מויל — קייכענדיג).

רבי...

(אויפ׳ן עולם.)

— זיי האָבען מורא צו זאָגען...

— א שלעכטע בשורה...

ע ו ל ם

(באווייזט זיך אין טיר).

— רבי, עס ברענט!

— עס געהט אוועק די שטאָדט מיט׳ן רויך!

— אויסגעטריקענטע ברונען...

— קיין האַק, קיין אייזען...

— עס שליידערט דער ווינט

פון דאַך צו דאַך די פלאַמען...

— פייערדיגע שלאַנגען...

— ראַטעוועט, רבי!

ל א ה.

דאַס קאָן ער נישט!

ב ע ר ג מ א ן.

ניין!

ע ו ל ם

(רייסט זיך אַריין).

פון דיר, אפיקורס, קומט דאָך עס!

פון דיין הויז קומט די פלאַם,

פאַר דיינע זינד!

מ ש ה

(רעזיגנירט).

געשטראָפט!

מרים

(פאַרבליפט).

אַ נס?!

יונתן.

הייליג איז דער זיידע!

פנחס

(הויבט אויף די האַנט צום הימעל).

כ'דאַנק דיר, גרויסער גאָט,

געהערט מיין געבעט,

אויסגעפיהרט מיין קריג!

בערגמאַן

(קאַלט).

איך בין אַסעקורירט!

עולם

(רייסט זיך צו בערגמאַן מיט די פויסטען).

אפיקורס!

לאה.

פינסטערער עולם, האַלט!

אַ ווארע מאַד!

—לאַז דורך די מענשען פון ליכט,

וואָס געהען אין ווייטען

וועג צום ליכט!

(אַפּ מיט בערגמאַן געאַרימט; אין טיר.)

מאַמע, זייַ געזונט!

עולם

(פאַרשטיינערט).

פנחס

(וואַקעלט זיך, צום פאַלען).

פאָרהאַנג.

דריטער אקט.

דעם רבי'נס צימער. מעבלירט, ווי א קליין בית־המדרש'ל. רעכטס: א וועראנדע אין גאָרטען אַריין. אין הינטערגרונט— פענסטער. לינקס — אַ טיר אין בית־המדרש אַריין. דערנאָך אַן ארון־קודש איבער אַן אָפענעם שענקעל אָנגעפּאַקט מיט טליתים, שופרות א. ד. ג. ספרים־שענק געשוויבטע און אָפע־נע; עסען מיט געוועהנליכע נאָר כשר'ע ליכט אַרום די ווענט. אין מיט שטוב, אונטער א מעשענעם, זיבען־רערענ־דיגען הענגעל־לייכטער — אַ שולחן. דארויף עטליכע פאָר מעשענע לייכטער. דערביי רעכטס א רבי־טישעל מיט א כלי־כתיבה, פּאַפּיר אויף קוויטלעך און דערגלייכען. א פּאטער־שטול פאַר'ן טישעל, מיט'ן אָנלעהן צו דער וועראנדע. די הויפּט־פאַרב—גרוי. א טריבער נאָכמיטאג, אָפענע פענסטער.

(פון בית־המדרש הערט זיך משה'ס קול. מרים, געעלטערט און געבויגען, זיצט ביים טיש און הערט זיך איין, נישט גלויבענדיג איהרע אייגענע אויערען.)

ישראל

(קומט אַריין, עטוואָס אָפּגעלאָזענדיג די טיר, מיט א בשורה).

רבי'צין, א ישועה!

(טרעט אָפּ מרים'ען דעם וועג.)

מרים

(געהט צו דער טיר, קוקט אַריין, קעהרט זיך צו ישראל'ן, פאַרמאַכענדיג הינטער זיך די טיר, נאָך נישט פעליג איבערצייגט).

שטעהט אויפ'ן בעלעמער —

י ש ר א ל

(מיט נצחון).

און רעדט!
און אזוי הארציג,
טויבען פליהען איהם פון מויל —

מ ר י ם.

וואס איז געשעהען?
אזוי איבער נאכט?

י ש ר א ל.

דער קבוץ!
פון אלע עקען וועלט
אידעלעך געקומען,
חסידים׳לעך!
האט זיך יעדעם חסיד׳ל
אין הארץ א פינטעלע, א פינקעלע...
נעמען זיך די פונקען צוזאמען
און גיסען, שמעלצען זיך צוזאמען,
ווערט א זון!
אויפ׳ן צדיק׳ס קאפ די קרוין...
נישט איבערגעריסען, נייז,
די גאלדענע קייט...

מ ר י ם.

וואס פאר א קייט?

י ש ר א ל.

צנתרא דדהבא
ביז׳ן בעל שם די קייט,
די גאלדענע קייט!

ו נ ת ן

(שטארק באוועגט, פון בית־המדרש ארויס).

מאמע,
געה אין עזרת נשים, מאמע...

הער זיין קול,
זעה, ווי די שכינה בליהט
איבער זיין קאָפּ!

(מרים פאָלגט.)

(אין דרויסען ווערט העלער.)

(צו ישראל.)

די זון, די גאָלדענע זון!
דורכגעבראָכען דער וואָלקען;
געפּלאַצט האָט דאָס אייז,
צוגאַנגען איז דער שניי —
הערט — טייכען ריזלען,
שטראָמען יאָגען —
פון די בערג, פון די העכסטע בערג...

(אין בית המדרש ווערט פּלוצלונג שטיל.)

ישראל און יונתן

(לויפען צו דער טיר. פון שטילקייט ווערט א געמורמעל).

ישראל

(וויל אריינגעהן אין בית־המדרש).

יונתן

(נאָך איהם. אויף דער שוועל באווייזט זיך)

משה

(מיד, בלאַס, צושראָקען — זיי לאָזען איהם דורך. פון בית־המדרש וויל אַרויין אַן עולם).

ישראל

(שטופּט זיי צוריק. פאַרמאַכט די טיר; ווערענד יונתן פיהרט דעם שוואַכען פאָטער צו דער פאָטער־שטול ביים קוויטלעך־טישעל).

משה

(צעגערט).

נייז, נייז...

(פאַלט דאָך מיד אויפ'ן שטול. נעמט אומווילקירליך עטליכע קוויט־לעך. לעזט זיי מיט שטאַרע אויגען, האַלב וויינענדיג.)

בנים...
בנים זכרים...
פרנסה...
ווייטער פרנסה...
רעגען... שניי...

(ציהט אויס די מאָגערע ציטעריגע הענט.)

געגומען א איד, א שוואַכען,
געלעגט אין האַנט אַריין די שליסעל,
פון שפע, פון רעגען און שניי,
כ'קאָן נישט דערטראָגען...
גענומען אַ איד א שוואַכען:
פיהר אַ וועלט,
רעד צו דער וועלט...

י ו נ ת ן.

אין אנהויב דאָך, טאַטע...

מ ש ה
(ביטער).

אין אנהויב...

(פויזע.)

געמיינט, עס קומט צוריק
דאַס אַמאָליגע,
דאָס שטראַלענדיגע זיסע...
דער עולם אַרום אין טליתים,
ווי מלאכים ווייסע,
אויגען — שטראַלענדיגע,
בינטען שטראַלען פון אמונה,
פון בטחון, פון גלויבען אין מיר,
מיט מסירת נפש צו מיר,

צו בעל־שם׳ס אז אייניקעל...
זאפט דאס הארץ די שטראלען איין און וואקסט,
און בליהען הויבט עס אז, דאס הארץ,
און עס יאכצט דאס הארץ: איך בין!
אז אדלער בין איך,
ברייטע, ווייסע, שטארקע פליגעל האב איך...
און דאס ארום זענען מיינע „יונגע“.
און איך פיהר זיי אינ׳ם בלויען רחבות,
ארויף, ארויף, אלץ העכער און העכער!
צושפרייט די פליגעל איבער מיינע אדלערלעך!
און קוק מיך וואס אמאל אום אויף זיי,
צי פאלט נישט ווער? זוימט נישט ווער?
און שטארק די שוואכסטע מיט׳ן בליק,
הויב די געפאלענע מיט׳ן רוף!
און מיר פליהען... ווייט ווייט און הויך,
איבער דער ערד, איבער דער וועלט,
און איך רוף, און מיין קול קלינגט איבער ימים!
איבער בארג און טאל, פעלד און וואלד,
דערפער און שטעדט... קלינגט דער קול,
דער קול פון מנהיג הדור, פון אמת׳ן גבור...

(הויבט זיך.)

און שטארק איז דער קול, — וואלקען פלאצען,
הימלען שפאלטען זיך פאר איהם...
ס׳גן־עדן עפענט מיר און טויער!
(פאלט צוריק מיד. הויבט זיך נאך אמאל אויף.)
און ס׳קומען אונז אבות אקעגען,
און צדיקים!
אפגערוקט — דער טאטע פנחס!
שמייכעלט דאך אונטער ברעמען און וואנסען...
„נישט מיין שטה... נישט מיין דרך...
„נישט דא ארום געדארפט צוקומען...
„און נישט אזוי..
„אבער גוט...

„אַז—געקומען“—
דער זיידע שלמה קומט אַרויס!

(זעהר ווייך.)

„דוקא אַזוי! — דוקא אַזוי!“...
אַלע, אַלע פליהען נאָך...
אַלץ העכער, העכער
צום לבנת־הספּיר — צום מערמעל־שטיין!

(מיט וועהטאָג.)

יונתן, צום מערמעל־שטיין —

(פּויזע.)

און פּלוצלונג — —
„שווינדלער!“ האָט עמיץ גערופען!

(פאַלט צוזאַמען.)

ישראל.

אין בית־המדרש?

יונתן.

ווער, טאַטע, ווער?

משה.

איך ווייס? אפשר לאה,
אפשר עפּעס אין הארץ ביי מיר אליין...

(דאָס געמורמעל אין בית־המדרש וואַקסט. משה ציטערט פאַר שרעק.)

שטימען

(פון בית־המדרש).

רבי, האָט רחמנות, רבי,
רבי! באַווייזט זיך, רבי...

משה

(שפּרינגט אויף).

לאָזט מיך צו עולם אריין,

לאזט מיך פאר׳ן עולם כורעים פאלען,
מודה זיין, מתודה זיין!
א איד מוז דאך עהרליך זיין..

מ ר י ם

(באוויזט זיך אין דער וועראנדע־טיר, איינגעצויגען, פארגליווערט, מיט א שטימע אהן פארב).

לאה איז געקומען!

מ ש ה

(פארציטערט).

שטראפען!

ל א ה

(אפגעצעהרט. אריינקומענדיג).

נישט שטראפען, טאטע.

י ו נ ת ן

(שטרענג).

פון וואנען קומסט דו, לאה?!

ל א ה.

פון דארט, פון ווייט...

י ש ר א ל.

נאך וואס קומסט דו אהער?

ל א ה.

נאך הילף...

י ש ר א ל.

האסט דאך אויסגעפיהרט...

י ו נ ת ן.

געזיגט, געגאנגען צום ליכט.

ל א ה.

ס׳ליכט איז קאלט...

(ציטערט.)

אזוי קאלט...

מ ש ה.

וואָס פעהלט דיר, לאה?

ל א ה.

וואָס האָב איך, טאַטע?!

י ש ר א ל.

אַן אָפּצעהרונג...

ל א ה

(באַשטעטיגט).

אַן אָפּצעהרונג...

(פּויזע.)

און דאָרט,

דאָרט אין וויג געלאָזט א קינד...

דיין איינציגער שוועסטערס קינד, יונתן,

דיין אייניקעל, טאַטע,

מאַמע, דיין אייניקעל ליגט דאָרט בלינד...

א ל ע

(אויסער ישראל, ענטזעצט).

בלינד?

ל א ה.

אויגען האָט עס, גרויסע!

מיינע, דער מאַמעס,

דעם עלטער־זיידענס אויגען,

האָסט אויך אַמאָל אַזוינע אויגען,

יונתן —

און עס קוקט,

מיט די גרויסע, גרויסע אויגען,

אָבער זעהן זעהט עס נ י ש ט...

מ ש ה

(דערשראָקען).

פאַרוואָס?

ל א ה.

דאָס, וואָס קוקט ארויס פון אויג און זעהט,

ליגט נאָך איינגעדרימעלט, שלאָפט...

(פאַרציטערט.)

און וועקט זיך דאָס נשמה'לע אויף — — —
די מאַמע וועט עס שוין נישט זעהן!

(פויזע. געבעט.)

העלפט מיר!

מ ש ה

(ביטער).

מיר — דיר?
צו מענשען פון דער פינסטערניש
קומסט דו,
מענש פון ליכט?

ל א ה

(ביטער).

דער טויט —
האָט אויף מיינע אקסעל
זיין האַנט געלעגט;
דריקט מיך אראָפּ, אראָפּ —
צו אייערע פיס —

(פאַלט שיער.)

י ו נ ת ן.

האָסט קלאָר געוואָלט, ליכט באַגערט!

ל א ה.

שווייג!
רחמנות האָב און שווייג!
קלאָר איז שניי —
און שניי איז קאַלט, שניי איז טויט!
עס יאָגט דורך די ביינער א פראָסט!
קלאָר — איז טויט!
דער איז תכריכים ווייסע

איינגעהילטער סוד!
וואָס קלאָר איז קאַלט
און ווי אייזען האַרט,
ווי שטאָל...
אויב עס בליצט,
איז עס, יונתן, א מעסער,
וואָס קוילעט דיינע טויבען!
אויב קלאָר,

(פאַרצווייפלונג.)

אויב קלאָר, בין איך פאַרפאַלען!
דער לעצטער טראָפּען בוימעל
ברענט זיך אויס — אין לאָמפּ!

מ ש ה.

„געזעץ“ — האָט ער געזאָגט — „געזעץ!“

י ו נ ת ן.

נאַטור...

ל א ה.

אַהן רחמנות פאַלש!
געזעץ איז א קייט!
נאַטור איז א שטריק אויפ'ן האַלז...
ווערגט, שטיקט, לאָזט נישט אָטעמען, דער שטריק!

(העפטיג.)

עס קאָן נישט זיין קיין הפקר־וועלט —
איז דאָ א וועלט, מוז זיין ווער,
וואָס פיהרט די וועלט —
מוז זיין אַן אויג, וואָס קוקט אויף
אונז. אין אונז שלאָגט א האַרץ,
די וועלט מוז האָבען אויך א האַרץ!
א באַרמהאַרציג האַרץ —

(געבעט.)

בעט פאַר מיר —

בעט פאר מיר ביים הארץ,
ביים בארמהארציגען הארץ —

מ ש ה — י ו נ ת ן.

מיר? — מיר?

ל א ה.

איהר!
איהר, די גרויסע, די הייליגע — איהר.

מ ש ה.

לאה, איך בין א ווארעם!

ל א ה.

און דו, יונתן,
יונג ביסטו און שטארק...

י ו נ ת ן.

וואו זענען מיינע טויבען, לאה?

ל א ה
(טויבענארטיג).

גלויב... גלויב... גלויב!...

י ו נ ת ן
(הארט).

זיי זענען טויט!

מ ש ה
(פלוצלונג, אויפשטעהענדיג צו ישראל'ן, רבי'ש־שטאָלץ־געביטעריש).

עפען!

י ש ר א ל
(דערשראָקען).

כ'עפען! כ'עפען!

מ ש ה.

לאזט אריין,
דעם עולם לאזט אריין —
דעם גאנצען עולם! לאזט אריין!

י ש ר א ל

(עפענט מיט פאַרציטערטע הענט. זעהר וועהמוטיג).

צוגאַנגען זיך..
אַ מנין קוים — —

מ ש ה.

רוף אריין!

י ש ר א ל.

כ׳פאָלג, רבי, כ׳פאָלג!

(ווינקט אריין דעם עולם.)

די אויגען זיינע! די אויגען!

(עס קומען אַריין אַ צעהנדליג איבערגעשראָקענע אידען: ס׳מעהרסטע בטלנים. צווישען זיי ישיש 3, פון צוויי חסידים געפיהרט.)

מ ש ה.

ליכט!
אנגעצונדען זאָל ווערען ליכט!

י ש ר א ל און די א י ד ע ן
(טוען עס).

מ ש ה.

מיין.

י ש ר א ל
(לויפט נאָכ׳ן טלית צום ספרים־שענקעל).

מ ר י ם.

וואָס ווילסט דו, משה?

מ ש ה.

פרואווען!

י ו נ ת ן.

פרואוו, טאַטע, פרואוו...
זעה, ווי בלאָס זי איז...

מ ש ה.

פאַלען, —
ווי דתן ואבירם פאַלען,
ווי קורח —
נישט צוטרעטען ווערען, ווי א וואָרעם!

(הילט זיך פּיבערהאַפּט איין אין דערלאַנגטען טלית.)

י ש ר א ל

(טרעט אָפּ פּאַר שרעק).

מ ש ה

(געהט צום אָרון).

ל א ה

(רופט נאָך מיט שרעקיגער חרטה).

טאַטע —

(אַז ער הערט נישט.)

מאַמע...
עס פאַלט א פחד אַן אויף מיר —
יונתן...

(כאַפּט איהם אָן ביי דער האַנט.)

י ו נ ת ן

(רייסט זיך אויס, קערט זיך אום).

מ ש ה

(קושענדיג היציג דאָס פרוכת, עפענט דאָס ארון־קודש, שטעקט אַריין דעם קאָפּ, זאָגט עפּעס, וויינענדיג שטיל).

ל א ה

(צו יונתן).

זעה —
זעה, ווי זיינע אקסלען צוקען —
ווי עס ציטערען די הענט!

מ ש ה ׳ ס קול.

...מתפלל...

מתפּלל בין איך פאַר איהר —
פאַר מיין טאָכטער, פאַר מרים'ס טאָכטער, לאה!
און ווייל איך בין אַזוי שוואַך,
און ווייל איך בין אַזוי, אזוי געפאַלען,
און ווייל איך בין דער שוואכסטער רינג
אין דער קייט, אין דער גאָלדענער קייט —
בעט איך פון אבות די הילף —
מיהט אייך!

(פּויזע. טאָן־ענדערונג.)

טאַטע!
איך, דיין שוואַכער זוהן, משה –
בעט ביי דיר, פאַר איהר,
פאַר דיין אייניקעל —
מקנא קנאת השם צבאות
ביסט דו דאַ געווען!
וואו א שלעכטער וואורצעל — אויסגעריסען!
אַז אומריין שעפּעלע — פאַרטריבען —
ווי זילבער האָסט דו געלייטערט אונז
מיט פייער —
דיין טאַטען, אַ ל ע,
אַלץ אַרום אָוועקגעגעבען פאַר גאָט!
צינד! צינד ביסט דו געקומען אויף דיין לוין!
גרויס —
ביים כסא הכבוד
אין דער רעכטער האַנט
איז דיין פּלאַץ!
העלף!
און טאַמער ביסט דו בייז אויף איהר —
ווידערשפּענסטיג איז זי קעגען דיר געווען —
געדענק —
לא תקום שטעהט.
לא תקום שטעהט,
אויפ'ן עולם־האמת ביסט דו דאָך —

יונתן.

אזוי, אזוי טאטע, אזוי.

לאה

(פארצוקט).

נישט אזוי!

נישט אזוי, טאטע...

זאג: חרטה האט מיין הארץ!

זאג, אז איך גלויב אין איהם,

אז איך ליג ביי זיינע פיס,

אז איך וואש מיט טרערען זיי —

אז איך ווארף מיך פאר איהם, אין שטויב —

משה.

הערסט, טאטע,

און דו, זיידע!

דו גרויסער איד, שטאלצער איד — —

זיי אויף מיר נישט בייז,

וואס איך קום אזוי צו דיר,

וואס איך שטעל צינד אויס די האנט צו דיר!

און בעטעל דיין גנאד!

נישט שבת'דיג און נישט יום־טוב'דיג

איז דיין אייניקעל —

געפאלענע

זענען מיר!

אויף בעטעל־ברויט געקומען זענען מיר...

מרים.

נישט אזוי, משה, נישט אזוי...

דאס וועט ער דיר נישט מוחל זיין.

לאה.

ניין, נישט אזוי, טאטע,

זאג, איך האב איהם ליעב געהאט...

זאג, אז איך געדענק איהם נאך —

אז די שטראלען פון זיינע אויגען

בליהען נאָך אין הארץ ביי מיר.
אז אין מיין נשמה ציטערט נאָך
זיין ליעבער, ליעבער שמייכעל ד אָ ר ט ! —

מ ש ה.

און דו —
דו עלטער־זיידע —

(שטיל־געבעט.)

און דו עלטער־עלטער־זיידע !
די קייט !
די גאַנצע גאָלדענע קייט —

(פאַרצווייפעלט.)

זיי שווייגען !

ל א ה.

אַ וואָלקען געהט..
איבער מיינע אויגען ציהט
אַ נעבעל זיך —
פינסטער ווערט —
טאַטע !
איינמאָל וויל איך, זאָל מיין קינד מיך זעהן !
זאָל מיין אָפּגלאַנץ בלייבען דארט אין אויג !
נ י ש ט מעהר ! נ י ש ט מעהר !

א ר ע מ ע ר ח ס י ד

(נעמט דעם זאַק פון אונטער די באַנק אַפּיר).

מ ש ה.

און דו —
דו אליין —
ווען איך רוף צו דיר —
גיב א צייכען מיר !
אז דו ביסט...
אז עס איז פאַראַנען אַן אויג.

א ר ע מ ע ר ח ס י ד.

שלעכט!

(כאַפּט דעם זאַק אויף די אַקסעל. געהט צו דער טיר).

י ו נ ת ן

(לויפט גלייכציטיג צו, שטעלענדיג זיך צווישען פאַטער און אָרון־קודש).

מען טאָר נישט פּרואווען גאָט!

ע ו ל ם

(אָטעמט אָפּ פון שרעק. אויגען בליצען אויף).

מ ש ה

(זיך אומקערענדיג פאַרצווייפעלט).

לאה, ער לאָזט נישט.

ל א ה

(צוזאַמענפאַלענדיג פאַר שרעק).

דער זיידע פּנחס,
דער זיידע פּנחס...

ש ר ע ק י ג ע ש ט י מ ע ן.

איבערגעריסען,
איבערגעריסען די קייט!

י ש ר א ל

(פלוצלונג ריזיקאַנטיש).

יונתן איז רבי!

(יונתן בלייבט שטעהן, וואקעלט זיך.)

י ש ר א ל

(צו יונתן).

דער עולם וויל, דער עולם הייסט!

ש ט י מ ע ן.
מיר הייסען, מיר ווילען!

ע ו ל ם
(ברילט).

ר'איז! ר'איז!

י ו נ ת ן
(לאָזט דעמוטיג רעזיגנירט אַראָפּ דעם קאָפּ פאַר'ן עולם).

פ אָ ר ה אַ נ ג.

אין פּאַליש אויף דער קייט.

(אַ חלום פון אַ קלויזניק)

פערזאָנען:

זינדיגער — אַ קלויזניק.

ברכיה — אַ רייכער אויפגעקומענער בעל־הבית, פון אַ יאָהר פופציג—זעכציג. פּראָפּינאַטאָר, שבת־שענקער, היי־וועז־האַלטער, ארענדאַטאָר פון אַ מיהל און אַ פּיש־טייך, אַ תבואה סוחר און דערגלייכען.

זיין ווייב.

זוהן.

איידעמם.

שניר.

זיין יונגסטע טאָכטער.

רב.

שמש.

מחותנים.

משוגע'נער.

אויסגעלאַסענע.

דריי גבאי'טעס.

בחורים, יונגעלייט, בעלי־בתים, קצבים, קלעזמער, אַ ברחן, ארעמע לייט. צווישען די לעצטע: א שמייסער, א טרעגער, א האַלץ־העקער, א לאָמער, א בלינדער, א וואסער־פיהרער, א בעטלער א. ד. ג. און אַזוי אידען און אידענעם.

ערשטער אַקט.

אַ פּאָליש מיט אַ ברייט־געעפענטען טויער צום שוהל־הויף אין הינטערגרונט. אין פּאָליש (פון פאָדער־ צום הינטער־ גרונט געזעכענט): רעכטס — אַן אייזערנע טיר צו דער שול אַראָפּ. — אַ באַנק פאַר דער וואַנט. — טרעפּ אַרויף צו דער ווייבערישער שול. לינקס — אַ טיר צו דער בית־ דין־שטוב. די קונע: אין דער וואַנט פון אַ גישט טיפער נישע — אַ קיוט, מיט אַ האַנט־רינג געענדיגט. — טרעפּ צום בית־המדרש אַרויף.

צייט: אַ הערבסט־טאָג.

די אַקטען שפּילען זיך: דער ערשטער — נאָך שחרית; דער צווייטער — נאָך מעריב; דער דריטער — חצות־צייט.

אין שול־הויף — אַן איבערגעלעגטע, נישט אויפגעשפּאַנ־ טע בויד. דער שמייסער פּאַרעט זיך ביי די פערד. פרעמדע אידען, אין וועגס־קליידער, איינער אַן אלטער—אין, אַנ־ דערע—ביי דער בויד, זענען אויפגערעגט, פאַרזאָרגט. היימי־ שע, וואָס קומען אַן און געהען אַפּ רעכטס און לינקס פון שול־הויף, גיבען זיי שלום; באַדויערען, טרייסטען, פרעג־ גען אויס, ווערען אויסגעפרעגט... דערביי ווערט אלץ גע־ קוקט צום פּאָליש. צווישען עולם, און אַממעהרסט אויפ־ געדעגט, דרעהען זיך ארום קלעזמער מיט די כלים אין הענט.

אין פּאָליש, אויף דער באַנק פאַר דער וואַנט, זיצט דער בלינדער. לעבען איהם, האַלב ליגענדיג — דער

ל אָ מ ע ר. צו זיי קומען צו אָרעמע לייט פון פּאָליש. אין עק באַנק, צו דער שול־טיר צו, אָן וועלכער עס איז אָנגעשפּאַרט א צוזאַמענגעשטעלטע חופּה, — זיצט אַ שמש מיט בּישט אָנגעצונדענע הבדלות אין דער האַנט. דרימעלט, כאַפּט זיך אַלע ווײַלע אויף, קוקט זיך אום דערשראָקען, דרימעלט צוריק איין. אַלע וואַרטען עפּעס אַפּ פון בית־דין־שטוב.— פון דאָרט דאַרף אַרויס עפּעס ענטשיידענדעס — אַ זעהר וויכטיגע זאַך פאַר אַלע. פון בית־דין־שטוב הערט זיך אָפּט אַ גערודער פון פיעל מענשען; אמאָל—איינציגע אויסגעשרייען: צער, צאָרן, א. ד. גל. די טיר איז, קענטיג, פון אינעווענינ מיט מענשען פאַרשטעלט. פאר דער בית־דין־שטוב שטעהען יונגע לייט, וואָס האָבען, שפּאַרענדיג די טיר, קוים א שפּאַרע געעפענט, דורך וועלכע זיי קוקען אַריין, הערען אונטער, וואָס אינעווענינ טוט זיך.

צווישען שוהל־הויף און פּאָליש — אַ באַשטענדיגער מענשען־טויש.

(אָרעמע לייט קומען איינציג־ און פּאָרען־וויז פון שול־הויף אין פּאָליש אַריין. געהען צו דער באַנק צו. רעדען באַדויערענד, פאַרדראָסען.)

ש מ י י ס ע ר

(ברומט).

ביי ר׳ ברכיה׳ן טעג געהאַט...

ערב שבת — מרחץ־געלט,

און א העמד,

און פון לייב אראַפּ — א מלבוש, —

(צאָרן.)

האַט׳ם דער האבער יעשטאַכען!

לאָזט ער קיין חופּה נישט שטעלען,
זיין כלה, זאָגט ער!

ט ר ע ג ע ר.
פון לעדיג־געהן קומט עס, פון הוריות,
פון קוועטשען די באַנק אין קלויז, —
וואָלט ער אַ קאַסטען געטראָגען...

ה אַ ל ץ ־ ה ע ק ע ר.
האַלץ אַ פּוהרל צוהאַקט...

ב ל י נ ד ע ר
(פאַרטראַכט).
אַ שעהנע מוז זי זיין...
גיט עפּעס וואָס און זאָגט:
„עסט" צי „טרינק געזונטערהייט".
צוגעהט זיך עס...

וו אַ ס ע ר ־ פ י ה ר ע ר.
כ'פלעג זיי ביים טייכעל טרעפען.
כ'פיל דאָס פּעסעל, פּאָיע ס'פערדעל,
גיב מיט דער בייטש אַ קנאַק, —
נישט זיי ז ע ה ע ן, נישט זיי ה ע ר ע ן...

ש מ ש
(וועקט זיך, זיפצענדיג).
פאַרזינדיגט זיך...

ל אַ מ ע ר.
פים געהאַט, צו שלעכטס געלאָפען...

ב ל י נ ד ע ר.
אויגען —
דעם יצר־הרע'ס מעקלער...

(דריי גבאי'טעס זענען אַרויסגעקומען פון דער ווייבערשער שול. די ערשטע, מיט אַ צדקה־פושקע אין האַנט, איז אַראָפּגעגאַנגען און געשטעלט זיך אויפ'ן לעצטען טרעפּ. די צווייטע, מיט אַ גראָבען סדור אונטער'ן

אָרעם, איז איהר נאָכגעהונקען, און שטעלט זיך ביי דער אָנלעהן רעכטס, אַ טרעפּעל צופריהער. די דריטע, וואָס האָט דערוויל פאַרמאכט הינטער זיך די שול־טיר, שטעלט זיך א טרעפעל העכער, ביי דער אָנלעהן לינקס. אַלע דריי בויערען זיך מיט די אויגען אין טיר פון בית־דין־שטוב.)

ע ר ש ט ע.

און די תורה הקדושה האָט נ י ש ט באַשיצט!

צ ו ו י י ט ע.

און אז אין צעדער פאַלט אַריין די פלאַם...

ד ר י ט ע.

דעם לויתן ציהט די נעץ...

(בלייבען אַ ווײַלע, ווי פאַרשטאַרט; געהען דערנאָך, איינציגווייז און טיף־באַדויערענד, אויפ'ן שול־הויף אַרויס, און מישען זיך אויס מיט אַנדערע ווייבער.)

ב ע ט ל ע ר

(קומט מיט א טאָרבע פון שול־הויף, געהט צו צו דער באַנק).

הימעלט די אָרעמע סעודה!

(וואַרפט די טאָרבע אונטער דער באַנק. זעצט זיך צווישען שמש און בלינדען. קלעזמער מיט'ן בדחן, וואָס זענען געקומען פון שול־הויף, געהן צום שמש צו.)

א ק ל ע ז מ ע ר

(קלאָגט זיך).

אַנגעבאַרגט זיך אין קרעמעל...

ב ד ח ן.

וואַכען לאַנג דעם קאָפּ געדאַרט
אויף נוטריקון — ראשי תיבות,
גראַמען נייע און המצאות — —

א צ ו ו י י ט ע ר ק ל ע ז מ ע ר.

האָב איך אויסגעקלערט א וואָלאַך
פון דער נאָדעל צום באָדעקענס,

פאַר ר' ברכיה'ס מוזיניקעל !...
און אַ מאַרש, אַ שפּאַגנעל־נייעם,
זאָל ער קנאַקען צו דער חופּה...
גערט אַ קלויזניק —

שטימען ביי דער טיר פון בית־דין־שטוב

(האַקען איבער).

— דער רב !
— דער רב רעדט !
— מ'הערט נישט אַ וואָרט...

שמש

(צופירט די חופּה).

און אַ חופּה, זעהט, אַ נייע —
ווייסער אַטלעס, אויסגעהאַפטען,
און מיט פליטערלעך געשטיקט, —
פון די שניר און פון טעכטער...

(בעלי־בתים, אַזוינע, וואָס לערנען נאָכ'ן דאַוונען, קומען מיט טלית־
און תפלין־זעק פון בית־המדרש טרעפּ אַראָפּ.)

ערשטער.

זיצט דער חתן אין אכסניא...

צווייטער

(נאָך אַ בליק צום שול־הויף).

און די בויד — נישט אויסגעשפּאַנט...

דריטער.

אבער וואָס אַ קלויזניק קאָן...

(שטעלען זיך אָפּ אין מיט פּאָליש.)

ערשטער

(צו דער טיר פון בית־דין־שטוב צו).

וואָס הערט זיך דאָרט?

א ש ט י מ ע

(ענטפערט).

ס'רעדט נאָך דער רב!

ע ר ש ט ע ר.

זיין בעסטער תּלמיד!

צ ו ו י י ט ע ר.

סמיכה געגעבען...

ד ר י ט ע ר.

פאַר אַן איידעם געוואָלט...

צ ו ו י י ט ע ר.

נאָך אַזאַ דרשה!

קאָפּ אויף קאָפּ געווען די שול...

ד ר י ט ע ר.

פייער געשיט!

ע ר ש ט ע ר.

ווי א גלאָק געקלונגען...

ש מ ש.

כ'גנעה דערנאָך אויף קבר אבות,

קום פאַרביי זיין פאָטערס קבר,

קלאַפּ איך נאָך אין ברעטעל אַן:

קלמן, זאָג איך, נישט דערלעבט!

נישט באַשערט געווען דער נחת...

ב ד ח ן.

דרעהט זיך צינד אין קבר איבער —

(געהען ארויס צו דער בויד.)

ש מ ש.

מעשה שטן, מעשה שטן...

ש ט י מ ע ן ב י י ד ע ר ט י ר.

— מחותּן רעדט!

— מיט דער ריש...
— קלאַפּט אין שלחן מיט דער פויסט —
„חצי נדן קנס“, „הוצאות“.

בחורים

(מיט תפלין־זעקלעך פון בית־המדרש אַראָפּ, סוד'ען זיך).
— ר'האָט דעם שווארצען זיך פאַרקויפט...
— שווארץ אויף ווייס א כתב געמאַכט,
— און גע'חתמ'עט
— מיט'ן בלוט פון אינגסטען פינגער
— רוישען פלעגט עס האַלבער נאכט...
ג'זאָגט: אזוינע ווינטען בלאָזען;
גאַנצע שאַרען פייגעל שוועבען! —
ס'האָבען רוחות זי געטראָגען
נאַכט אויף נאַכט צונ'איהם אין קלויז,
פון בעט אַרויס, א נאַקעטע!

שטימען ביי דער טיר פון בית־דין־שטוב.
— ברכיה רעדט...
— ס'צאַפּעלט איהם די ווייסע באָרד,
— ס'ציטערט די אויסגעשטרעקטע האַנט,
עפּעס זאָגט ער, עפּעס שווערט ער...

(עס קומט אָן דורכ'ן שול־הויף דער משוגע'נער, אָפּגעריסען, מיט א טעפּעל אין דער האַנט.)

בעטלער

(שפּרינגט אויף).
האָסט באַקומען? —

משוגע'נער

(קערט איבער דאָס לערע טעפּעל, געהט ווייטער, צו א בחור, וואָס ער באַגעגענט אויפ'ן וועג).
די גאַס איז שווארץ...
די ברכיה'כע — חלש'ט...

(צו די בחורים, וואָס רינגלען איהם אַרום.)

די כלה ברעכט זיך די ווייסע הענט,
רייסט זיך אוים די האָר, די שוואַרצע,
וויינט די בלויע אויגען אוים,
וואַשט דער מוטערס פים מיט טרערען.
וויל אהער — רייסט זיך אהער —
מ'ווייסט נישט נאָך וואָס —

שטימען ביי דער טיר פון בית־דין־שטוב.

— ער אַליין!
— ר'אָט זיך אויפגעשטעלט און רעדט...
— אויפגעוואַקסען!
— ווי א יונגער בוים אין וואַלד!
— שטרעקט די האַנט אוים, ווי א שררה;
— הערט די שטימע פון א מלכות...

(פויזע. די יונגעליים שפאַרען זיך שטאַרקער אין טיר. זי גים מעהר נאָך. עס ווערט א ברייטע שפאַרע.)

(פויזע.)

(פון בית־דין־שטוב הויבען אָן איינציגווייז אַרויסצוקומען יונגעליים, פאַרוואונדערט, פאַרבליפט דערשראָקען.)

ארויסגעקומענע.

— „זיין געוואַנג"...
— „דער תוך פון זיין נשמה איז זי"...
— „זיין שכי—נה".

א שטימע אין פּאָליש.
וואָס לאָזט מען איהם רעדען?!

ארויסגעקומענע
(מעהר דערשראָקען).

— זיין רוח הקודש, זאָגט ער.
— הייליג, זאָגט ער, איז די ליעבע...
— ליעבע, זאָגט ער, איז דער סנה...
— ליעבע האָט די וועלט באַשאַפען!

א ש ט י מ ע א י ן פּ אַ ל י ש.
פאַרשטאָפּט'ם ס'מויל!

אַ ר ו י ס ג ע ק ו מ ע נ ע ר.
„גאָט איז די ליעבע" —

אַ צ ו ו י י ט ע ר
(לויפט צו דער שול־טיר).
וואו דער שופר?

אַ ד ר י ט ע ר.
מחרים זיין, מנדה זיין...

(רייסען די טיר פון שול, זי גיט גישט נאָך.)

א ש ט י מ ע פ ו ן ב י ת ־ ד י ן ־ ש ט ו ב.
רייסט די צונג איהם פון מויל אַרויס!

ש ט י מ ע ן פ אַ ר ד ע ר ט י ר.
— לויפען מיט די פויסטען צו.
— שטעלט זיי אָפּ מיט'ן בליק!
ווי א מלך זיינע קנעכט!
— רעדט און שמייסט, ווי מיט ריטער,
— ז'בויגען זיך אונטער די רייד,
ווי זאַנגען, פון האָגעל געשמיסען...
— ער געהט אַרויס...

(אומווילקירליכע ווארע; עס קומט אַרויס דער זינדיגער, הינטער איהם — די אַנדערע.)

ז י נ ד י ג ע ר
(אַרויסקומענדיג).
אין מיר האָט אויפגעפלאַמט א רויז,
ווילט איהר, דערנער, שטראָפען מיך?
מייז, פון פינסטערע לעבער אַרויס,
ווילט איהר משפט'ן די נאַכטיגאַל
פאַר איהר מאָרגען־ליעד,
פאַר איהר פריהלינג־ליעד.

פאר'ן העכסטען ליעבעס־ליעד ?!
שווארצע, פינסטערע וואלקען־שטיקער,
ציטערט איהר פאר מארגענשטראל ?

(באמערקט די קלעזמער.)

ע, קלעזמער, שפּילט א זמר!
פידעל, שפּיל! גיס די זיסע,
קעניגליכע בענקשאפט אויס,
ווי א שמעקענדיגען בוימאויל...
און דו, פלייט, —
דעם קעניגס ציטעריגע פרייד,
זיין בליהענדיגע ליעבע זינג!
קינדיג, באס, דער וועלט זיין ווילען!
זאג א בשורה אן, טראמפּייט —
צו זיין מלכה דער קעניג געהט!

(קלעזמער געהארכען אומווילקירליך און שפּילען.)

א מארש!
טאצען, טעלער, קעסעל־פּויק!
זאלען ציטער'ן די הייזער,
און פאר פרייד די הימעל הויך,
זאל'ן זיי שיטען מיט די שטערען
אויפ'ן חתן'ס קאפּ, ווי האפּען!
צו זיין מלכה געהט דער קעניג!

ב ר כ י ה ' ס ט א כ ט ע ר
(האט זיך אריינגעריסען צווישען עולם אין פּאליש).

נישט מיין מלך, נישט דיין מלכה!
כ'האב רחמנות געהאט מיט דיר!
א יתום אנגעקלאפּט אין טיר,
א שוועסטער־הארץ געעפענט דיר,

(כאפּט זיך אן ביים הארצען.)

און די שלאנג אין בוזים בייסט!

(צום רב צופּאַלענדיג.)

רבי, איך בין ריין פון זינד!

(צום מחותן.)

ריין, ווי גאָלד איז ברכיה'ס טאָכטער!
מאַכט, מחותן, נישט קיין בייז,
און באַדעקט נישט, האָט רחמנות,
נ'טאַטענ'ס ווייסען קאָפּ מיט שאַנד,
טויט מיר נישט די קראַנקע מאַמע..

(צו אַלע געווענדט.)

כ'בין נישט שולדיג.

ז י נ ד י ג ע ר.
שולדיג בין איך!

ר ב.
הערט! איהר הערט?
ער לייקענט זיינע ווערטער אָפּ.

(אויסרופענדיג.)

ברכיה'ס טאָכטער איז ריין,
ווי א שפּיגעל אָהן א הויך,
ווי א בת ישראל — —

ב ר כ י ה
(אויפהויבענדיג די טאָכטער).
עולם, זעהט!
איז א פאַלשקייט אין די אויגען?
קאָנען אזוינע ליפּען לייגען?

ר ב
(צום מחותן).

היים שפּאַנען אויס די בויד!
מנחה דאַוונען — דעם חתן...

האָט אַ חשד אַ זינדיגען
אויף אַ בת־ישראל ג׳האָט,
זאָל ער תשובה טון!

(צו ברכיה).

פיהר די כלה צום באַזעצען!
זאָל איהר זיין כפרת עון
אָט די חרפה, אָט די בושה,
זאָל עס גאָט געדענקען איהר
אין אַ סכנה־שעה...

ב ר כ י ה

(אַרויספיהרענדיג די טאָכטער).

אָרעמע לייט — צו דער סעודה!
אויף דער שמחה — ווער אַ גוטער פריינד!
געהט צום חתן — יונגע לייט...

(ס׳מעהרסט אָפּ.)

ר ב

(רופט זיי נאָך).

כ׳וועל מסדר קדושין זיין!

(צום זינדיגען.)

און דו...
האָסט אַ איד די שמחה געשטערט,
לשון־הרע געזאָגט...
צו וויט געגאַנגען, צו וויט,
נעם דיך צוריק.

ז י נ ד י ג ע ר.

רבי, ווען צוריק,
קומט מען קיינמאָל צום קבר נישט...

ר ב.

גיב די האַנט צו דער רינג...

(עמיץ הויבט אויף די קויט, פיהרט זי צו.)

ז י נ ד י ג ע ר.
ניין, ניין, דאָס נישט!
נאָר דאָס נישט,
לאָזט מיך גיין...

ר ב.
ביז צו מאָרגענס!
צו דיין גוטען גיב די האַנט...

ז י נ ד י ג ע ר.
מיך וואַרט קיין גוטס נישט מער...

ר ב.
גאָטס רחמנות איז גרויס,
און דער זכות פון דער הייליגער תורה
וועט ביישטיין דיר!
אַ טאָג פון שאַנד און שפּאָט
וועט ברעכען דיין שטאָלץ!
אַראָפּלאָזען וועט זיך די נאַכט,
די שטילע נאַכט...
וועסט דו איינזאַם און פאַרגעסען,
אין דער שטילקייט איינגעהילט,
זיך מיט דיר אַליין באַרעכענען...
אַ חשבון מאַכען...

ז י נ ד י ג ע ר.
שוין געמאַכט,
און קיין רעשט איז נישט געבליבען!

ר ב.
געבליבען:
דער הייליגער פונק
פון דער תורה, דער הייליגער,
אונטער'ן זינדיגען אַש!
גאָטס רחמנות איז גרויס,
אין דער שטילער נאַכט וועט ער שיקען דיר,

זיינע צוויי מלאכים ווייסע —
פון תשובה, חרטה און איבערגעבעניש
צו איהם...

(צום שול־הויף גענעהנט זיך חופה־מוזיק.)

אומגעדולדיגע שטימען אין פאליש.

— גיב, הונט, די האנט צום רינג...
די כלה געהט שוין צו דער חופה...
— מיר צושפאלטען די נעסט
פון די זינדיגע געדאנקען...

זינדיגער.

(ראנגעלט זיך).

לאזט מיך, לאזט מיך געהן פון אייך...
אונטערגעגאנגען איז מיין טאג...
מיך רופט די נאכט...
הערט די פידעל, זי באוויינט מיך —
מיך באקלאגט עס די פלייט...

(ראנגעלט זיך פעסטער.)

ניין — ניין —

משוגע׳נער.

(אפשטופענדיג דעם עולם).

לאזט צו!

(נעמט די קייט.)

ברודער, מיר גיב די האנט!

(זינדיגער איבערראשט — טוט עס.)

פארהאנג.

צווייטער אקט.

נאָך מעריב אויפ'ן שול־הויף ברענט טונקעל אַן איינציגער לאַמטערן. ביים רויט־שטראַלענדיגען שיין באַמערקען זיך שאָטען פון מענער און ווייבער.

דריי גבאי'טעם

(קומען אַראָפּ פון דער ווייבערישער שול, זוכען מיט די אויגען דעם זינדיגען, באמערקען איהם; בלייבען דאָך שטעהן, דערזעהענדיג דעם ערשטען און צווייטען בעל־הבית, וואָס קומען אַראָפּ פון די בית־המדרש־טרעפּ).

משוגע'נער

(נעמט אַרוים פון בּישע זיין געלעגער און בעט זיך אוים אויף דער באַנק פאַר דער וואַנט).

זינדיגער

(נאָהנט צום פאָדערגרונט, אויף דער גאַנצער לענג פון דער אויסגעצוי־געגער קייט, ציטערט).

ערשטער בעל־הבית

(ווילענדיג צו געהן צום זינדיגען).

פּושע ישראל!

צווייטער בעל־הבית

(ציהט איהם אַוועק).

מ'הערט נישט שפּילען;
מ'מוז שוין זיצען ביי דער סעודה.
(ביידע אָפּ.)

די דריי גבאי'טעס

(געהען נאָך, איינע נאָך דער אַנדערער, אויסשפּייענדיג ביים פאַרבייגעהן צום זינדיגערס זייט).

משוגע'נער

(זיך אויסדרעהענדיג צום זינדיגען).

ציטערסט?

זינדיגער.

ס'ריזעלט א קעלט דורך די גלידער.
די האָר שטעלען זיך, ווי שלאַנגען קאַפּויר,
און די וואָרצלען שטעכען, שטעכען —
(ווישט זיך פּנים און שטערן.)
די נשמה טריפט מיר אויס,
טראָפּענווייז, טראָפּענווייז —

(אין שול־הויף מעהרען זיך די שאָטען. קומען זיך צונויפאַמען, סוד'ען זיך, צוגעהען זיך, גענעהנען זיך צום פאַליש, שטעלען זיך אָפּ, געהען צוריק. קענטיג, אז זיי וואַרטען נאָך אויף עפּעס אָדער עמיצען, אום עטוואָס אויסצופיהרען.)

זינדיגער

(מיט די לעצטע קרעפטען אויסציהענדיג די קייט, ווי אַמווייטסטען פון די שאָטען. צום משוגע'נעם).

דיך שרעקען זיי נישט?

משוגע'נער

(וואָס האָט געוואָלט זיך לעגען, זעצט זיך; נאָך אַ קליינער פּויזע, גלייכגילטיג).

לויפען מיר נאָך; כ'בין אנדערש...
קומט ווער אונטער, רייסט א לאַפּען
מיר פון מלבוש, צי פון העמד,
זייער שאָדען; גיבען אנדערש —
א, זיי שרעקען זיך פאר „נאַקעט“...

זינדיגער.

און אז זיי שלאָגען?

ריהרען זיך צו צום לייב מיט ברודיגע הענט,
אַלטע ווייבער מיט שמוציגע נעגעל! —
אָדער די בליקען, ווי די עגבער,
בווערען דיר אין טיפען האַרץ...

מ ש ו ג ע ' נ ע ר.
כ'שטעל מיך אָפּ; אַנטלויפען ז י י...
ג אַ ר נ י ש ט ש ר ע ק ט...

ז י נ ד י ג ע ר.
גאַרנישט...?

מ ש ו ג ע ' נ ע ר.
נישט מיין לייב, נישט מיין נשמה...
א י ך בין שוין לאַנג נישט א י ך...

ז י נ ד י ג ע ר.
דו—נישט דו?

מ ש ו ג ע ' נ ע ר.
כ'האָב מיך אַמאָל צום הימעל פאַרבענקט...
כ'גער פאַרביי דעם טייך אַמאָל...
וואו דו פלעגסט שפּאַצירען געהן...
וויגט ער, וויגט א הימעל אין שוים,
מיט לאַכענדיגע שטערענדלעך...
בוך! ברכיה'ס פישער — נאָך!
האַ־האַ־האַ — זיי זוכען אין שליים.
איך וויג מיך אין הימעל, וויג מיך און לאַך.
זעה ווי זיי שלעפּען א פּגר א פרעמדען.
האַ־האַ־האַ!

(די ש אָ ט ע ן און די ש ל אָ ס ע ר, אויף וועלכען זיי האָבען געוואַרט, קומען אין פּאַליש אַריין.)

ב ע ל י ־ ב ת י ם.
שלייף, מייסטער, שלייף,
ברעכט די קייט!

(אז דער שלאָסער טוט עס, צום משוגע׳נעם.)

אַ האַנט זאָל וואַשען אַ האַנט!
און דו וועסט באַפרייען אונז
פון ר׳ ברכיה׳ן, פון דעם רויבער
און פון רב, זיין אונטערשטיצער
פאַר ר״ח״ש און יום־טוב־געלט.
ר׳האָט אונז צוגענומען אַלץ —

אַ י י נ ע ר.

אויסגעדונגען מיר די מיהל...

צ ו ו י י ט ע ר.

אויסגעריסען מיר די פּאַכט...

ד ר י ט ע ר.

מיר דעם טייך אָוועקגענומען...

פ י ע ר ט ע ר.

מיר — די שבת־שענק...
מיט די זיהן, מיט די איידעמעס
שלינגט ער איין די וועלט.

(איינער ביים אַנדערען אויסכאַפּענדיג.)

— און דעם כבוד פון דער תורה!
— די הוצאות און הכנסות!
— חתן תורה און בראשית!
— און ד׳עליות, און די שטעט
פון דיביידע מזרח־ווענט —

ו ו י י ב ע ר - ש ט י מ ע ן.

— און איין ווייבער־שול — די פענסטער...
— וואו אַ פאַרהאַנג, וואו אַ קראַטע,
— וואו מען הערט אַ וואָרט פון שול!
— פאַר׳ן ווייב און פאַר די טעכטער,
פאַר אָראָפּגעבראַכטע שנירען!
— כאַמעט אַלעס, זיידענציייג,

גאָלד און זילבערנע פּליסען
בריסטען־טיכער, שטערען־טיכער,
און באהאַנגענע מיט שטיינער, — —
און פאַרשעמען אונזער דלות,
און פאַרשוואַרצען אונזער יחוס
ד'אויפגעקומענע, די שטאָלצע...

ב ע ל י ־ ב ת י ם.

— ער צוואוואקסט זיך אינ'ם שטעדטעל
און צושפּרייט זיך, און צוגיסט זיך,
ווי אַ ראַשטשינע אין מולטער —
— און מיר ווערען איינגעשרומפּען,
איינגעצויגען, אָפּגעשטויסען,
און דער אַלטער רב, דער שיצט איהם...
„דער דין אַזוי! דער דין אַזוי!"
— וועל'מיר מאַכען דיך פאַר רב:
אויף דעם גרויסען שטול דיך זעצען,
און דעם שענסטען מאַנטעל געבען,
און דאַס רייכסטע שטריימעל שענקען,
מיט די לענגסטע זילבער־האָר...
און אַ נייע קלויז דיר בויען,
נייע ספרי תורות שרייבען
אויף דער פיינסטער הירשען־פעל...

ו ו י י ב ע ר.

און מיר אַלע, און די טעכטער,
און די שנירען — וועל'מיר נעהען
רויטע מענטעלעך פון סאַמעט,
און באשפּיגען גאָלד און זילבער.

ב ע ל י ־ ב ת י ם.

און באהענגען זילבער טרעסען;
און מיט קרוינען, פיין פאַרגאָלדטע...
און די גלעקלעך וועלען קלינגען,

און דו וועסט כבודים טיילען...
דו פארגעס נאר ברכיה'ס טאכטער...

ו ו י י ב ע ר.

וועל'מיר געבען דיר די שענסטע
און די רייכסטע פאר א כלה,
ווילסט דו — באלד א חופה שטעלען —
פון דער חתונה די קלעזמער
ביי די האר וועל'מיר שלעפען,
און דאס רב'ל — ביי דער בארד — — —

(בלייבען פלוצלונג שטיל, רוקען זיך אפ, אויסער דעם שלאסער, וואס שלייפט אלץ ווייטער, צו די ווענט, אויס שרעק פאר נייאנגעקומענע.)

ב ע ל י - מ ל א כ ו ת.

פייל, פייל,
אויף אונזער חשבון פייל,
זאל א האנט ד'צווייטע וואשען,
דו וועסט אונז די יאך צוברעכען,
מבטל וועסט דו זיין די פאכט;
פלייש נישט ביינער ווילען מיר עסען, —
מתיר מאכען שחיטת חוץ —
הייוועז — פריי און שבת-שענק!
הפקר איז דער טייך מיט פיש!
און מיר רייסען אויף די שפייכלער
מיט'ן קארן, מיט די ווייצען!
דו וועסט לאזען, דו וועסט הייסען,
וועל'מיר עסען ברויט צו זעט...

(טרעטען אפ פאר נייאנגעקומענע.)

ק ל ו י ז נ י ק ע ס.

פייל, מייסטער, פייל,
אויף אונזער חשבון פייל!
א האנט וואשט א האנט:
וועל'מיר איהם פון קייט באפרייען,

וועט ער אונז דאָך איבערגעבען
די צירופים, די השבעות,
און באַפרייען אונז די הערצער
פון דער נאָגענדיגער בענקשאַפט,
פון דער דריקענדיגער נויט — —
פון דער שרעק, וואָס האָט קיין נאָמען,
זויגט דאָס בלוט אַרויס פון לייב,
ציהט די קליי אַרויס פון ביינער
און פאַרברענט אונז די געהירען — —
גאַנצע נעכט אין קאַלטען קלויז,
מ׳זאַפּט נאָר שוואַרצע שאָטען איין,
מ׳הערט נאָר ס׳קלאָגען פון די ווינטען!
און אין דרויסען, אינ׳ם פרייען,
אין די שטומע, טויבע הייזער,
אין די טיר־און־טויער פאַרמאַכטע, —
אין די בעטען — שלאָפען ווייבער,
שלאָפען מוידען, אין די נעצען
פון געקרייזעלטע לאַנגע האָר,
אָדער פייער־פלאַמענדיגע...
אין די היציגע חלומות...
שטרעקען נאַק׳טע פיס אַרויס,
נאַק׳טע הענט, נאַק׳טע העלזער...
שווערער אָטעם, רונדע בריסטען...
אַ, באַפריי אונז פון דער בענקשאַפט,
פונ׳ם פייער, פונ׳ם שוואַרצען!
זאָלען רוחות, שדים ברענגען
אין די העמדער פון די בעטען!
מיר פאַרקויפען די נשמות — —

ק צ ב י ם.

(לויפען אַן, שטופּען יענע אָפּ).

שלייף, מייסטער, אונזער חשבון! —
וועל׳מיר געהן מיט די טאָרבעס;
טרפה מאַכען זיי די אָקסען —

זינדיגער

(רחמים בעטענדיג).

געהט... געהט,

ווערעמלער־אויגען גליהען אונטער אקסען־שטערען!

(מיט עקעל.)

מיך שטיקט דער דונסט פון אייערע לייבער,

אייער אטעם שטיקט...

(טאן־ענדערונג.)

לאזט מיך אויף דער קייט —

טוט, וואס איהר ווילט אליין!

בעלי־בתים.

וואס מיר ווילען? גוט געהייסען!

אויף דער חתונה צוריק!

צו דער סעודה, צו דער גרויסער!

וועל'מיר פרעסען, וועל'מיר זויפען!

און פאר'שכור'ט, אלץ צוברעכען,

אלץ, וואס גלאז און וואס קריסטאל,

און וואס זילבער איז און גאלד...

(אפ.)

בעלי־מלאכות.

קומט נאר פרעסען, קומט נאר זויפען!

און פאר'שכור'ט וועל'מיר שיקען

נ'רויטען האז, נ'רויטען האן!

זאל ער זיינע רויטע פליגעל

שטרעקען אויס און צושפרייטען

איבער ברכיה'ס פולע שפייכלער,

איבער קלייטען, איבער שענקען...

זאל איהם לייכטען! רויט זאל ברענען

ווי אמאל צום נייעם חודש —

(אפ.)

ק ל ו י ז נ י ק ע ס.

וועל'מיר טרינקען, וועל'מיר זויפען
און צו כלה־טאַנץ דערגאַכטען!
כלה־טאַנץ! כלה־טאַנץ!
— כלה, כלה, גיב די האַנט,
אהן א טיכעל, כ'רייס עס אוים!
— גיב די האַנט, די ווייסע האַנט.
ווילסט נישט? נעם איך מיט געוואַלט —
— טאַנצען קום — טאַנצען קום!
— כ'וועל זי האַלזען, כ'וועל זי דריקען
צו דעם האַרץ צום ברענענדיגען!
— כ'וועל זי כאַפּען אויף די אַקסעל
ביי די מאַרמאַר־ווייסע הענטלעך,
און א שפּרונג טון דורכ'ן פענסטער,
נ'גאַס אַרויס, אין נאַכט אַריין!
(אָפּ.)

ק צ ב י ם.

וועל'מיר טרינקען, וועל'מיר זויפען,
און פאַר'שכור'ט, וועל'מיר שאַרפען,
שאַרפען, שאַרפען ברייטע מעסער,
פאַר די בייכער פון די שוחטים!
(אָפּ.)

ז י נ ד י ג ע ר

(צום שלאָסער).

שלייף, שלייף, ענדיג דיין זאַך.

ש ל א ס ע ר.

אויף וועמעס חשבון?
(אָפּ.)

ז י נ ד י ג ע ר

(כאַפּט די אויגגעשליפענע רינג פון דער קייט, וויל זי איבעררייסען.
פּרואווט מיט הענט און ציין).

װען עטװאָס קראַפּט!
קיין הענט, קיין ציין —
עס האָט געבליהט אַ רויז אין האַרץ!
כ'בין אַ נאַכטיגאַל געװען,
אַ נײַ פריהלינגס־ליעד געזונגען —
און אַ קעניג אין מאַנטעל און קרוין —
(אַז די קייט גיט נישט נאָך.)
הילף, הילף —
(צו דער באַנק צו.)

שלאָפסטו? —
כ'האָב מורא העכער צו רופען, —
ס'װעלען זיך שאָטען פאַרזאַמלען —

(פּויזע. אויפ'ן געזיכט פון דער שול־טיר באַװײַזט זיך אַ שװאַרצע קאַץ.)

װער ביסט דו?
קומסטו פון דאָרט?
נאָך מײַן נשמה קומסטו דו?
געקומען די צײַט?
כ'האָב זי פאַרקויפט?
האָב איך דאָך אַ הויכע,
אַ קעניגליך־שטאָלצע פאַרקויפט!
און האָב אַ דערנידערטע,
צוטרעטענע, באַשפּיגענע —

(מיט שטײַגענדער שרעק.)

כ'קאָן פון דיר קיין אויג נישט װענדען,
כשופ'סטו, װי אַ שלאַנג די נשמה אין מיר,
װי אַ פויגעלע צאַפּעלט זי
און פאַרשטאַרט אין מיר —
לאָז מיך,
כ'קאָן דאָך, אַ געבונדענער,
פאַר דיר נישט אַנטלויפען —
װער דו ביסט, רחמנות האָב,

ברענסט מיר די געהירען אוים
מיט דיין בליק. די נשמה
זויגסט דו מיר מיט ד׳אויגען אוים —
כ׳שרעק מיך פאַר דיר,
כ׳פאַל פאַר דיר אין שטויב אויפ׳ן פּנים,
כ׳שטרעק מיך אוים — —

(טוט עס.)

ר ב

(געהענדיג צו חצות, מיט גרויס רחמנות).

אזוי, אזוי — אין שטויב פאַר גאָט!
פאַר זיין ליעבען נאָמען אין שטויב;
ער וועט שטרעקען אוים זיין אָרעם
און הויבען דיך —
און איך וועל געדענקען דיך
און ביי חצות דערמאָנען דיך...

(צו די בית־המדרש טרעפּ.)

פאָרהאַנג.

דריטער אקט.

חצות־צייט. אין דער לופט ציטערט דאָס געבעט: דויטליך, נאָר פון אַ זעהר קליינעם עולם, אין שול; אַלס גערויש פון אַ גרעסערען עולם — פון בית־המדרש. פון צייט צו צייט פאַלען אריין אין געבעט איינצעלנע הילכיגע און שאַרפע טענער פון אן איבערמיטיגער חתונה־מוזיק.

(משוגע׳נער ליגט אויפ׳ן געלעגער; זינדיגער רייסט די קייט אויפ׳ן געשליפענעם אָרט מיט די הענט און ציין, בלייבט מיד.)

זינדיגער.

אזוי אהן קראַפט,
און צו דער העכסטער קראַפט
אזוי עהנליך!

(משוגע׳נער זעצט זיך נייגעריג אויף.)

אידעען —
פינסטערע וועלטען צו שטורמען;
חלומות —
נייע, זונשטראַלענדיגע,
מיט געזאַנג באַגאַסענע,
בליהענדיגע וועלטען צו באַשאַפען.
און פון איינמאַל געשעהענעם —
אויף דער קייט!
שלאַגען צום האַרץ
וואַלען צופלאַסען געבעט —
נשמות און הערצער צוגאַסענע.

העלפֿען קאָן איך נישט —
און זענען אנטפּלעקט מיר די סודות פון דער נאַכט.
די גרייל, וואָס רייסען זיך פון איהר שויס,
פיהל די ווארעמקייט פון בלוט, איידער ס'ווערט
פארגאָסען.
שלאַגען זיך מיר אין די אויגען אָפּ די פלאַמען.
איידער מ'האָט זיי אַרויסגעשיקט —
איך שווייג!

(אַ פאַרשפּעטיגטער איד געהט אין שוהל אַריין צו חצות. קומענדיג פאַרביי דעם זינדיגען, שפּייט ער אויס.)

ז י נ ד י ג ע ר.
שפּייסט אויף גאָט!

(דער איד, דערשראָקען, אָפּ.)

מ ש ו ג ע ' נ ע ר

(זיך אויפזעצענדיג).

נישט היימליך מיט גאָט:
בליצען פון קאַלטע מעסער אין ד'אויגען,
די גלידער — שטאַר, אין נעבעל איינגעהילט,
און געדיכטער ווערט דער וואָלקען. —

(אַרויסגעהענדיג פון פּאָליש.)

כ'געה מיר צעהלען מיינע שטערען.
כ'טרעט דיר מיין געלעגער אָפּ.
(אָפּ.)

ב ר כ י ה ' ס ט א כ ט ע ר
(קומט אָנצולויפען האַלב נאַקעט).

כ'קום צו דיר...
פון אונטער זיין היציגען אָטעם,
פון אונטער די שווייסיגע הענט —
כמעט אין העמד פון בעט אַרויס...

(אַז דער זינדיגער ענטפערט נישט, דערשראַקען,

שווייגסט?
פינסטער־צאָרניג איז דיין בליק?

(טאָן־ענדערונג.)

פארצייי!
א רגע האָב איך געליייקענט אין דיר,
צוליעב דעם מאַטענס ווייסען קאָפּ,
צוליעב דער מאַמעס קראַנקע הארץ,
און מיט שאנד און שפּאָט געשראָקען!

ז י נ ד י ג ע ר

(אַלץ נאָך שטאַר).

געה!

ב ר כ י ה ' ס ט א כ ט ע ר.

כ'וועל דיך באפרייען, —
און באפרייטע — — —

(אַז דער זינדיגער שטויסט זיך אָפּ.)

שטויסט מיך אָפּ?

(פּויזע. זעהר צערטליך בעטענדיג.)

כ'בין דאָך דיין געזאנג געוועזן?
כ'בין דאָך דיין איינציגע בלום געוועזן?
דיין הייליגקייט —

ז י נ ד י ג ע ר.

פארשוועכט!
געוויקעלט האָט זיך ארום דיין נאַקעטען האלז
א פרעמדע האַנט!
אין דיין אויג, אין דיין הימעל־בלויען
האָט א פרעמדער זיך געטוקט!
הייליג זענען דיינע ליפּען מיר געוועזן,
צום בית־המקדש צוויי פארמאַכטע טויערען,
און דו האָסט זיי פאר א פרעמדען

הייסען אָטעם אויפגעשלאָסען...
און איינגעזאַפּט האָסט דו דורך זיי
פון אַ פרעמדען מענש דעם שאָטען!
און ער וואַקסט אין דיר!
און ער וואַקסט!...

(פאַרשטעלט זיך ס׳פּנים.)

אַז אַפּגאָט אין מיין הייליגטום,
אין קדשי קדשים — אַ געץ — —

(באַפרייענדיג דאָס פּנים.)

ביסט פאַרשוועכט...

ב ר כ י ה ׳ ס ט אָ כ ט ע ר

(לאָזט זיך פאַר איהם אויף די קני).

פאַרצייַ —

ז י נ ד י ג ע ר.

שווייג!
ווי ברענענדיגע דערנער שטעכט מיך יעדער קלאַנג!
דיין אמאָליג הייליג בילד,
פון ליכטיגע שטערען צוזאַמענגעשטעלט,
שטראַלט אין מיר —
און פון דיין פאַרשוועכטען בליק
לעשט זיך אַ שטערן נאָך אַ שטערן...
גער!

ב ר כ י ה ׳ ס ט אָ כ ט ע ר.

וואו אהין?
כ׳בין פון מאַנס בעט אַרויס,
פון טאַטע־מאַמעס הויז אַוועק...

ז י נ ד י ג ע ר.

צום טייך, צום טייך...
פרואוו דיך וואַשען ריין,
פרואוו דיך וואַשען ריין...

ב ר כ י ה ׳ ס ט א כ ט ע ר.
זיי געזונט!

(אָפּ.)

ברכיה — ב ר כ י ה ׳ ס ו ו י י ב, ט אָ כ ט ע ר — ש נ י ר ע ן
א ו ן א י י ד ע מ ע ס — מ ע נ ש ע ן.
— ז׳איז ערגעץ דאָ...
— כ׳האָב זי לויפען געזעהן —

(באַלייכט דעם פּאָליש.)

— זוכט זי אין דער שול —
— אין דער ווייבער שול,
— צום בית־המדרש אַרויף!
— אויף די ביידעם זוכט!

(מענשען צולויפען זיך, וואו מען שיקט זיי. מענשען מיט לאַמטערען לויפען אהין און צוריק איבער׳ן שול־הויף.

אין שול־טיר און אויף די בית־המדרש־טרעפּ באווייזען זיך חצות־אידען, ווייבער—אויף די טרעפּלעך פון דער ווייבער־שול.)

ב ר כ י ה ׳ ס ו ו י י ב.
גיב מיר מיין פאַרפיהרטע טאָכטער אָפּ!

ב ר כ י ה.
מיין איינציגען אַפּעל פון אויג,
מיין לעצט געפיהל אין האַרץ,
כ׳לעצטען געדאַנק אין קאָפּ...

א ש ו ו ע ס ט ע ר.
גיב מיר מיין פאַרפיהרטע שוועסטער אָפּ...

ב ר כ י ה.
אַלץ גיב איך דיר אַוועק,
גיב מיר מיין טאָכטער אָפּ:
אַלע קלייטען, אַלע הייזער,
מיט די תבואות אויף די ביידעם,
מיט די רענדלעך אין די קעלער...

ב ר כ י ה ׳ ס ו ו י י ב, ט ע כ ט ע ר א ו ן ש נ י ר ע ן.

— נאַ דיר, נאַ דיר אַלץ אַוועק!
— גיב אונז אונזער שוועסטער אָפּ!
— האָסט דו צירונג! — אָט אַ שטערן.
— האָסט דו אַלע ציטער־נאָדעל.
— האָסט דו די אוירינגלעך און קרעלען — —
— האַלז־בענדער, פּערעל... און אַפּאַלען...

(אויף די בית־המדרש טרעפּ מאַכט זיך אַ וואָרע, מען לאָזט דורך דעם רב.)

ב ר כ י ה.

(צופאַלענדיג צו איהם).

רבי,
מיט׳ן כח פון אייער תורה
באַפרייט זי!
ר׳האָט זי ערגעץ דאָ באַהאַלטען;
מיט אַ כשוף זי פאַרוואַנדעלט
אין עפּעס וואָס,
כ׳וויים נישט אין וואָס...

ש ט י מ ע ן

(פון ווייט איבער׳ן שול־הויף).

— עמיץ לויפט צום טייך.
— אַ ווייסע געשטאַלט.
— אין איין העמד.
— אַ פרויען־געשטאַלט...

(פּויזע.)

— געשווינד, שיפלעך, שטריק,
— אַריינגעשפּרונגען די געשטאַלט.
— שווימט אַרויס, שווימט אַרויס.
— טיקט זיך צוריק.
— שווימט דער קאָפּ אַרויס.
— שווימען נאָך די לאַנגע האָר...

(די שטימען דערוויטערען זיך, אַלע פון פּאַליש אָפּ, אויסער דעם
זינדיגען.)

— רודער! רודער!
— שטויסט מיט אַלע קרעפטען צו!...
— טוט אייך אוים... טוט אייך אוים —

משוגע׳נער
(קומט פון שול־הויף צוריק).

וועט זיך וויגען אינ׳ם הימעל.
מיט ד׳שטערענדלעך זיך שפּילען!
האָסט דאָך זי אויף דעם געשיקט...

(זעצט זיך אויף דער באַנק.)

ר׳איז נאָך גאָט און שווייגט!

אויסגעלאָסענע
(קומט אַנצולויפען).
ס׳האָבען ווינטען מיך געוועקט
און פון בעט אַרויסגעריסען,
אויף די פליגעל מיך געטראָגען,
זינדיגער, צו דיר...
האָבען אויפגעוואַכט אין מיר
אַ פלאַם צו דיר אין טיפען האַרץ.
לעש מיר, זינדיגער, די פלאַם,
ביי דער זינדיגער די פלאַם...

זינדיגער.
דו ביסט ריין!
דיינע זינדיגע געדאַנקען
פליהען אַרוים פון דיר,
ווערען נשמות פאַר זינדיגע זאַכען,
זיי אַנטלויפען פון דיר,
ווי שאָטען און געבען פאַר אַ ליכט,

פאַר'ן ערשטען מאָרגען־שטראַל,
דו בלייבסט ריין, שטענדיג ריין!

א ו י ס ג ע ל א ס ע נ ע.

ניין!
נייע וועבען זיך, נייע,
ברענענדיגער, פלאַמענדיגער!
קום צו מיר, קום מיט מיר,
כ'רייס די קייט די אייזערנע,
כ'האָב די קראַפט דיך צו באפרייען,

(רייסט איבער די געשליפענע רינג פון קייט; ציהט איהם צו דער ווייבער־שול.)

קום אַרויף, אהין אַרויף,
אויף די תחנות, אויף די תפלות,
אויף די דורכגעווייקטע בלעטער
פון אומזיסט פאַרגאָסענע טרערען, —
קום, וועקען די שטילע שול,
די צנועה'דיג פאַרשטומטע שול
מיט געשריי פון העכסטען בונט,
קרעכצען פונ'ם רויטסטען גליק —

(ציהט איהם צוריק פון די טרעפּלעך אַראָפּ צו דער שול־טיר.)

ניין, ניין, אהער —
אַפּרייסען וועל'מיר זיין פּרוכת,
פון די פרומסטע הענט געשטיקט!
שלעפּען פון אָרון די תורה אַרויס,
אויף די יריעות, דאָרט, וואו ער האָט
טיף און שענדליך מיך באַליידיגט,
מיך געקרענקט, מיך פאַרשאָלטען,
דאָרט וועל'ן דיך מיינע אָרעמס שטיקען,
מיין אָטעם דיך ברענען,
מיינע בריסטען דיך קיהלען.

זינדיגער

(ציהט זיך צום שול־הויף צו).

נײן, נײן, אהין קום, אהין —
יענע הייליגקייט פארשוועכען!
דארט צום טייכעל, צווישען הושענות,
דארט צום וועלדעל אויפ'ן ברעג,
דארט, וואו די בארמהארציג־הייליגע שכינה
האט מיך אין איהרע ארעם געוויגט,
איבער מיין פנים געאטעמט;
וואו איהרע הייליגע טרערען
האבען איבער מיינע ליפען געטריפט...
און איהרע הייליג־ווייסע הענט
האבען מיינע האר געגלעט, — —
און ליטזעליג־הייליגע אויגען
אריינגעשטראלט דורך מיינע
א הייליגע נשמה אין מיר,
אהין קום! ס'קדשי־קדשים פארשוועכען!
איבער'ן ליכט געשרומפענעם וואסער־שפיגעל
ציטערט נאך דער שכינה'ס הארפען־קלאנג!
צווישען די ציטרינע קנייטשען,
פון שפיציגע הושענא־בלעטלעך
שוועבט נאך איהר הייליגער רויזען־אטעם־דופט,
אין דער נעץ פון לבנה־ליכט
שוועבט איהר ריינקייט נאך!

(שטעלט זיך אפ.)

הא! הא! הא!
מ'ציהט די שכינה פון וואסער ארויס,
אראפגעהאנגענע גלידער,
צוגעפרעסט דאס ווייסע העמד!
און די האר ארום לייב,
און די אויגען צוגעמאכט, —
מיט גרינעם גראז,

מיט שליים פּאַרקלעפּט,
און וואַסער, וואַסער טריפט, טריפט...
אַהין קום, קום! —

(ציהט זי ווייטער.)

מ ש ו ג ע ' נ ע ר.
כ'געה אייך נאָך!
כ'געה אייך נאָך!

(פאָרהאַנג.)

ביינאַכט אויפ'ן אַלטען מאַרק.

א זאַך אין פיער אַקטען.

(פערזיפיצירט).

פערזאנען:

א) לעבעדיגע:

בדחן.
לאמפען-לעשער.
דיכטער.
וואנדערער.
„ער" און „זי" — א יונגע ראמאנטישע פאר.
צוויי מיידלעך — איינע פון זיי מיט א בריף.
פארשפעטיגטע קרעמער.
ווייבער.
מיידלעך.
חדר-אינגלעך.
נאכט-וועכטער.

ב) שאטען פון עולם-התהו:

יריד-לייט.
מקובל.
בעלי-עגלות.
חזן.
א יונג ווייבעל.
געפרוירענע.
בעלי-בתים.
חברה-נושאים-שמש.
משכילים.
„ער" און „זי" — נומער צוויי.

אַרבייטער — צווישען זיי:

אַ לאַמער.

אַ געהאַנגענער.

אַ געקעפּטער און

אַ בלינדע.

ג) מתים פון קברים אַרויס:

אַ גרייז.

אַפּיקורסים.

יונגעלייט.

„ער" נומער צוויי און „זי".

געפרוירענע.

אַן אַלטע אָרעמע מוהמע.

אַ כלה.

שמשים.

אינגלעד.

מיידלעד.

אַן עלטערע מיידעל.

אַ בוגרת.

אַ מסר — מיט דער אַרויסגעריסענער צונג אין די הענט.

אַ קצב — אַ מאַכיל־טרפות, מיט אַן אָנגעהאַנגענער לונג־און־לעבער אויפ'ן האַלז.

אַ זינדיגע — אויסגעשמירט אין סמאָלע, אָנגעזעצט מיט פעדערען.

קלעזמער פון ברונען.

עס שפּילען אויך מיט:

דער אַלטער געץ איבער'ן ברונען — האַלב מאַן, האַלב ווייב מיט אַ האָרן אויף דער מענליכער זייט.

שטיינבילדער פון ריטער און גייסטליכע אויף דער מויער פון מאַגיסטראַט.

קלויסטער־גלאָק.

שטאָדט־זייגער איבער'ן מאַגיסטראַט.

מאָרגענשטערן און

דער בלעכענער האָן אויפ'ן שול־דאַך.

אַ מאַרק פון אַן אלטער שטאָדט אין פוילען, געטיילט אויף פיער, דורך אַ קרייץ־ברוק פון אַ שימערירענדיגען שטיין. די ברוקירטע קווער־ליניע פיהרט: רעכטס — צום שול־געסעל; לינקס — צום קלויסטער־געסעל; די גראָדע — צו אַ געסעל, וואָס טיילט דעם הינטערגרונט פון מאַרק אויף צוויי העלפטען, און פאַרוואַנדעלט זיך, באַרג־אויף אַרויס־לויפענדיג פון שטאָדט, אין אַ וועג, וואָס פארלירט זיך אין פאַרנעבעלטען האָריזאָנט.

אין מאַרק (פון פאָדער־ צום הינטערגרונט) — רעכטס: אַ שול, פון דער זייט געזעהן: האַלב־קיילעכדיגע פענסטער מיט פאַסט אויסגעשלאָגענע שויבען, אונטער אַ שווערען, אויסטערליש־אויסגעקרימטען דאַך, מיט אַ בלעכענעם האָן אַלס וועטער־פענדעל אויפ'ן שפּיץ.

די שול־גאַס. אַ חורבה מיט ברעטער־פאַרשלאָגענע פענסטער און שיף אויף אַ האַקען, הענגענדיגען האַלבען טויער. אין הינטערגרונט ביז דער גאַס — אַלטע הייזער; מאַנכע מיט גאַניקעס, צו וועלכע עס פיהרען טרעפּ, דירעקט פון מאַרק אַרויף. לינקס: אַ שענק־שטוב — גרעלע שילדען; קווער איבער דער טיר — אַ שילד מיט בוכשטאַבען פון לעמפּלעך. אַ פעלשער־שטוב: פון איין זייט טיר אַ רויט קרייץ־לעמפּעל, פון דער צווייטער — בלאַנקע מעשענע טע־לער אויף אַ דראָט. דאָס מאַגיסטראַט: אַן אַלטע מויער מיט שטיינ־בילדער פון פּוילישע ריטער און גייסטליכע. אַלטע געמויערטע הייזער. צווישען זיי, אין הינטערגרונט, צום ווינקעל צו ביי דער גאַס — אַ נייע הויז מיט אַ באַלקאָן אויפ'ן ערשטען שטאָק. פון הינטערגאַסען, איבער די הייזער פון מאַרק, הויבען זיך: לינקס — אַ מאַרמאָרנער טורעם מיט

אַ גאָלדענעם קרייץ פון א קלויסטער. רעכטס — מאַטע פענס־טער, אונטער א רויטען דאַך מיט אַלערליי קוימענדלעך פון אַ פאַבריק. אינמיטען מאַרק, נעהנטער צום צושויער, אַן איינגעפאַלענער ברונען אונטער אַן אַלטען פאַרגרינטען שטיינ־בילד פון א געץ — אַן אומגעהייער, האלב מאַן, האַלב פרוי, מיט א האָרן אויף דער מענליכער זייט קאָפּ.

ע ר ש ט ע ר א ק ט.

ערשטער פאָרהאַנג.

וואַנדערער

(זעהר מיד, פון לינקס צו רעכטס געהענדיג).

דער זעלבער הימעל, די זעלבע שטערען,
די זעלבע ערד. —
און דאָס אויער הערט
און ווערט נישט מיד פון הערען;
דאָס אויג ווערט פון זעהן נישט זאַט...
פיס ווערען מאַט...

(זעצט זיך ביי דער שול־מויער.)

דאָ אין שאָטען פארבאָרגען,
רוה איך ביז מאָרגען.
און דאָס הארץ, וואָס הערט נישט אויף צו נאַגען,
זאָל זיך, ביז עס וועט טאָגען,
אליין שפינען און וועבען
פון יענער זייט לעבען...
פון יענער זייט לעבען...

(שפאַרט אָן דעם קאָפּ אָן דער מויער, דרימעלט איין.)

צווייטער פאָרהאַנג.

אַ פּויכט־נעבעלדיגער שפעטליכער אָוונט. די פלעמלעך אין די קאַרגע מארק־לאָמטערען ציטערען אין באַוועגליכע רע־

געגנבויגען־פאַרביגע רענדער. די שילד און טיר־שויבען פון שענק פלאַמען. דאָס רויטע קרייץ־לעמפּעל בליצט. די בלאַנקע מעשענע טעלער וויגען זיך אויף דעם דראָט. טורעם און קרייץ בלאַנקען גייסטערהאַפט, וואַרפענדיג אַ ציטערדיגען שאָטען קווער איבער'ן מאַרק. ווי מיט אָנגעצונדענע אויגען, פון דער טיפקייט פון די גאַנקעס אַרויס, קוקען די אַלטע הייזער אין מאַרק אַריין. די פאַבריק פון הינטערגאַס — מיט איהרע מאַט־לענגליכע פענסטער — מיד; די שול — ווי אויף אויסגעשלאָגענע שפּאַקולען — איבערגעשראָקען, און, ווי אויפגערעגט, דער באַליכטער צווייטער שטאָק פון איבער'ן באַלקאָן אין נייעם הויז. פון איבער דער שרעקיגער שול ציהט זיך אין מאַרק אַריין אַ נעבעל, וואָס ווערט וואָס אַמאָל געדיכטער, לאָזט זיך אַראָפּ אַלץ נידעריגער, זאַפּט איין אין זיך דעם האָן, שפּעטער דעם שול־דאַך און גיסט זיך נאָך שפּעטער צוזאַמען מיט'ן שאָטען פון קלויסטער, און פאַרפולט דעם מאַרק.

אויפ'ן צווייטען שטאָק אין נייעם הויז איז, קענטיג, אַ רוישענדיגע פאַרזאַמלונג. אָפט רייסען זיך פון דאָרט אַרויס אויסגעשרייען; צוהיצטע דיספּוטאַנטען־קעפּ באַווייזען זיך אין פענסטער... א. ד. ג. פון שענק הערט זיך אַ פרעהליך גערויש. מאַנכמאַל — געזאַנג. אין די געסלעך (רעכטס, לינקס און אין הינטערגרונט) פאַרמאַכען פ אַ ר ש פּ ע־ ט י גּ ט ע ק ר ע מ ע ר די קלייטען. פון צייט צו צייט הערט זיך דאָס צוקלאַפּען פון שווערע טירען, דאָס פאַרלעגען פון קווער־אייזען, דאָס קריצען פון אַלטע שלעסער א. ד. ג. ווייבער אויף די גאַנקעס וואַרטען אָפּ און קוקען אויס די פאַרשפּעטיגטע קרעמער. בויגען זיך איבער די אָנלענען, קוקען אין מאַרק, אין די געסלעך אַריין.

פאַר דער שענק שפּאַצירט האַסטיג אויף און אָפּ אַ געשמינקט און געדרויטעלט נאַכט־מיידעל, לאָקערנדיג אויף „געסט" מיט קרענקליך־בליצענדע אויגען. קעגנאיבער רעכטס, פאַר אַ

טויער, נישט ווייט פון א מאַרק־לאַמטער, שטריקט אויף גרויסע ברילען די זאָקענמאַכערין, אויפהויבענדיג פון צייט צו צייט דעם זאָק צו דער פלאַם, צי זי פאַרלאָזט קיין „אויגען" נישט. אין הויז פון דער חורבה, האַלב־פאַרשטעלט אונטער'ן האַלבען טויער, זיצט דער בדחן, בויגט וואָס אמאָל אַרוים דעם קאָפּ. עפּעס געשפּאַנט, אויסקוקענדיג און אָפּוואַרטענדיג. ער און זי שפּאַצירען. אינמיטען מאַרק, נישט ווייט פון געץ, שפּילען קליינע מיידלעך א ראָד. זיי זענען מיד. געזאַנג און באַוועגונג לעשען זיך, ווי צום איינשלאָפען.

(ער און זי געהען פאַרביי דעם ראָד.)

זי

(פאַר'חלומ'ט זיך ווינשענדיג).

מעבעל—וויים, ראָזע טאַפּעטען...

ער

(נישט נויטיג צו הויך).

געביטען דאַרפסט דו, קינד, נישט בעטען...

מיידלעך אין ראָד

(דערהערענדיג זייער שטימע).

קינדער, שאַ! קינדער, שאַ!

(דאָס אויפמערקזאַם געמאַכטע ראָד באַוועגט זיך נאָך שטילער. דער געזאַנג געהט איבער אין א שטיל זשומען. די קעפּלעך מיט אויסגעשפּיצטע אויערלעך בויגען זיך אוים צו „ער" און „זי", אונטערטעניג.)

זי

(ווי פריהער).

אז אמפּולא...

ער

(באַריהמעריש).

פון טריעסט!

ז י.

און א פּאַנאָגראַף פאַר געסט...

(זיך איינשמייכעלדיג).

וועט נישט זיין צו טייער?

ו ו ע כ ט ע ר

(פון קלויסטער־געסעל אַרויס).

היט אייך פאַר פייער! היט אייך פאַר פייער!

(הויבט אָן, זעהר מידע, צו געהן איבער׳ן מאַרק. וואַקעלט זיך, געגעצט.

ע ר און ז י פאַרשווינדען באַלד אין אַ טויער.)

(צוויי עלטערע מיידלעך — איינע מיט א בריף אין דער האַנט, לויפען אַרויס פון שול־געסעל, וואו עס פאַרלעשט זיך דער לעצטער לאַמטער, און אײַלען צו א לאַמטער אין מאַרק.)

(באַלד נאָך זיי קומט פון זעלבען געסעל אַרויס דער לאַמפּען־לעשער — אַ מיזאַנטראָפּיש־שווייגענדיגע פיגור — און הויבט אָן לעשען דעם מאַרק. דער בדחן שטעקט שטאַרקער דעם קאָפּ פון דער חורבה אַרויס. קוקט צום לאַמפּען־לעשערס אַרבייט, שמייכעלט זעהר שטיל־סאַרקאַסטיש, ציהט זיך צוריק.)

מ י י ד ל ע ך פ ו ן ר א ד

(טייל, וואָס האָבען באַמערקט דעם בדחן, אומרוהיג. **אנדערע — די צוויי** עלטערע מיידלעך — פאַראינטערעסירט. נאָך אנדערע — **דערזעהענדיג** דעם לאַמפּען־לעשער, — טרויעריג).

שטילער, שטילער, שוועסטערלעך...
זעהט, ווער ס׳קומט אהער!

א מ י י ד ע ל

(אויפ׳ן לאַמפּען־לעשער פאַרקוקט, טרעטענדיג **פון ראַד אַרויס).**

טיפּ־טאַפּ, טיפּ־טאַפּ, הילעכדיג און שווער;
וואו ער שטעלט זיך, גיט א קלאַפּ:
א פ נ ע ש ט א ר ב ע ן א לאַמטער...

ד אַ ס מ י י ד ע ל

(אָהנ׳ם בריף, צום צוויטען, וואָס לעזט איהם ביי אַ לאַמטער).

וואָס שרייבט ער?

ד אַ ס צ ו ו י י ט ע.

נאָר אין מיר גלויבט ער...

אַז זיין איינציג

(איבערגעהענדיג, פון לאַמפּען-לעשער געטריבען, צו אַ צווייטען לאַמטער.)

נישט פאַרלאָשענעם שטערן —

(וועיזט, זיך אָפּשטעלענדיג, דעם בריף.)

זעה, נאָס פון טרערען...

(פון בריף פאַרצעהלענדיג, באוועגט.)

קושט מיר די אויגען די בלויע...

אַ מ י י ד ע ל פ ו ן ר אַ ד

(פאַרבליפט).

אויגען האָט זי — גרויע!

(דאָס מיידעל מיט׳ן בריף, ציהט, אומרוהיג און פאַרשעמט דאָס צווייטע מיט זיך; געהען לאַנגזאַם, דאָס ראַד מיידענדיג, צוריק אין פינסטערען שול-געסעל אריין.)

(אין מאַרק וואַרטען זיך שוין אָפּ די פאַרשפּעטיגטע קרעמער.)

ע ר ש ט ע ר ק ר ע מ ע ר

(צום צוקומענדיגען צווייטען).

פאַרקויפט אַלטווארג א וואָגען.

צ ו ו י י ט ע ר

(קליין-מאַכענדיג).

אויף בארג!

ד ע ר ד ר י ט ע ר

(צוקומענדיג. איראָניש).

האָט ער א זאָרג!

(טאָן-ענדערונג.)

גיט אויך נאָר פּאַפּיר...

פ י ע ר ט ע ר

(צוקומענדיג, מיט אַ זייטענבליק צום נאַכט־מיידעל)

וואָס זאָגט איהר צו א י ה ר ?

אַ װ ײ י ב ע ל א ו י פ ׳ ן ג אַ נ י ק

(אָנשרייענדיג).

יואל !

(קרעמער צוגעהען זיך צו די גאַנקעס צו.)

ז אַ ק ע נ ש ט ר י ק ע ר י ן

(מיט קאָפּ־באַוועגונגען, באַדויערענד).

קאָן קומען דער גואל !

א ו י ב ס ־ ה ע נ ד ל ע ר י ן

(פאַרבייגעהענדיג, מיט׳ן קוישעל בישט אויספאַרקויפטער סחורה, פון קלויסטער־געסעל אין דער ריכטונג צום טויער, וואו די זאָקענשטרי־קערין שטעהט, ציהענדיג מיט דער נאָז).

אבער באַשמעקט !

א י י ע ר ־ ה ע נ ד ל ע ר י ן

(ווי יענע, און יענער נאָכגעהענדיג, ציהענדיג מיט די אַקסעל).

אין וואָס דער יצר־הרע שטעקט !

ז אַ ק ע נ ש ט ר י ק ע ר י ן

(צו די צוקומענדיגע).

כ׳וואָלט זי צוריסען אויף שטיקער !

(עמיץ וואַקעלט זיך אַרויס פון שענק.)

ד אַ ס ר אָ ד

(דערזעהענדיג).

נתן שכור ! נתן שכור !

(פון דער שענק אַרויס הערט זיך געזאַנג.)

זינגט !

טרינקט !

מיט די גלעזער קלינגט !

ווען אַז נישט איצט !

נתן שכור

(אַז די שענק־טיר ווערט צוגעקלאַפּט. ענדיגט).

דאָס לעבען פאַרבליצט.

(וואַקעלט זיך. זעהר טרויעריג.)

ס'איז פאַר'ן טויט קיינער נישט באַשיצט...

(פאַלט, בלייבט ליגען, ברומט עפּעס פון צייט צו צייט.)

שטימען פון מיידלעך

(וואָס טרעטען איינציגווייז אַרויס פונ'ם ראָד, וואָס דרעהט זיך ווייטער, שוין נישט צוריקגעשלאָסען).

— קיהל...

— מיד, ווי א ליים...

עס ווילט זיך אהיים...

— אהן איינגלעך איז קיין שפּיל...

חדר־איינגלעך

(מיט פאַרשוידענפאַרביגע פּאַפּיר־לאַמטערלעך קומען אַנגעלאָפען פון שול־געסעל, שטעלען זיך פלוצלונג אָפּ פאַר'ן געץ).

א איינגעל.

— אַז ער צי א זי?

א צווייט איינגעל.

— צוזאַמען...

(מיידלעך רוקען זיך נעהנטער צו.)

א מיידעל.

איך האָב דאָס געהערט פון דער מאַמען...

א איינגעל.

די זינד.

א דריט איינגעל

(פאַרטייטשענדיג).

בלינד,

און אינעווייניג שטיקען זיך פלאַמען...

א צוזייט מיידעל.
אַ גרויל.

א איינגעל
(מעהר די מיידלעך צוליעב).

באַפּט זיך טיילמאָל אויף ביינאַכט,
לאַכט,
וואָסער א שנירעל רינט איהם פון מויל...
פון ד'אויגען — א פייערדיג ראַד.

א פיערט איינגעל
(אויסכאַפּענדיג און פּאַרציטערט).

און געהט פאַרביי ווער גראַד,
טרעט אריין דערינען, —
קומט ער פון זינען...

מיידלעך.
יאַ—יאַ, יאַ—יאַ!

א איינגעל
(איבערטרייבען).
נאַכט אויף נאַכט כסדר...

בדחן
(וואָס איז אַרויס פון חורבה, וועהענדיג מיט דער רויטער פּאַטשיילע קעגען די קינדער).

אַ שאַ! א שאַ!
קינדער זאָגען אוים פון חדר...

(די קינדער צולויפען זיך מיט א שרויטיג־שרעקיג געלעכטער אחוים, ווער אין טיר און טויער, ווער אויף די גאַנקעס אַרויף.)

א ווייבעל אויפ'ן גאַניק
(אויפ'ן בדחן).
דרעהט זיך אַרום אויף דער וועלט
אַ חולאת...

זאַקענשטריקערין.
געוועזן אמאָל א בר־דעת, —

א בדחן...

אייער־הענדלערין.

א פורים־שפּילער אויך!

אויבס־הענדלערין.

פאַרדינט שטיקער געלט...

קרעמער אויף די גאַנקעס.

— זיינע נוטריקין, לפ"קען —

— זיין פינגער קנאַקען.

ווייבער אויפ'ן גאַניק און אויפ'ן מאַרק.

— זיין קרעכצן פון בויך...

— די קונצען, וואס ער האָט געמאַכט...

(פויזע.)

— אַלץ זייט יענער נאַכט...

(אויפ'ן גאַניק.)

— זייט ר'האָט די קלעזמער געפאַנגען,

— פון פּריצ'ישען באַל געגאַנגען...

— קעגען די פּריצות געזעסען —

פּת עכו"ם געגעסען —

— און נסך, — דער עיקר!

— און — שכור...

— און אָהן ציצית, וואוילע יונגען,

— אין ברונען אריין געשפּרונגען,

איינער נאָכ'ן צווייטען כסדר,

מיט די אינסטרומענטען, אין די קליידער...

(אויפ'ן גאַניק.)

— ער האָט זיי אריינגעצויגען,

ווי מיט צוואַנגען!

(אויפ'ן בדחן.)

— ר'איז אויפ'ן באַל דען געווען?

— ר'איז זיי אַקעגען געגאַנגען;

מיט ד'אייגענע אויגען געזעהן...

— און האָט זיך צולאַכט!

ב ד ח ן

(אין מאַרק אַריין; צו די גאַנקעס אַרויף).

גוט נאַכט! גוט נאַכט!

א ל ע

(הויבען זיך פּלוצלונג אָן געזעגענען).

גוט נאַכט! גוט נאַכט! אַ גוטע נאַכט!

(אַלע אָפּ. די ווייבער פון מאַרק — דורך דער הויז־טיר. די ווייבער און קרעמער אויף די גאַנקעס — אין די שטיבער אַריין.)

(די שטיבער אויף די גאַנקעס ווערען באַלד פון אינעווייניג פאַרלאַדענט; די אַלטע הייזער קוקען אין מאַרק אַריין מיט בלינדע אויגען.)

ב ד ח ן

(געהט אַרום, ווערט פאַרשטוילען מיט דער רויטער פּאַטשיילע קעגען ליכטיגע פענסטער, וואָס לעשען זיך דערפון... ער געהט אין דער ריכטונג צום ליכטיגען שטאָק, שטעלט זיך אָפּ: עס קומען אָן יונגעלייט, וואָס איילען צו דער פאַרזאַמלונג. הינטער זיי — אַן אַרבייטער.)

י ו נ ג ע ל י י ט.

— ווּעסט רעדען?

— פון סיים!

— איך וועגען שקלים...

— אַ פאָלק, ווי אַ מענש, מוז האָבען אַ היים...

ב ד ח ן.

אָדער אַ חלום!

א ר ב י י ט ע ר.

נישט מעהר!

ב ד ח ן.

(וועהט מיט דער רויטער וואַטשיילע קעגען שטאָק. מאָמענטאַן לעשען זיך די פענסטער. יונגעלייט צושטרייען זיך אומרוהיג. מאַנכע קוקען מיט שרעק און פאַרדאַכט אויפ׳ן בדחן. אַנדערע — פאַרשעמט און מיט צאָרן אויפ׳ן אַרבייטער, וואָס געהט זיך לאַנגזאַם זיין וועג.)

נ אַ כ ט - מ י י ד ע ל
(נאָכרופֿענדיג די יונגעלייט).
קומט מיט מיר ווער!
(אַז זיי הערען נישט, צו הינטערשטעליגען אַרבייטער.)
דו — דער שענסטער, דער בעסטער —

אַ ר ב י י ט ע ר
(האַקט איהר איבער מיט באַרמהאַרציגען פֿאַרדרוס).
שוועסטער, —
ווי האָסט דו דיך פֿאַרגעסען?

נ אַ כ ט - מ י י ד ע ל
(קוקט איהם אַווײלע מיסטעריאיש אָן. זעהר אומזיכער).
האָסט עפּעס צו עסען?

אַ ר ב י י ט ע ר
(לאָזט די אויגען אַראָפּ, עטוואס שולדיג און פֿינסטער).
איך שטרייק.

נ אַ כ ט - מ י י ד ע ל
(פֿאַרניכטענד).
טאַ שוויינ!
(אַרבייטער ראַש אָפּ.)

נ ת ן ש כ ו ר.
(עטוואָס אויפהויבענדיג דעם קאָפּ פֿון דער ערד).
ליג איך,
אזוי וויל איך,
אויסגעשטרעקט...
ווי זיס די ערד שמעקט...
האָניג מיט מילך!
אהן הענט, ווי א מאמע גלעט זי,
אהן לשון, מאַמע־לשון רעדט זי...

(געריהרט פֿון נאַכט־מיידעל, וואָס איז צו איהם צוגעקומען, שווער אויסדרעהענדיג דעם קאָפּ, לאַבענדיג.)
שיינדעלע, מיידעלע קליינס...

נ א כ ט ־ מ י י ד ע ל

(ווײל'ם אויפהויבען).

אַלע איינס...

(לאָזט צוריק אַפּ דעם קאָפּ; פאַרמאַטערט.)

ביסט אַזוי שווער...

נ ת ן ש כ ו ר

(וואָס האָט זי דערזעהן, אין איין שרעק).

ווער ביסט דו? ווער?

(וואַרפט זיך צוריק צו דער ערד, שלוכצט. נ אַ כ ט ־ מ י י ד ע ל שפרינגט אַפּ, שלאָגט זיך אָן אָן ע מ י צ ע ן, דערשרעקט זיך נאָך מעהר. וויל ווייטער אַפּשפרינגען.)

ע מ י צ ע ר

(זי פאַרהאַלטענדיג).

פראַל נישט צוריק,

אין נעבעל בליצען דיינע אויגען...

לאָז, לאָז דורך זיי זויגען

די נשמה אוים ביי דיר.

און דו — ביי מיר!

(לאָזט זי נישט קומען צום וואָרט.)

שוויינ, — דאָס מינדסטע וויסען לעמט!

דערשראַקען און פאַרשעמט

פראַלט מען צוריק,

עס פאַרבליהט איידער עס בליהט...

נאָר צופאַל גיט גליק;

נאָר דער אומבאַקאַנטער אַפּגרונט ציהט...

נאָר אין זיין פאַרבאָרגענער שוים

פלאַמט די מיסטישע רויז...

נ א כ ט ־ מ י י ד ע ל

(קוים צום וואָרט געקומען. שרעק).

ווער ביסט דו? ווער?

(עקעל.)

דאַר, ווי א שפּין...

ע מ י צ ע ר

(הויס, זי אין טויער אַרײַנשלעפּענדיג).

שטיל, שטיל!

כ'ווייס נישט, ווער איך בין.

כ'ווייס נאָר, וואָס איך וויל...

(אָפּ.)

ב ד ח ן

(רופט זיי צו).

דער אָפּגרונט ציהט אייך!

נ א כ ט - װ ע כ ט ע ר

(פון בדחן'ס שטימע געוועקט, אומרוהיג).

היט אייך פאר פייער, היט אייך...

(אויגען־שפּיל צווישען בדחן און נאַכט־וועכטער. דער דיכטער קומט מיט א גאָרטען־לעמפּעל פון שטוב אויפ'ן באלקאָן אַרויף. שטעלט אַוועק דאָס לעמפּעל אויף א טישעל. קוקט אין הימעל אַריין. בדחן און נאַכט־וועכטער, דער לעצטער באַזיגט, צוגעהן זיך.)

ד י כ ט ע ר

(דעקלאַמירט).

אין מעריב־ראַנד

שאַפט א פאַרבאַרגענע האַנט.

רויכיגע פעדעמלעך בינדט זי;

נעבעלעך, נעבעלעך שפּינט זי;

נעצען, נעצען שטריקט זי

פאר לבנה, שטערען...

(טאָן־ענדערונג.)

ציטערט די לבנה זילבערען גאַנץ,

טריפען די שטערען דעם גאָלדיגען גלאַנץ —

גאָלדיגע טרערען...

ו ו א נ ד ע ר ע ר.

ס'הויבט שוין אָן שפּינען, ס'הויבט שוין אָן וועבען...

ד י כ ט ע ר.

וואָלקען, וואָלקענדלעך שוועבען...
שטערענדלעך שרעקען זיך,
לעשען זיך, וועקען זיך,
ווערען ווי גאָלדענע פישלעך געפאַנגען...
אונטערגעגאַנגען! אונטערגעגאַנגען!

נ א כ ט - ו ו ע כ ט ע ר

(האָט געענדיגט זיין אַרבייט. געזעגענט זיך).

נאַכט, דיכטער!

ד י כ ט ע ר

(ענטפערט מיט א קאָפּ-באַוועגונג).

פאַרלאָשען אַלע ליכטער!
דער לבנה'ס לעצטער צאַפּעל..
ווי א בלינד אויג אָהן אן אַפּעל
האָט זיך א הימעל אויסגעצויגען...

(בלייבט שטיל; פון געדריש פון די הייזער אַרוים, בינדט זיך צוזאַמען א)

ק ר י א ת ש מ ע.

שיק שלאָף צו אונזערע אויגען,
צו אונזערע ברעמען דרימעל...
גאָט, וואָס קיניגסט אין הימעל...

הער אויס אונזער תפלה...
שיק אונז חלומות, זיסע, שטילע,
פון ישועות, פון נחמות.

און קומען צו דיר די נשמות,
האַלט זיי, ביז מאָרגען,
אונטער דיינע פליגעל פאַרבאָרגען...

(די קריאת-שמע צורייסט זיך צוריק אויף איינצעלנע טענער, וואָס פאַר-שטומען איינער נאָכ'ן צווייטען. דיכטער ציהט זיך צוריק מיט'ן לעמ-פּעל. דערויף האָבען אומגעדולדיג געוואַרט דער וועכטער און דער בדחן. דער ערשטער ציהט זיך אוים אונטער א מויער. געגעצט. דער צווייטער

געהט שטיל ארום דעם מארק, וועהט מיט דער רויטער פאטשיילע קעגען נאך עטוואס ליכטיגע פענסטער און לעשט זיי דערמיט.)

ו ו ע כ ט ע ר.

מיד...
א גאנצען טאג געהאמערט און געשמידט...
לעשט זיך אט די שענקער־שילד,
כ׳קאן נישט מעהר...
(מיט בליקען — צו דער שול, דערנאך צום קלויסטער.)
זאל היטען ד י אדער ד ע ר !

ב ד ח ן.
(צום הימעל. צארניג־סארקאסטיש).
דיין עבענבילד!

צווייטער אַקט.

דער נעבעל האָט זיך טיפער אַראָפּגעלאָזט. די שענק איז געשלאָסען אויף דער צווייטער טיר. דורך די שפּאַרעס רייסען זיך דאָך נאָך רויטע שטראַלען אַרוים. די לעמפּלעך פון דער קוועד־שילד לעשען זיך פון זיך אַליין, זעהר לאַנגזאַם איינס נאָכ'ן צווייטען. דאָס פעלשער־לעמפּעל צאַנקט. די מעשענע טעלער וויגען זיך, ווי אין שרעק. די שטיינבילדער קומען רעליפער אַרויס פון דער אַלטער מאַגיסטראַט־מויער.

דער העלער, אין נעבעל בלאַנקענדיגער קלויסטער־טורעם, שטעכט מיט'ן גאָלדענעם קרייץ אין ווייסליכען וואָלקען אַריין. די אומגעלומפּערטע שול־מאַסע האָט זיך ווידער דערשראָקען און פאַרשעמט, טיפער איינגעקויערט אין נעבעל. דער געץ שטעהט אין דער מיט גלייכגילטיג, נאָר, דאַכט זיך, מיט גרעסער געעפענטע אויגען.

ב ד ח ן

(קניט אויף איין פוס פאר'ן נאַכט־וועכטער. נעמט איהם אַפּ און שעלמיש שמייכלענדיג, דאָס וועכטער־פייפערל פון האלז. טוט עס אָן זיך אויפ'ן האלז. שטעהט אויף. וואַרפט א שאָדען־צופרידענעם בליק צום הימעל. פייפט דריי מאָל. אַראָפּלאָזענדיג דאָס פייפערל אויף דער ברוסט, מיט א פאַרשטענדניש־בליק צום געץ).

אויפגעפראַלט מיט א פייף
די שאָטען־טיר!
(אויסרופענדיג אין דער וועלט אַריין.)
ע, קראַכמאַל־שטייף,
צוויי און צוויי איז פיער, —

זייפען־בלאז און פרעס־פאפיר.
גאלד־געוויכט און זילבער־טרעסט —
קומט ליעבע געסט!
און אלע, וואס גלויבען פעסט
אין זיך, אין לעבען, —
פון טרוים,
שוים
און נעבעל צוזאמענגעוועבט געזינדעל,
זיין ליעבען נאמענס הייליגער שווינדעל! —
קומט צו שוועבען!
אייך פארבעטען מיר
אויף א נאכט־שפאציר!
קומט געפלויגען, קומט געפלויגען!

(צום געץ.)

ע, דו, עפען די אויגען:
ווייז די ציין —
דיין עלפענביין!
דו, וואס זעטיגסט זיך אליין,
ביסט אין זיך אליין א וועלט, —
באלייכט דאס פעלד!
גיס ארום דיין צויבערפראכט!
(מיט אויסגעלאסענער פרייד.)
ס'איז אונזער נאכט! אונזער נאכט!
(די שטיינבילדער באוועגען זיך.)

ערשטער ריטער
(שרעק).
ר'וועקט דעם געץ!

צווייטער.
וועקט אומזיסט!
(אז דעם בדחן'ס ווילען געשיהט, פינסטער.)
עס קומט די צייט פון אנטיכריסט!

(דער געץ האט דערווייל געעפענט מויל און אויגען. פון מויל רינט

איהם א שנירעל וואַסער, ווי ביי אַ קוה, וואָס הויבט אויף דעם קאָפּ אינ־מיטען טרינקען. פון די אויפפלאַמענדע אויגען גיסט זיך א רויט־גו־ריגער שיין.)

(שטיינבילדער פאַרשטאַרען אין שרעק. — אין מאַרק אַריין שווימען אָן שאָטען פון עולם התהו. זיי באַוועגען זיך ציטעריג, ווי אילוזיאָן־ביל־דער. די, וואָס גענענען זיך צום פאָדערגרונט, ווערען געהערט.)

ו ו א ס ע ר ־ ט ר ע ג ע ר

(מיט פולע קאַנען).

גרויסע היצען, שטאַרקע היצען, —
און אין בית־המדרש זיצען
לומדי־תורה, און זיי שוויצען,
און עם קלעפּט זיך זיי די צונג. —
באַלד, באַלד,
ר'קריגט א טרונק!
כ'ברענג אייך וואַסער פריש און קאַלט,
כ'וועל אייך מים חיים געבען,

ב ד ח ן.

און אין זכות פון פרישען טרונק
האָף משיח'ן דערלעבען...

א ג ל ח

(פון דער וואַנט, מיט פרומע אויגען צום הימעל פאַגלויסט).

גיב שכל, גאָט, דעם איינגעשפּאַרטען,
זאָל ער נישט וואַרטען,
אומזיסט נישט וואַרטען.

ה א ל ץ ־ ה ע ק ע ר

(מיט א בינט האָלץ אויף די פּלייצעס).

דער פראָסט איז גרויס;
קינדערלעך — נאַקעט און בלויס;
איז זיי, נעבעך, קאַלט א מורא;
נישט געהייצט די תלמוד־תורה...
אויף די בעקלעך פרירען טרערען, —

באלד, באלד,
כ'טראג אייך האלץ, האלץ פון וואלד...
און עס וועט אייך ווארעם ווערען...

ב ד ח ן.
און דער עיקר מיין איך מיך:
איך זאל זוכה זיין צו הערען
כאטשע שופר של משיח...

ג י י ס ט ל י כ ע ר
(צארניג).
פאלשע רייד, דומע רייד!
לאנג געבלאזען די טראמפייט!
לאנג שוין אויסגעלייזט די וועלט...

צ נ ו ע ה
(נאס פון וואסער).
נישט דערפאר, וואס מיר געפעלט!
נישט צוליעב מיין מאן אפילו
געה איך טבילה
אין אזא קעלט,
אין אזא נאכט!

(פארגלייסענדיג די אויגען צום הימעל.)

בענש־זשע, ליעבער גאט, מיין טראכט,
און די לענדען פון מיין ליעבען מאן ר' יואל...

ב ד ח ן.
זאל פון זיי ארויס דער גואל!

(צנועה, גלייך זי וואלט א בת־קול געהערט, הויך־דערפערעהט, אפ. עס שווי־מען אן ירייד־לייט, צוויי לויפען זיך אקעגען, שלאגען זיך אן אין אומ־פעט אן די טויערען, שפרינגען צארניג אפ. דערזעהען און דערקענען זיך, דערפרעהען און דערלאנגען זיך שלום.)

ד ע ר ע ר ש ט ע ר.
ווי טייער איז קרוים?

ד ע ר צ ו ו י י ט ע ר.
זאל נאר זיין רעגען!

א נ ד ע ר ע
(שטימען).
— וואו שטעהט די בויד?
— וואו זענען די וועגען?

א נ ע ו נ ד
(אנלויפענדיג.)
אויפ'ן יריד?
וואס נישט?
(בעטענדיג.)
נעמט מיך מיט,
נעמט מיך מיט!
(אז מען הערט איהם נישט, פארצאגט.)
כ'מוז דאך זוכען מיינע נעגעל,
אויף שבעה ימים זיי צושפרייט —

מ ק ו ב ל
(מיט א זעלבסט־צופרידענעם שמייכעל).

יאגט אייך, יאגט געזונטערהייט,
כ'געה מיר שטיל מיין אונטער־וועגעל...
כ'האב נוטריקון, כ'האב לפ"ק'ען,
איך מוז אליה־נביא פאקען,
אויף משיח'ן פרעגען.

(נעמט זיך אן א זייט.)

נ א ך א נ ד ע ר ע י ר י ד ־ ל י י ט.
וואו זענען די בוידען? וואו שטעהען די וועגען?

(בוידען און וועגען באווייזען זיך אין דער לופט. צו זיי געהען צוויי בעלי־עגלות מיט לאנגע בייטשען.)

ע ר ש ט ע ר.
א קבלה

פון ר' יעקעל בעל־עגלה:
האבער, — ווי קריסטאל!

צוויטער.

דאס איז אלץ געוועזן אמאל.
איך גיב קלייען, איך גיב מאקאד.
גיב א טעק זיך אויבען אן...
כאפ דאס בייטשעל נאר, און קנאק'יך —
טאנצען שדים שוין אין קאן.
גוטע וועגען, שלעכטע וועגען — — — —

בדחן.

און משיח'ן אקעגען!

חזן

(צו א יונג ווייבעל, וואס ער פיהרט געארעמט).
עס זינגט זיך נאר פאר דיר!
נאר צו דיר, נאר דורך דיר!
דער עמוד — א גולם,
(עקעל.)
ארום — דער בייכינער עולם...

(אויפלעבענדיג.)
ס'פארהענגעל גיט זיך א ציה,
עס בליצען די זיסע עינים,
געהט שוין: גדי,
קשור י—ד—ו—ם,
(אפגעהענדיג.)
ברכות לישא — א—א—א!

א געפרוירענע

(אנשווימענדיג, בלאזענדיג זיך אויף די נעגעל).
או! או—הו—הו! או—הו—הו—הו—הו!
אוי, ווי איך פריר...
וועה צו מיר, וועה צו מיר...

(בעלי־בתים געהען לאנגזאם פארביי.)

ע ר ש ט ע ר

(גלעט זיך דאָס בייכעל).

מיין הויז ? אייזערנע ווענט,
ביז'ן נאַפּעל אַראָפּ א פונדאַמענט,
אויפ'ן בוידעם — ווייצען, אין קעלער — י"ש.

צ ו ו י י ט ע ר

(אונטערגעשמייכעלט).

איהר זענט א בר נש...

ע ר ש ט ע ר ב ע ל - ה ב י ת

(גדלות).

און האָב אַלע פּריצים אין טאַש !

(באַריהמעריש.)

און א שפּאָר ביסעלע געלט...

(סאַרדאָניש.)

און ד י וועלט איז א ו י ך א וועלט:
פיינע דירות...
נאָכ'ן מרחץ — א גלעזעלע מעט,
נאָך הבדלה, — אויב נישט שפּעט, —
קומט דער חזן, זינגט ער זמירות...

(זיך אָפּשטעלענדיג.)

און, טראָג מיר דאַנציגער גרעט,
פון סטאַמבול — א ליולקע, פראַנצויזישען טאַבעק...

(ענדערט זיך פּלוצלונג אויפ'ן פּנים.)

געשווינד — א מעבר יבוק !

(מיט א וויינענדיגען צואַה־טאָן.)

...און איך פאַרשרייב,
צום מזרח א נייעם לייב,
א גדר צום בית־עלמין,
קדיש זאָל זאָגען רב קלמן...
עס ווייסט דער בוחן לבבות...

(פאַרשווינדט.)

חברה־נושאים־שמש
(קלינגענדיג מיט א צדקה־פושקע).

צדקה תציל ממות...
צדקה תציל ממות...

(זיך אָפּשטעלענדיג, מיט אַ שעלמישען שמייכעל.)

איך טרייב קיין קאַטאַוועס:
מ י ר, מיין הויזגעזינד —
מיין ווייב און קינד, — —
די גרויע צעפּלעד...

(באַשטערט אין פּושקע. עמפּערט, אַרויסכאַפּענדיג די האַנט.)

קנעפּלער, סאמע הויזען־קנעפּלעד...
(שטויענדיג איבער׳ן שווינדעל.)
אוּ־וואַ! אוּ־וואוואַ!

ריטער און גייסטליכע
(זיך אָנכאַפּענדיג ביי די זייטען, שטיינערן־לאַכענדיג).
האַ! האַ! האַ! — האַ! האַ! האַ!

שמש
(ענדערט זיך פּאַר שרעק).

אין שול אריין! אין שול אריין!
נשמות הקדושים מזכיר זיין!
אין שול אריין! אין שול אריין!

(אַפּ צו דער שול; דאָס מעהרסט שאַטען מאַכט פּלוצלונג פרומע, ערנסט־טרויעריגע געזיכטער, געהט נאָך, אויסער משכילים און אַרבייטער.)

משכילים
(זיך אומקוקענדיג).

— אבער — נחת!
— ד׳פלעדערמייז להכעים!

(שטרייכענדיג מיט׳ן בליק די הייזער אַרום.)

פיינע שילדען איבעראל:
אדוואקאטען און דאקטוירים...

די צייט געהט נישט צוריק!
(אויפ'ן רויטען דאַך.)
דאָרט געווייס א גענעראַל...

אַן אַרבייטער.

חמורים!
ס'א פאַבריק!
(משכילים—אַפּ מיט שרעק; אַרבייטער לאַכט.)

בלינדע

(טאַפּט פאַר זיך מיט די הענט אין דער לופט).
זאַכען—נייע; אותיות—אַלטע;
א סוטערינע—א נאַסע, א קאַלטע.
יאָהרען געזעצט, ד'אויגען פאַרלוירען.
געה איך נאָך די אויערען...
כ'זאָל נאָר נישט פאַראירען!

לאַמער.

קום, איך וויל דיך פיהרען...

בלינדע.

הינקסט?

לאַמער.

האָסט פאַרגעסען?
יאָהרען־לאַנג אין קייטען געזעסען...
א פוס געפוילט... אראָפּגענומען...
(ווייך.)
אפילו נישט צו קבר־ישראל געקומען...
(זיך אַליין באַדויערענד.)
אָפּגעשניטען מיט א זעג!
(טאָן־ענדערונג.)
אָבער פאָרווערטס געהט דער וועג!

געהאַנגענער

(מיט'ן שטריק אויפ'ן האַלז).
און קומט מען נאָר אויבען אַרויף,

די אויגען — ארויסגעזעצט ווייט —
זעהט מען די נייע צייט,
דאס גליק אהן א סוף,
און אליץ, וואס וועט געשעהען...

ג ע ש א ס ע נ ע ר ס א ל ד א ט

(שטעלט אפ א געקעפטען, וואס בלאנקעט זיך ארום מיט'ן קאפ אין דער האנט).

ביסט אויף מיר בייז?

(נעמט איהם, אז יענער הערט נישט, דעם קאפ פון האנט ארויס, זעצט איהם צורעכט אויף די אקסעל.)

ג ע ק ע פ ט ע ר

(שטאמעלט).

איך ווייס?

(גלאצט אומבאהאלפען מיט די אויגען.)

געוויס האט מיך פארדראסען...

ס א ל ד א ט

(פארענטפערט זיך).

אומבאוואוסטזיניג געווען...

(דעקט אויף די וואונד.)

דערנאך — האט מען מ י ך געשאסען...

(ביידע געפרעמט אפ.)

ד י כ ט ע ר

(קומט נאך אמאל ארויס אויפ'ן באלקאן, אין די נאכט־קליידער, אויפגערעגט, ווי פון א בייזען חלום געוועקט, אראפרופענדיג אין מארק אריין).

הערט זיך איין, הערט זיך איין,
צום שטילען געוויין...
פון שול ארויס קומט עס,
ווי א טויב ברומט עס,
און אזוי וויינט עס און קלאגט:
וועה דעם קעניג, וואס האט זיין זוהן פאריאגט,
זיין פאלאץ צושטערט —

געווימעל אין מאַרק
(צושטרייטע שטימען).

— הערט, הערט!
— די שטילע וויינט!
— די אָרעמע וויינט!
— עס שרעקט זיך דער פיינד!
— שטעהט שטום און בלייך!

(צום קלויסטער.)

— און דער שיסט אין דער הויך
מיט קרייץ און טורעם;
לעבערט די וואָלקען שטאָלץ!
— אונזער שול איז האָלץ.
עס פרעסט זי דער וואָרעם!

(מעהרערע שטימען מיט אמאָל.)

— מיר זענען דאָ צו שפּאָט און שאַנד!

(דער שטאָק אין נייעם הויז איבער׳ן באַלקאָן באַלויכט זיך; אין די פענסטער באַווייזען זיך רעדנער.)

ערשטער רעדנער.
זוכט אַ לאַנד!

צווייטער.
עס רופט די אַלטע היים!

דריטער.
אַ סיים! אַ סיים! אַ סיים!

ערשטער רעדנער.
ניין, אַ נייע היים!
נאָך נישט מיט קיין בלוט באַפלעקט,
מיט קיין עולות נישט געשענדט!

צווייטער רעדנער.
די אַלטע מאמע וויינט און שטרעקט
צ׳איהרע קינדער אויס די הענט!

א י י ן א ר ב י י ט ע ר
(אָנקומענדיג, — שטאָלץ און זיכער).
איין קאָנסעקוועניץ!
נישט ד אָ ס, נישט י ע נ ס!
אַלץ, וואָס שטיקט,
דריקט,
לעבט פון רויב
און ווערט פאַרגעטערט,
מוז ווערען צושמעטערט
אויף שטויב, אויף שטויב! —

א צ ו ו י י ט ע ר.
עס געהט דער נייער מענש, דער העלד —
אויף גאָט און וועלט,
אויף תפיסות און קייטען!

ב ל י נ ד ע.
איך הער איהם פון ווייטען!

ג ע ה א נ ג ע נ ע ר.
איך זעה'ם די אָרעמס צושפּרייטען!

ל אַ מ ע ר.
אַט טרייבט ער אין פולען גאַלאָפּ!

ג ע ק ע פּ ט ע ר.
אמת, נאָט אייך מיין קאָפּ!
(כאַפּט איהם אַראָפּ, — פאַרבלאָנדזשעט. געלעכטער.)

ד י כ ט ע ר
(פלוצלונג באַגייסטערט).
עס געהט דער נייער מענש, ער קומט,
נישט געלעסטערט, נישט געברומט,
שטאָל — אין בלוט, אין ד'אויגען — בליצען,
ער וועט קומען און באַשיצען,
די אַלטע מויער, די היילינע ווענט,
פאַר אייערע הענט, פאַר פרעמדע הענט!

(טאָן ענדערונג: ביבליש־פּראָפּעטיש.)

הנה ימים באים...
עס קומען טעג, גרויסע טעג...

בדחן

(רופט צו דער **חברה**).

עי! גבורים, חשמונאים!

(אין א בלאָנע־בלוי־טויטליכען שיין איינגעהילט, קומען קדושים פון דער חורבה אַרויס. זיי נעמען דעם וועג צו דער שול. גערען לאַנגזאַם און אונטערטעניג.)

(דער מאַרק בלייבט פּאַרשטיינערט. פּאַר עקעל און שרעק קערען זיך די שטיינ־בילדער אום צו די וואנט. פּאַר עקעל, שרעק און צאָרן הויבט זיך אָן וויגען דער קלויסטער־גלאָק.)

צושראָקענע מאַרק־שטימען.

— דורכגעשניטען מיט א זעג!
— אָפּגעריסענע ריפּען!
— נעגעל אין אויג, אין נאָז!
— געלעבערט, ווי די זיפּען!

בדחן.

אָבער נאָך וואָס? צו וואָס?

שטימען אין מאַרק.

— צייכענען מיט בלוט דעם וועג...
— פיהלען זיך פויל...
— פּאַרשטיינערטע גרויל...

(מאַנכע — עמפּערט; אַנדערע — מיט באַוואונדערונג.)

— און קיין קריץ מיט די ציין!
— עס עפענט קיין מויל!
—וואָס—דאָס—האָט— איבער—געליטען!

בדחן.

אָבער וואָס באַשטריטען?

חצות

(פון שול אַרוים).

זעה, גאָט, ווי אונז איז דערגאַנגען,
זייט דו האָסט דיין פּנים אָפּגעווענדט, —
אונזערע זיהן געפאַנגען,
אונזערע טעכטער — געשענדט,
גרייזען — צו שאַנד און שפּאָט,
ווען וועסט דו, גרויסער גאָט,

ב ד ח ן.

ר׳איז באַנקראָט!

(חצות — איבעריגעריסען; אַ דויערהאַפטע, שרעקליכע שטילקייט.)

אַ שטימע פון שול.

און גאָט
ענטפערט איוב׳ן פון שטורם:
וואָרעם,
וואָס האָט זיך אונטערגעגאָרטעלט די לענדען, —
זיך צו מיר צו ווענדען,
מיך צו פרעגען,
אויף מיינע פאַרבאָרגענע וועגען, —
וואָס וויל מיינע צייכען לעזען...
וואו ביסט דו, וואָרעם, געוועזען,
ווען איך האָב באַפעסטיגט די ערד,
האָב איהר מאָס און וואָג באַשערט...
און באַגרענעצט אַרום דעם ים...

קלויסטער־גלאָק

(פלוצלונג אַריינפאַלענדיג).

בים—באָם! בים—באָם! בים—באָם!

פאָרהאַנג.

ד ר י ט ע ר   א ק ט.

דער גלאָק קלינגט נאָך אלץ. אין מאַרק א מהומה. מען קוקט זיך אום אין אלע זייטען נאָך הילף. דער צווייטער שטאָק איז פאַרלאָשען; דער דיכטער—פאַרשוואונדען. דאָס נעבעל—געדיכטער. בדחן זיצט צו־פוסענס דעם געץ, פאַרשטעלט זיך דעם טיף־געבויגענעם קאָפּ מיט די הענט, ווי איינער, וואָס שיצט זיך פאר קלעפּ פון דער הויך. נתן שכור, פון גלאָק געוועקט, לויפט ארום אין ווילדער שרעק איבער'ן מאַרק. קאָן נישט זיין הויז דערקענען. קלינגט דאָ און דאָרט, קלאפּט, און לויפט, אז מען עפענט איהם נישט, ווייטער. ע מ י צ ע ר קומט פּלוצלונג אַרויס פאַר'ן טויער. געל, געריני־צעלט, נאַכט־מיידלעריש־קרענקליך־בליצענדיגע אויגען. ציטער־ריגע קני. ביי זיין באַווייזען זיך, פאַרשטומט פּלוצלונג דער גלאָק. אלגעמיין שטוינען. בדחן שטעלט זיך אויף. נתן שכור בלייבט שטעהן אינמיטען קלינגען ביי אַ טויער.

ע מ י צ ע ר
(מיט א געפּלאַצטער אויבער־שטימע).

הערט אויף שרעקיג צו ברומען!
איך בין געקומען
צום ליכטיגען קוואלען!
בין צוגעפאַלען
און האסטיג געטרונקען
— די וואונדער־זאַפט
די לעבענס־קראַפט.

די, וואס צושטערט און שאפט, —
די גאָלדענע פונקען — —
איך האָב ק ר א פ ט געטרונקען;
נאַכט און נעבעל פליהען פאר מיין **בליק!**
פארזונקענע זונען רוף איך צוריק!
פארלאָשענע פריהלינגען פלאַקערען!
פעלזען אויף בייטען וועל איך **צואַקערען,**
מיט רויזען־גליק
פאר׳שכור׳ן בארג און טאָל!
מיין בלוט — פליסיג־קאָכעדיג, **שטאָל.**
(אָנווייזענדיג אויף די גלידער.)
פים — זיילען! וועגווייזער — **אָרעם!**
(זיך שטויף אויסגלייכענדיג.)
און א זעלע — צונטער!
העי, מזרח, מערב, צפון, דרום,
וואונדער, —
וואונדער וויל איך מאכען!
(צום טיפערען היגטערגרונט אין נעבעל **אריין.**)
זאל׳ן די טויטע ערוואַכען!
זאל׳ן זיך עפענען ק ב ר י ם!
א ו י פ ע ר ש ט ע ה ן! א ו י פ ע ר ש ט ע ה ן!

ש ט י י נ ב י ל ד ע ר
(איראָניש).
— וועל׳מיר זעהן! וועל׳מיר זעהן!

ב ד ח ן
(פעסט געביטענד.)
זאָל געשעהען, זאָל געשעהען!

(שפרינגט אויף, כאפט דאָס וועכטער־פייפערל צום מויל; **בלאָזט.** עס קומען אַרויס קולות פון א שופר. דאָס נעבעל ווערט אין מאַרק גע־דיכטער, די וואנט־בילדער פאַרשווינדען. פון נעבעל אין הינטערגרונט וויקעלט זיך אַרויס א בית־עלמין. די מצבות — אָפּגערוקט; מתים קרי־כען פון געעפענטע קברים אַרויס. ביי ערשט־אַרויסגעקומענע ציטערען

די ברעמען, ווי פון פינסטערניש אין ליכט אַריין; אנדערע גלייכען
זיך שוין די פאַרשטאַרטע אקסעל אויס; נאָך אַנדערע קוקען שוין אין
מאַרק אַריין, פאַרוואונדערט, צושראָקען, מאנכע — פאַרבענקט. — אויף אַ
בערגעל, אין מיט בית־עלמין, שטעהט א גרייז, קוקט זיך, מיט פאַרלעג־
טער פלאכער האַנט איבער די אויגען, אומרוהיג אום אין אַלע זייטען,
זוכענדיג א צייכען אויף הימעל און ערד. פאַר דעם צוים וואַקלען זיך,
נישט האָבענדיג, צום אָנשפּארען, קיין מצבות, דער מ ס ר, מיט דער
אַרויסגעריסענער צונג אין דער האַנט; דער ק צ ב, מיט לונג־און־לע־
בער אויפ'ן האַלז, און די ז י נ ד י ג ע אין סמאַלע מיט פעדערען.)

ק צ ב

(אָנכאַפּענדיג דעם מסר, מיט שרעק).

משיח וועקט?

(שאָקעלט מיט'ן מסר, וואָס גלאָצט אומבאַהאָלפען די אויגען אויס.)

זאג!

ג ר י י ז.

משיח וועט וועקען בייטאָג!
צינד איז נאַכט, שטאָק נאַכט!
עמיץ האָט א שוואַרצע קונץ געמאַכט!
עס הערט זיך קיין צייכען פון ווייטען.
קיינער קומט נישט צו רייטען — —

ד ע ר ז י י ג ע ר

(פון דער לינקער זייט מאַרק, פון א הינטערגאַס צווישען קלויסטער און
פאַבריק, הויבט אָן צו שלאָגען צוועלף. — ער שלאָגט זעהר לאַנגזאַם,
שווער און שרעקיג. מתים, אויסער די, וואָס זענען אויפ'ן גרויז פאַר־
קוקט, ריהרען זיך צום מאַרק.)

ג ר י י ז

(רופט זיי נאָך).

נישט פון אָרט!
נישט גאָט'ס וואָרט!
נישט זיין צייכען!

(אַז נאָר וועניגע שטעלען זיך אָפּ.)

עס וועט אייך דערגרייכען

זיין שווערע האַנט!
איהר לויפט בלינד!
איהר זייהט ווינט!
שניידען וועט איהר שאַנד!

(דער גרייז, און אנדערע נאָך איהם, לאָזען זיך צוריק אין די קברים אַראָפּ. דאָס מעהרסטע לאָזט זיך דאָך, נאָך א שווערען שטרייט מיט זיך, צום מאַרק. זיי געהען דאָך לאַנגזאַם, אונטערטעניג־פרום; מורמלענדיג: די ווייבער — תחנות; די מענער — שטיקער פון סדור אַרויס. דאָס געמורמעל ווערט דאָך שטילער, די באַוועגונגען פאַר דאָס — עטוואָס ראַשער, וואָס נעהנטער מען קומט צום מאַרק. לעבענס־עראינערונגען וועקען זיך.—מ ס ר, ק צ ב און הינטער זיי, ד י ז י נ ד י ג ע שליסען דעם צוג. די מאַרק־שאָטען טרעטען אָפּ. ע מ י צ ע ר אַנטלויפט, פאַר זיין אייגען וואונדער ענטזעצט.)

ב ד ח ן

(צום געזן).

פלינק! פלינק!
פאַרשפרייט פון עק צו עק
דיין צויבער־רינג,
ווי א פלעק
פון שווינדזוכט אויף דער שאַנד!
צוגים די גידיגע בראַנד
פון מויער צו מויער, פון וואַנט צו וואַנט!
ע, מתים, לעבט!

ו ו א נ ד ע ר ע ר

(פון שרעקיגען שלאָף אַרויס).

עס שפּינט און עס וועבט!
(מתים ווערען אומרוהיגער. איילען צו דער שול נאָך הילף. די אָבער, וואָס טרעטען אין גיריג־רויטליכען ראָד אַריין, פאַרלירען דעם וועג און בלייבען צוטומעלט אין מאַרק. אַ געמישט ווילד גערויש, געקלאַפּ־ פּעריי פון ביינער. נעהנטערע צום פאָדערגרונט ווערען געהערט.)

א ז א ל ט ע ר

(האַלב־נאַקעטער מת מיט איין פוס אין ראַד, שטעלט זיך אָפּ, באַטראַכ־
טענדיג זיך אַליין).

א זכר, צי א נקבה?

דעם נאָמען פאַרגעסען!

א צ ו ו י י ט ע ר

(פאַרביגעהענדיג אויסער'ן ראַד).

קוק אויף דער מצבה!

ד ע ר ע ר ש ט ע ר.

צופרעסען!

(באמערקט וואו דער פוס שטעקט. דערשרעקט זיך. רייסט זיך אָפּ. אוי־
בערלאָזענדיג אין ראַד דעם פוס. הינקט האַסטיג אָפּ צו דער שול.)

ד ר י ט ע ר

(מיט די פינגער פון די פיס אין ראַד, פאַרקוקט צום מאַגיסטראַט).

איינס וויל איך דאָך וויסען!

דער וואַיעוואָדע — פאַרוואָס האָט ער מיך געשמיסען?

אומשולדיג, — קאָן איך שווערען!

פ י ע ר ט ע ר

(שלעפּט איהם קוים אַוועק).

פון וואָס א בר־מנן האָט צו קלערען!

געווען א שלעכטער:

געשמיסען מיך, מיין ווייב, מיינע טעכטער — —

אַנגעלאָפען ביילען; ברוינע, בלויע, רויטע — —

פ י נ פ ט ע ר

(אין ראַד; פאַרצווייפעלט).

אבער ווי לאַנג לעבען טויטע? ווי לאַנג לעבען טויטע?

ז ע ק ס ט ע ר

(צום זיבענטען).

אויב איך געדענק?

אַט דאָ איז געווען מיין שענק...

איין אויג אין קאָפּ — א טאָכטער געהאַט.

איינמאָל, כ'בין געלעגען קראַנק,

ארויסגענאַרט, אפּגע'שמד...

ז י ב ע נ ט ע ר.

וואָר?

ז ע ק ס ט ע ר.

דער גלות...

ז י ב ע נ ט ע ר.

לאַנג?

ב ד ח ן.

ת"ר, יום בית בשלח.

אַ כ ט ע ר.

מען זאָל נישט קאָנען טון קיין מצוה!
באַטש טיילען קצבה,
שופר־בלאָזען הערען...
ס'נעמט אָן אַ געוויין...

ב ד ח ן.

האָסט טרערען?

(אַכטער פאַרבליפט אָפּ.)

נ י י נ ט ע ר.

(אַ יונגערמאַן).

אויס נדן, הלבשה, קעסט,
אַ מת לערענט לשמה...

ב ד ח ן.

און פאַרגעסט.

נ י י נ ט ע ר

(מיט שרעק).

אָ!

צ ע ה נ ט ע ר

(מיט'ן טלית אויף די פּלייצעס, צום עלפטען).

תשעה באָב אונטער די טליתים.

(אַ מויל־באַוועגונג, גלייך ער עסט.)

ע ל פ ט ע ר.

געוועז גוטע קונדייסים...

איך האָב געהאַט אַ קיבעלע...

צ ע ה נ ט ע ר.

איך — אַ וויקעלע...

ב י י ד ע

(איכה־נגון).

מיר אַ שטיקעלע, דיר אַ שטיקעלע...

צ ע ה נ ט ע ר.

כי—כי—כי...

(ציינט אויף אַ ווייבעל, וואָס געהט פרום צו דער שוהל.)

זי, זי,

די שמש׳טע...

ע ל ע פ ט ע ר.

געוועזען בלאָט!

צ ע ה נ ט ע ר.

אויגאַנעם געהאַט...

שטעלט זיך אין פּאַליש, אין ווינקעל,

ד׳אויגאַנעם — אַ בליץ, אַ פינקעל...

ע ל פ ט ע ר.

איך גיב איהר אַ קניפּעלע...

צ ע ה נ ט ע ר.

איך — אַ צוויקעלע...

ב ד ח ן

(טראַוועסטירט דעם איכה־נגון).

מיר אַ שטיקעלע, דיר אַ שטיקעלע...

ק צ ב

(אויסרופענדיג).

לונג, לעבער, לעבער, לונג!

(אויפשטעלענדיג דעם מסר׳ס האַנט.)

פריש־צאַפּלעדיגע צונג!

א װ י ב ע ל
(בעטעלט).

אַ װינטעלע, פאַר אַ קינד אַ װינטעלע...
ס'איז דאָך נאַקעט, ס'איז דאָך בלױס,
און נישט אױסגעדריקט פון שױס...

אַ ר ב י ט ע ר.

אַ בעל־בתיש שװינדעלע...
קומט און הערט, ס'איז מלא חן...
(אַרבײטער געהען נאָך; פרומער — צו דער שול.)

ב ד ח ן
(צום לעצטען).

געהסט נישט מיט?

פ ר ו מ ע ר.

נײן!

(זיך דערמאָנענדיג.)

געלעגט אויף דער פּאַליצע די צײן...
זעלטען געװעזען זאַט...

(נחת.)

פאַר דאָס — אַ לויה געהאַט:
תשעה קבין! דער גבאי אַלײן!

(שטאָלץ.)

מיט זילבערנע נעבעלעך די נעגעל גערײניגט!
מיט אַן איי נאָך אױסגעשמירט...
האָט מען זיך אַביסעל בײם לעבען געפּײניגט.
אָבער — נישט פאַרפיהרט!

(עס לױפען אָן קינדער.)

מ י י ד ל ע ך
(רעכטס).

— פּי—פּי—פּי...
ד'מאַמע ז'ניש הי...

אנדערע
(לינקס).

איידער די נאַכט וועט בלייבען,
לאָמיר זיך שפּילען אין טשייכען...
(זוכען און געפינען.)
— אַ שטיינדעלע,
— נאָך אַ שטיינדעלע...

נאָך אַנדערע
(אַנלויפענדיג פון הינטערגרונט).

קומט אהער, אַלע, אַלע,
לאָמיר שפּילען „חתן־כלה"...
— ווער די כלה?
— שיינדעלע!
— און דער חתן?
— נתן, נתן!
— אוי, דער שעהנער, שעהנער נתן...

אַן עלטער מיידעל.

זע'מירביידע שפּאַצירען געגאַנגען
צווישען ווייץ און צווישען קאָרן;
ד'וועגען, וואו מ'זע'מיר שפּאַצירען געגאַנגען,
זענען פאַרוואַקסען געוואָרען...

נייער אויפלויף פון קינדער.

ציגעלע־מיגעלע, רייב די קלאַצקעס,
רויטע פּאַמעראַנצען;
אַז דער טאַטע שלאָגט די מאַמען,
געה'ן די קינדערלעך טאַנצען — —

בדחן
(איבער'ן ברונען).

העי, טראָמפּייטער, פידעל, באַס,
פויקען, טאַצען — קליין און גרויס!
איז אַ באַל אינמיטען גאַס,
אקום—פּאַקום! שפּרינגט אַרויס!

קינדער־ווילען זאָל געשעהן!

(עס געשיהט: קלעזמער שפּרינגען פון ברונען אַרויס.)

ק י נ ד ע ר

(פרייד).

— קלעזמער געהען, קלעזמער געהען...
— וואו, וואו?
— דאָרטען, דאָרטען!

(געלויף צו די קלעזמער.)

ב ע ל ־ ב ת ׳ י ש ו ו י י ב ע ל.

פיינע כלים, אַלע סאָרטען!

(בעט זיך ביי די קלעזמער.)

שפּילט אַ טאַנץ, אַ ברוגז־טאַנץ, —
טאַנצ׳יך, שווימ׳יך, ווי אַ גאַנז...

א ז „א ר ע מ ע, א ל ט ע מ ו ה מ ע"

(האַלב זינגענדיג).

שפּילט קלעזמאַ—אַ—אַרים,
שפּילט אַ דומע...
כאַ—אַטש אַז אָרעמקע—ע,
פאַרט אַ מוהמע...

נ י י ־ א נ ג ע ל א פ ע נ ע ק י נ ד ע ר

עלע־פעלע, פעלע־מעלע...

ק ל ע ז מ ע ר.

זע׳מיר אַלע שכור — בעלע...

ו ו י י ב ל ע ך

(קלאַטשענדיג).

שבת, שבת! באַמציק־צאַק!

ק ל ע ז מ ע ר.

ווער׳ וועט פיהרען די קאַפּעלע,
עס זאָל געהען מיט׳ן קנאַק?

ג ע פ ר ו י ר ע נ ע.

כ'האָב שוין קיין אויערען נישט, קיין נאָז...
וואָס שפּילט איהר נישט, וואָס?
מיר איז אַזוי קאַלט, אַזוי קאַלט;
ר'איז געוועזן אַזוי אַלט, אַזוי אַלט...

(זיך דערמאָנענדיג, מיט עקעל.)

ס'ציטערט דער קאָפּ, ס'ציטערט די האַנט...
און רעדט ער — שיט זיך אַ זאַמד.
געהט ער — הערט מען, ביינער קלאַפּען...
און קוים געקענט דעם אָטעם כאַפּען,
און עס יאָגט פון איהם דער פראָסט...
און ד'אונטערשטע ליפּ אַראָפּגעלאָזט, —
ר'האָט מיר די נשמה פאַרקיהלט.
(האַסטיג.)
שפּילט, קלעזמער, שפּילט!
לאָמען טאַנצען, לאָמען טאַנצען!
לאָמען זיך דרעהען, דרעהען,
זאָלען די „סויווים" וועהען, וועהען,
זאָלען די אויגען גלאַנצען, —
כ'ווער געפרוירען, כ'ווער געפרוירען...

ק ל ע ז מ ע ר.

זאָל אונז עמיץ דיריגירען!

נ ת ן ש כ ו ר.

איך וועל פיהרען, איך וועל פיהרען!
איך בין סיי־ווי־סיי פאַרלוירען!

(שפּרינגט אין דער מיט אַריין, רייסט אויס ביים געץ דעם האָרן, דיריגירט.)

ט ע נ צ ע ר י ן.

וואַרפט אַראָפּ די קאָפּקעס,
לאָזט אַרויס די האָר!
מאַלע, וואָס מען טאָר נישט...

ש ט י מ ע ן.

עד, מע׳טאר, מע׳טאר!

ל י י ד ע נ ש א פ ט ל י כ ע ש ט י מ ע ן

(צוקומענדיג).

טא—אנצען, טא—אנצען, טא—אנצען...

ג ע פ ר ו י ר ע נ ע

(אפגעהענדיג).

קא—אלט, קא—אלט, קא—אלט...

ל י י ד ע נ ש א פ ט ל י כ ע ש ט י מ ע ן

(נעהנטער געקומען).

טא—אנצען, טא—אנצען, טא—אנצען...

ג ע פ ר ו י ר ע נ ע

(אפגעהענדיג).

קא—אלט, קא—אלט, קא—אלט...

ז י נ ו מ ע ר 1.

א חרפה פאר לייט,
תכריכים — ווי זעק...

ע ר נ ו מ ע ר 2

(זוכענדיג באקאנטשאפט).

אבי גאנץ, אבי אהן א פלעק...

ז י נ ו מ ע ר 1.

(וויל שמייכלען, באמערקט, „ער“ נומער 1 טאנצט מיט „זי“ נומער 2.— איבערראשט).

שוין געטרייסט!

(קערט זיך אום צו „ער“ נומער 2. — אויגען־שפיל.)

ע ר נ ו מ ע ר 1

היינט איז אונזער חתונה;
קלעזמער שפילען שוין,
און די שעהנע געסט ארום, —
לאמיר טאנצען, קרוין!

ז י נ ו מ ע ר .2

מיט די חופּה־שטענגלעך
קומט דער שמש באַלד...

ע ר נ ו מ ע ר .2

און דער רב וועט ציטערן,
ווייל דער רב איז אַלט!
(טאָן־ענדערונג.)
האַרץ אַן האַרץ, אויג אַן אויג,
דריק דיך צו אײנגאַנצען!

ב י י ד ע.

האַרץ אַן האַרץ, אויג אַן אויג, —
אוי, איז גוט צו טאַנצען!

(עס קומט אָן די שוואַרצע חופּה, געטראָגען פון שמשים, מיט נאָר וואָס אויסגעלאָשענע, נאָך רויכענדיגע הבדלות אין די הענט. אונטער דער חופּה — א דרייצעהן־פערצעהן יעהריגע מיידעל; די קלעזמער הערען פּלוצלונג אויף צו שפּילען. דאָס טאַנצענדיגע ראָד שטעלט זיך אָפּ פאַר־בליפט. אַן אלגעמיין געמורמעל פון מיטלייד. די כלה שטעלט זיך אָפּ. די שמשים באַמערקען עס נישט, פיהרען די חופּה ווייטער.)

ד י כ ל ה
(זעהר קינדיש).
נישט באַדויערט מיך,
נישט באַטרויערט מיך, —
(אַ טרויעריג חנ'דעל.)
איך האָב'ם נישט געוואָלט!
(עקעל.)
געפאַרכטעו, ווי פאַר שפּינען!
(פאַר'חלומ'ט צושמייכעלט, אויסזאָגענדיג א סוד.)
א אינגעלע געהאַט אין זינען,
א אינגעלע — א גאָלד!
(באַוועגט.)

האַט מיך פון דער נויט
באַפרייט דער גוטער, גוטער טויט!

(פאַרטראַכט אריינטרעטענדיג אין ראָד, זיך ארום אומקוקענדיג.)

אָבער, וואו איז מיין אינגעלע,
מיין אינגעלע — מיין גאָלד?

(זיך בעטענדיג.)

גוטע מענשען, טרעפט איהר איהם,
זאָגט איהם: כ'האָב'ם האָלד:

(טאָן־ענדערונג.)

און דערקענען וועט איהר איהם!

(מיט אַ זיסען שמייכעל, באַשרייבענדיג.)

אַ קול'עכעל — אַ גלעקעלע,
צו קושען יעדעם לעקעלע,
צו קושען יעדעם ביינדעלע.
די אויגעלעך — ווי לעמעלעך —
ציטעריגע פלעמעלעך —
יעדער בליק — אַ חנ'דעלע.

(טאָן־ענדערונג.)

גוטע מענשען, טרעפט איהר איהם,
גוטע מענשען, זעהט איהר איהם,
זאָגט איהם, זאָגט, אז שיינדעלע — —

נ ת ן ש כ ו ר

(האָט זי פלוצלונג דערקענט, פאַלענדיג איהר אויפ'ן האַלז).

איך וויים, מיידעלע קליינס, איך וויים...

ד י כ ל ה

(צערטליכקייט, פרייד, שטוינען, שרעק).

אוי, דו ביסט אַזוי אַלט,
און — אַזוי הייס!

ע ר

(זעהר האַרציגע אומרוהיגע מיטלייד).

און דו — אַזוי קאַלט,
אַזוי קאַלט, ווי אייז...

ז י.

און דיך באַגיסט א שוויים — —

ע ר.

דיין אָטעם איז פראָסט!

(פלוצלונג, ענטזעצט, דערזעהענדיג עפּעס אויף איהר פּנים.)

און אויפ'ן בעקעל וואָס דו האָסט?

ז י

(שמאָלענדיג).

האָסט פארגעסען?

(טרויעריג.)

א ווערעמעל... איינגעפרעסען,

(צוריק אומרוהיג.)

און דו ביסט אַזוי רויט...

ע ר

(זיך באַקלאָגענדיג).

איך טרינק; בענקשאַפט, נויט...

ז י

(אומרוהיגער).

און ווערסט אַזוי שוואַרץ!

ג ת ן ש כ ו ר

(האַסטיג).

אָבער דריק מיך, דריק מיך צו צום האַרץ.

ז י

(אָפּרוקענדיג זיין קאָפּ).

אָבער ווי דיין אָטעם ברענט!

א ש ט י מ ע פ ו ן ש ו ל

(ימים־נוראים־נגון).

יעמוד החתן

גתז

בן מרדכי מפטיר...

(ער גליטשט זיך אויס פון דער כלה׳ס אָרעם.)

ד י כ ל ה

(נישט קאָנענדיג איהם דערהאלטען).

וועה מיר, וועה מיר!

ער גליטשט זיך מיר אַרויס פון די הענט!

ש ר ע ק י ג ע ש ט י מ ע ן א ר ו ם.

וואָס איז ד א ס ? וואָס איז דאָס?

א ן ע ל ט ע ר ע מ ע נ ע ר ־ ש ט י מ ע

(איראָניע).

איהר האָט עס נישט דערקענט?

מ ע נ ע ר ־ ש ט י מ ע ן.

— ציפּט די אויערען, די נאָז!

— דערלאַנגט עפּעס וואָס!

פ ר ו י ע ן ־ ש ט י מ ע ן.

— א פעדער צו דער נאָז!

— א מילמער!

ד י מ ע נ ע ר ־ ש ט י מ ע.

וואָס שרייט איהר, וואָס ווילט איהר?

(נתן שכור יוערט געדיכטער ארומגערינגעלט.)

— טוויט אונטער די אויערען!

ש ט י מ ע ן פ ו ן ר א ד.

— קאַלט!

— געפרוירען!

א ווארע מאַכט!

(מתים מאכען א וואַרע דער נישט געזעהענער נשמה.)

ד י נ ש מ ה

(נאָר פון די מתים געזעהן).

„אלף“ איז אַן אדלער,

וואָס ער טוט נאָר שוועבען;

א שאָטען פון א פליגעל
איז דאָס גאַנצע לעבען...
בית איז א הויז,
וואו מען איז געזעסען;
אַז מען רופט צום משפט — —

מ ת י ם ־ ג ע ל ע כ ט ע ר.
האַ—האַ—האַ! האַ—האַ—האַ!

(אַ ווילד־הילצערען, ביינער־קלאַפּענדיג געלעכטער צוקאָלערט זיך איבער'ן גאַנצען מאַרק. בדחן גרינזט.)

פיערטער אַקט.

דאָס געלעכטער אין מאַרק לעשט זיך. צום הינטערגרונט געהט אָפּ א לויה. פּושקעס קלינגען. שמשים רופען אוים: צדקה תציל ממות. די כלה געהט נאָך דער לויה, וואָס אמאָל לאנגזאמער, פאַרגעסענער, ביז זי פאַרהאַלט זיך אין ווינקעל פון געסעל, בלייבט שטעהן, נישט וויסענדיג, וואָס מיט זיך צו טון.

מתים פון שול הויבען אָן לאַנגזאם אַרויסצוקומען פאר'ן געסעל. נאָך אין שול געבליבענע שטעקען אַרוים די קעפּ פון שול-פענסטער. אַזוי די, אַזוי יענע קוקען אין מאַרק אַריין מיט צאָרן, מאנכע מיט שרעק. נאָך אנדערע — קוקען אין הימעל אריין, פון וואנען עס דאַרף קומען די שטראָף פאַר די זינדיגע מתים אין מאַרק, אנדערע וואַרטען זעהר אונטערטעניג אָפּ א צייכען פון הימעל צוריק צו געהן. זיי זוכען דעם מאַרגענשטערן, אָדער הערען זיך איין אין דער לופט, צי קרעהט נישט דער האָן.

חזן

(אָנקומענדיג. צווישען אנדערע פון שול-געסעל, מיט א נעילה-נגון).

יתגדל ויתקדש שמיה רבא—אַ—אַ!

וויבער

(זעצען איבער).

געגרויסט און געהייליגט זאָל זיין דיין נאָמע—ע—ען!

זינדיגע

(וואָס איז אמשפּעטסטען געקומען און געהאַלטען זיך אין שאָטען פון א טויער, שפּרינגט אַרויס, צולויפענדיג צום חזן).

ער איז געקומען;
ער איז דאָ...

ווייבער און קינדער

(באַגעגענען זיך מיט א געפּויפּעריי).

פּיו—ו—ו—ו—ו...

זינדיגע

(צום חזן צופאַלענדיג, הייס, אָהן אָטעם).

די נאַכט — שוואַרץ,
עס פלאַטערט דאָס האַרץ.
איך עפען די טיר,
ס'האָט קיינער געהערט, —
נעם מיך צו דיר,
עס שלאָפט דער מאַן,
עס שלאָפט דאָס קינד.
נעם געשווינד,
כאַפּ און שפּאַן.

(זיך אומקוקענדיג.)

וואו איז די בויד? וואו איז דאָס פערד?

חזן

(גרויזיג-שאַרף).

און—טער דער ערד!

(האַרציג און וועהמוטיג.)

לעש דיך, קינד!
פאַרגעס.

(מיט א בליק צום הימעל.)

זאָל ער אויך פאַרגעסען!

בוגרת

(האַסטיג, פאַלענדיג אין די רייד אַריין).

ניין, גאַרנישט פאַרגעסען!

(ביטער.)

אין חושך געזעסען,
א לעבען פאַרנאַרט!
אויף גליק, עהרליך גליק געוואַרט...

(הענט־פאַרברעכענדיג.)

עס טוט מיר באַנג,
עס טוט מיר באַנג!

(זיך טיף באַקלאָגענדיג.)

אין זאַנג און קלאַנג,
פראַנק און פריי,
איז פאַר מיר פאַרביי
דאָס לעבען אין פרעהליכען שטורעם, —
און איך, דער וואָרעם,
בין געבליבען אין שטויב,
פאַרבענבלינד, קלאַנגענטויב...
גרויע נעבעל... טאָג און נאַכט...
נישט געשטיפט, נישט געשמייכעלט, נישט געלאַכט,
נישט געשפּילט, — —
קיין וואַרעמע האַנט ביים האַלז נישט געפּיהלט...
טיף נישט אריינגעקוקט קיינעם אין די אויגען!
קיינעם קיין וואָרט, קיין גוטס, נישט געזאָגט, — —
דאָס האַרץ האָט געצויגען,
דאָס האַרץ האָט גענאָגט, —
„ניין" און „ניין"!
כ'רייס די נעגעל, קריץ מיט די ציין...
„עהרליך גליק!" „עהרליך גליק!"
פּלוצלונג — היק!

(אויסשרייענדיג.)

ווער וועט מיר דאָס פאַרגעלטען?
איך וועל שרייען, איך וועל שעלטען!
גיט מיר א שטיין!

ש ט י מ ע ן

(ווילען זי פאַרחילכען).

שפּילט, שפּילט, שפּילט!

שוועבט, שוועבט, שוועבט!

ב ד ח ן.

לעבט,

וואָס איהר האָט נישט דערלעבט!

פיהלט,

וואָס איהר האָט נישט דערפיהלט!

(דער געזאַנג צופלאַקערט זיך; קלעזמער געהען זיך ראַש צוזאַמען. אומ־רוהיגע שפּיל און טאַנץ.)

ש ט י מ ע ן

(היציג).

— טאַנצען, טאַנצען!

— פלאַמט כאָטש א י י ן מאָל אויף אײנגאַנצען!

זאָלען די אויגען שפּריצען

פונקען, ווי בליצען,

טויזענטער גלאַנצען...

זאָלען צאַפּלען די הערצער — צום פּלאַצען — — —

זאָלען די שלייפען קלאַפּען, ווי טאַצען!

(ווי־זאָ־ווי־שפּיל.)

א ב ת ו ל ה.

בחור, בחור, טאַנץ מיר אַקעגען!

לאָ'מיר דערלעבען, וואָס מ'האָט נישט דערלעבט!

ב ח ו ר.

מיידעל, מיידעל, טאַנצסט נישט אַקעגען,

שטעהסט אויפ'ן אָרט, ווי צוגעקלעפּט!

א צ ו ו י י ט ע ב ת ו ל ה.

בחור, בחור, לעבעדיג פרעהליך!

איך בין דאָך — מלכה,

זיי דו מיין מלך!

צוויי טער בחור.

מיידעל, מיידעל, אי, דו זאלסט וויסען;
מיר האט היינט ד ו מ ה — דריי מאל געשמיסען!

א יונג.

מיידעל, מיידעל, הויב אויף דאס...

מתים

(עמפערטער פראטעסט).

פוי, ס'אי נישט איידעל!
דאס איז נישט איידעל!

ע ר.

— דאס הארץ האט אומזיסט נעבענקט און גענאגט!

ז י.

— אפגעזאגט, אלץ אפגעזאגט!

ע ר.

— אנטלאפען פון גוטען, געמידען דעם וועג...

ז י.

— פארוואגעלטע נעכט, פאר'חושכ'טע טעג!

ע ר.

— זונען אזויפיעל און שטערען פארלאשען!

ז י.

ווי ליכטלעך מי'גראשען, ווי ליכטלעך מי'גראשען!

טענצער־שטימען.

— טאנצען, טאנצען! לאמיר פארגעסען
די פינסטערע קברים, די ווערים, וואס פרעסען,
און די זכרונות, וואס נאגען און פלאגען,
ס'וועט דאך באלד טאגען, ס'וועט דאך באלד טאגען!
— מאכט רעדער, מאכט רינגען,
לא'מען טאנצען, שפילען, זינגען — —

(ס'ווערט עטוואס ראשער געשפילט און געטאנצט. מאנכע מתים זינגען צו.)

ש ט י י נ ־ ב י ל ד ע ר

(באַוועגען זיך מיט שטייגענדער ליידענשאַפט).

— שעהנע ווייבלעך, שעהנע מיידלעך,

— ווייסע שערצען, ווייסע קליידלעך,

פיסלעך — צאַפּלען, אייגלעך — גלאַנצען,

בריסטען וויגען אויף און אַפּ — —

ב ד ח ן.

ווילט זיך טאַנצען? גליסט זיך טאַנצען?

קומט אַראָפּ, קומט שנעל אַראָפּ!

(דער געץ צוהיצט זיך שטאַרקער.)

ס'לעבען שיקט אייך נייע פלאַמען!

לעזט אייך אויס מיט זיי צוזאַמען!

וואַרפט פון זיך אַראָפּ די שטיינער!

(אַז די שטיינבילדער וויגערען זיך, קוקענדיג מיט שרעק צום הימעל.)

ס'הערט נישט קיינער, ס'זעהט נישט קיינער!

אַלץ פאַרהילט די שוואַרצע כמאַרע!

(אַז די שטיינבילדער פאָלגען און רוקען זיך שווער פון דער וואַנט אַראָפּ, צו די מתים.)

פריצים געהען, מאַכט א וואַרע!

ד'בעלי־בתים פון דער שטאָדט!

שנעל, שנעל, אַריין אין ראָד!

(עס געשיהט.)

טאַנצט! טאַנצט! טאַנצט!

ד ע ר מ אָ ר ג ע נ ש ט ע ר ן!

(רייסט דורך דעם וואָלקען. שמייכעלט.)

ש ט י מ ע ן.

— וועה, דער מאָרגענשטערן גלאַנצט!

— דער מאָרגענשטערן לאַכט!

— עס איז אויס נאַכט, אויס נאַכט!

— אזוי געשווינד, אזוי געשווינד...

— איך ווער טויב!
— איך ווער בלינד!
— גאָט האָט געפונען אונזער זינד!

ב ד ח ן.

טאַנצט, טאַנצט!
ווער האָט אין אייך די שרעק פאַרפלאַנצט?
וואָס ציטערט איהר פאַר מאָרגען־גרוי?
וואַשט די קעפּ אין מאָרגען־טוי...
באָדט אייך אין פריה־מאָרגען־גלאַנץ,
טאַנצט אַריין אין גרויסען טאָג,
דעם גרויסען טאַנץ!

א ש ט י מ ע

(וויינענדיג).

מ'מעג דען?

ב ד ח ן

(פעסט, מיט א שטאָלערנעם בליק).

מען מעג!

ד י ז ע ל ב ע ש ט י מ ע.

על פּי דין?

ב ד ח ן.

נישט אָפּגעשלאָפט!

(דערקלערענדיג.)

דער דין דינט דער קראַפט.
פרעגט נישט, ווער די זיגער זענען!
ווילט נאָר, זיגט און טאַנצט אין העלען.

א ו מ ר ו ה י ג ע ש ט י מ ע ן.

— וועל'מיר דען קענען?
— קע'מיר דען וועלען?

ב ד ח ן.

ווייניג נאָך אין די קברים געליטען!

(היפּנאָטיזירענדיג.)

ר'ווילט דאָך ליכט און לעבען!

(מיט אַן אויסגעשטרעקטער האַנט צום הימעל.)
זאָל ער די גריבער פאַרשיטען,
נייע נשמות אייך געבען,
אַ'ניט, — זאָל ווערען געשטריטען!
זאָלט איהר איהם טריצען!
איהר האָט אין די אויגען נאָך בליצען,
איהר האָט נאָך שטאָל אין די אָרים!
געהט נישט צוריק אין די קברים!
זאָלט איהר זיין רופען נישט הערען!
בלייבט נאָר איבער דער ערד!

ש ט י מ ע ן.

מיר בלייבען!

ב ד ח ן.

שווערט!

ש ט י מ ע ן.

מיר שווערען! מיר שווערען!
מיר בלייבען דאָ אויף לעבען און טויט!
ביי דער זון פאַרנעמען מיר רויט,
פון אַלע בלומען זויגען מיר זאַפט,
פון די שטאַרקסטע בוימער — די קראַפט!
אָדלער פון פליגעל וועל'מיר באַרויבען — —

ד י א ר ו י ס ג ע ק ו מ ע נ ע פ ו ן ד ע ר ש ו ל.

איהר זייט נישט טויט?

ב ד ח ן.

אין וואָס מען גלויבט —
עקזיסטירט!
וואָס פאַרלייקענט, דאָס פאַרשווינדט!
ס'אי' פון אַצינד
קיין טויט נישט דאָ!

מ א ר ק - מ ת י ם.

נישט דאָ! נישט דאָ!

האן

(וויקעלט זיך אַרויס פון נעבעל אויפ׳ן שוהל־דאַך).

קו־קע־רי־קו־ו־ו... קו־קע־רי־קו־ו־ו...

שטימען

(פון מתים אין פאַרשידענע מאַרק־עקען.)

1.

ס׳איז ווער ערגעץ אַפּגעגאַנגען, —
און זיין ציטער־בילד געפאַנגען
האַלט אַ וואַסער־שפּיגעל, —
קומט די קאַן און שעפּט! —

2.

און דער וויין איז אויסגעגאַנגען, —
אין אַ ריץ פון ערדען־קריגעל
האַט אַ טראָפּען זיך באַהאַלטען,
ווערט ער אויסגעוועפּט...

3.

לאַנג פאַרהילעכטע געזאַנגען, —
פון געזאַנג
האַט זיך לענגער אויפגעהאַלטען
אַ יתום־קלאַנג,
טוי׳ט ער אויף און ברומט,
און פאַרשטומט...

4.

אַ זון איז אונטערגעגאַנגען,
פון אַפּגלאַנץ רויטעלט זיך לייכט
אַ נעבעל־זוים...
און — פאַרבלייכט.

בדחן

(עקעל און פאַראַכטונג).

איהר ציטערט פאַר אַ האַן,

פאַר א טרוקענעם שפּאַן. —

(דער האָן אַרבייט, באַלוידיגט, צאַרניג, מיט די פליגעל.)

צוטומעלטע מתים־שטימע

— מיט די פליגעל שרעקט ער!

— ניין, ס'מאָרגען־ווינטעל וועקט ער!

— עס וועט אונז פאַריאַגען.

— עס הויבט שוין אָן טאָגען.

— עס הויבט אָן יאָגען.

— עס הויבט אָן טראַגען...

(ווינטלעך יאָגען אָן, מתים ווערען געהויבען אין דער לופט צום הינ־טערגרונט צו. געוויין, יאָמער, געבּרומעריי.)

בדחן.

נישט וויינען, נישט קלאָגען!

נישט טרויערען!

(קאָמאַנדירענדיג.)

שוואַכע, צו די מויערען!

לייכטע, צו די ווענט!

כאַפּט אייך אָן ביי די הענט...

(צו די אַרבייטער.)

און איהר, דאַך־באַשלעגער, בלעכער,

און אַלע, וואָס שטייגען הויך און העכער,

מיט מיר צו איהם אויפ'ן דאַך!

(לויפען מיט די פויסטען צו דער שול. אַרבייטער ווילען נאָך.)

א שטימע

(רופט זיי צוריק).

קיין קלאַסען־קאַמף, נישט אונזער זאַך:...

(זיי בלייבען שטעהן. בדחן אליין אָפּ. מתים פון שול געהען געדנ־וויליג און אונטערטעניג צום בית־הקברות.)

שול־מתים.

ע ר ש ט ע   פ א ר ט י י
(אין גאַנג; צום הימעל געווענדט).

— די נאַכט הויבט אַן בלייכעז, —
אויף דיין צייכען
ווארטען דיינע קנעכט,
ד י נאַכט, ווי אַלע נעכט!

צ ו ו י י ט ע   פ א ר ט י י.

זאל געשעהן דיין ווילען, —
ועט אונז די ערד פארדעקען,
וועל'מיר ווארטען אין שטילען,
ביז ד ו וועסט וועקען!

א ל ע   צ ו ז א מ ע ן.

און אַפּמעקען
זאלסט ד ו אונזערע זינד,
ווי ד ו מעקסט געשווינד
א וואלקען אָפּ...

(טרעטען אין די קברים אריין.)

מ א ר ק ־ מ ת י ם
(פון ווינט צו די קברים געטראָגען).
(מענער־שטימען).

וועה צו אונזער קראַפט, וועה צו אונזער דויער!
אונז שיצט קיין וואַנט, אונז שיצט קיין מויער...
א הויב, א ווארף; א ווארף, א הויב...
עס יאָגט אונז,
עס טראָגט אונז,
ווי פלעווס, ווי שטויב...

(ווייבער־שטימען.)

און מיט בלויזע קעפּ,
מיט נאַכגעלאַזטע צעפּ
אין די קברים אריין...
(צוזאמען.)

— זע'מיר זיך שולדיג אַליין,
— שאַטען נאַכגעיאָגט...
— נאָר א זייפען־בלאָז געלאָפען...
— חאַט אונז זיין האַנט געטראָפען...
— נאָר פאַר לעבעדיגע טאָגט!

(אַלע אָפ אין די קברים: דאָס בית־עלמין פאַרשווינדט אין הינטער־גרונט צוזאמען מיט'ן נעבעל; עס בליהט אויף א רויטליכער מזרח־שטרייף.)

בדחן

(קומט צוריק אַרויס פון שול־געסעל. דערשלאָגען. דעם קאָפ אַראָפּ־געהאַנגען).

נאַריש, נאַריש, אַלץ איז אויטעל...
א רינגעל נאָך א רינגעל ציהט זיך א קייטעל.
און עס טאָגט,
און עס ווערט נאַכט...
און פאַלש, אויב עמיץ זאָגט,
נאַריש, ווער עס טראַכט:
א נייס איז געשעהען...
זיין וועט נאָר דאָס, וואָס איז געווען...

(באַמערקט די קלעזמער, וואָס שטעהען נאָך צוזאַמענגעשטעלט ביום ברונען. צולויפענדיג מיט די פויסטען.)

אַראָפּ! אַראָפּ!

(אַז זיי ווילען עפּעס איינוועגדען.)

איך זאָג מיך אָפּ, פון אַלעם אָפּ!...

(און די קלעזמער פאַרשווינדען, צו די שטיינ־בילדער, וואָס דרעהען נאָך זיך אַרום פאַרבלאָנדזשעט אין מאַרק. שאַרף געביטענד.)

אַרויף, אויף די ווענט!
פאַרלעגט די הענט!
פאַרשטיינערט ווערט. —
איהר האָט נישט געזעה'ן, איהר האָט נישט געהערט!

(אַז עס געשיהט. אַן אנדרוגנס לויכט נאָך עטוואָס, מיט שרעק.)

לעש דיך, ווילדע זאַד!

(צום הימעל ווייזענדיג.)

ע ר איז וואַד! ע ר איז וואַד!

(האַרטער, קרעפטיגער.)

די אויגען שלים, דאָס מויל פאַרמאַך!

(עס געשיהט. דער מאַרק איז אויפגעוואַכט. עס עפענען זיך פענסטער און טירען. פון די גאַנקעס טרעטען אַראָפּ קרעמער, קלינגענדיג מיט די גרויסע שליסלען. „זיצערקעס" קומען ארוים פאַר די טויערען.)

ד י כ ט ע ר

(באַווייזט זיך אויפ'ן באַלקאָן, צום הימעל אַרויף פאַרקוקט).

אין מזרח־ראַנד
שאַפט א פאַרבאַרגענע האַנט.
ראָזיגע פעדעמלעך בינדט זי,
ליכטיגע שטראַלען שפינט זי;
א טאָג ווערט אויסגעוועבט...

וו א נ ד ע ר ע ר

(וועקט זיך).

אין האַרצען־ראַנד
שאַפט א פאַרבאַרגענע האַנט.
וואונדער־שאָטען שפינט זי,
וואונדער־שטראַלען בינדט זי;
בענקשאַפט ווערט געוועבט...

פ אָ ר ה אַ נ ג.

אינהאַלט:

שוועסטער
אַ פריה־מאַרגען
שאַמפּאַניער
אַמאָל איז געווען אַ מלך
אַביסעל נאַטור־געשיכטע
עולם הבא
פאַר דער טיר
אין סקווער
ער און זי
אַ קברות־נאַכט
וועגען קינדער
וואָס אין פידעלע שטעקט
ס׳ברענט
נאָך קבורה
די גאָלדענע קייט
אין פּאַליש אויף דער קייט
ביינאַכט אויפ׳ן אַלטען מאַרק